

2

ZELENA BIBLIOTEKA

A. E. MESON

**Tajna
otrovne strele**

ZELENA BIBLIOTEKA

KNJIGA 2

Uređuju :

JURIJ GUSTINČIČ, ŽIVORAD MIHAILOVIĆ I Dr MILENKO POPOVIĆ

A. E. MESON

TAJNA
OTROVNE STRELE

ROMAN

IZDANJE KOSMOS BEOGRAD

Naslov originala:
THE HOUSE OF THE ARROW
by
E. W. MESON

Prevod:
SLOBODAN PETKOVIĆ

Redaktor:
DESANKA PETKOVIĆ

Izdanje: Izdavačko-štamarsko preduzeće „KOSMOS“ Centralnog odbora Saveza gluvih Jugoslavije,
Beograd 1955 – štampa Zadružna Štamparija „Branko Đonović“
Ulica Prvog maja br. 15, Beograd, Telefon 33-641

Važna prepiska

Frobišer i Hezlit, pravozastupnici na istočnoj strani Rasel skvera u Londonu, ubrajali su među svoje klijente mnoge čija je imovina bila uložena u Francuskoj, i firma se veoma ponosila ovom granom svojih poslova.

– Blagodareći njima ušli smo u istoriju – govorio je obično Jeremija Hezlit. – Oni potiču iz 1806 godine, kada je Džems Frobišer, naš vrlo preduzimljivi ortak, organizovao spasavanje stotina britanskih podanika zadržanih u Francuskoj odlukom Napoleona Prvog. Vlada Njegovog Britanskog Veličanstva izrazila je svoju blagodarnost firmi, a ova je bila dovoljno srećna da tada uspostavljenu vezu održi. Ja se lično staram o toj grani našeg poslovanja.

I tako je sa svakodnevnom poštom gospodina Hezlita redovno dolazio i priličan broj pisama sa tamnoplavim francuskim markama na koverti. Ali tog ranog aprilskog jutra došlo je samo jedno. Adresa je bila ispisana sitnim, nervoznim rukopisom nepoznatim gospodinu Hezlitu. Pismo je nosilo poštanski žig Dižona, te ga Hezlit prilično užurbano otvori. Imao je jednog klijenta u Dižonu, udovicu gospođu Harlou, za čije je zdravstveno stanje saznao da se pogoršalo. Pismo je svakako napisano u njenom domu, kući Grenel, ali ne njenom rukom. Hezlit pogleda potpis.

– Vaberski? – reče namrštivši se. – Boris Vaberski? – A tada, setivši se o kome se radi, dodade: – Gle, gle!

Hezlit se zavalio u stolicu i pročita pismo. Prvi deo bio je sušta ljubaznost i laskanje, ali je na sredini druge strane pisac zaigrao otvorenim kartama. Radilo se o pet stotina funti. Stari Hezlit se nasmeja i nastavi čitanje, vodeći istovremeno jednostran razgovor sa piscem.

»Ovaj novac mi je neobično potreban«, pisao je Boris, i...

– Ne sumnjam u to – nadoveza Hezlit.

»Moja voljena sestra, Žana-Marija...«, pištalo je dalje.

– Snaha – popravljao je Hezlit,

»...neće moći još dugo da živi, uprkos svoj brizi i pažnji kojom je okružujem«, pisao je Boris Vaberski. »Ona mi je zaveštala, kao što vam je nesumnjivo poznato, znatan deo svoje imovine. Taj novac je, tako-reći, već moj – zar ne? Mislim da ćete se složiti s ovim, jer stvarnosti moramo otvoreno gledati u

oči. Stoga mi, molim vas, pošaljite preporučeno nešto od mog dela i primite izraz mog dubokog poštovanja«.

Hezlitova usta se široko razvukoše. U jednom od svojih dosijea imao je prepis testamenta Žane-Marije Harlou koji je sastavio u propisnoj formi njen beležnik, Francuz, u Dižonu, a kojim je celokupnu svoju imovinu do poslednje pare bez ikakvih ograničenja zaveštala nećaci svoga muža i svojoj posvojkini, Beti Harlou. Jeremija Hezlit zamalo što nije uništio pismo. Već ga je bio presavio, stegao prstima i zacepio na ivici, kad se predomisli.

– Ne – reče sam sebi. – Ne! Kod tog Borisa Vaberskog čovek nikad ne zna na čemu je – i zaključa pismo u jedan pretinac svoje lične kase.

Nije se pokajao što je tako učinio, jer je tri nedelje docnije u čitulji »Tajmsa« pročitao vest o smrti gospođe Harlou i primio veliko crno uokvireno pismo u francuskom stilu kojim ga Beti Harlou poziva na pratnju u Dižon. Poziv je pretstavljao običnu formalnost. I kad bi istog trenutka krenuo, jedva bi stigao na vreme u Dižon da prisustvuje sprovodu. Zadovoljio se time što je devojci napisao nekoliko redaka iskrenog saučešća, a francuskom beležniku jedno pismo kojim Beti stavlja na raspoloženje usluge svoje firme. A zatim je čekao.

– Još ću ja dobiti neko pismo od ovog malog Borisa – reče samom sebi, i dobio je pre no što je nedelja prošla. Rukopis je bio nečitkiji i nervozniji no ikad; histerija i uvređenost načinili su kaos u Vaberskovom engleskom jeziku, a potraživanje je bilo udvostručeno.

– Prosto ne mogu da shvatim – pisao je. – Ništa nije ostavila svom tako pažljivom bratu. Nešto se meni ovde ne sviđa. Sad moram da dobijem hiljadu funti, preporučeno. »Uvek je ceo svet bio protiv tebe, jadni moj Borise«, govorila mi je ona sa krupnim suzama u dragim očima. »Ali ja ću to sve urediti svojim testamentom«. A sad, ni prebijene pare! Obratio sam se, naravno, svojoj nećaci – ah, kako je okrutna! Pokazala mi je šipak! Zar je to način? Hiljadu funti, gospodine! Inače može da bude svašta! Nego kako! Ne može se tek tako pokazivati šipak Borisu Vaberskom! To mora da se plati. I tako, hiljadu funti preporučenom poštom, inače se nadajte svačemu! – A ovoga puta Boris Vaberski nije uputio gospodinu Hezlitu nikakve izraze ni običnog ni dubokog poštovanja, već se jednostavno potpisao, pritisnuvši pero tako da je iskrmačio ceo tabak.

Hezlit se nije nasmejao ovom pismu, već je polako protrljao dlan o dlan.

– Tada se i ti od nas možeš nadati svačemu – reče žurno, i zaključa drugo pismo zajedno sa prvim. Ipak mu je bilo teško da nastavi rad. Ta devojka nalazila se u velikoj kući u Dižonu a nikog svog nije imala da joj se nađe! On naglo ustade sa stolice i prešavši preko hodnika uđe u kancelariju svog mlađeg ortaka.

- Džime, bio si u Monte Karlu prošle zime? – reče.
- Nedelju dana – odgovori Džim Frobišer.
- Mislim da sam te zamolio da posetiš jednog našeg klijenta koji tamo ima vilu – gospođu Harlou.

Džim Frobišer potvrdi.

– Jesam. Ali gospođa Harlou je tada bila bolesna. S njom stanuje njena nećaka, ali je i ona tada bila van kuće.

– I tako nikoga nisi video? – zapita Jeremija Hezlit.

– Nisam to rekao – ispravi se Džim. – Video sam nekakvo čudno stvorenje koje je izašlo na ulazna vrata da mi isporuči izvinjenje gospođe Harlou što ne može da me primi – nekog Rusa.

– Borisa Vaberskog? – zapita Hezlit.

– Tako se zove.

Gospodin Hezlit se spusti na stolicu.

– Pričaj mi o njemu, Džime.

Džim Frobišer se zamisli za trenutak. Bio je to mlad čovek od dvadeset šest godina koji je tek prošle godine, nasledivši oca u firmi, postao ortak. Iako je bio dovoljno brz kada se tražio neposredan postupak, bio je po prirodi vrlo oprezan u davanju ocena o drugim ljudima, a izvesno strahopoštovanje koje je osećao prema starome Jeremiji Hezlitu udvostručavalo je tu prirodnu opreznost u svim stvarima koje su se ticale firme. Najzad odgovori:

– To je visok, trapav čovek sa čuperkom prosede, zamršene kose koja štrči nad niskim čelom i parom razrogačenih očiju. Potseća me na lutku čiji udovi nisu pričvršćeni kao što treba. Čini mi se da je prilično neobičan i neuravnotežen. Neprekidno suče brkove vrlo dugim prstima, žutim od duvana. On je od one vrste ljudi koja svakog trenutka može da učini neku ludoriju.

Gospodin Hezlit se nasmeja.

– Tačno ono što sam i ja mislio.

– Da li vam je naneo kakvih neprijatnosti? – zapita Džim.

– Još ne – reče Hezlit. – Ali gospođa Harlou je umrla, a meni izgleda vrlo verovatno da će doći i do neprijatnosti. Da li se kocka?

– Da, i to u prilično krupne sume – reče Džim.

– Pretpostavljam da je živeo na račun gospođe Harlou.

– I ja mislim – reče Hezlit, pa zatim nekoliko trenutaka počuta. A tada reče: – Šteta je što nisi video Beti Harlou. Ja sam jednom svratio u Dižon kad sam pre pet godina putovao u Južnu Francusku, dok je Simon Harlou, muž, još bio živ. Beti je tada bila dugonogi devojčurak u crnim svilenim čarapama, bledog, vedrog lica, tamne kose, velikih očiju prilično lepa. – Hezlit se nelagodno uzvrpolji na stolici. Ta stara kuća sa velikom baštom punom kestena i javorova i ta devojka sama u njoj sa onim ogorčenim i poluludim čovekom koji joj smišlja zlo – Hezlitu se ova slika nije sviđala!

– Džime, – reče iznenada – da li bi mogao tako urediti svoje poslove da budeš spreman u svakom trenutku da otputuješ, ukoliko se ukaže potreba?

Džim ga iznenađeno pogleda. Firma Frobišer i Hezlit nije priznavala paniku i uzbunu u svome poslovanju. Iako je njen kancelariski nameštaj bio skroman, način njenog vođenja poslova bio je dostojanstven; klijenti su mogli da se žure i budu nervozni, ali su reči hitnja i žurba bile nepoznate firmi. Nesumnjivo da bi se negde iza ugla našao kakav advokatčić koji bi ih razumeo. A sad evo gde lično gospodin Hezlit, sede kose i zanimljivog, okruglog lica, detinjastog a istovremeno do krajnosti pronicljivog, iznenada nagovara svog mlađeg ortaka da bude pripravan da naprečac pređe na Kontinent.

– Nesumnjivo da bih mogao – reče Džim, a gospodin Hezlit ga odmeri s odobravanjem,

Džim Frobišer je imao jednu neobičnu osobinu; njegovim poznanicima, pa čak i njegovim prijateljima bili su poznati samo njeni spoljni znaci. Bio je povučena osoba. Sve dotada njemu je bilo stalo do vrlo malog broja ljudi, pa i bez njih bi mogao. Uživao je u osećanju da njegov život i sredstva za održavanje tog života ne zavise od kupljene veštine drugih ljudi; svoje slobodne mesece posvećivao je ostvarenju te strasti. Poluzatvorena jedrilica kojom može da rukuje jedan čovek, sekira, puška i jedna-dve neiscrpne, ogromne knjižurine – to su, zajedno sa zvezdama i njegovim mislima, bili njegovi saputnici na mnogim usamljenim ekspedicijama; usled ovakvog života stekao je neki čudan izgled izdvojenosti po kome ste ga odmah mogli poznati među njegovim drugovima. Izgled koji je mogao da zavede, jer vas je potstrekavao da s njim budete poverljivi, a za to nije bilo dovoljno opravdanja. Baš takav njegov izraz ubedio je sada Hezlita. – To je pravi čovek – mislio je on – koji će znati da pravilno postupa sa ljudima tipa Borisa Vaberskog. – Ali ipak to nije glasno rekao.

Dodao je samo:

– Možda, na kraju krajeva, to i neće biti potrebno. Beti Harlou ima svog francuskog advokata. Nesumnjivo da će on preduzeti potrebne mere. A osim toga

– on se nasmeja, jer se setio jedne rečenice iz drugog Vaberskovog pisma – izgleda da je i sama Beti vrlo sposobna da se stara o sebi. Videćemo.

On se vrati u svoju kancelariju i idućih nedelju dana nije ništa čuo iz Dižona. I tako je skoro bio zaboravio na svoju uznemirenost, kad iznenada stigoše zapanjujuće novosti, i to najneočekivanim putem.

Doneo ih je Džim Frobišer. On upade u Hezlitovu sobu baš u svetom trenutku kad je stariji ortak diktirao pisaru odgovore na svoju jutarnju poštu.

– Gospodine! – uzviknu Džim i zastade kad je ugledao pisara. Gospodin Hezlit iskosa pogleda svog mlađeg ortaka i reče:

– Nastavićemo kasnije poštu, Godfrej.

Činovnik uze svoje stenografske pribeleške i izađe, a Hezlit se obrati Džimu Frobišeru:

– Kakve su to rđave vesti, Džime?

Džim izbacila kao iz topa:

– Vaberski optužuje Beti Harlou zbog ubistva.

– Šta?

Gospodin Hezlit skoči. Džim Frobišer nije mogao da kaže da li je kod starca preovlađivalo neverovanje ili bes, jer je ono prvo nabralo njegovo čelo, a drugo mu je plamtelo u očima.

– Malu Beti Harlou! – reče zapanjenim glasom.

– Da. Vaberski je podneo formalnu prijavu šefu policije u Dižonu. Optužuje Beti Harlou da je otrovala gospođu Harlou u noći dvadeset sedmog aprila.

– Valjda Beti nisu uhapsili? – uzviknu Hezlit.

– Ne, ali je pod prismotrom.

Gospodin Hezlit se teško spusti u naslonjaču za svojim stolom. Rasipan! Neobuzdan! To su bile vrlo blage oznake za Borisa Vaberskog. Sada se taj tip sa đavolskom zlobom bacio na delo; najpodlija strast što se može zamisliti gonila ga je na osvetu.

– Otkud sve to znaš, Džime? – zapita iznenada.

– Jutros sam dobio pismo iz Dižona.

– Ti? – uzviknu Hezlit, a pitanje zbuni Džima Frobišera i natera ga da se zamisli. Pod prvim utiskom vesti strasna optužba beše potisla sve drugo u njegovoj

glavi. Ali sada se zapita zašto je, na kraju krajeva, ova novost došla njemu a ne ortaku u čijoj je nadležnosti bilo vođenje imovinskih poslova porodice Harlou.

– Da, to je čudno – odgovori on. – A ima još jedna čudna stvar. Pismo ne dolazi od Beti Harlou, već od jedne njene prijateljice, njene družbenice, Ane Apkot.

Gospodinu Hezlitu malo laknu.

– Znači, Beti ima neku prijateljicu kraj sebe, zar ne? To je dobro. – On ispruži ruku preko stola. – Daj mi da pročitam to pismo, Džime.

Frobišer ga je držao u ruci a sad ga pruži Jeremiji Hezlitu. Bilo je to podebelo pismo, u šta se Hezlit uverio kad je letimično prelistao strane.

– Zar sve ovo moram da pročitam? – reče žalosno, a zatim se baci na posao. Boris Vaberski je najpre optužio Beti u lice. Beti je prezrivo odbila da odgovori na ovu optužbu; tada je Vaberski otišao pravo šefu policije. Vratio se posle jednog sata, divlje mašući rukama i glasno govoreći sam sa sobom. Tada je zatražio od Ane Apkot da ga podrži. A zatim je spakovao svoje stvari i prešao da živi u hotelu u gradu. Sve ovo bilo je ispričano potanko, sa doslovnim navođenjem Vaberskovog žučnog, izbezumljenog govora; i dok je stari čovek čitao, Džim Frobišer se osećao sve nelagodnije i nelagodnije, bivao je sve nespokojniji.

Sedeo je kraj visokog, širokog prozora koji je gledao na trg, očekujući neki izliv gneva i prezira. Umesto toga video je kako se uznemirenost pojavljuje na licu gospodina Hezlita i tu ostaje. Nekoliko puta zastao je u čitanju, kao čovek koji pokušava da se nečeg seti ili da nešto otkrije.

– Ali cela stvar je jasna kao dan – govorio je Džim samom sebi nestrpljivo. Pa ipak... pa ipak... gospodin Hezlit je presedeo u toj naslonjači dobar deo dana za poslednjih godina. Koliko je ljudi i žena tokom tih godina prešlo preko ulice ispod tog prozora i sa svojim jadima, nesrećama, ispovestima ušlo u ovu tihi, podugačku sobu? A svako bi zatim izašao, doprinoseći pomalo da se upotpuni starčevo znanje i izoštri njegova moć rasuđivanja. Stoga, ako je gospodin Hezlit uznemiren, znači da ima nečeg u tom pismu, ili da iz njega potiče neki zadatak koji je on, još novajlija u poslovima, prevideo. Poče da se priseća sadržine što je bolje mogao, ali nije daleko odmakao kad Hezlit spusti pismo.

– Nesumnjivo, gospodine, – povika Džim – to je očigledan slučaj ucene!

Gospodin Hezlit se trže,

– Ucena? Ah, to svakako, Džime.

Hezlit ustade i otključa svoju kasu. Iz nje izvadi dva Vaberskova pisma i prošavši kroz sobu donese ih Džimu.

– Evo dokaza, da se bolji ne mogu zamisliti.

Džim pročita pisma i uskliknu od zadovoljstva.

– Taj bednik se sam predao u naše ruke.

– Da – reče Hezlit.

Ali njemu, u svakom slučaju, to nije bilo dovoljno; još uvek je zurio u pismo pokušavajući da između redova pročita nešto drugo, što nije uspevao da nađe.

– Pa šta vas to muči? – zapita Frobišer.

Hezlit stade na izlizani ćilim pred kaminom, okrenuvši leđa vatri.

– Evo, Džime, – i on otpoče da objašnjava: – U devedeset pet otsto ovih slučajeva postoji uvek nešto drugo, nešto što se skriva iza stvarne optužbe, što nije spomenuto, ali na šta ucenjivač stvarno puca. Po pravilu, to je neka sramna mala tajna, neka mrlja na porodičnoj časti, koju bi svako javno suđenje iznelo na videlo. I ovde mora da bude nešto tako. Što luđa Vaberskova optužba izgledala, to je sve sigurnije da on zna nešto što bi naškodilo imenu Harlou, i što bi svaki Harlou želeo da zadrži skrivenim. Samo, ja pojma nemam kakva bi to prokleta stvar mogla da bude.

– Možda je neka sitnica – ukazivao je Džim – koju bi takva usijana glava kao što je Vaberski mogla da naduva.

– Da – složi se Hezlit. – To se događa. Čovek koji je ogorčen zbog zamišljenih nepravdi, a usto tako borben i mimo sveta... da, to bi zaista moglo da bude, Džime.

Jeremija Hezlit nastavi nešto vedrijim glasom.

– A sad da vidimo tačno šta znamo o porodici, – reče, privukavši svoju stolicu prema Džimu i prozoru. Ali još nije ni seo u nju kad se začu tiho kucanje na vratima, i jedan pisar uđe da prijavi posetioca.

– Još ne – reče Hezlit, pre no što je ime posetiočevo i bilo spomenuto.

– U redu, gospodine – reče službenik i povuče se. Firma Frobišer i Hezlit vodila je svoje poslove na takav način. To je bio pravi način da pravozastupnici obavijaju svoje poslove, a ako se klijentima ovaj sistem ne bi svideo, dobro bi učinili da svoje stvari prenesu advokatu iza ugla. To je isto kao što i ljudi koji šiju kod zaista dobrih krojača moraju da pretrpe štošta da njihova odela dobiju poseban pečat njihovog stila.

Gospodin Hezlit se obrati Džimu.

– Da vidimo šta znamo — reče i zaveli se u naslonjaču.

II

Poziv u pomoć

– Simon Harlou, – otpoče on – bio je vlasnik čuvenih Klo di Prens vinograda na Kot d’Or u blizini Dižona. Posedovao je imanje u Norfolku, veliku kuću Grenel u Dižonu i vilu u Monte Karlu. Ali najveći deo svog vremena provodio je u Dižonu, gde se u svojoj četrdeset petoj godini oženio jednom Francuskinjom, Žanom-Marijom Ravijar. Oko tog braka isprela se, verujem, čitava mala sentimentalna romansa. Žana-Marija bila je udata i živela rastavljena od muža, a Simon Harlou je, ako se ne varam, čekao deset godina dok suprug gospođe Ravijar nije umro.

Džim Frobišer se trže, a Hezlit, koji kao da je čitao ovu istoriju u šarama na ćilimu, pogleda ga.

– Da, shvatam šta misliš – reče, odgovarajući na Džimov pokret. – Da, možda su ovo dvoje stupili u neku vezu pre no što su bili slobodni da se venčaju. Ali danas, dragi moj Džime! Javno mnjenje je mnogo čovečnije u tom pogledu no što je bilo u mojoj mladosti. Osim toga, kao što i sam uviđaš, da bi ta mala tajna bila ma od kakve vrednosti za Borisa Vaberskog, mora da bude prilično bliska Beti Harlou. Ne kažem da je se baš kosne ako se objavi; dovoljno je da Vaberski pomisli da bi objavljivanje tajne njoj bilo mrsko. Ali Beti Harlou izlazi na scenu dve godine pošto su se Simon i Žana-Marija uzeli, kad je bilo jasno da više nema izgleda da imaju svoga poroda. Ne, ljubavne afere Simona Harloa su dovoljno udaljene od nas, te ih možemo ostaviti postrani.

Džim Frobišer pocrvenevši primi obaranje svoje pretpostavke.

– Ludo je bilo od mene što sam to i pomislio – reče.

– Ni najmanje – odgovori Hezlit veselo. – Razmotrimo sve mogućnosti. Postoji samo jedan način koji će nam pomoći da bacimo trunku svetlosti na istinu. Nastavljam, dakle. Simon Harlou se bavio sakupljanjem starina i retkosti. Da, bio je obuzet skupljačkom strasti, i to je prikupljao vrlo raznovrsne predmete. Jedan salon u kući Grenel bio je prava riznica ne samo lepih već i neobičnih predmeta. Harlou je voleo da živi među njima i tamo obavlja svoje poslove. Nije bio dugo u braku; umro je pre pet godina, u svojoj pedeset prvoj godini.

Hezlitove oči još jednom potražiše uspomene među ćilimskim šarama.

– To je stvarno sve što znamo o njemu. Bio je to prilično uglađen čovek, iako ne vrlo društven. Ne, bojim se, tu nema ničega što bi nam rasvetlilo teren.

Gospodin Hezlit zatim poče da razmišlja o udovici.

– Žana-Marija Harlou – reče. – Kad pokušam da se setim, vidim koliko neverovatno malo znam o njoj – što je sasvim prirodno, uostalom. Ona je prodala svoje dobro u Norfolku i od tog doba provodila sve svoje vreme u Monte Karlu, Dižonu i – naravno – u jednom malom letnjikovcu na Kot d’Or među svojim vinogradima.

– Po smrti muževljevoj postala je bogata, pretpostavljam? – zapita Frobišer.

– Imućna, u svakom slučaju – odgovori Hezlit. – Burgundsko vino Klo di Prens uživa odličan ugled, ali ga nema mnogo.

– Da li je ikada dolazila u Englesku?

– Nikada – reče Hezlit. – Bila je zadovoljna, izgleda, Dižonom, mada su po mom mišljenju mali provincijski francuski gradovi toliko dosadni da čoveku dođe da zavrišti. Ipak, ona se navikla, a tada je bolesno srce počelo da joj zadaje neprilike, te je poslednje dve godine bila vezana za kuću. Ni tu nema ničega što bi nam pomoglo. – Gospodin Hezlit pogleda Džima tražeći njegovu saglasnost.

– Ničega – reče Džim.

– Sad nam još jedino ostaje Beti Harlou i, naravno, ona devojka, Ana Apkot, koja ti toliko opširno piše. Ko je ona, Džime? Odakle je iskrsla? Kako se našla u kući Grenel? Hajde, ispovedi se, mladiću – i Hezlit lukavo pogleda svog mlađeg ortaka. – Zašto bi Boris Vaberski očekivao baš od nje podršku?

Džim Frobišer slegnu ramenima.

– Nemam pojma – reče. – Nikad je nisam video. Nikad nisam čuo za nju. Nisam imao pojma da postoji sve dok jutros nije stiglo ono pismo sa njenim potpisom.

Gospodin Hezlit ustade. Pređe preko sobe i priđe svome stolu, pa se, pričvrstivši naočari na nosu, naže nad pismo.

– Ali ona tebi piše, Džime – primeti on. – »Dragi gospodine Frobišer«, ovde stoji. Ona se ne obraća firmi kao celini – on zastade i pogleda u Džima, očekujući da on to porekne.

Umesto toga, Džim samo klimnu glavom.

– To je najčudnija stvar – odgovori on. – Ne mogu uopšte da se snađem. – Hezlit nije sumnjao da on govori istinu, toliko je mladić izgledao iskren i do krajnosti zapanjen. – Zašto bi Ana Apkot meni pisala? To se poslednjih pola sata neprekidno pitam. I zašto nije Beti Harlou pisala vama, kad se vi starate o njenim stvarima?

– Ah!

Ovo poslednje pitanje pomoglo je Hezlitu da nešto razjasni. Njegovo lice se malo razvedri.

– Odgovor na ovo nalazi se u Vaberskovom drugom pismu. Beti na njegove pretnje da će biti svašta odgovara time što mu pokazuje šipak. Ona ne uzima tu optužbu ozbiljno. Ona će svakako prepustiti svom beležniku Francuzu da se njome pozabavi. Da – mislim da to i objašnjava zašto je pismo Ane Apkot upućeno vama. Sudski postupak u jednoj stranoj zemlji uplašiće stranca, a Ana Apkot se očevidno više oseća stranac no Beti Harlou, koja je proživela četiri godine među njima. I tako ona pismo upućuje na prvo ime koje se nalazi u nazivu firme, i to mu se obraća lično. Tako je to, Džime – i starac zadovoljno protrlja ruke. – Jedna zastrašena devojka ne bi mogla da nađe utehe pišući nečemu apstraktnom. Stoga želi da zna da je stupila u dodir sa stvarnom osobom. I tako se ona obraća vama lično: »Dragi gospodine Frobišer«. To je to! Smem da jemčim da je tako.

Hezlit priđe svojoj naslonjači. Ali nije seo, već je stajao sa rukama u džepovima, gledajući preko Frobišerove glave kroz prozor.

– Ali to nas nimalo ne približava rešenju na čemu se temelji optužba Borisa Vaberskog, zar ne? Nemamo nikakvog ključa za rešenje – reče žalosno.

I stvarno je ovo jednostavno, neulepšano Hezlitovo izlaganje činjenica, bez ulaženja u karakter ma koga od učesnika ove male drame, izgledalo obojici sasvim nekorisno. Pa ipak je tu bila ispisana celokupna istina – istina ne samo o Vaberskovom delu već i o svim čudnim tajnama i grozotama u koje će sada mlađi od ove dvojice zapasti Džim Frobišer je imao to da uvidi kada se posle duševnih potresa bude vratio da nastavi svoj rad u kancelariji. Ali sada je morao da ga prekine.

Hezlit, gledajući kroz prozor preko glave svoga ortaka, vide poštara sa telegramom kako prelazi preko trga i okleva gde da se uputi.

– Nadam se da je to telegram za nas – reče, sa nestrpljivošću punom nade s kojom ljudi u neprilici očekuju da će se nešto spolja dogoditi i pomoći im.

Džim se brzo okrenu. Poštar je još uvek stajao na pločniku i čitao kućne brojeve.

– Trebalo bi da na vrata istaknemo ploču sa imenom firme – reče Džim pomalo nestrpljivo, a obrve gospodina Hezlita popeše se do polovine čela, skoro se susrevši sa gustom sedom kosom. Bio je stvarno utučen ovim događajem sa Vaberskim, ali takav predlog, i to još od jednog ortaka firme, učini mu se kao svetogrđe.

– Dragi mladiću, šta ti pada na pamet? – uzviknu. – Nadam se da ne spadam u one tvrdoglave čiče koji odbijaju da idu ukorak sa vremenom. Zar nismo, kao

što znaš, nedavno uveli telefon u kancelariju mlađeg pisara? Čini mi se da sam baš ja bio taj koji je to predložio. Ali ploča na vratima! Moj dragi Džime! Prepustimo to Harlej ulici i Sauthempton Rou! Gle, vidim da je onaj telegram za nas.

Mali glasnik u uniformi i službenoj kapi najzad se odlučio i nestao u kapiji. Telegram je donet gore i Hezlit ga otvori. Gledao ga je tupo nekoliko trenutaka, a tada ga ćutke, ali vrlo zabrinuto, predade Džimu Frobišeru.

Džim Frobišer pročitao:

»Molim, odmah pošaljite nekog u pomoć. Šef policije pozvao je Hanoa, čuvenog pariskog detektiva. Sigurno me smatraju krivom.

Beti Harlou«

Telegram ispade iz Džimovih ruku na pod. Bio je to kao poziv u pomoć koji noću dopire iz velike daljine.

– Moram da pođem, gospodine, noćnim brodom – reče on.

– Svakako! – složi se Hezlit pomalo rasejano.

Džim je, međutim, imao dovoljno oduševljenja za obojicu. Njegovo viteštvo se rasplamsalo, što se događa kod usamljenih ljudi, čija mašta jako radi. Ta mlada devojka, Beti Harlou! Koliko li joj je godina? Dvadeset jedna! Ni dana više. Prolazila je kroz život gorda i bezbrižna, lepa i mlada, dok se iznenada nije našla u klopci koju je izdajnik postavio, i tek tada se osvrnula oko sebe. A onda se prepala i očajnički zavapila za pomoć.

– Devojke nikad ne primećuju signale opasnosti – reče Hezlit. – Ne, one slepo srljaju pravo u propast. – Ko zna kakav li je lanac lažnih i lukavih dokaza Boris Vaberski iskovao u mraku, da ga u pravom trenutku brzo namakne na njene ruke i noge? A to pitanje ga je mnogo obeshrabrivalo.

– Mi, u našoj kancelariji, vrlo malo znamo o krivičnom postupku, čak i u našoj zemlji – reče Džim sa žaljenjem.

– Na sreću – reče Hezlit pomalo ozlojeđen. Za njega je ugled firme bio sve i sva. Firma Frobišer i Hezlit nikad nije zastupala nekog pred krivičnim sudovima.

Krivični sporovi, makar i najnevinije vrste, gledani su popreko. Istina, postojalo je jedno malo odeljenje, pod voćstvom jednog starog, iskusnog službenika, zabačeno negde na gornjem spratu, slično nepoželjnom rođaku u velikoj kući, koje je obavljalo nešto malo i te poslove. Ali to se činilo samo za stare mušterije, i to kao znak velike milosti.

– Pa ipak, – reče Hezlit, kad je primetio Džimovu nelagodnost – ne sumnjam, mladiću, da ćeš se pokazati na visini situacije. Ali upamti, tu se u pozadini krije nešto o čemu mi ovde nemamo pojma.

Džim se naglo promeškolji. Starac je ovo upozorenje ponavljao skoro kao papagaj – ono se pretvorilo u frazu, formulu. Džim je mislio na devojkicu u Dižonu i slušao njene žalosne pozive u pomoć. Sad nije bila u stanju da »pokazuje šipak«.

– Stvar je prilično jasna – nastavljao je Hezlit uporno. – Učinimo jedno poređenje. Jedan naš provincijski grad nikada ne bi pozvao Skotland Jard za takav jedan slučaj. Prvo bi se moralo sigurno utvrditi da je zločin izvršen, a zatim bi morala da postoji ozbiljna sumnja u to ko je zločinac. Takav slučaj traži autopsiju leša i lekarski nalaz. Ako pozivaju tog Hanoa... – i on stade.

Zatim podiže telegram s poda i pročita ga ponovo.

– Da, Hano – ponovi, dok mu se lice vedrilo pa opet oblačilo kao u čoveka koji čas uspeva da zadrži neko vrlo varljivo sećanje a čas mu ovo opet iščezne iz pameti. On najzad odustade od pokušaja da se priseti do kraja.

– Pa, Džime, dobro bi učinio kad bi poneo sobom dva Vaberskova pisma, roman Ane Apkot u tri knjige i Betin telegram, – on pokupi sve te hartije i stavi ih u jednu dugačku kovertu – a ja se nadam da ću te kroz nekoliko dana opet dočekati nasmejanog. Voleo bih da vidim kako će izgledati naš mali Boris kad mu zatraže da objasni ova pisma.

Hezlit predade kovertu Džimu i zazvoni.

– Neko čeka da ga primim, čini mi se -- reče pisaru koji dođe na znak zvona.

Pisar prijavi nekog velikog zemljoposjednika, koji se poslednjih pola sata dosađivao u prašnjavoj čekaonici, gde mu je nekoliko plesnivih starih pravnih knjiga u izanđalom staklenom ormanu pravilo društvo.

– Možete ga sada uvesti – reče Hezlit kad se Džim vratio u svoju kancelariju; a kad je veliki zemljoposjednik ušao, on ga pozdravi prekorom.

– Vi nemate zakazan sastanak, zar ne? – reče.

Ali za sve vreme tog razgovora, mada je njegov savet kao i uvek bio određen i jasan, po čemu je firma bila čuvena, Hezlit je i dalje igrao žmurke sa jednim

sećanjem, čije bi konture povremeno hvatao, onako kako bi se ono pojavljivalo pa iščezavalo.

– Pamćenje je kao žena – reče on samom sebi. – Ako ne jurim za njim, ono će samo doći k meni.

Ali i ovde se desilo ono što se obično dešava sa ljudima kad su u pitanju žene: nije mogao a da ne trči za njim. Pri kraju razgovora, ipak, on klimnu glavom, trže se i zapisa jednu reč na komadiću papira. Čim je klijent otišao, on napisa neku zabelešku i poslao je po kuriru, kome je bilo naređeno da čeka odgovor. Kurir se vratio posle jednog sata, a Hezlit pojuri u Frobišerovu kancelariju.

Džim je baš završavao predaju svojih stvari raznim službenicima i zaključavao fijke pisaoćeg stola.

– Džime, setio sam se gde sam ranije čuo ime Hano. Sećaš li se Julijusa Rikarda? To je jedan od naših klijenata.

– Da, – reče Frobišer. – Sećam se, prilično dosadan čovek sa Grovner skvera.

– Taj je. On je Hanoov prijatelj i ponosno se šepuri zbog tog prijateljstva. On i Hano su pre izvesnog vremena sarađivali na rešavanju jednog skandaloznog zločina – u Eks-le-Benu, mislim. Da, Rikardo će ti dati preporuku za njega i reći ti nešto o njemu, ako želiš da navратиš danas u pet sati po podne u Grovner skver.

– Sjajno! – reče Džim Frobišer.

Sastanak se obavio, i tamo je Džim saznao kako mora da bude spreman jednog trenutka na divljenje, drugog na zapostavljenost, trećeg na ismejavanje i četvrtog na veoma pažljivo i prijateljsko ophođenje. Džim je ponešto od ovoga primio sa rezervom s obzirom na oduševljenje gospodina Rikarda, ali je dobio preporuku i iste noći prešao Kanal La Manš. Usput mu je palo na pamet da Hano, ako je čovek koji uživa tako visok ugled, neće biti slobodan, čak ni kada se radi o hitnom slučaju, da spakuje svoje stvari i smesta otputuje u unutrašnjost. Džim stoga u Parizu prekide put i istog jutra uputi se u direkciju Pariske policije, koja se nalazila na Keju Časovnika, odmah iza Palate Pravde.

– Tražim gospodina Hanoa – reče nestrpljivo, a vratar uze njegovu posetnicu i preporuku. Veliki čovek je, dakle, još uvek u Parizu, pomisli on s olakšanjem. Uvedoše ga u dugačak taman hodnik, gde su električne sijalice gorele čak i tog vedrog jutra početkom leta. Tu je zajedno sa raznim kriminalcima i policajcima čekao pola sata, osećajući kako mu samopouzdanje polako opada. Tada se začu zvono i jedan policajac u civilu priđe mu. Na jednoj strani hodnika bio je niz vrata.

– Izvol'te, gospodine – reče policajac, privede Frobišera jednim vratima, otvori ih i koraknu u stranu. Frobišer se isprsi i uđe.

III

Robovi sreće

Frobišer se nađe u jednom kraju pravougaone sobe. Na suprotnom kraju dva prozora su preko sjajne reke gledala na veliko pozorište Šatle. Levo je bio veliki sto sa nekoliko uredno poređanih gomila akata, a za stolom je sedeo jedan krupan, prilično nezgrapan čovek. Frobišer pogleda toga čoveka kao što bi novajlija u dvoboju pogledao iskusnog mačevaoca s kim mora da se bije. S izvesnim iznenađenjem utvrdio je da se ovaj ustvari ne razlikuje od drugih ljudi. Za Hanoa se ne bi moglo reći da se uopšte osvrnuo na Frobišera, ali kada je progovorio, pokazalo se da ga je ipak osmotrio, i to povoljno po Frobišera. On ustade lako se poklonivši i izvinjavajući se.

– Pustio sam vas da malo pričekate, gospodine Frobišere. Moj dobar prijatelj Rikardo u svome pismu nije pomenuo cilj vaše posete. Mislio sam da dolazite s uobičajenom željom da vidite nešto od našeg podzemlja. Sad, kad sam vas video, shvatio sam da je cilj vaše posete ozbiljniji.

Hano je bio sredovečan čovek guste, tamne kose, okrugla lica, glatko obrijan. Dva vrlo svetla oka pod prilično teškim kapcima jedino su se isticala ako bi ga čovek prvi put video dobro raspoloženog. On pokaza na stolicu.

– Izvolite sedeti. Reći ću vam, gospodine Frobišere, da gospodin Rikardo uživa blagonaklonost moga srca, a njegov prijatelj... u svakom slučaju, pustimo te prazne reči. Šta mogu da učinim za vas?

Džim Frobišer spusti svoj šešir i štap na jedan stočić i privuče stolicu pred Hanoov pisaći sto.

– Ja sam ortak londonske firme pravozastupnika koja se stara o interesima jedne porodice u Dižonu – reče on, i vide kako život i izraz iščežoše sa Hanoovog lica. Trenutak ranije nalazio se u društvu srdanog i pristupačnog druga; sad je gledao u lice nepomičnog kipa.

– Pa? – reče Hano.

– Ta porodica se zove Harlou – nastavi Džim.

– Oh! – reče Hano.

U ovom uzviku nije bilo iznenađenja, jedva nešto malo zainteresovanosti. Džim ipak uporno nastavi.

– Preživelog člana te porodice, devojkicu od dvadeset godina, Beti Harlou, optužio je za ubistvo jedan Rus, Boris Vaberski, koji je ženidbom ušao u porodicu.

– Aha! – reče Hano. – A kakve to veze ima sa mnom, gospodine Frobišere? Džim pogleda detektiva. Dotle mu je razlog njegovog dolaska bio očigledan.

Pa ipak, nije više bio tako siguran u to. Hano izvuče jednu fijoku svoga stola i poče da slaže unutra neka akta.

– Da? – reče, kao da hoće da kaže »Slušam«.

Pa, možda sam u zabludi, – nastavi Džim – ali moja firma je obaveštena da je ova stvar predata vama u rad, gospodine Hano. – Hano odjednom prestade da skuplja dokumenta. Sedeo je držeći dosije na dlanu ruke kao da ga meri, izvanredno tih, a Džimu iznenada sinu misao da Hano izgleda prilično zbunjen. Tada detektiv stavi akta u fijoku i tiho je zatvori. Isto tako tiho je i progovorio, ali nekim pritajenim glasom koji je u Frobišerovim ušima imao prizvuk poziva na uzbunu.

– Tako, vi ste o tome obavešteni, gospodine Frobišere! I to u Londonu! Pa naravno – a sad je tek sreda! Danas vesti vrlo brzo putuju, nego kako! Uostalom, vaša firma je tačno obaveštena. Čestitam vam. Prvi poen uspeli ste da zabeležite u svoju korist.

Džim. Frobišer se brzo uhvati za ove reči. On je za sve vreme puta mislio na koji način da se najzgodnije približi detektivu. Ogorčena mala opaska koju je Hano učinio pružila mu je priliku za početak koji mu je bio potreban.

– Ali, gospodine Hano, ja uopšte ne gledam na tu stvar tako – ozbiljno se opirao. – Srećan sam ako budem smeo da verujem da između nas neće biti trzavica. Jer, ako bi ih bilo, ja bih sigurno izvukao deblji kraj. Ne! Ja sam siguran da je jedina želja koju vi imate u ovoj stvari da dođete do istine. Moja je želja, pak, da gledate na mene kao na kolegu drugostepenog značaja koji bi bio srećan ako bi mogao da vam nešto malo pomogne.

Osmeħ pređe Hanou preko lica i povrati svu njegovu raniju ljubaznost.

– Oduvek je bilo dobro pravilo započeti podmazivanjem, – primeti on; – a sada, kakva je to pomoć, gospodine Frobišere?

– Evo, gospodine Hano. Dva pisma kojima Boris Vaberski traži novac, a u drugom i preti. Oba pisma primila je naša firma pre no što je on podneo svoju krivičnu prijavu, i oba su, naravno, ostala bez odgovora,

On izvadi pisma iz dugačkog koverta i predade ih preko stola Hanou, koji ih polako pročita, prevodeći ih u sebi na francuski. Frobišer ga je posmatrao, očekujući neki izraz olakšanja ili zadovoljstva. Ali na njegovo krajnje razočaranje do takve promene ne dođe, već mu se Hano, pošto ih pročita, skoro nezadovoljno i snuždeno obrati.

– Da, nema sumnje da ova dva pisma imaju izvesnu važnost. Ali ne smemo ih precenjivati. Slučaj je vrlo težak.

– Težak! – uzviknu Džim očajnički. Činilo mu se da uzalud udara i udara u neki neprobojan zid tuposti. Pa ipak, ovaj čovek prekoputa njega nije bio glup.

– Ne mogu to da razumem! – uzviknu on. – Ovde se nalazi najjasniji slučaj ucene što se može zamisliti...

– Ucenjivanje je ružna reč, gospodine Frobišere – upozori ga Hano.

– A ucenjivanje ružna stvar – reče Džim. – Čujte, gospodine Hano, Boris Vaberski živi u Francuskoj. Znaćete nešto o njemu. Imate svakako njegov dosije.

Hano se uhvati za ovu reč uskliknuvši od zadovoljstva. Njegovo lice se razvuče u osmejak, a prstom je šaljivo pretio svome posetiocu.

– Ah, ah, ah, ah! Dosije! Da, čekao sam na tu reč! Ta velika legenda o dosijeima! I vi delite to čarobno verovanje, gospodine Frobišere? Francuska i njeni dosije! Da. Ako bi je njeni rudnici uglja izneverili, ona bi još uvek mogla da se greje ložeći svoje dosijee! U trenutku kad prvi put kročite nogom u Kale – tup! Vaš dosije je otvoren, a? Putujete u Pariz – i to da se unese! Večerate u hotelu Ric – i to unutra! Posle toga izađete negde gde ne bi trebalo da idete – brže daj i to unutra! I tako se kasno unoć vraćate u svoj hotel vrlo nerasploženi, jer ste sigurni da negde u tihoj noći šest činovničića crnih bradica, pod zeleno zastrtim lampama, sve to beleži u vaš dosije, Ali, čekajte!

On iznenada skoči sa stolice, s prstom na ustima i razrogačenih očiju. Nijedan čovek nije izgledao toliko tajanstven i tako važan u svojoj tajanstvenosti. Prilazio je vratima na prstima, s lakoćom koja je zapanjivala kod tako krupnog čoveka. Bešumno i vrlo polako, dok je svetlim, opreznim očima gledao Frobišera, on pritisnu kvaku. Tada brzo privuče vrata unutra k sebi. To je bio klasičan način otkrivanja prisluškivača, koji smo videli u stotinama pozorišnih komedija i lakrdija, i izveden sa tako izvanrednim podražavanjem da je Džim, iako se nalazio u središtu pariske policije, skoro očekivao da vidi zgranutu sobaricu kako nespretno, izgubivši ravnotežu, upada u sobu. Ipak ništa nije video, izuzev sumorni hodnik osvetljen veštačkom svetlošću u kome su ljudi strpljivo čekali. Hano zatvori vrata s izrazom ogromnog olakšanja.

– Pretsednik vlade nije prisluškivao naš razgovor. Sigurni smo – prošaputa i priđe Frobišeru. Tu se zaustavi i poverljivo saopšti svom zaprepašćenom posetiocu:

– Mogu vam reći sve o ovim dosijeima. Devet desetina njih su nastojnička ogovaranja prevedena na službeni jezik policajca koji smatra da bi bilo najbolje kad bi svi bili u zatvoru. Tako, kad nastojnica kaže: »Gospodin Frobišer se u

utorak vratio kući u jedan sat izjutra, a u četvrtak u tri malo ćefleisan«, u izveštaju policajčevom to postaje: »Gospodin Frobišer provodi raspusan i raskalašan život«. I tako to bude zavedeno u vaš dosije, da, prijatelju, baš tako! Ali ovde u policiji – ne recite nikome ni reči o tome, ili sam propao! Ovde smo mi kao vaša gospođica Beti Harlou, »pokazujemo šipak tim dosijeima«.

Duh Džima Frobišera tražio je razuman poredak stvari. Da bi promenio raspoloženje, bilo je potrebno da mu se gledišta izmene. Za trenutak nije znao šta da misli. Trenutak ranije Hano je bio ozbiljan predstavnik Pravde; bez ikakvog upozorenja. prešao je na komedijašenje, i u tome očigledno neobično mnogo uživao. Pretvorio se upola u mangupa upola u klovna. Džim je skoro čuo kako zveckaju zvonca na njegovoj lakrdijaškoj kapi. Gledao ga je zabezegnuto, a Hano, lukavo se osmehujući, opet sede.

– Ako budemo sarađivali u Dižonu, gospodine Frobišere, – reče sa polušaljivim žaljenjem – neću toliko uživati kao što sam imao zadovoljstvo sa svojim dragim malim prijateljem gospodinom Rikardom u Eksu. Ne, zaista ne! Da sam pred njim izveo ovu malu pantomimu, on bi sedeo izbuljenih očiju. Tada bi prošaputao: »Šta, predsednik vlade pa dolazi izjutra da špijunira pred vašim vratima – oh!« i bio užasnut do srži kostiju. A li vi – vi me gledate hladno i skamenjeno, i kažete samom sebi: »Baš je lakrdijaš ovaj Hano!«

– Ne... – poče Džim ozbiljno, a Hano ga prekide, nasmejajući se:

– Ne mari ništa.

– Dobro sam raspoložen, – reče Džim – jer ste vi baš maločas rekli nešto što ne bih voleo da opozovete. Dali ste mi nadu da ćemo sarađivati.

Hano se nagnu, nalaktivši se na svoj pisaći sto.

– Slušajte – reče ljubazno. – Bili ste iskreni i poštteni prema meni. Stoga ću vam reći nešto što će vas umiriti. U pogledu ove stvari sa Vaberskim – prefekt u Dižonu ne uzima je baš tako ozbiljno, a ni ja. Naravno, postoji optužba zbog ubistva, i to se mora brižljivo ispitati.

– Prirodno.

– Ali isto tako, prirodno, postoji i neka stvarčica koja se iza ovoga krije – nastavi Hano iznenađujući Frobišera istim rečima koje je dan ranije upotrebio i Hezlit, iako je jedan govorio engleski a drugi francuski. – Kao pravnik vi ćete to svakako znati. Neka mala neprijatna pojedinost koju je bolje zadržati za sebe. Ali to je jednostavna stvar, a s ova dva pisma koja ste mi doneli jednostavnija no ikad Tražićemo od Vaberskog da objasni ova pisma i druge stvari takođe, ako može. To je tip, taj Boris Vaberski! Telo gospođe Harlou biće danas iskopano i lekari će

izvršiti obdukciju, a posle toga, nesumnjivo, stvar će biti rešena, te možete postupiti prema Vaberskom kako hoćete.

– A ta mala tajna? – zapita Džim.

Hano sleže ramenima.

– Nesumnjivo da će izbiti na videlo. Ali to ništa neće smetati ako se ona obelodani samo u kancelariji islednikovoj i ne pređe prag njegove sobe.

– Svakako da neće – složi se Džim.

– Uverićete se. Mi, najzad, nikoga ne prepadamo, a vaš mali klijent može svoju lepuškastu glavicu spokojno da spusti na jastuk bez ikakvog straha da će joj biti učinjena ma kakva nepravda.

– Hvala, gospodine Hano! – uzviknu Džim Frobišer srdačno. Osetio je tako veliko olakšanje da se i sam tome začudio. Bio je toliko obuzet sažaljenjem prema toj nepoznatoj devojci ostavljenoj u velikoj kući na milost i nemilost bezumnom podlacu. sa jedinom podrškom koju je mogla da očekuje od druge devojke, svoje vršnjake. – Da, to su zaista dobre vesti za mene.

Ali tek što je učutao, kad se u njegovom umu pojavi sumnja o iskrenosti čoveka koji je sedeo prekoputa njega. Džim nije želeo da bude izigran i naveden na tanak led, ma koliko neiskusn bio. Gledao je Hanoa i razmišljao. Da li je ova njegova sadašnja ljubaznost isto tako izveštačena kao i druga njegova raspoloženja? Džim nikako nije mogao da se odluči kako da konačno oceni detektiva. Jednog trenutka izgledao je kao neumoljivi sudija, idućeg komedijaš, a sada prijatelj! Šta je bilo pretvaranje, a šta istina? Na sreću, postojalo je jedno probno pitanje koje je Hezlit juče postavio dok je kroz prozor gledao Rasel skver. Džim ga sada ponovi.

– Stvar je jednostavna, kažete?

– Najjednostavnija.

– Pa kako to onda, gospodine Hano, da islednik iz Dižona nalazi za potrebno da pozove u pomoć jednog od šefova pariske policije?

Pitanje je očevidno bilo očekivano, a isto tako očevidno i teško za odgovor. Hano nekoliko puta zavrte glavom.

– Da, da, – ponavljao je, kao čovek koji ne zna šta da kaže. Gledao je Džima kao da ga procenjuje. Zatim naglo reče: – Reći ću vam sve, a kad vam budem rekao, daćete mi reč da nikome živom nećete poveriti ono što ste čuli. Jer ovo sada je ozbiljno.

Džim više nije mogao da sumnja u Hanoovu iskrenost i naklonost. Ova dva osećanja izbijala su iz njega kao snažan plamen.

– Dajem vam časnu reč – reče Džim i pruži mu ruku preko stola. Hano je prodrma. – Sad mogu da vam otvoreno govorim, zar ne? – reče, pa izvadi mali plavi svežanj vrlo mrkih cigareta. – Zapalite, ako želite.

Dvojica ljudi pripališe cigarete i Hano objasni kroz plavi oblak:

– Ja stvarno idem u Dižon radi jedne sasvim druge stvari. Ta stvar sa Vaberskim, to je izgovor! Islednik koji me poziva koristi nju samo da spase sebi obraz ustvari, ja sam mu potreban radi nečeg sasvim drugog.

Hano obrisa čelo maramicom i nastavi.

– Mali gradovi, prijatelju moj, gde život nije baš veseo i gde ljudi imaju dosta vremena da se interesuju za poslove svojih suseda, imaju svoje zločine, a možda je najgori od svih njih zločin anonimnih pisama. Iznenada, iz vedra neba, ona se jave kao prava napast, puna podlih optužbi teških da se opovrgnu a – ko zna? – možda katkad i tačnih. Neko vreme ove grozote se ubacuju u poštanske sandučiće a ni reč o tome ne izbija na javnost. Ako se traži novac, plaća se i ćuti. Ako je samo zloba goni ova nepoznata pera, oni koji su ošinuti njome opet ćute. Ali svaki počinje da sumnja u svog suseda. Društveni život grada je otrovan. Avet užasa lebdi nad njim, a dolazak poštara, stvar tako prijatna u običnom, svakodnevnom životu, postaje događaj od koga se strepi, dok najzad ne dođe do strašnih stvari.

Ton kojim je Hano govorio bio je tako ozbiljan i miran da je i sam Džim počeo da strepi, čak i u ovoj sobi gde je mogao da vidi otsjaj sunca na reci i čuje prijatan šum pariskih ulica. Jače no žagor čuo je oštro kucanje poštara na vratima. Video je bleđa lica kako postaju još bleđa, i oči iskolačene od očajanja.

– Ovakva kuga se spustila na Dižon – nastavi Hano. – Već više od godinu dana kako besni. Policija nije htela da zatraži pomoć iz Pariza. Ne, njima nije bila potrebna pomoć, oni su hteli da reše ovaj problemčić svojim sopstvenim snagama. Da, ali su pisma nastavljala da dolaze, a građani se žalili. Policija je rekla: »Pst! Islednik je ušao u trag. Dajte mu vremena!« Ali pisma su dolazila i dalje. Tada, posle godinu dana, kao spas naiđe ova afera sa Vaberskim. Odmah se policijski prefekt i islednik sastadoše i dogovoriše. »Potražićemo Hanoa radi ove jednostavne stvari, a on će nam usput upecati pisca anonimnih pisama. Pozvaćemo ga u najvećoj tajnosti, a ako ga neko slučajno pozna na ulici i uzvikne: »Gle, pa ono je Hano«, reći ćemo da vrši istragu o Vaberskovom slučaju. I tako se pisac pisama neće uplašiti, a mi, mi ćemo spasti čast. Da, – završi Hano vatreno – ali zato je trebalo da me pozovu pre godinu dana. Propustili su celu godinu.

– A tokom te godine dogodile su se strašne stvari? – zapita Džim.

Hano ljutito potvrdi.

— Jedan stari, usamljeni čovek koji se hranio u hotelu, pio kafu u Velikoj kafani i nikome živom nije učinio nažao, bacio se pred Mediteranski ekspres, koji ga je isekao u komade. Dvoje ljubavnika izvršilo je samoubistvo u šumi Moasonjer. Jedna mlada devojka vratila se kući sa bala, poželela veselo laku noć svojim roditeljima na stepenicama kuće, a ujutro su je našli obešenu, u balskoj haljini, o kuku u njenoj sobi, dok su u ognjištu otkriveni nagoreli ostaci jednog od tih pisama. Koliko ih je primila, sirota devojka, pre no što ju je ovo poslednje nateralo na taj očajnički korak? Ah, taj islednik! Zar vam nisam rekao? Potrebno mu je da sebi spase čast.

Hano otvori jednu fijoku pisaćeg stola i iz nje izvadi neki zeleni koverat.

– Pogledajte, ovde su dva! od tih dragocenih pisama. – I uzevši dva lista hartije kucana na mašini, predade ih Frobišeru. – Da, – dodade, kad je video izraz gađenja na njegovom licu – ne izgledaju baš prijatna stvar uz doručak, zar ne?

– Grozna su – reče Džim. – Ne bih verovao... – on se prekide u pola reči, uzviknuvši: – Jedan trenutak, gospodine Hano! – On ponovo naže glavu nad listove hartije, upoređujući ih, ispitujući svaku rečenicu. Ne, bilo je samo dve greške, one koje je odmah primetio. Ali kakve greške! Neobično značajne, u svakom slučaju bar za onoga ko je imao oči da vidi i izvesnu sreću s iskustvom. Kako se blagodareći njima sužavalo polje istraživanja!

– Gospodine Hano, mogu opet da vam pomognem – uzviknu on oduševljeno. Nije primetio širok osmeh zadovoljstva koji iznenada pređe detektivovim licem. – Ono što ću vam reći može vas vrlo brzo navesti na trag pisaca tih pisama.

– Možete? – uzviknu Hano. – Pa pomozite mi, mladi prijatelju. Nemojte me puštati da ceptim od nestrpljenja. Samo mi nemojte – oh, nemojte reći da ste otkrili da su pisma pisana na mašini marke Korona. To već znamo.

Džim Frobišer pocrvene kao bulka. To je baš bilo ono što je uspeo da otkrije diveći se svojoj pronicljivosti. Tamo gde je tekst rečenice zahtevao veliko D, bio je namesto njega znak %, a niže na strani, gde je trebalo da stoji veliko S, stajao je znak koji se upotrebljava kao skraćunica za dolare. Džim je poznavao Korona mašine i sećao se da bi se, ako čovek pogreši prilikom kucanja i zaboravi da pritisne na polugu kojom se diže valjak za pisanje velikih slova, tada pojavila ova dva pogrešna znaka. Sad je uvideo, gledajući Hanoovo razveseljeno lice – Hano je opet izgledao kao pravi mangup – da pariska policija svakako nije propustila da

otkrije ova dva podatka, iako je to možda promaklo službenicima u Dižonu; trenutak kasnije i sam poče da se smeje.

– Pa, mislio sam da ću moći da vam pomognem, zar ne? – reče dok je vraćao pismo. – Bio sam pametan, gospodine, kad sam smatrao za svoju sreću što se nas dvojica ne nalazimo na suprotnim stranama.

Hanoovo lice izgubi mangupski izraz.

– Nemojte me precenjivati, prijatelju, kako se ne biste razočarali – reče sasvim ozbiljno. – Mi smo sluge Sreće, čak i najbolji među nama. Naša veština se sastoji u tome da je brzo uhvatimo za suknju, kad u deliću sekunde projuri ispred naših očiju.

On vrati dva anonimna pisma u zelenu kovertu i ostavi je u fijoku. Tada uze dva pisma koja je pisao Boris Vaberski i dade ih Džimu Frobišeru.

– Potrebni će vam biti da ih pokažete u Dižonu. Da li ćete još danas otputovati?

– Ovo popodne.

– Dobro! – reče Hano. – Ja ću krenuti noćnim ekspresom.

– Mogu toliko da pričekam reče Džim. Ali Hano zavrte glavom.

– Bolje je da ne putujemo zajedno niti da otsedamo u istom hotelu. U Dižonu će se vrlo brzo saznati da ste vi engleski pravozastupnik gospođice Harlou, a oni koji su s vama u društvu pašće na taj način u oči. Uzgred budi rečeno, kako ste vi u Londonu saznali da sam ja, Hano, pozvan da preuzmem ovaj slučaj?

– Javljeno mi je telegramom – odgovori Džim.

– Da? A ko vam je to javio? Baš sam radoznao!

– Gospođica Harlou.

Za trenutak je Hano, drugi put za vreme ovog razgovora, izgledao sasvim zbunjen. U to Džim Frobišer nimalo nije sumnjao. Sedeo je dugo nepomičan, s cigaretom prilepljenom na usnama, kao da se skamenio. Tad se nasmeja prilično kiselo, pa bodro pogleda Džima.

– Znete li šta sada radim, gospodine Frobišere? – zapita. – Postavljam sebi jednu zagonetku. Rešite je ako možete! Koja je najjača strast na svetu? Tvrdičluk? Ljubav? Mržnja? Nijedno od svega toga. Najjača je strast osećanje koje jedan službenik ima kad zaželi da zgrabi veliku toljagu i mlatne svog brata službenika po potiljku. Dogovorili smo se da ja potajno otputujem u Dižon, kako bih imao nekih malih izgleda na uspeh. U redu! Tako smo se dogovorili u subotu, a već u ponedeljak su moje kolege tako raznele novost da je gospođica Harlou mogla da

vam telegrafiše u utorak izjutra. Nije li to prekrasno, a? Mogu li da pogledam telegram, molim vas?

Džim ga izvadi iz duge koverta i pruži Hanou, koji ga radoznalo uze i otvori ga na stolu pred sobom. Čitao ga je vrlo polako, tako polako da se Džim pitao da li možda kroz redove telegrama, kao kroz telefonsku slušalicu, ne čuje isti onaj bolni poziv u pomoć koji je i on sam čuo. Stvarno, kad je Hano podigao glavu, sa njegovog lica beše nestalo sve gorčine.

– Sirota mala devojka, kako je sada uplašena. zar ne? Ti nežni prsti sada više ne pokazuju šipak, a? Pa, za nekoliko dana sve će biti u redu.

– Da – reče Džim pouzdano.

– U međuvremenu da pocepam ovo, šta velite? – reče Hano pokazujući telegram. – U njemu se spominje moje ime. Bilo bi sigurno dok je u vašim rukama, nema sumnje, ali ionako ne služi nikakvoj svrsi. Sve što se ovde pocepa uveče se spaljuje. Vi treba da odlučite – i on zamahnu telegramom pred očima Džima Frobišera.

– Svakako – reče Džim, a Hano precepi telegram na dva dela. Tada stavi pocepane delove jedan preko drugoga i precepi još jednom, a zatim parčiće baci u korpu za hartiju. – Tako! S tim smo gotovi! – reče. – A sad nešto drugo. Još jedna mlada Engleskinja živi u kući Grenel.

– Ana Apkot – reče Džim klimnuvši glavom.

– Da, ispričajte mi šta znate o njoj.

Džim odgovori Hanou isto ono što i Hezlitu.

– Nikad je nisam video u svom životu. Sve do juče za nju nisam ni čuo.

Ali dok je Hezlit primio ovaj odgovor sa čuđenjem, Hano ga prihvati bez ikakve primedbe.

– Znači da ćemo obojica tek imati da se upoznamo sa tom mladom damom u Dižonu – reče osmehnuvši se i ustade sa stolice.

Džimu Frobišeru se činilo da se razgovor koji je rđavo otpočeo, a zatim postao srdačan, sada opet vraća na staro i završavao ne baš najbolje. Osećao je izvesnu finu razliku u Hanoovom ponašanju, ne smanjenje prijateljskog postupka, već – Džim nije umeo bolje da se izrazi no da upotrebi Hanoov izraz da opiše tu promenu: izgledalo je kao da je za ivicu suknje uhvatio Sreću dok je za trenutak prolepršala kraj njega. Ali kada je to ona prolepršala, Džim nije mogao čak ni da nasluti.

On uze šešir i štap. Hano je već bio kraj vrata, sa rukom na kvaci.

– Zbogom, gospodine Frobišere, i iskreno vam hvala na poseti,
– Videćemo se u Dižonu – reče Džim.
– Svakako – složi se Hano s osmehom. – Češće puta. Možda u islednikovoj kancelariji. Nesumnjivo u kući Grenel.

Ali Džim nije bio zadovoljan. Pre nekoliko minuta izgledalo je da Hano ne samo što prihvata istinsku saradnju već je čak i traži. Sada, naprotiv, izgledalo je da je izbegava.

– Ali, kako ćemo onda saradivati? – napomenu Džim,
– Vama će možda biti potrebno da me brzo nađete – nastavljao je Hano. – Prirodno. A možda će i meni biti potrebno da nađem vas, ako ne tako brzo, a ono vrlo tajno. Da. – On je očigledno razmišljao o ovim mogućnostima. – Vi ćete valjda otsesti u kući Grenel?

– Ne – reče Džim, koji se malo utešio jer je Hano izgledao razočaran. – To neće biti potrebno. – objasni. – Boris Vaberski ne može ništa drugo da pokuša. Te dve devojke će sada biti dovoljno bezbedne.

– To je tačno – složi se Hano. – Vi ćete onda otsesti u velikom hotelu na trgu Darsi. Što se mene tiče, otsešću u jednom daleko skromnijem hotelu, i to ne pod svojim imenom. Pokušaću da iskoristim ono malo izgleda što mi je još preostalo da sačuvam tajnost.

Nije mu rekao ime tog skromnog hotela niti lažno ime pod kojim će se predstaviti, a Džim je bio toliko oprezan. da i ne pita. Hano je stajao sa rukom na kvaci, očiju pažljivo uprtih u Frobišera.

– Poveriću vam jedan svoj mali trik – reče, dok mu licem zaigra dobroćudni osmeh. – Volite li da gledate filmove? Da – ne? Što se mene tiče, ja ih obožavam. Ma gde se nalazio, ja ugrabim jedan sat za bioskop. Tamo gledam divne stvari, i to ih gledam u mraku – te tako za to vreme mogu mirno da razgovaram sa prijateljem; a kad se svetlost upali, već smo obojica otišli i samo naše prazne fotelje pokazuju mesto gde smo sedeli. Bioskopi – da! Sa publikom koja se neprekidno menja i novim ljudima koji nailaze i sedaju vam nespreno u krilo jer ne mogu da vide ni prst pred nosom, bioskopi su korisni. Verujte mi. Nadam se da nećete odati moju malu tajnu?

On začuta osmehnuvši se. Frobišeru se dobro raspoloženje sasvim povrati kad vide da se Hanoovo poverenje obnovilo. Osetio je sa čudnom razdraganošću da se neobično mnogo udaljio od ukočenog dostojanstva Rasel skvera. Nije mogao uopšte da zamisli kako firma Frobišer i Hezlit sačekuje svog klijenta u nekom mračnom uglu bioskopa na Merilebon Rodu. Takve manevre firma nije

primenjivala, ali Džimu ova promena poče da se sviđa. Možda je, na kraju krajeva, firma Frobišer i Hezlit pomalo zastarela, pomisli. Njoj nedostaje – i tu on, Džim Frobišer, skova nov izraz! ... nedostaje joj ozon policiskog rada.

– Naravno da ću sačuvati vašu tajnu – reče uzbuđenim glasom. – Nikad mi ne bi palo na pamet tako odlično mesto za sastajanje.

– Dobro – reče Hano. – Onda ću u devet časova svake večeri, ukoliko me nešto ozbiljno ne spreči, sedeti u bioskopskoj dvorani Velike kafane. Velika kafana je na trgu pred železničkom stanicom. Ne možete se zabuniti. Sedeću na levoj strani sale, bliže platnu, u blizini sobe za bilijar. Kad se svetlost upali, ne gledajte me, a ako razgovaram s nekim drugim, izbegavajte me kao da sam kužan. Je li jasno?

– Sasvim – odgovori Džim.

– Sad sam vam poverio dve svoje tajne na čuvanje. – Sa Hanoovog lica iščeze osmeh. Ono kao da se, na neki čudan način, zaoštrilo, a njegove svetle oči postadoše vrlo mirne i ozbiljne. – Milo mi je što smo se sporazumeli, gospodine Frobišere – reče. – Jer ja počinjem da slutim da ćemo se obojica nagledati čudnih stvari pre no što iz Dižona krenemo natrag za Pariz.

Ozbiljan trenutak je prošao. Poklonivši se, on otvori vrata. Ali je Džim Frobišer, dok je izlazio u hodnik, još jednom bio ubeđen da je u jednom određenom trenutku razgovora Hano sasvim sigurno ugledao lepršavu suknju boginje Sreće, iako nije uspeo da je ščepa.

IV

Beti Harlou

Džim Frobišer je te noći stigao u Dižon suviše kasno da bi mogao da učini bilo kakvu posetu, ali je u pola deset idućeg jutra prilično uzbuđen ušao u malu ulicu Šarl-Robera. Ta ulica bila je s jedne strane celom dužinom oivičena visokim baštenskim zidom iznad koga su visoki jasenovi i kestenovi prijatno šumeli na vetru. Dublje u ulici video se istureni ugao jedne kuće sa ukrašenim izbačenim prozorom u renesansnom stilu koji se nadvio nad pločnikom, a nešto dalje visoka, lepo urađena kapija od gvožđa. Pred ovom kapijom Džim zastade. Gledao je u dvorište kuće Grenel i osećao kako njegove uzbuđenosti nestaje, te je bio pomalo posramljen što je uopšte i dopustio da do toga dođe. Bilo je toliko malo uzroka za uzbuđivanje.

Jutro je bilo toplo, tiho, bez oblaka, Na levoj strani dvorišta služavke su radile domaće poslove; u dnu dvorišta Džim je video šofera kako posluje između dva automobila u garaži i čuo gde veselo zviždi pri radu; s desne strane pružala se velika kuća, čiji je strmi krov od škrljaca ukrašen svetložutim romboidima prijatno delovao, a sve njene otvorene prozore plavila je sunčana svetlost. Ulazna vrata pod staklenom nastrešnicom bila su otvorena. Jedno krilo gvozdene kapije bilo je takođe otškrinuto. Čak je i gradski stražar u belim pantalonama napolju u maloj ulici izgledao više kao da se skriva od sunca u senci visokog zida no da stvarno vrši stražarsku dužnost. Bilo je nemoguće poverovati, pored svih tih prijatnih scena redovnog života, da ista preti toj kući ili kome od njenih stanovnika.

– Pa ustvari i ne preti im ništa – mislio je Džim. – Hano mi za to jemči.

On otvori kapiju i priđe ulaznim vratima. Jedan stari sluga ga obavesti da gospođica Harlou ne prima, ali ipak uze Džimovu posetnicu i zakuca na jedna vrata na desnoj strani velikog četvrtastog trema. Pošto je zakucao, on otvori vrata; sa svog mesta Džim vide biblioteku i u dnu sobe dve prilike koje su se ocrtavale spram prozora, čoveka i devojkju. Čovek je nešto objašnjavao, za Džimove britanske pojmove preterano bučno i po rečima i po pokretima, a devojkja se na njegove proteste smejala jasnim, zvonkim smehom, sa malim prizvukom svireposti. Džim je čak načuo i reč-dve protesta izgovorenog na francuskom, ali sa čudnim metalnim naglaskom.

– Suviše sam već dugo vaš rob, – vikao je čovek, a devojkja u tom trenutku primeti da su se vrata otvorila i da je stari sluga ušao sa posetnicom na srebrnom tanjiru. Ona brzo priđe i uze posetnicu. Džim ču uzvik zadovoljstva, i devojkja istrča u hol.

– Vi! – uzviknu, a oči joj zasjaše od radosti. – Nisam smela ni da se nadam da ćete tako brzo doći. Oh, hvala vam! – i pruži mu obe ruke.

Džimu nisu bile potrebne te reči da bi u njoj prepoznao »malu devojkju«. iz Hezlitovog pričanja. Mala po rastu Beti Harlou svakako nije bila, ali je zato izgledala toliko vitka i nežna da joj je taj pridev savršeno pristajao. Kosa joj je bila tamne boje, sa sjajnim prelivima na mestima gde je padala svetlost, razdeljena i vrlo uredno začešljana na maloj glavi. Široko čelo i ovalno lice bili su bleđi a oživljeni jarkim crvenilom usana; široke zenice njenih sivih očiju davale su joj pogled koji je istovremeno bio i ispitivački i brižan. Kad je sa toplom zahvalnošću ispružila ruke i uhvatila njegove, učinila mu se kao osoba nadahnuta plamenom i lomna kao kineski porcelan. Premerila ga je celog jednim brzim sveobuhvatnim pogledom i uzdahnula s olakšanjem.

– Predaću vam sad sve svoje brige da ih vi nosite – reče osmehnuvši se.

– Svakako. Zato sam i došao – odgovori on. – Ali nemojte smatrati da sam neka toliko izabrana i dragocena osoba.

Beti se ponovo nasmeja i, držeći ga za rukav, uvuče u biblioteku.

– Gospodin Espinoza – reče, predstavljajući stranca Džimu. – On je iz Katalonije, ali provodi toliko vremena u Dižonu da ga skoro smatramo sugrađaninom.

Katalonac se pokloni i pokaza blistav niz snažnih, belih zuba.

– Da, ja imam čast da zastupam jednu veliku špansku vinarsku kuću. Mi kupujemo ovdašnja vina da bismo ih mešali sa našim boljim vrstama, a ovde prodajemo svoja kako biste ih mešali sa ovdašnjim jevtinijim.

– Nije potrebno da mi odajete svoje poslovne tajne – suvo odgovori Džim. Espinoza mu se otprve nije svideo, i nije se mnogo trudio da to sakrije. Espinoza je bio suviše bleštava ličnost. Bio je to visok, plećat čovek, crne sjajne kose i tamnih, blistavih očiju, rumene kože, uvijenih brčića, sa skupocenim prstenjem na rukama.

– Gospodin Frobišer je došao iz Londona da me poseti u vezi sa sasvim drugim stvarima – umeša se Beti.

– Je l'te? – reče Katalonac pomalo prkosno, kao da nije nameravao da popusti.

– Da – odgovori mu Beti i pruži mu ruku. Espinoza je oklevajući podiže usnama i poljubi.

– Posetite me kad se vratite – reče Beti i pođe vratima.

– Ukoliko uopšte odem – procedi Espinoza tvrdoglavo. – Nije sasvim sigurno, gospođice Beti, da ću uopšte otići. – I sa ceremonijalnim poklonom Džimu izađe iz sobe, ali ne toliko brzo da Beti nije pogledom odmerila i jednog i drugog čoveka oštro ih posmatrajući, što je Džim dobro primetio. Ona zatvori vrata i pođe ka Džimu sa prijateljskim osmehom, koji ga povrati u dobro raspoloženje. Uporedila ga je sa drugim čovekom i to se završilo u njegovu korist; ma koliko bio skroman, ovakvo poređenje prijatno ga je zagrejalo.

– Nove neprilike, gospođice Harlou, – reče on osmehnuvši se – ali ovoga puta neprilike koje će vas više godina pratiti.

On joj priđe, te se uputiše ka jednom od dva prozora što su gledala u dvorište. Beti sede u naslonjaču koja se nalazila kraj prozora.

– Trebalo bi da mu stvarno budem zahvalna, – reče devojka – jer me je nasmejao. A izgleda mi da su vekovi prošli otkad se nisam nasmejala; – ona pogleda kroz prozor, a oči joj se iznenada napuniše suzama.

– Oh, molim vas, nemojte! – uzviknu Džim zbunjeno.

Osmeħ još jednom drhtavo zaigra na ljupkim Betinim usnama.

– Neću – odgovori.

– Bio sam toliko veseo kad sam čuo kako se smežete, – nastavi on – posle vašeg ojađenog telegrama mom ortaku i pre no što sam vam isporučio dobre vesti.

Beti ga pogleda željno.

– Dobre vesti?

Džim Frobišer još jednom izvadi iz svog dugačkog koverta dva pisma koja je Vaberski poslao njegovoj firmi i pruži ih Beti.

– Pročitajte ih, – reče – i obratite pažnju na datume.

Beti pogleda rukopis.

– Od gospodina Vaberskog! – povika, a zatim se spusti u naslonjaču da bi ih proučila. U svojoj kratkoj crnoj haljini, sa ispruženim vitkim nogama u crnim svilenim čarapama, i glavom i belim vratom nagnutim nad Vaberskova pisma, ličila je Džimu na devojku tek izašlu iz škole. Ipak je neobično brzo shvatila njihovu važnost.

– Naravno, oduvek sam znala da gospodin Boris traži novac – reče. – A kad je poslednja volja moje tetke bila pročitana i kad sam saznala da je sve meni ostavljeno, rešila sam da se posavetujem s vama i da nešto odvojim za njega.

– Ne postoji nikakva obaveza za vas – pobuni se Džim. – On stvarno i nije bio rođak. Oženio se sestrom gospođe Harlou, i to je sve.

– Znam – odgovori Beti i nasmeja se. – Uvek se ljutio na mene što sam ga zvala »gospodin Vaberski«, a ne »ujak«. Ali ipak sam nešto želela da učinim. Samo on mi nije dao vremena. Prvo je počeo da me gnjavi svojim zahtevima, a ja ne volim da me neko gnjavi – a vi, gospodine Frobišere?

– Ni ja.

Beti opet pogleda pisma.

– I tako sam mu tada pokazala šipak, pretpostavljam – nastavljala je ona, umevši mali prizvuk zadovoljstva u tu rečenicu. – Zatim mi je on napakovao onu groznu optužbu, a posle toga nisam ni mogla da mu ponudim bilo kakvu pogodbu, jer bi to značilo da priznajem svoju krivicu.

– Bili ste potpuno u pravu. I ja bih isto tako postupio – složi se Džim srdačno.

Sve do tog trenutka izvestan. tračak sumnje tinjao je u dnu Frobišerovog mozga da je ta devojka bila pomalo surova u svojim postupcima prema Borisu Vaberskom. On je svakako bio gotovan, trošadžija, bez prava da nešto od nje traži; to je bilo nesumnjivo. S druge strane, on nije imao od čega da živi, a gospođa Harlou, od koje je Beti sve nasledila, bila je pristala da ga trpi i potpomaže. Ali sada je, blagodarajući Betinoj iskrenosti, ova sumnja otpala i zamerka devojci pokazala se neumesnom.

– Onda je sve u redu – reče Beti, vrativši pisma Džimu s uzdahom olakšanja. Tada se tužno nasmeja. – Ali izvesno vreme bila sam se stvarno uplašila – priznade. – Vidite li, islednik je poslao po mene i ispitivao me. Oh! Nisam se uplašila njegovih pitanja, već njega kao čoveka. Nisam sumnjala u to da je njegova dužnost da izgleda strogo, ali sam ipak pomislila da, ako neko izgleda tako užasno strogo kao on, tome je razlog što je glup, a ne želi da vi to primetite. A glupi ljudi su uvek opasni, zar ne?

– Da, baš nije delovalo ohrabrujuće – složi se Džim.

– Tada mi je zabranio da se služim automobilom, kao da se plašio da ne pobegnem. A kao kruna svega, kad sam izašla iz Palate pravde, srela sam napolju neke prijatelje koji su mi izrecitovali dugačku listu osuđenih ljudi čija je nevinost bila dokazana pošto je već bilo dockan.

Džim je gledao zapanjeno.

– Neotesanci! – uzviknu.

– Da, svi imamo takvih prijatelja – odvrati Beti filozofski mirno. – Moji su, ipak, bili naročito gadni. Oni su najozbiljnije razgovarali o tome da ne moram da uzmem najboljeg advokata, jer me – pošto me je gospođa samo usvojila – ne mogu optužiti zbog materoubistva. Ako bi to bio slučaj, onda ne bi bilo milosti, te bih morala da odem na giljotinu bosonoga sa crnim velom preko glave. – Ona vide užas i ogorčenost na licu Džima Frobišera i pruži mu ruku.

– Da. Zloba u provinciji može ponekad da bude prilično surova, mada – ona podiže tanko stopalo u blistavoj domaćoj cipeli i posmatraše ga veselo – ja ne vidim zašto bih, pod datim okolnostima, morala mnogo da razbijam glavu da li idem u svojim najboljim cipelama i čarapama ili sasvim bez njih.

– Nikad nisam čuo za tako odvratan predlog – povika Džim.

– Shvatićete, u svakom slučaju, da sam se vratila kući prilično zbunjena, – nastavljala je Beti – i razumećete zašto sam poslala onaj luckasti paničarski

telegram. Opozvala bih ga kad sam se malo smirila, ali je već bilo kasno. Telegram je...

Ona stade u pola rečenice, lako uzbuđena, i glasno uzdahnu.

– Ko je to? – zapita promenjenim glasom. Dotle je govorila mirno i polako, skoro potsmešljivo ocenjujući uzroke svog dosadašnjeg straha. Sada je pitanje izgovorila brzo, a preplašenost je zagospodarila njenim glasom. – Da, ko je to? – ponovi.

Jedan krupan, nezgrapan čovek koji je lenjo prošetao pored velike gvozdene kapije sada iznenada ulete u dvorište. Trenutak ranije bio je to prolaznik koji dokono ide svojim putem, a sad se već nalazio pod velikom staklenom nastrešnicom pred tremom.

– To je Hano – odgovori Džim, a Beti skoči kao oparena, i ostade uzbuđeno stojeći.

– Nemate zašto da se plašite Hanoa – umirivao ju je Frobišer. – Ja sam mu pokazao ona dva Vaberskova pisma. Od samog početka on je vaš prijatelj. To mi je rekao još juče u Parizu.

– Juče u Parizu? – začudi se Beti.

– Da, posetio sam ga u upravi Pariske policije. Navešću vam doslovno njegove reči, jer sam se naročito starao da ih zapamtim kako bih mogao da vam ponovim. »Vaš mali klijent može svoju lepu glavicu mirno da položi na jastuk, bez bojazni da će joj ikakva nepravda biti naneta«.

Zvono na ulaznim vratima zazvoni, odjeknuvši kroz celu kuću, baš kad je Džim završio.

– Pa zašto je onda došao u Dižon? Šta traži sada na mojim vratima? – zapitkivala ga je uporno Beti.

Ali baš to je bilo pitanje na koje Džim nije smeo da odgovori, jer je to saznao od Hanoa u poverenju. Dao je svoju reč da nikome neće odati tajnu. Još neko vreme Beti će morati da veruje da je Vaberskova optužba protiv nje pravi uzrok Hanoovog prisustva u Dižonu, a ne samo izgovor.

– Hano samo izvršava naređenja koja su mu data – odgovori Džim. – On je ovde stoga što mu je tako naređeno; – i na njegovo veliko olakšanje ovaj odgovor je bio dovoljan. Uistinu, Betine misli bile su skrenute na pitanje za koje on nije mogao da pruži odgovor.

– I tako ste vi posetili gospodina Hanoa u Parizu – reče ona, toplo se osmehnuvši. – Ništa niste propustili što bi moglo da mi pomogne. – Ona stavi ruku

na ivicu otvorenog prozora. – Nadam se da je shvatio koliko je to za njega laskavo što sam poslala onako paničan telegram u London.

– On je jednostavno žalio što ste se vi toliko uznemirili.

– Znači, pokazali ste mu telegram?

– I on ga je uništio. Pokazao sam mu ga kako bih to iskoristio i istovremeno mu skrenuo pažnju na pisma.

Beti ponovo sede u naslonjaču kraj prozora i ćutke podiže prst. U pretsoblju su se čuli glasovi. Tada se vrata otvoriše i uđe stari sluga. Ovoga puta nije nosio posetnicu na služavniku, ali je bio očigledno zbunjen i pomalo uzrujan.

– Gospođice... – otpoče on, ali ga Beti prekide. Svaki trag uznemirenosti nestao je bio iz njenog ponašanja. Opet je potpuno gospodarila samom sobom.

– Znam, Gastone. Uvedite smesta gospodina Hanoa.

Ali gospodin Hano je već bio u sobi. On se pokloni sa prijatnom uljudnošću Beti Harlou i srdačno steže ruku Džimu Frobišeru.

– Bio sam očaran dok sam prolazio dvorištem, gospođice, i video da je moj prijatelj već ovde. Jer vam je verovatno već rekao da ja baš nisam, na kraju krajeva, ljudožder iz bajki.

– Ali vi uopšte niste pogledali kroz prozor! – uzviknu Beti zbunjeno.

Hano se veselo nasmeja.

– Gospođice, veština moje profesije sastoji se u tome da ne gledamo kroz prozor a da ipak znamo šta se unutra dešava. Ako dozvoljavate? – I on spusti svoj šešir i štap na veliki pisači sto u sredini sobe.

V

Beti Harlou odgovara

– Ali ni kroz najširi prozor ne možemo da vidimo – nastavljao je Hano – ono što se iza njega dogodilo pre dve nedelje. U tom slučaju, gospođice, moramo da stavimo sebe u nezgodan položaj i da postavljamo pitanja.

– Spremna sam da odgovaram – izjavi Beti mirno.

– Oh, naravno, nema sumnje! – uzviknu Hano ljubazno. – Dozvoljavate li da sednem?

Beti skoči, a blede lice joj porumene.

– Oprostite. Naravno, gospodine Hano.

Ova mala greška u lepom ponašanju bio je jedini znak koji je odao Džimu Frobišeru njenu uznemirenost. Ali i pored toga, morao bi da joj prizna snagu samosavlađivanja skoro neprirodnu za njene godine.

– Ništa, ništa – reče Hano osmehnuvši se. – Na kraju krajeva, mi smo – čak i oni najprijatniji među nama – samo neprijatni gosti. – On uze stolicu koja je stajala kraj stola i privuče je tako da je seo prekoputa Beti. Ali ako je i dobijeno preimućstvo ovakvim razmeštajem, on ga je ustupio njoj. Svetlost koja je dopirala kroz prozor u svoj svojoj jutarnjoj snazi padala je na njegovo lice, dok je njeno bilo okrenuto tamnijoj unutrašnjosti sobe.

– Tako! – reče Hano i sede. – Gospođice, najpre ću vam izložiti plan našeg jednostavnog postupka, onakvog kakvog ga ja sada zamišljam. Telo gospođe Harlou je iskopano preprošle noći u prisustvu vašeg beležnika.

Beti se naglo trže, pokazujući pokretom nezadovoljstvo.

– Znam – nastavi on brzo. – Te neophodne stvari su zaista nezgodne. Ali time nećemo naškoditi gospođi Harlou, a dužnost nam je da mislimo na nekog živog, – na vas, gospođice Beti Harlou; i budite sigurni da ni trunka sumnje neće ostati na vama, tako da će vaši verni prijatelji biti sasvim mirni. Zar nije tako? U redu, onda ću vam ja sada postaviti neka pitanja. A zatim ćemo sačekati rezultat analize. A tad će vam se islednik nesumnjivo izviniti, a ja, Hano, poneću, ako imam sreće, sobom u dosadan Pariz sliku sa posvetom lepe gospođice Harlou.

– I to će biti sve? – uzviknu Beti, zatapšavši rukama od zahvalnosti.

– Što se tiče vas, da. Što se tiče našeg malog Borisa – ne! – Hano se nasmeja zloslutno. – Jedva čekam da ostanem pola sata nasamo s tim pokvarenjakom. Očitaću mu lekciju, i to ne mnogo biranim rečima – ne, svakako ne. Paziću takođe da moj dobar prijatelj gospodin Frobišer ne bude prisutan. Jer pred njim ne bi sebi mogao da dozvolim takvu radost. On bi me gledao tako bezazleno kao moja tetka usedelica i govorio u sebi: »Sramota! Oh taj lakrdijaš! Kakav tip! Ne ponaša se kako treba!« Ne, ja se neću ponašati kako treba. Ali ću se zato smejeti sve vreme od Dižona do Pariza.

Gospodin Hano je ustvari već počeo da se smeje, a Beti mu se iznenada pridruži. Njen smeh bio je čist, zvonak smeh uživanja, a Džim zamisli samog sebe kako je opet u tremu i sluša taj smeh kroz otvorena vrata,

– Ah, to valja! – uzviknu Hano. – Vi možete da se smejete, gospođice. čak i na moje luckaste reči. Morate da zadržite gospodina Frobišera ovde u Dižonu i da ga ne puštate u London sve dok i on ne nauči tajne te umetnosti.

Hano primače svoju stolicu nešto bliže, a jedna vrlo neprijatna slika iznenada izađe Džimu Frobišeru pred oči. Baš tako, s vedrim rečima i malim šalama koje idu skoro do razneženosti, primiču doktori svoje stolice postelji bolesnika u ozbiljnim slučajevima. Tek posle nekoliko minuta Hanoovog ispitivanja ova slika potpuno iščeze.

– Dobro! – reče Hano. – A sad pređimo na stvar i poređajmo lepo i jasno sve činjenice!

– Da – složi se Džim, pa i on primače svoju stolicu nešto bliže. Bilo je čudno, razmišljao je, koliko je malo znao o stvarnim činjenicama događaja.

– A sad, na stvar, gospođice! Gospođa Harlou je umrla, koliko znamo, sasvim mirno noću u svom krevetu?

– Da – odgovori Beti.

– U noći dvadeset sedmog aprila?

– Da.

– Spavala je te noći sama u sobi?

– Da, gospodine.

– Je li uvek tako radila?

– Da.

– Koliko znam, srce gospođe Harlou pričinjavalo joj je teškoće neko vreme.

– Skoro tri godine provela je kao težak bolesnik.

– I u kući je stalno bila bolničarka?

– Da,

Hano klimnu glavom.

– A sada mi recite, gospođice, gde je ta bolničarka spavala? U sobi pored gospođine?

– Ne. Bolničarka je imala svoju zasebnu sobu, na istom spratu, ali sasvim na kraju hodnika.

– Koliko udaljenu od spavaće sobe gospođe Harlou?

– Dve sobe razdvajale su ujinu sobu od njene.

– Velike sobe?

– Da, – objasni Beti. – Te sobe su u prizemlju, i to su bile sobe namenjene za primanje. Ali otkako usled srčane mane moja ujna nije smela da se penje uz stepenice, to su neke od njih prilagođene naročito za njenu upotrebu.

– Da, vidim – reče Hano. – Dve velike sobe za primanje bile su između njihovih soba, zar ne? A zidovi ove kuće su debeli. Nije teško uvideti da nije sada građena. Zapitaću vas nešto, gospođice. Da li bi se dozivanje gospođe Harlou noću, kad bi cela kuća bila tiha, čulo u bolničarkinoj sobi?

– Sigurna sam da ne bi – odgovori Beti. – Ali postojalo je zvonce kraj njenog kreveta koje je bilo povezano sa bolničarkinom sobom. Dovoljno je bilo da malo pomeri ruku i pritisne dugme.

– Ah! – reče Hano. – Naročito ugrađeno zvono?

– Da.

– I dugme na domaku njenih prstiju. Da. Sve je to vrlo lepo, ukoliko se neko ne onesvesti, gospođice. Ali ako se i to desi! Tada zvono neće baš mnogo koristiti. Zar nije bilo nijedne bliže sobe gde ste mogli da smestite bolničarku?

– Bila je jedna odmah pokraj ujnine sobe, gospodine Hano, spojena vratima.

Hano je izgledao iznenađen i zavalio se u stolicu. Džim Frobišer pomisli da je došlo vreme da se i on umeša. Ukoliko je saslušavanje odmicalo, on je bivao sve nemirniji. Nije video nikakvog razloga zašto bi trebalo nepotrebno optuživati Beti, koja je tako spremno i lako odgovarala.

– Ja mislim, gospodine Hano, – reče on – da bismo svakako uštedeli dobar deo vremena ako bismo razgledali te sobe i sami se uverili.

Hano se okrete hitro kao čigra. Divljenje je blistalo u njegovim očima. Gledao je zadovoljno u svog mlađeg kolegu.

– Kakva pomisao! – uzviknu oduševljeno. – Kakva divna pomisao! Koliko dubokoumna! Kako teška da se dokuči! I to je vama, gospodine Frobišere, palo na pamet! Primate izraze mog dubokog priznanja! – Tada njegovo oduševljenje klonu. – Ali avaj, kakva šteta!

Hano očeknu da Džim zatraži objašnjenje ovog uzdaha, ali Džim samo pocrvene i ništa ne upita. Bilo mu je jasno da je nešto lupio i da je zbog toga bio ismejan pred lepom Beti Harlou, koja je od njega čekala spas; on zaključio da je Hano nepodnošljivo stvorenje, dok ga je detektiv vedro gledao kao da čeka da izvali još neku glupost. Najzad je Hano morao da objasni.

– Mi bismo već odavno obišli te sobe, gospodine Frobišere. Nažalost, policiski komesar ih je zapečatio, a bez njegovog prisustva ne smemo da slomijemo pečate.

Beti Harlou se na svom mestu kraj prozora malo pokrenu; skoro neprimetan osmeh zatitra za trenutak na njenim usnama, a Džim vide kako se Hano ukoči kao pas čuvar kad noću začuje kakav šum.

– Izgledate dobro raspoloženi, gospođice? – zapita on oštro.

– Naprotiv, gospodine.

Osmeh se ponovo javi na njenom licu i bilo je jasno da izražava samo setu. – Ponadala sam se da će sada one pantljike i veliki pečati na vratima biti uklonjeni. Možda je to smešno, nema sumnje, ali ja ih se grozim. Izgledaju mi kao neko prokletstvo koje počiva nad kućom.

Hanoovo ponašanje se smesta izmeni.

– Mogu vrlo dobro da vas razumela, gospođice, – reče – i lično ću se postarati da se ti pečati uklone. Ustvari, nije mnogo ni koristilo što su stavljeni, pošto su bili namešteni tek kad je podneta optužba, a to je bilo deset dana posle smrti gospođe Harlou. – On se obrati Džimu. – Ali mi u Francuskoj suviše mnogo polažemo na proceduru. U svakom slučaju, pitanje koje želim da postavim ne zavisi uopšte od izgleda soba. Ono se sastoji u ovome, gospođice – i on se okrete Beti.

– Gospođa Harlou bila je težak bolesnik sa jednom bolničarkom u stalnoj pripravnosti. Kako to da ta bolničarka nije spavala u toj najpogodnijoj sobi vezanoj vratima sa njenom? Zašto je trebalo smestiti je tamo gde nije mogla da čuje glas, iznenadni poziv?

Beti obori glavu. Bilo je to pitanje koje je tražilo odgovor. Ona se naže napred, pažljivo birajući reči.

– Da, ali da biste to shvatili, gospodine, potrebno je da razumete moju ujnu i da se za trenutak stavite u njen položaj. Ona je tako htela. Ona je bila, kao što rekoste, bolesnik. Tri godine nije izašla iz svog vrta izuzev jednom godišnje posebnim železničkim salonskim kolima do Monte Karla. Ali ona nije htela da prizna svoju bolest. Ne, ona je bila duhom jaka i borbena. Ona će ozdraviti! Uvek je smatrala da je u pitanju samo nekoliko nedelja bolovanja, a bolničarka u belom mantilu stalno u njenoj blizini, kraj otvorenih vrata, kao da se radi o poslednjem stadijumu bolesti – to bi je suviše potresalo. – Beti malo zastade, pa produži: – Naravno, kad bi nastupio neki opasniji napad, bolničarka bi prišla. Lično ja sam to naređivala. Ali čim bi se napad stišao, bolničarka bi morala da se udalji. Gospođa nije htela da je trpi.

Džim je ovo razumeo. Iskreno priznanje pokazalo mu je pokojnicu u novoj svetlosti, učinilo da poštuje njenu žilavu volju za životom. Nije htela da se preda. Nije želela da bolesničke sitnice i lekarije večito budu oko nje. Ne, želela je da spava u svojoj sobi, sama, kao i druge žene njenih godina. Da, Džim je to razumeo i poverovao u svaku reč koju je Beti izgovorila. Samo... samo... ipak je ona nešto skrivala. A to ga je baš mučilo. Ono što je rekla bilo je istinito, ali to nije bilo sve. U Betinom govoru osećalo se neko oklevanje, reči su suviše oprezno bile birane, a onda bi iznenada naišlo nekoliko rečenica jedna za drugom u želji da se oklevanje nadoknadi. On pogleda Hanoa, koji je sedeo nepomičan, očiju uprtih u Beti, i baš svojom nepomičnošću pokazivao da očekuje još. Oboje su bili, osećao je Džim, na ivici one male tajne koja se, po mišljenju Hezlita i Hanoa, uvek krila u pozadini onakvih naizgled besmislenih optužbi kao što je Vaberskova – neka porodična sramota koja mora biti zakopana daleko od očiju sveta. I dok je Džim razmišljao kako da objasni Betino ponašanje, iznenada ga trže nagao krik koji se omače sa njenih usana.

– Što me gledate tako? – viknu ona na Hanoa, iznenada zažarenih očiju na bledom licu, dok su joj usne drhtale. Glas joj dobi preteću snagu.

– Ne verujete mi, gospodine Hano?

Hano podiže ruku braneći se. Opet se zavali u svoju stolicu. Budnost njegovih očiju i njegovog celog stava beše popustila.

– Izvinite, gospođice – reče, sa prilično kajanja u glasu. – Nije tačno da vam ne verujem. Slušao sam sa najvećom pažnjom ono što ste govorili, kako više ne bih morao da vam dosađujem svojim pitanjima. Ali trebalo je da imam na umu – a to sam propustio da učinim – da ste nekoliko dana proveli pod utiskom teških briga. Moje ponašanje nije bilo ispravno.

Mala bura strasti se utiša. Beti klonu u svojoj naslonjači kraj prozora, opustivši glavu, lica podignutog nagore.

– Vi ste svakako veoma uvidavni, gospodine Hano – reče ona. – Trebalo bi da ja vas molim za izvinjenje. Jer ja sam se ponela kao histerična gimnazijalka. Molim vas, nastavite sa svojim pitanjima.

– Odmah – reče Hano blago. – Bolje je da što pre završimo s tim. Vratimo se na noć dvadeset sedmog!

– Da, gospodine.

– Gospođino zdravlje bilo je te noći kao obično – ni gore ni bolje?

– Ako ne čak i nešto malo bolje – odgovori Beti.

– I tako niste oklevali da odete te večeri na igranku koju su priređivali vaši prijatelji?

Džim ih je gledao zapanjeno. Znači, Beti je stvarno bila van kuće te kobne noći! Još jedna stvar njoj u prilog. – Igranka! – uzviknu on, a Hano podiže ruku.

– Molim vas, gospodine Frobišere! – reče on. – Neka gospođica govori!

– Nisam oklevala – objasni Beti. – Život u kući trebalo je da teče kao obično. Ne bi bilo dobro kad bih učinila nešto neuobičajeno, jer bi gospođa odmah primetila. Ja mislim da je ona, iako nije priznavala da je ozbiljno bolesna, u dnu duše svakako sumnjala da, jeste, te smo morali da pazimo da je ne uzbuđujemo.

– Takvim postupkom, naprimer, kao što je izostanak sa igranke na koju je znala da ste hteli da odete? – reče Hano. – Da, gospođice. To sasvim dobro razumem.

On klimnu glavom Frobišeru i dodade s osmehom: – Ah, to vi niste znali, gospodine Frobišere. Ne, a ni vaš prijatelj Boris Vaberski, čini mi se. Inače sumnjam da bi tako žurno odjurio do prefekta policije. Da, gospođica je igrala sa svojim prijateljima te noći kad se pretpostavljalo da je izvršila najčudovišniji od svih zločina. Uzgred budi rečeno, gospođice, gde je bio Boris Vaberski u noći dvadeset sedmog?

– Bio je odsutan – odvrati Beti. – Otišao je dvadeset petog da peca pastrmke u jednom selu na reci Uš, i nije se vratio sve do dvadeset osmog izjutra.

– Tačno – reče Hano. – Kakav je to tip, taj čovek! Nadajmo se da je pripremio bolje mreže svojim pastrmkama no što je na brzinu spremio za gospođicu Harlou. Inače njegova tri dana ribarenja nisu donela mnogo lova.

Njegov smeh i njegove reči razvedriše Beti, i tada se Hano opet vrati svojim pitanjima.

– I tako ste otišli na igranku, gospođice. Kuda?

– U kuću gospodina de Pujak, na bulevaru Tjer.

– U koliko sati ste otišli?

– Izašla sam iz kuće pet minuta pre devet.

– Sigurni ste u pogledu vremena?

– Sasvim – reče Beti.

– Da li ste videli gospođu Harlou pre no što ste izašli?

– Da – odgovori Beti. – Svratila sam u njenu sobu pred sam polazak. Ona je večerala u postelji, kao što je često činila, Bila sam obukla za igranku novu haljinu

koju sam te zime kupila u Monte Karlu, te sam svratila u njenu sobu da joj pokažem kako izgledam u njoj.

– Je li gospođa bila sama?

– Ne, bolničarka je bila kraj nje.

Na ovo se Hano nasmeja veoma lukavo.

– Znao sam to, gospođice – izjavi, prijateljski se nasmejavši. – Vidite li, ovde sam vam bio postavio malu zamku. Jer za ovo sam već imao iskaz koji je dala sama bolničarka, Žana Boden.

On izvadi iz džepa list hartije na kome je bila otkucana neka izjava. – Da, islednik ju je pozvao i saslušao.

– Nisam to znala – reče Beti. – Žana je otišla od nas na dan pogreba i vratila se svojoj kući. Od tog dana nisam je videla.

Ona dva-tri puta klimnu glavom Hanou u znak pohvale.

– Ne bih želela da budem osoba koja mora da sakrije neku tajnu od vas, – gospodine Hano – reče, diveći se. – Ne verujem da bih bila u stanju da je dugo krijem.

Hano se šepurio pod tim pohvalama kao kakav početnik, i to, prema mišljenju Džima Frobišera, prilično prost početnik.

– Mudri ste, gospođice – uzviknu. – Jer, na kraju krajeva, ja sam Hano. Postoji samo jedan ovakav! – I on se pobedonosno lupi u grudi i gordo pogleda oko sebe. – Bože, kakve laskave reči! Ali nastavimo. Evo šta je bolničarka izjavila. – I on pročita sa lista hartije:

»Gospođica je ušla u sobu kako bi gospođa mogla da se nadivi njenoj novoj haljini od srebrnog lamea i njenim srebrnim balskim cipelama. Gospođica je popravila jastuke i proverila da li gospođa ima kraj kreveta svoje omiljene knjige i napitak za noć. Tada joj je poželeva laku noć, i dok joj je lepa haljina šušala i blistala, izašla je iz sobe. Čim su se vrata zatvorila, gospođa mi reče...

Hano iznenada prekide čitanje. – Ali to nije važno – reče naglo.

Radoznalo i naglo Beti se naže.

– Nije važno, gospodine? – zapita, očiju uprtih u njegovo lice, dok joj se krv polako pela u blede obraze.

– Ne – reče Hano i počeo da savija list hartije.

– Kakav je iskaz dala bolničarka i šta je gospođa rekla o meni čim su se vrata zatvorila? – zapita Beti, mereći svoje reči i izgovarajući ih polako ali uporno. – Hajde, gospodine! Ja imam prava da saznam. – I ona ispruži ruku da uzme hartiju.

– I sami ćete se uveriti da to nije bilo važno – reče Hano. – Slušajte. – On nastavi da čita:

»Gospođa mi je rekla, gledajući na sat: »Dobro je što je gospođica rano otišla. Dižon nije Pariz, i ako ne odete na vreme, nećete naći partnera za igru«. Tada je bilo deset minuta do devet«.

Osmehnuvši se, Hano pruži hartiju Beti; ona brzo poče da je čita, kao da sumnja da je ono što je on naveo stvarno zapisano na listu, i kao da stvarno drhti pri pomisli šta je gospođa Harlou rekla o njoj pošto je izašla iz sobe. Bilo joj je dovoljno trenutak-dva da preleti pogledom akt, zatim mu ga vrati, potpuno promenjenog držanja.

– Hvala – reče, s prizvukom gorčine, a njene duboke oči zasjaše ljutito. Džim je razumeo ovu promenu i potpuno je odobravao. Hano je govorio o postavljanju zamke, kad to ustvari nije učinio. Jer uopšte se nije mogao zamisliti nikakav razlog zašto bi se ona ustručavala da prizna da je videla gospođu Harlou u prisustvu bolničarke i poželela joj laku noć pre no što je otišla na igranku. Ali minut kasnije pripremio je stvarnu klopku i u nju je Beti glavačke upala. Namamio ju je na priznanje da strahuje da bi gospođa Harlou, pošto je Beti izašla iz spavaće sobe, mogla da izrazi nepoverenje prema njoj pa čak i izvesnu bojazan.

– Morate shvatiti, gospodine Hano, – objasni ona vrlo hladno – da žene često nisu plemenite jedna prema drugoj i da ponekad nisu dovoljno dalekovidne – ne znam kako tačno da se izrazim? – te ne predvide moguće posledice stvari koje su rekly s isključivom namerom da malo uvrede i malo naškode. Žana Boden i ja bile smo, kako se meni čini, u prijateljskim odnosima, ali čovek nikada ne može da bude siguran, a kad ste vi tako žurno sklonili njenu izjavu, ja sam prirodno bila vrlo radoznala da čujem šta u njoj do kraja piše.

– Da, i ja se slažem – umeša se Džim. – Izgledalo je da je bolničarka možda dodala nešto zlobno, što se ne bi moglo ni dokazati ni opovrgnuti.

– Bio je to samo nesporazum, gospođice – odgovori Hano izvinjavajući se. – Pobrinićemo se da se to ne ponovi. – On još jednom prelete očima bolničarkinu izjavu.

– Tu piše da ste se postarali da gospođa Harlou ima kraj postelje svoje omiljene knjige i svoj napitak za noć. Je li to tačno?

– Da, gospodine.

- Kakvo je to bilo piće?
- Čaša limunade.
- Stavljali su je na stočić, pretpostavljam, svake noći?
- Svake.
- U njoj nije bilo rastvorenog sredstva za uspavljivanje?
- Nikakvog – odgovori Beti. – Ukoliko bi gospođa Harlou bila uznemirena, bolničarka bi joj dala opijumsku pilulu a ponekad slabu injekciju morfijuma.
- Ali to nije bio slučaj te noći?
- Koliko ja znam, ne. Ako je učinjeno, bilo je posle mog odlaska.
- Vrlo dobro – reče Hano, savi hartiju i stavi je u džep. – S tim smo gotovi. I tako, eto vas van kuće u pet minuta do devet te večeri, dok je gospođa ostala u svojoj postelji zdravstvenog stanja ne goreg no obično!
- Da,
- Dobro! – Hano promeni svoj stav. – A sad da vidimo šta se dogodilo tog večera, gospođice! Pretpostavljam da ste bili u kući gospodina de Pujaka sve dok se niste vratili kući.
- Da.
- Sećate li se s kim ste igrali? Ako bi to bilo potrebno, da li biste mogli da mi date spisak vaših kavaljera?
- Ona ustade, priđe pisaćem stolu i sede. Primače nekoliko lista hartije i uze olovku. Zastajkujući pokatkad, prislanjajući nezarezani kraj olovke na usne kao da želi da osveži pamćenje, ona napisa listu imena.
- To je sve, mislim – reče, pružajući spisak Hanou. Ovaj ga strpa u džep.
- Hvala! – Sad je sav sijao od zadovoljstva. Iako su njegova pitanja tekla jedno za drugim bez zastajkivanja, Džimu je izgledalo da dobija baš one odgovore koje je očekivao. Imao je izgled čoveka koji mora da ispuni neku neizbežnu formalnost i želi da s njome što pre svrši, a ne kao neko ko oštro pazi da što potpunije izvrši isleđenje.
- A sada, gospođice, u koliko sati ste se vratili kući?
- U dvadeset minuta posle jedan.
- Sigurni ste da je bilo toliko? Pogledali ste na svoj časovnik? Ili na časovnik u tremu? Ili neki drugi? Otkud znate sigurno da ste u kuću Grenel došli u tačno dvadeset minuta posle jedan?

Hano privuče stolicu malo napred, ali nije morao ni trenutka da čeka na odgovor.

– Ne postoji nikakav časovnik u tremu, a ja svoj nisam bila ponela – odgovori Beti. – Ne volim te ručne satove koje nose neke devojke. Mrzim sve što se nosi oko ruke – i ona nestrpljivo zatrese rukom, kao da je narukvica steže. – A nisam htela ni da svoj časovnik stavim u torbicu, jer mi se često dogodi da je zaboravim. I tako nisam imala ništa što bi mi moglo pokazati koliko je časova kad sam došla kući. Nisam bila sigurna da nisam zadržala Žorža, šofera, nešto duže no što bi voleo. I tako sam mu se izvinila, objasnivši mu da stvarno ne znam koliko sam zakasnila.

– Sada mi je jasno. I tako vam je Žorž u trenutku, kad ste stigli kući rekao koliko je sati?

– Da.

– A Žorž je nesumnjivo onaj šofer koga sam video gde radi dok sam prolazio kroz dvorište?

– Da. Rekao mi je da mu je milo što sam se malo rasonodila, izvadio svoj časovnik i pokazao mi ga nasmejavši se.

– To se dogodilo na ulaznim vratima ili kod velike gvozdene kapije, gospođice? – zapita Hano.

– Kod ulaznih vrata. Mi nemamo vratara te kapija ostaje otvorena kad god neko izađe.

– A kako ste ušli u kuću?

– Imam svoj ključ.

– Dobro! Sve je to savršeno jasno.

Beti, ipak, nije bila omekšala zbog toga što je Hano bio zadovoljan njenim odzivom na njegova pitanja. Iako je odgovarala ne zastajkujući, njeni odgovori su zvučali buntovnički. Džim se malo uznemiri. Trebalo bi da se pomiri s Hanoom; bila je glupo ćudljiva.

– Pre no što se ovo završi, načinićemo od njega neprijatelja – mislio je nelagodno. Ali kad je pogledao detektiva, odmah se razvedrio. Hano je posmatrao Beti s osmehom koji bi razoružao svaku manje uvređenu mladu damu – s osmehom koji je pola značio prijateljstvo a pola zabavu. Džim sad poče da razgovara sa samim sobom.

– Na kraju krajeva, – dokazivao je sam sebi – baš ova njena drskost ide njoj u prilog više no ma kako proračunata smirenost. Krivci se ne ponašaju tako. – Te tako vedrija duha očeknu idući stadijum ispitivanja.

– I tako, vi ste se vratili i nalazite se u kući Grenel pre pola dva izjutra – ponovi Hano. – Šta ste tada uradili?

– Popela sam se pravo u svoju spavaću sobu – reče Beti.

– Da li vas je vaša sobarica čekala, gospođice?

– Ne, rekla sam joj da ću doći kasno i da ću se sama svući.

– Veoma ste pažljivi, gospođice. Nije čudo što je vašoj posluži bilo milo što ste imali malo rasonode.

Čak ni ovo nije moglo da umiri uvređenu devojkju.

– Je l'te? – zapita ona sa nekom vrstom svilene umiljatosti koja je delovala neprijateljskije no ma kakav kiseo odgovor. Ali Hano se nije naljutio zbog toga.

– Pa kad ste, onda, prvi put čuli za smrt gospođe Harlou? – zapita.

– Sutradan izjutra moja sobarica Fransina utrčala je u moju sobu u sedam sati. Bolničarka Žana tek što je otkrila ujninu smrt. Navukla sam na brzinu svoju sobnu haljinu i strčala dole. Čim sam videla da se to dogodilo, pozvala sam telefonom dva lekara koji su je obično lečili.

– Da li ste primetili čašu limunade?

– Jesam, Bila je prazna.

– Da li je vaša sobarica još kod vas?

– Fransina Rolar. Jeste. Mogu je pozvati ako vam je potrebna.

Hano sleže ramenima i nasmeja se neodređeno.

– To možemo, ako uopšte bude potrebno, uraditi i docnije. Sada smo istoriju vaših postupaka saznali od vas same, gospođice, i to je ono što je važno.

On ustade sa stolice.

– Bojim se da sam bio vrlo dosadan, gospođice Harlou – reče poklonivši se. – Ali veoma je potrebno baš radi vas same da ne ostanu nikakve nerasvetljene pojedinosti, kako se ne bi dozvolilo da vas svet nepravedno sumnjiči. A sad smo sasvim blizu kraja vašeg trpljenja.

Džim se ponadao da je u trenutku kad je Hano ustao ovaj zamoran razgovor bio već gotov. Beti, sa svoje strane, izgledala je ravnodušna.

– To zavisi od vas, gospodine – reče nepomirljivo.

– Još dve stvari onda, i čini mi se, kad dobro razmislim, da ćete shvatiti da vam nisam postavio nijedno neprilično pitanje.

Beti se lako pokloni.

– Vaša dva pitanja, gospodine.

– Prvo, vi nasledujete, koliko znam, celokupno imanje gospođe Harlou?

– Da.

– Da li ste očekivali da ga nasledite celog? Da li ste znali sadržaj njenog testamenta?

– Ne. Očekivala sam da će dobar deo novca biti ostavljen gospodinu Borisu. Ali ne sećam se da mi je ona ikada nešto izričito rekla. Očekivala sam to stoga što je gospodin Boris neprekidno ponavljao da će tako biti.

– Nesumnjivo – reče Hano vedro. – A što se tiče vas, da li je gospođa Harlou bila darežljiva prema vama za života?

Opori izraz iščeze sa Betinog lica. Njime preovladaše tuga i žalost.

– Vrlo darežljiva – odgovori ona tihim glasom. Primala sam hiljadu funti godišnje kao redovan dohodak, a hiljadu funti mnogo znači u Dižonu. A osim toga, ako bi mi zatrebalo još, bilo je dovoljno samo, da zatražim.

Beti iznenada zajeca, a Hano se okrete sa uvidavnošću koju Džim nije od njega očekivao. Da bi joj dao vremena da se savlada, on poče da razgleda knjige po policama, uzimajući čas jednu čas drugu i govoreći o njima nasumce.

– Odmah se vidi da je ovo bila biblioteka gospodina Simona Harlou – reče, pa iznenada stade. Vrata se širom otvoriše i jedna devojka ulete u sobu.

– Beti... – otpoče ona, ali zastade gledajući čas u jednog čas u drugog Betinog posetioca.

– Ana, ovo je gospodin Hano – reče Beti pokazavši nemarno rukom na detektiva, a Ana poblede kao krpa.

Ana! Dakle, ta devojka je Ana Apkot, pomisli Džim Frobišer, devojka koja mu je pisala, devojka čijeg se poznanstva dva put odrekao, a sedeo je pored nje za stolom i čak razgovarao s njom. Ona mu brzo priđe.

– Dakle, došli ste! – uzviknu. – Znala sam da ćete doći.

Džim je samo video oblak sjajne zlatne kose, dva oka kao safire i najnežnije i najljupkije lice koje se može zamisliti.

– Naravno da sam došao – reče tiho, a Hano ga pogleda osmehnuvši se. Jednim okom gledao je Beti Harlou, a njegov osmeh je ne može biti jasnije govorio: »Imaće taj mladić mnogo neprilika pre no što se izvuče iz Dižona«.

VI

Džim menja stan

Biblioteka je bila smeštena u velikog dugoj sobi sa dva visoka prozora koja su gledala u dvorište; jedan njen kraj je u vidu izbočine štrčao nad ulicom. Jedna vrata u blizini ovog isturenog prozora vodila su u pobočnu sobu, a prekoputa prozora koji su gledali u dvorište nalazio se veliki kamin. Ostali zidovi bili su prekriveni visokim policama prepunim knjiga, izuzev što je ponegde, gde je knjiga bila izvađena, ostala mala praznina. Hano vrati na mesto knjigu koju je držao u rukama.

– Nije teško pogoditi da je ovo biblioteka Simona Harlou, skupljača – reče on. – Oduvek sam verovao da, ako bismo samo imali vremena da proučimo i uporedimo knjige koje jedan čovek kupuje i čita, sigurnije bismo saznali istinu o njemu no ma na koji drugi način. Ali avaj! Za to nikad nemamo dovoljno vremena.

– On se obrati Džimu Frobišeru sa izrazom žaljenja.

– Dođite amo i stanite kraj mene, gospodine Frobišere. Jer čak i pogled bačen na poleđinu ovih knjiga može ponešto da nam kaže.

Džim stade pored Hanoa.

– Pogledajte, evo jedne knjige »Stari engleski pozlaćeni tanjiri«, i još jedne – pročitajte mi ovaj naslov, molim vas.

Džim pročita naslov knjige na koju je Hano pokazao prstom.

– »Žigovi i monogrami na grnčariji i porcelanu«! Hano ponovi naslov i pođe dalje. S jedne police odmah levo od prozora gde je sedela Beti on izvuče veliku broširanu knjigu i prevrnu nekoliko stranica punih crteža. Bila je to brošura o emalju iz Batersija.

– Trebalo bi tu negde da se nalazi i drugi deo – reče Džim Frobišer pogledavši na policu. Rekao je to ne misleći ni na šta. Nije uopšte bio obratio pažnju na broširanu knjigu o emalju iz Batersija. stvarno je razmišljao zbog čega ga je Hano pozvao da mu priđe. Da li je pokušavao da otkrije neki brz, značajan. pogled koji bi devojkice izmenjale, neki znak koji bi pokazao da su u dosluhu? Ako je to hteo, morao se razočarati. Jer iako Hanoovo budno oko nije gledalo u njih, ni

Beti ni Ana se ne pomeriše, niti ijedna dade drugoj kakav znak. Hano, pak, kao da se sasvim zadubio u knjigu! On odgovori na Džimovu opasku.

– Da, moglo bi se pretpostaviti da tu negde postoji i drugi deo. Ali i ovaj pretstavlja zaokruženu celinu – reče on i vrati knjigu na mesto. Kraj nje je ostalo mesta za još jednu knjigu kvarto formata, približno iste veličine, i Hano stavi prst na prazno mesto na polici, dok su mu misli negde bludele.

Beti ga vrati u stvarnost.

– Gospodine Hano, – reče mirnim glasom sa svog sedišta kraj prozora – ima još jedna stvar, rekli ste, koju biste želeli da me pitate.

– Da, gospođice, nisam je zaboravio.

On se okrete neobično hitro i stade tako da obe devojke ima pred sobom. Beti mu je stajala s leve strane, kraj prozora, a Ana Apkot bila je malo dalje s desne strane, i gledala ga zastrašeno.

– Da li ste, gospođice, – zapita on – pošto je Boris Vaberski već podigao optužbu, imali neprilike sa nekim od onih anonimnih pisama koja izgleda da su preplavila ceo Dižon?

– Primila sam jedno – odgovori Beti, a Ana Apkot iznenađeno nabra obrve. – Došlo je u nedelju izjutra. Bilo je neobično prostačko, naravno, i ja na njega ne bih uopšte obratila pažnju da nije jedne stvari. U njemu su mi saopštavali da vi, gospodine Hano, dolazite iz Pariza da preuzmete ovaj slučaj!

– Oho! – reče Hano blago. – A to ste pisano primili u nedelju izjutra? Da li možete da mi ga pokažete, gospođice?

Beti odrečno zavrte glavom.

– Ne, gospodine.

Hano se nasmeja.

– Naravno da ne. Uništili ste ga, kao što ovakva pisma i zaslužuju.

– Ne, nisam – reče Beti. – Sačuvala sam ga. Ostavila sam ga u fiјjoku svog pisaćeg stola. Ali moja soba je zapečaćena, gospodine Hano. Pismo se još uvek nalazi u stolu.

Hano prihvati ovaj iskaz s očiglednim zadovoljstvom.

– Onda nam ne može pobeći, gospođice – reče zadovoljno. Ali ovo zadovoljstvo brzo iščeze. – I tako je policiski komesar stvarno zapečatio i lično vašu sobu. Time je, nesumnjivo, otišao malo suviše daleko.

Beti sleže ramenima.

– Znae, to je stvarno soba gde držim svoje privatne stvari. A najzad, ja sam optužena! – reče ona s gorčinom u glasu, ali Ana Apkot nije htela da se zadovolji ovim. Ona priđe korak bliže Beti a tada pogleda Hanoa.

– Ali to još nije sve – reče, – Betina soba pripada onom nizu soba gde je i spavaća soba gospođe Harlou. To je poslednja soba u nizu koji se završava kod trema, te je stoga, kao što je komesar rekao izvinjavajući se, bilo neophodno zapečatiti je zajedno s ostalima.

– Hvala vam, gospođice – reče Hano osmehnuvši se. – Da, to naravno ublažava njegov postupak. – On pogleda obešenjački u Beti Harlou. – Bojim se da me nije maler, te moram stalno da vređam gospođicu Harlou. da li biste bili ljubazni da mi pomognete da razjasnimo stvar sa datumima? Gospođa Harlou je sahranjena, koliko znam, u subotu izjutra pre dvanaest dana!

– Da, gospodine – reče Ana Apkot.

– A posle pogreba, pošto ste se vratili u ovu kuću, beležnik je otvorio i pročitao njenu poslednju volju?

– Da, gospodine.

– U prisustvu Borisa Vaberskog?

– Tako je.

– A tada je tačno nedelju dana docnije, u subotu, sedmog maja, on izjurio i otišao u policisku prefekturu?

– Da.

– A u nedelju izjutra prispelo je poštom anonimno pismo?

Hano se okrete prema Beti, koja potvrdno klimnu glavom.

– A nešto kasnije istog jutra došao je komesar koji je zapečatio vrata?

– U jedanaest časova, da budemo tačni – odgovori Ana Apkot.

Hano se duboko pokloni.

– Vi ste obe divne mlade devojkje. Zapažate tačan čas kada se događaji dešavaju. To je redak dar i neobično koristan ljudima kao što sam ja.

Ana Apkot je, sa svakim novim odgovorom koji je davala, postajala sve slobodnija. Sad se već toliko savladala da je mogla glasno da se smeje.

– Ja to činim, u svakom slučaju, gospodine Hano – reče. – Avaj! Rođena sam da ostanem usedelica. Stolica koja nije na svome mestu, knjiga pogrešno stavljena na policu, časovnik koji zakašnjava, ili samo čioda na tepihu – te stvari

ne mogu da podnesem. Odmah ih zapažam i moram da ih dovedem u red. Da, bilo je tačno jedanaest časova kad je policiski komesar zazvonio.

– Da li je izvršio pretres soba pre no što ih je zapečatio? – zapita Hano.

– Nije. Mi smo obe smatrale da je ovakva nemarnost čudna, – odgovori Ana – ali nam je on objasnio da islednik želi da sve ostane onako kako jeste.

Hano se dobroćudno nasmeja.

– To su učinili radi mene – objasni on. – Ko bi mogao proreći kakve sve čudne stvari može Hano da otkrije svojim uveličavajućim staklom kad bude došao iz Pariza? Kakve kobne otiske prstiju! Ho, ho, ho! Kakve komade spaljenih pisama! Ha, ha, ha! Ali kažem vam, gospođice, ako je zločin izvršen u ovoj kući, čak ni sam Hano ne bi se nadao da će doći do bilo kakvih zapanjujućih otkrića u sobama u koje su imali pristupa svi članovi domaćinstva i posluga punih dve nedelje posle zločina. Pa ipak, – i on pođe vratima – pošto sam već ovde...

Beti skoči na noge kao munja. Hano se zaustavi i okrete se, brzo, očiju veoma izazivačkih i tvrdih.

– Zar ćete sada slomiti te pečate? – zapita ga ona uznemireno, čudno izgubivši dah. – Mogu li onda da pođem s vama... molim vas, molim vas! Ja sam optužena. Imam pravo da budem prisutna. – I njen glas zamalo što ne pređe u jecaj.

– Smirite se, gospođice – reče Hano blago. – Neće vam biti naneta nikakva nepravda. Nemam nameru da skidam pečate. To je, kao što sam vam rekao, pravo komesara, a on se neće ni pomaći dok medicinska analiza ne bude završena. Ne, ono što sam hteo da predložim bilo je da mi ova ovde gospođica, – on pokaza na Anu – pokaže kako spolja izgledaju te sobe za primanje koje su zapečaćene, kao i da me sprovede kroz ostali deo kuće.

– Naravno – reče Beti i ponovo sede u svoju naslonjaču kraj prozora.

– Hvala – reče Hano. On se opet obrati Ani Apkot. – Hoćete li da pođemo? A usput ćete mi reći šta mislite o Borisu Vaberskom.

– Prilično je drzak taj čovek, to mogu da vam potvrdim, gospodine Hano! – povika Ana. – Pošto je podneo svoju prijavu, vratio se ovamo i zatražio od mene da potvrdim njegove navode. – Zatim ona izađe iz sobe, a za njom Hano.

Džim Frobišer otrpati ovo dvoje do vrata i zatvori ih za njima. Za ovih poslednjih nekoliko minuta skoro se sasvim smirio. Ono što je detektiv stvarno hteo da dozna bilo je ko je pisac anonimnih pisama. Njegovo ponašanje se sasvim promenilo kad je počeo da postavlja pitanja o pismima. Njegove bučnosti i izveštačenosti, pa čak i njegovog zabavljanja na račun Betinog neraspoloženja

sasvim je nestalo, te je prilazio poslu oprezno i smireno. Džim se vrati u sobu. Izvadi kutiju za cigarete iz džepa i otvori je.

– Smem li da pušim? – zapita. Kad se okrenuo ka Beti da zatraži dozvolu, od novog iznenađenja skoro mu se preseče dah. Devojka ga je gledala zapanjeno, dok joj se u očima čitao užas, a lice izgledalo kao tragična maska.

– On veruje da sam kriva – prošaputa.

– Ne – reče Džim i priđe joj. Ali ona nije htela da ga sluša.

– Veruje. Sigurna sam u to. Zar ne vidite da je zbog toga došao? On je poslan iz Pariza. On mora da misli na svoj ugled. On mora da se dočepa svoje žrtve pre no što se vrati.

Džim oseti strahovito iskušenje da prekrši zadatu reč. Dovoljno bi bilo da samo oda pravi razlog zbog koga je Hano došao iz Pariza pa da Betine utučenosti nestane. Ali nije mogao. Čitavo njegovo vaspitanje gonilo ga je da održi datu reč i čuti. Nije smeo čak ni da joj kaže da je ova optužba protiv nje bila samo izgovor za dolazak detektiva. Morala je još neko vreme da ostane u neizvesnosti. On joj blago stavi ruku na rame.

– Beti, ne podajte se tako crnim mislima! – reče, uviđajući koliko je ta rečenica bila slaba u poređenju s otkrićem koje bi mogao da joj učini. – Posmatrao sam Hanoa, slušao ga. Siguran sam da je već znao odgovore na pitanja koja vam je postavljao. Eto, on je čak znao da je Simon Harlou bio strastan skupljač, iako nijedna reč o tome nije bila progovorena. Postavljao je pitanja da vidi kako ćete vi odgovarati, namestivši usput po koju malu zamku, kao što je sam priznao...

– Da, – reče Beti drhtavim glasom – sve vreme je postavljao zamke.

– A svaki odgovor koji ste dali, čak i sam način na koji ste to činili, – nastavi Džim samopouzdan – sve više i više mu je obelodanjivao vašu nevinost.

– Njemu? – zapita Beti.

– Da, njemu. U to sam siguran.

Beti Harlou ga uhvati za ruku i zadrža je u obema svojim, a zatim prisloni glavu uz njegovu mišicu. Kroz rukav kaputa on oseti baršun njenog obraza.

– Hvala vam – prošaputa ona. – Hvala vam, Džime – a izgovarajući to ime ona se nasmeši. Zahvalila mu je ne toliko zbog pouzdanosti njegovih reči koliko zbog utehe koju joj je pružio dodir s njim.

– Ja vrlo verovatno preuveličavam stvari – nastavi ona. – Takođe je vrlo verovatno da nisam velikodušna prema gospodinu Hanou. Ali on živi okružen zločinima i zločincima. Mora biti da se navikao da gleda kako ljude osuđuju i kako

ovi nestaju u tami i užasu, te mu jedan manje ili više, koji ode tim putem, bio nevin ili kriv, neće mnogo značiti.

– Ali, Beti, meni se čini da je to pomalo nepravično – primeti Džim Frobišer blago.

– U redu, onda povlačim svoje reči – izusti ona i pusti mu ruku. – Ali ipak, Džime, ako mi ustreba pomoć, od vas ću je očekivati, a ne od njega. – I ona se nasmeja, a glas joj zadrhta tako molećivo da njegovo srce preplavi bura osećanja.

– Srećom, – reče on – nije potrebno da tražite pomoć ni od njega, – a tek što je izgovorio te reči Ana Apkot vrati se sama u sobu. Bila je otprilike Betine visine i njenih godina i imala je istu onu dečačku vitkost i ponašanje koji obeležavaju devojke sadašnje generacije. Ali u svemu drugome, sve do boje njenog odela, ona se toliko razlikovala koliko je samo moguće da se jedna devojka razlikuje od druge. Bila je obučena u belo počev od kaputa do cipela, a nosila je veliki šešir boje zlata, tako da se teško moglo razlikovati gde se on završava a gde počinje kosa.

– Šta bi sa gospodinom Hanoom? – zapita Beti.

– Nastavio je sam da luta po kući – odgovori ona. – Pokazala sam mu sve sobe i rekla ko u njima stanuje, a onda je on rekao da će ih malo razgledati i poslao me da se vratim vama.

– Da li je raskinuo pečate na sobama za primanje? – zapita Beti Harlou.

– Oh, ne – reče Ana. – Zašto, pa on nam je rekao da to ne može da učini bez komesara.

– Da, rekao je – primeti Beti suvo. – Ali ja se pitam da li je on zaista mislio ono što je govorio.

– Oh, ne smatram da je gospodin Hano tako opasan – reče Ana. Džimu Frobišeru je izgledalo da će ona uskoro detektiva nazvati starom dobričinom. Sasvim je prebrodila prvi udarac koji joj je njegovo prisustvo zadalo. – A osim toga, – i ona sede pored Beti kraj prozora i pogleda sa najiskrenijim poverenjem u Džima – osim toga, možemo se sada osećati sigurnim, u svakom pogledu.

Džim Frobišer podiže očajnički ruke. I Ana Apkot bila ga je pogrešno shvatila, isto kao i Beti. Da su ga ove dve devojke pozvale u pomoć kad ih je iznenadan nalet bure zatekao u malom čamcu odneviši im jedro, ili na strmim, zaleđenim planinskim liticama, ili da ih je napao nosorog koji je izleteo iz šume na obali Nila, on ne bi izneverio njihovo poverenje. Ali sad je bilo sasvim nešto drugo u pitanju. One su ga mirno huškale protiv Hana.

– Bile ste sigurne i ranije! – uzviknu on, – Hano nije vaš neprijatelj, a što se mene tiče, nemam ni iskustva ni prirodne obdarenosti za takvu vrstu poslova. – I on ućuta gundajući. Obe devojkice su ga posmatrale s osmehom savršenog neverovanja.

»Gospode bože, one misle da sam neverovatno lukav!« razmišljao je; »a što više priznajem svoju nesposobnost, smatraju me sve prepređenijim«. – On se potpuno predade.

– Naravno da vam sasvim stojim na usluzi – reče.

– Hvala – odgovori Beti. – Prenećete svoje stvari iz hotela i otsesti ovde, zar ne?

Džim oseti iskušenje da prihvati ovaj poziv. Ali, prvo, možda bi mu bilo potrebno da nađe Hanoa u Velikoj kafani, a drugo, možda bi Hano želeo da vidi njega, a čuvanje tajne bio je uslov ovakvih sastanaka. Bilo bi daleko bolje da sačuva potpunu slobodu kretanja.

– Ne želim da vam budem toliko na smetnji, Beti – odgovori on. – Nema nikakvog razloga zbog koga bih morao da vas uznemirim. Jedan telefonski poziv, i eto me za pet minuta kraj vas.

Beti Harlou se izgleda kolebala da li da ponovi svoj poziv ili ne.

– Bilo bi to negostoljubivo od mene... – počeo ona, ali se vrata otvoriše i Hano uđe u sobu.

– Ostavio sam ovde svoj šešir i štap – reče. Uze ih i pokloni se devojkama.

– Da li ste sve razgledali, gospodine Hano? – zapita Beti.

– Sve, gospođice. Neću vas više uznemiravati sve dok ne budem imao u rukama izveštaj o analizi. A dotle, doviđenja.

Beti ustade i otprati ga do trema. Džimu Frobišeru se učini da je želela da malo popravi rđav utisak koji je načinila svojim natmurenim držanjem, a kad je čuo njen glas, pomisli da je otkrio u njemu izvestan prizvuk izvinjavanja.

– Vrlo bih se radovala ako biste mi što pre javili sadržinu tog izveštaja – zamoli ona. – Vi, bolje no iko, možete razumeti koliko je ovaj trenutak težak za mene.

– Razumem vas vrlo dobro, gospođice – odgovori Hano ozbiljno. – Postaraću se da ne potraje duže no što je neophodno.

Džim, posmatrajući ih kroz otvorena vrata kako stoje jedno kraj drugog na suncem obasjanom tremu, oseti sasvim lak dodir na ruci. Brzo se okrete. Ana

Apkot bila je kraj njega. Sva živahnost, pa čak i sva nežna boja bili su joj nestali s lica, a u njenim očima čitalo se divlje i očajničko preklinjanje.

– Oh, molim vas, dođite i stanujte ovde!

– Pa maločas sam odbio – odgovori on. – Čuli ste me.

– Znam – nastavi ona, dok su joj iskidane reči navirale s usana. – Ali opozovite svoje odbijanje. Učinite to! Oh, toliko sam preplašena da sam van sebe. Ništa ne shvatam. Užasno se bojim! – Ona sklopi ruke preklinjući ga. Džim nije nikad video toliko očajnički strah, ne, čak ni u Betinim očima pre nekoliko minuta. Strah je otrgnuo sa njenog divnog lica svu lepotu i učinio da za trenutak izgleda oronulo i staro. Ali pre no što je mogao da odgovori, neki predmet glasno lupi o pod na tremu i trže ih kao pucanj revolvera.

Džim pogleda na tu stranu. Hano se bio sagao i podizao svoj štap. Beti se takođe sagla, ali je Hano bio brži.

– Hvala vam, gospođice, ali još uvek mogu da dodirnem svoje nožne prste. Svako jutro vežbam to pet puta u pižami, – i on smejući se siđe nekoliko stepenika do dvorišta, a trenutak docnije, svojim čudnim brzim korakom, već se našao u ulici Šarl-Rober. Kad Džim ponovo pogleda Anu Apkot, strah je bio potpuno iščezao sa njenog lica, tako da prosto nije mogao da veruje svojim očima.

– Beti, on će ostati – povika ona veselo.

– Tako sam i mislila – odgovori Beti, zagonetno se osmehnuvši dok se vraćala u sobu.

VII

Vaberski odlazi

Džim Frobišer nije toga dana više video Hanoa niti čuo za njega. Otišao je po svoje stvari u hotel i proveo večer sa Beti Harlou i Anom Apkot u kući Grenel. Kafu posle večere popili su u bašti iza kuće, gde su sišli niz nekoliko kamenih stepenica koje su od velikih vrata na tremu vodile do bašte. Nekom vrstom prećutnog sporazuma izbegavali su i da pomenu Vaberskovu optužbu. Ništa im drugo sad nije preostajalo no da čekaju rezultat analize. Ali dugi niz visokih, zamandaljenih prozora baš iznad njihovih glava, prozora na sobama za primanje, nije im dozvoljavao da zaborave na tu stvar, te je dugo ćutanje često prekidalo njihov razgovor. U tamnom vrtu bilo je prohladno, prohladno i vrlo tiho; trgli bi se kad bi ptica šušnula u lišću jasenova, a retki koraci prolaznika malom ulicom Šarl-Rober zvonili su kao da dolaze iz začaranog grada. Džim je primetio da se

Ana Apkot jednom ili dvaput brzo nagla napred i zurila preko tamne livade sa pošljunčenim, svetlijim stazama u zelenu zavesu visokog drveća, kao da su joj oči zapazile neko kretanje među njihovim stablima. Ali ne bi ništa rekla, samo bi se, jedva čujno uzdahnuvši, zavalila natrag u stolicu.

– Da li postoje vrata koja s ulice vode u baštu? – zapita Frobišer, a Beti mu odgovori:

– Ne. Postoji hodnik u jednom delu zgrade koji iz dvorišta koje se nalazi pred kućom vodi ispod soba za primanje i kojim se služe baštovani. Jedini drugi ulaz u baštu je preko trema, kuda smo mi došli. Ova stara kuća zidana je u vreme kada je vaš dom zaista bio vaša tvrđava¹, i kada se sve bezbednije spavalo što je manje bilo ulaza.

Časovnici u tome gradu časovnika izbiše jedanaest; zvuci su odjekivali povrh tornjeva i krovova kao da se takmiče. Beti ustade.

– U svakom slučaju, jedan dan je prošao – reče, a Ana Apkot uzdahnu kao da joj je laknulo. Džim je smatrao vrlo žalosnim što su ove dve devojke, kojima bi svaki dan prepun blistavih časova trebalo da izgleda suviše kratak, tiho radovala, bile skoro zahvalne što je još jedan dan prošao.

– Trebalo bi da to bude poslednji rđav dan – reče on, a Beti se okrenu prema njemu, dok su joj krupne oči blistale u tami.

– Laku noć, Džime – reče, a glas joj je tako nežno izgovorio njegovo ime da je izgledalo kao da ga miluje. Ona mu pruži ruku: – Ovo je strahovito dosadno za vas, ali mi nismo dovoljno nesebične da bismo vas pustile da odete. Vidite li, nas sada izbegavaju – oh, sasvim prirodno! A to što ste vi s nama znači neobično mnogo. Jedini boljitak je – i tu joj se glas malo razveseli – što ću noćas spavati. – Ona ustrča uz stepenice i za trenutak zastade osvetljena svetlošću s trema. »Dugonogi devojčurak u crnim svilenim čarapama« – tako je gospodin Hezlit opisao njen izgled pre pet godina, a ovaj opis joj je još uvek savršeno odgovarao.

– Laku noć, Beti – reče Džim, a Ana Apkot protrča pored njega, pope se uz stepenice i mahnu mu rukom.

– Laku noć – reče Džim, a Ana, lako slegnuvši ramenima, pođe za Beti. Ali zastade i vrati se. Bila je odevena u kratku belu haljinu, bele čarape i satenske cipele, te je blistala na vrhu stepenica kao neka nežna srebrna statueta.

– Vi ćete zaključati vrata kad uđete, zar ne? – zamoli uznemireno, što je bilo čudno s obzirom na jake i visoke zidove koji su okružavali baštu.

¹ Aluzija na englesku poslovicu: 'My home is my castle'. Moj dom je moja tvrđava. - Prim. prev.

– Ne brinite – reče Džim, a u sebi se pitao zašto se u celokupnom ponašanju Ane Apkot neprekidno provlači taj prisrenak straha. Bilo je već krajnje vreme da se taj dugi niz prozora otvori i skine zabrana koja je pogađala ovu kuću i njene stanovnike. Džim Frobišer se šetao tihim vrtom kroz tamu, a u srcu je žarko želeo da sutrašnji dan donese to olakšanje. U Betinoj sobi iznad soba za primanje svetlost je još uvek gorela iza rešetkastih prozorskih kapaka, uprkos njenom uveravanju da će spavati – da, a isto tako i u sobi Ane Apkot, na uglu zgrade koji je gledao na ulicu. U njemu uzavre ogorčenje protiv Borisa Vaberskog.

Bilo je kasno kada je i sam ušao unutra i zaključao vrata, povukavši rezu, a još kasnije kada je zaspao. Ali san ga je uhvatio, i on je spavao čvrsto; a kad se probudio, video je da su prozorski kapci širom otvoreni, sunce ulazi u sobu, hladna kafa čeka na stočiću kraj kreveta, a Gaston, stari sluga, stoji u sobi.

– Gospodin Hano mi je rekao da vam kažem da se nalazi u biblioteci – reče on.

Džim hitro skoči iz kreveta.

– Već? Zar je vreme, Gastoue?

– Devet sati. Pripremio sam kupatilo za gospodina. – On uze služavnik sa stočića kraj kreveta. – Doneću vam toplu kafu.

– Hvala! Budite ljubazni i recite gospodinu Hanou da ću ubrzo sići.

– Svakako, gospodine.

Džim popi kafu dok se oblačio i strča u biblioteku, gde zateče Hanoa kako sedi za velikim pisaćim stolom u sredini sobe, sa novinama raširenim preko bloka za pisanje i mirno čita vesti. Ali u trenutku kad se Džim pojavio, on mu se brzo obrati.

– I tako ste, na kraju krajeva, prijatelju, napustili hotel na trgu Darsi? Divna gospođica Apkot! Bilo je dovoljno da odrecituje malu tužbalicu i molećivo sklopi ruke, i stvar je bila rešena. Da, posmatrao sam celu igru s trema. Šta znači biti mlad! Imate li kod sebe ona dva pisma koja je Vaberski pisao vašoj Firmi?

– Imam – reče Džim. Nije smatrao potrebnim da objasni da je pomisao na Beti bila uzrok što se preselio u kuću Grenel, iako je Ana Apkot bila moliteljka.

– U redu! Poslao sam po njega – reče Hano.

– Da dođe ovamo?

– Baš sada ga očekujem.

– To je savršeno – uzviknu Džim. – Znači, sada ću ga videti! Tog prokletog dripca! Ne bih se začudio samom sebi kada bih mu dao jednu dobru po nosu. I on steže pesnicu i zamahnu njom, obradovan ovom pomišlju.

– Sumnjam da bi to toliko koristilo koliko mislite. Stoga vas molim da ga jutros prepustite meni, gospodine Frobišere – umeša se Hano trezveno. – Ako odmah istupite pred Vaberskog s tim pismima, njegova optužba smesta pada u vodu. On će je povući. Izvinjavaće se. Proliće bujicu žalbi i prekorevanja. I tako ja ništa iz njega neću izvući, a to je ono što želim.

– Ali šta to od njega treba da se izvuče? – zapita Džim nestrpljivo.

– Možda nešto. Možda ništa – odgovori detektiv slegnuvši ramenima. – Ja imam dve misije ovde u Dižonu, kao što sam vam već u Parizu napomenuo.

– Anonimna pisma?

– Da. Bili ste prisutni juče kad mi je gospođica Harlou rekla kako je saznala da sam pozvan iz Pariza da preuzmem ovaj slučaj. Tu tajnu nije odao niko od mojih ovdašnjih kolega. Oni čak i ne znaju za moje prisustvo. Ne, to je učinio pisac ovih pisama. Da li je Vaberski znao da sam pozvan? Da li je to možda saznao u prefekturi kad je podnosio svoju prijavu u subotu ili od islednika istog dana? A ako jeste, s kim je to govorio od trenutka kad je video činovnika do trenutka kada se pisma moraju baciti na poštu ako želimo da se isporuče u nedelju izjutra? To su pitanja na koja moram da dobijem odgovor, a ako od samog početka pribegnemo nokautu s vašim pismima, ja te odgovore neću izvući. Moram da postupam s njime prijateljski. Shvatate li?

Džim vrlo nerado priznade da shvata. Želeo je da vidi kako se Hano ponaša prema Vaberskom najgrublje što može, kako ga gruva, kida i gazi, rugajući mu se obesno, bacajući ga u blato svojim postupcima. Hano je ovo bio i obećao. Ali sad je video da je detektiv sasvim uzdržan, odmeren i očigledno više zainteresovan da sazna ko je pisac anonimnih pisama no da opravda Beti Harlou. Džim oseti da je prevaren.

– Ali ja ću se sastati s tim čovekom – reče on. – To se ne sme zaboraviti.

– I neće – uveri ga Hano. On odvede Džima do onih vrata u blizini prozora koja su vodila u pobočnu sobu i otvori ih.

– Pogledajte! Ako nemate ništa protiv, ovde ćete čekati. – A kad se razočaranje ukaza na Džimovom licu, on dodade: – Oh, naravno, ne tražim od vas da zatvorite vrata. Ne. Privucite ovde stolicu – tako! A vrata držite otškrinuta – tako! Ovako ćete moći i da vidite i da čujete, a da ne budete viđeni. Jeste li zadovoljni? Ne suviše. Vi biste voleli da ste sve vreme na pozornici kao glumac.

Da, svi bismo to voleli. Ali, u svakom slučaju, sada se pridržavajte svoje uloge. – I sa prijateljskim osmehom on se vrati stolu.

U tom času začuše se tromi koraci koji su se lenjo vukli preko dvorišta.

– Bilo je krajnje vreme da dovršimo naše male pripreme – reče Hano poluglasno. – Evo dolazi naš prijatelj iz ruskih stepa.

Džim promoli glavu kroz vrata.

– Gospodine Hano! – prošaputa uzbuđeno. – Gospodine Hano! Ne bi bilo pametno da prozori koji gledaju u dvorište ostanu otvoreni. Jer ako u ovoj sobi možemo tako jasno da čujemo korake, onda se i u dvorištu može lako čuti sve što se ovde rekne.

– Sasvim tačno! – odgovori Hano takođe šapatom i lupi se ljutito pesnicom po čelu. – Ali šta da radimo? Dan je topao. Soba će biti kao peć. I dame i Vaberski pašće u nesvest. A osim toga, ja sam već postavio jednog policajca u civilnom odelu u dvorište da pazi da niko ne priđe. Da, moraćemo to da rizikujemo.

Džim se povuče.

– Ovaj čovek ne voli ničiji savet – reče nezadovoljno, ali u sebi; pre no što je završio, odjeknu zvono. Nekoliko trenutaka kasnije Gaston uđe.

– Gospodin Boris – prijavi on.

– Uvedite ga – reče Hano klimnuvši glavom. – I budite ljubazni pa javite gospođicama da smo spremni.

Boris Vaberski, visok, poguren čovek, krivih nogu i nespretan, obučen u crno, sa mekim crnim filcanim šeširom u ruci, brzo ugega u sobu i ukoči se kad vide detektiva. Vaberski se pokloni a Hano mu uzvрати; a onda su obojica stajali i gledali se – Hano sušta ljubaznost i osmeh, Vaberski skoro groteskno oličenje nelagodnosti, sličan onim užasnim karikaturama koje je srednjovekovna mašta izvajala po stubovima dižonskih crkava. Zbunjeno je treptao i gledao u detektiva, a dugim prstima, požutelim od duvana, uvrtao proserde brkove.

– Izvolite sesti – reče Hano uljudno. – Mislim da nas dame neće ostaviti da dugo čekamo.

On pokaza na stolicu koja je stajala ispred pisaćeg stola s njegove leve strane a okrenuta vratima.

– Ne razumem – reče Vaberski neodlučno. – Primio sam jednu poruku. Shvatio sam da me poziva islednik.

– Ja sam njegov punomoćnik – reče Hano. – Ja sam... – i zaustavi se. – Molim?

Boris Vaberski gledao je tupo.

– Ništa nisam rekao.

– Oprostite. Ja sam... Hano.

On brzo izgovori svoje ime, ali Vaberski ne pokaza nikakvu uznemirenost, niti da mu je to ime poznato.

– Hano? – Vaberski zavrte glavom. – To bi nesumnjivo trebalo da bude dovoljno da me upozna, – reče osmehnuvši se – ali da budem iskren, to mi ne kazuje mnogo.

– Hano iz Pariske policije.

Tada se na Vaberskovom licu polako pojavi izraz krajnje zaprepašćenosti.

– O! – reče, i opet: – O! – gledajući žalosno prema vratima, kao da se koleba da li da pojuri ka njima. Hano opet pokaza na stolicu, a Vaberski prošaputa: – Da... naravno... – otkakuta do nje i nespretno sede.

Džim Frobišer, koji ga je posmatrao iz svog skrovišta, bio je siguran u jednu stvar. Boris Vaberski nije pisao ona anonimna pisma Beti, niti je pomogao da njihov pisac sazna o Hanou. Možda se i moglo posumnjati da se pravi da mu je ime Hano nepoznato sve do onog trenutka kad mu je sam Hano objasnio ko je on. Ali ne i posle. Njegova zaprepašćenost bila je suviše prirodna.

– Shvatićete, nesumnjivo, da jedna tako ozbiljna optužba kao što je ona koju ste vi izneli protiv gospođice Harlou zahteva najbrižljivije ispitivanje, – nastavi Hano bez i trunke ironije – a islednik koji je ispitivao ovaj slučaj počastvovao je nas u Parizu molbom za pomoć.

– Da, slučaj je neobično težak – odgovori Boris Vaberski, vrteći se nelagodno na stolici kao mučenik koga u paklu peku na vatri.

Nesumnjivo da je ovakav slučaj neobično težak za Vaberskog, sinu Džimu iznenada u glavi, dok je po smatrao ponašanje uznemirenog čoveka. Vaberski je odjurio u prefekturu pošto nije dobio odgovor od firme Frobišer i Hezlit na svoja ucenjivačka pisma, i podneo tužbu u trenutku razočaranja i ozlojeđenosti, nadajući se nesumnjivo da će mu ponuditi izvesnu sumu novaca i on povući prijavu. A sad je našao uvežbanu francusku policiju za svojim stopama, gde mu traži dokaze i činjenice. To je bilo više no što je on hteo da postigne.

– Mislim, – nastavi Hano ljubazno – da bi malo nezvaničnog razgovora između vas, mene i dve mlađe dame, bez stenografskih beležaka i sekretara, moglo da pomogne.

– Da, svakako – reče Vaberski ponadavši se.

– Kao prethodni korak, naravno, – dodade Hano suvo – samo kao prethodni korak ozbiljnijem i sada već neizbežnom istražnom postupku.

Zrak nade utrnu u Vaberskovim očima.

– Svakako – prošaputa on, pipajući se nervozno za gušu. – Postupak mora da ide svojim tokom.

– Zato sam ovde – reče Hano poslovno. U tom trenutku otvoriše se vrata biblioteke. Beti uđe u sobu, a Ana Apkot odmah za njom.

– Zvali ste me – obrati se ona Hanou, a tek onda primeti Borisa Vaberskog. Njena sitna glavica se trže, oči zažariše. – Gospodin Boris je – reče ona, obraćajući se Hanou – došao po svoju imovinu, mislim? – Tad se osvrte po sobi tražeći Džima Frobišera, pa uzviknu iznenadno razočarana:

– Ja sam mislila da će... – ali Hano uspe blagovremeno da spreči pominjanje imena.

– Sve u svoje vreme, gospođice – reče brzo. – Idemo redom.

Beti sede na svoje staro mesto, u naslonjaču kraj prozora. Ana Apkot zatvori vrata i sede na stolicu malo postrani od ostalih. Hano sklopi svoje novine i ostavi ih nastranu. Na velikom bloku za pisanje koji je time otkrio pokaza se jedan od onih zelenih dosijea koje je Džim Frobišer primetio u kancelariji Pariske policije. Hano ga otvori i izvadi hartiju koja je stajala odgore. Zatim se žustro okrete Vaberskom.

– Gospodine, vi ste izjavili da je u noći dvadeset sedmog aprila ova devojka ovde, Beti Harlou, svesno i zlonamerno dala svojoj pomajci i dobrotvorki Žani-Mariji Harlou nedozvoljenu dozu sredstva za uspavlivanje, što je prouzrokovalo njenu smrt.

– Da, – reče Vaberski odlučno – ja to tvrdim.

– Vi ne navodite izrično koje je to narkotično sredstvo bilo?

– Verovatno morfijum, ali nisam siguran.

– A dat je, prema vašoj izjavi, ukoliko je ovaj zapisnik koji ovde držim dobro vođen, u čaši limunade koju je gospođa Harlou uvek imala kraj postelje.

– Da.

Hano spusti list hartije.

– Vi ne optužujete bolničarku, Žanu Boden, za saučešće u zločinu? – zapita.

– Oh, ne! – uzviknu Vaberski užasnut, razrogačenih očiju, dok su mu se obrve popele na čelo u susret žbunu kovrdžave kose. – Ne sumnjam u Žanu Boden.

Molim vas, gospodine Hano, da u ovom pogledu budemo jasni: Nepravda ne sme biti načinjena! Ne! Oh, baš je dobro što sam danas došao ovamo! Žana Boden! Slušajte! Ja bih je sutra uzeo da me neguje kad bi mi zdravlje popustilo.

– Bolje priznanje se ne može odati – odgovori Hano sa dubokim saučešćem.
– Postavio sam vam ovo pitanje samo stoga što je Žana Boden nesumnjivo bila u gospođinoj sobi kad je gospođica ušla da joj poželi laku noć i pokaže svoju novu balsku haljinu.

– Da, shvatam – reče Vaberski. On je postajao sve više i više uveren u sebe, tako je blag i ljubazan bio ovaj gospodin Hano iz Pariske policije. – Ali kobna droga bila je usuta u tu čašu nesumnjivo u trenutku kad Žana Boden nije gledala. Ja je ne optužujem. Ne! To je bila ova svirepa devojkica, – i njegov glas počeo da drhti a usne se tresu – koja ga je usula a zatim odjurila da igra do jutra, dok je njena žrtva umirala. To je grozno! Da, gospodine Hano, to je grozno. Moja sirota sestra!

– Snaja.

Ledeno-hladna, mirna ispravka potekla je iz naslonjače blizu vrata gde je sedela Ana Apkot.

– Za mene sestra! – uzviknu Vaberski ojađenim glasom i okrete se Hanou.
– Gospodine, nikad neću prestati da sebi prebacujem. Bio sam otsutan, otišao sam na pecanje. Oh, da sam ostao kod kuće! Pomislite samo! Tražim od vas... – i njegov glas malaksa.

– Da, ali vi ste se vratili, gospodine Vaberski, – reče Hano – a to je ono što me zbunjuje. Vi ste voleli svoju sestru. To je jasno, jer čim samo pomislite na nju oči vam zasuze.

– Da, da. – Vaberski pokri oči rukom.

– A zašto ste onda, kad ste je toliko voleli, čekali tako dugo pre no što ste bilo šta preduzeli da osvetite njenu smrt? Svakako da za to postoji neki dobar razlog, ali ne shvatam koji. – Hano nastavi, raširivši ruke: – Slušajte datume! Vaša draga sestra umrla je dvadeset sedmog aprila. Vi ste se vratili dvadeset osmog; ništa niste učinili, niste podneli tužbu, sedeli ste sasvim mirno. Bila je sahranjena tridesetog, a posle toga opet ništa niste učinili, sedeli ste sasvim mirno. Tek pošto je prošla nedelja dana vi ste podneli svoju optužbu protiv gospođice. Zašto? Molim vas, gospodine Vaberski, nemojte da gledate u mene kroz prste, jer odgovori nisu ispisani na mom licu, nego mi objasnite ovu nejasnost.

Zahtev je bio postavljen istim onim ljubaznim, prijateljskim glasom kojim je Hano sve dotle govorio, bez ikakve promene u naglasku. Vaberski trže ruku sa čela i uspravi se pocrvenevši.

– Odgovoriću vam odmah – uzviknu. – Od samog početka ja sam znao ovde, – i on se lupi pesnicom u grudi – da je ubistvo izvršeno. Ali ja nisam znao ovde, – i on se lupi po čelu – u glavi. I tako sam mislio, mislio i mislio. Tražio sam pobude i razloge. Oni su se sami javljali. Mlada devojka lepa i otmena, ali čudnog i potajnog karaktera, koja je žudela u svome srcu za provodom, smehom, uživanjem i moći, svim onim što bi joj njena lepota omogućila ako bi samo zaželela da postigne, ali koja je, žudeći u sebi, bila u stanju da prikrije sve znake nestrpljivosti. To je slika koju vam dajem o ovoj ovde svirepoj devojci, Beti Harlou.

Prvi put otkako je razgovor otpočeo, Beti pokaza interesovanje. Sve dotada sedela je nepomično, kao ledeno gord kip prezira. Sada je porumenela i vratila se u život. Nagla se, nalakćena na kolena, rukom poduprevši bradu, očiju uprtih u Vaberskog, dok je osmeh oživeo na njenom licu, te je izgledalo kao da je cela ova stvar zabavlja. Džim Frobišer, naprotiv, zaklonjen iza vrata, izgledalo je kao da sluša klevete. Zašto je to Hano trpeo? Reкао je da hoće da sazna neke podatke od Borisa Vaberskog. Stvar o kojoj je želeo da dozna pojedinosti odavno je prošla, još u samom početku ovog nezvaničnog razgovora. Bilo je jasno kao dan da Vaberski nema nikakve veze s anonimnim pismom koje je Beti dobila. Zašto onda Hano daje ovom bezobraznom tipu odrešene ruke da kleveta Beti Harlou? Zašto ga pita i ispituje kao da zaista ima nečeg stvarnog u ovoj optužbi? Zašto, jednom rečju, ne otvori ova vrata i ne dozvoli Frobišeru da pokaže ucenjivačka pisma upućena g. Hezlitu, a tada da se skloni ustranu dok on Borisa Vaberskog ne dovede u takvo stanje da mu usluge bolničarke Žane Boden budu potrebne? Džim se stvarno bio razbesneo zbog ovakvog ponašanja gospodina Hanoa. U sebi je ponavljao da se razočarao.

U međuvremenu Boris Vaberski, pošto se nervozno trgao kad se Beti nagnula, nastavljao je svoj opis događaja.

– Za ovakvu ženu kao što je ona, Dižon je dosadan. Tačno je da je svake godine išla na mesec dana ili nešto više u Monte Karlo, tek koliko da okusi kako bi mogla da živi, a to je bilo isto što i jedna cigareta strasnom pušaču. A tada, natrag u Dižon! Ah, gospodine, ne u Dižon iz doba burgundskih vojvoda, pa čak ni u Dižon iz vremena apsolutističke monarhije, već današnji Dižon, običnu, dosadnu provincisku francusku varoš, koja ništa nije zadržala od svoje veselosti i slave osim nekoliko retkih starih zgrada i malo podrugljivog duha. Zamislite onda, gospodine, kako je teško imati bogatstvo i slobodu na domaku ruke, ako čovek samo ima dovoljno smelosti da iskoristi noć kad gospodin Boris nije kod kuće i ščepa sve to! No ni to nije sve. Postojao je bolesnik u kući kome je nega bila potrebna i kome se nega morala ukazati. – Vaberski, zaletevši se uzbuđeno, zastade za trenutak i zažmiri očima, lukavo klimnuvši glavom. – Jer s tim bolesnikom nije bilo tako lako izaći na kraj. Ne, čak i ta draga osoba imala je

svojih mana. Da, i to nećemo zaboraviti kad bude došao trenutak da se govori u odbranu optuženog. Zaista, – i on podiže ruku plemenitim pokretom – ja ću biti prvi koji će na to skrenuti pažnju sudiji kad bude trebalo izricati presudu.

Beti Harlou se ponovo zaveli u svojoj naslonjači naizgled ravnodušna. Iz druge naslonjače u blizini vrata začu se kratki, grleni smeh Ane Apkot. Čak se i Hano osmehnu.

– Da, da, – reče – ali još nismo stigli do suđenja, gospodine Vaberski. Još uvek smo kod onog mesta gde ste vi za zločin znali samo u svome srcu, ali ne i u glavi.

– Tačno tako – odvrati Vaberski oštro. – Sedmog maja, u subotu, podneo sam prijavu prefekturi. Zašto? Jer sam tog jutra postao ubeđen. Najzad sam znao i ovde, – i on se ponovo udari po čelu i pomače na stolici tako da sede na samu ivicu.

– Nalazio sam se u ulici Gambeta, jednoj od onih malih, tesnih uličica sa nekoliko radnjica i ne baš najboljim ugledom. U deset sati sam prilično brzo tuda prolazio kad iz jedne radnje nekoliko metara ispred mene izađe ova moja svirepa nećaka.

Izenada se cela priroda ovog sastanka izmeni. Džim Frobišer, iako je sedeo izdvojen iz ove grupe, oseti neku napregnutost i postade svestan da se očekuju novi događaji. Trenutak ranije Boris Vaberski, dok je pričao i mlatarao rukama, izgledao je smešan, skoro vredan sažaljenja. A sada, iako je njegov glas još uvek histerično skakao sa visokih tonova na niske i obrnuto, i njegovo telo se trzalo kao u drvenog lutka, sve oči bile su uprte u njega – sve, izuzev oči Beti Harlou. Vaberski nije više bio nejasan, neprecizan. Govorio je o određenom času i mestu gde se određen događaj odigrao.

– Da, video sam je u toj maloj ozloglašenoj uličici. Nisam verovao svojim očima. Zašao sam u pobočan sokak i zvirio iza ugla. Gledao sam svojim rođenim očima. – Vaberski pokaza na svoje oči ispruživši dva prsta kao da se nešto naročito ubedljivo krilo u činjenici da je gledao očima a ne laktovima. – I siguran sam. Tada sam sačekao dok mi nije iščezla sa vidika, pa sam se iskrao da vidim u kome je to dućanu u toj maloj prljavoj uličici bila. Još jednom sam jedva poverovao očima. Iznad vrata sam pročitao ime: Žan Kladel, travar.

On izgovori ovo ime pobedonosnim glasom i opet sede na stolicu, klimajući snažno glavom. U sobi se nije čuo ni šušanj sve dok Hanoov glas ne prekinu ćutanje.

– Ne razumem – reče on blago. – Ko je taj Žan Kladel i zašto jedna mlada dama ne sme da poseti njegovu radnju?

– Oprostite – odgovori Vaberski. – Vi niste iz Dižona. Ne! inače ne biste postavili takvo pitanje. Žan Kladel ne uživa bolji ugled no ulica u kojoj živi. Zapitajte nekog stanovnika Dižona o Žanu Kladelu i videćete kako će zamuknuti i slegnuti ramenima kao da je to pitanje na koje nije preporučljivo odgovoriti. Još bolje, gospodine Hano, zapitajte prefekturu. Žan Kladel! Dva puta su mu sudili što je prodavao zabranjene droge.

Hano najzad izgubi strpljenje,

– Ma šta to pričate? – povika oštrim glasom.

– Da, dva puta, gospodine. Oba puta je uspeo da se izvuče, to je tačno. Ima uticajne prijatelje, a svedoci su bili odstranjeni. Ali on je poznat! Žan Kladel! Da, Žan Kladel!

– Žan Kladel, travar iz ulice Gambeta – ponavljao je Hano polako. – Ali, – i on se nasloni smirivši se malo – uvidećete šta mi smeta, gospodine Vaberski. Deset sati je usred bela dana. Nije verovatno da će to vreme ma ko izabrati za tako nesmotrenu posetu, pa ma kako glup bio.

– Da, i ja sam tako mislio – brzo se umeša Vaberski, – Kao što sam vam rekao, nisam mogao da poverujem svojim očima. Ali uverio sam se, oh, u to nema sumnje, gospodine Hano. A samom sebi sam. ovako rekao. Zločinci se otkrivaju stoga što zločinci, ma kako oštromni, pre ili posle učine neki nepromišljeni postupak. Zar nije tako? Ponekad i preteraju u svojoj brižljivosti; oni udese svoje dokaze suviše dobro za jedan nesavršeni svet. Ponekad su opet suviše nervozni ili ih nevolja nagna da naprave neki propust. Ali, u svakom slučaju, negde pogreše te pravda pobeđi.

Hano se nasmeja.

– Aha, proučavali ste zločine, gospodine! – On se okrete Beti, a Džim Frobišer sa čudnom nelagodnošću zapazi da je Hano sada prvi put pogledao pravo u Beti od početka razgovora.

– Šta vi imate da kažete na ovu priču, gospođice?

– Sve je laž – odgovori ona mirno.

– Niste bili kod Žana Kladela u ulici Gambeta u deset sati izjutra sedmog maja?

– Nisam, gospodine.

Vaberski se nasmeja i uvrnu brk.

– Naravno! Naravno! Ne možemo ni da očekujemo od gospođice da to prizna. Čovek se bori da spase svoju kožu, a?

– Ali, na kraju krajeva, – umeša se Hano, sa dovoljno čvrstine u glasu da razbije sve Vaberskovo samouverenje – ne zaboravimo da je sedmog maja bio deseti dan od smrti gospođe Harlou. Zašto bi gospođica onda išla u radnju Žana Kladela?

– Da plati – reče Vaberski. – Oh, nesumnjivo da je roba Žana Kladela skupa i mora da se otplaćuje u ratama, gospodine.

– Kad kažete roba, mislite na otrov – reče Hano. – Budimo jasni.

– Da.

– Otrovi koji su upotrebljeni da se izvrši ubistvo gospođe Harlou?

– Ja tako tvrdim – izjavi Vaberski, skrstivši ruke preko grudi.

– E pa lepo – reče Hano. On uze iz svog zelenog dosijea još jednu hartiju ispisanu finim rukopisom i overenu zvaničnim pečatom. – A šta biste onda rekli, gospodine, ako bih vam saopštio da je telo gospođe Harlou otkopano? – nastavi Hano, a Vaberskovo lice iznenada izgubi svaku boju. Buljio je u Hanoa, dok mu se vilica nervozno tresla, ali ne reče ni reč.

– A šta biste rekli ako bih vam saopštio, – nastavljao je Hano – da nije otkriveno više morfijuma no što se može naći u običnoj dozi koja se daje za spavanje i nikakvog traga bilo kakvog drugog otrova?

U potpunoj tišini Vaberski izvadi maramicu iz džepa i obrisao čelo. Igra je bila završena. Nadao se da će moći da gospodari situacijom, ali sada je njegova prevara bila razobličena. Nije imao ni atoma vere u optužbu koju je sam podneo. Preostajalo mu je samo jedno, da povuče svoju prijavu i brani se time da ga je privrženost prema snaji navela da učini grubu grešku. Ali Boris Vaberski nije bio takav čovek. On je imao onaj višak lukavosti koji uvek upropašćuje sitne lupeže. Bio je toliko nerazuman te je pomislio da se možda i Hano služi lažnim dokumentima.

On privuče stolicu bliže stolu. Zatim se nasmeja i poverljivo klimnu Hanou.

– Vi kažete »ako bih vam rekao« – reče meko. – Da, ali vi mi to ne kažete, gospodine Hano, ne, uopšte mi ne kažete, Naprotiv, ono što mi vi kažete je ovo. »Prijatelju Vaberski, evo jedne teške stvari koja će, ako se otkrije, značiti veliku bruku, a neizvesno je kako će se to sve svršiti. Nema razloga podizati prašinu bez potrebe«.

– Oh, ja to rekao? – zapita Hano, ljubazno se smeškajući.

Vaberski sada oseti čvrsto tle pod nogama.

– Da, i više no to. Vi kažete: »Prema vama je rđavo postupano, prijatelju Vaberski, i ako biste hteli da malo porazgovarate sa ovom vašom svirepom nećakom...« Njegova stolica se iznenada pomače ka ormanu za knjige, dok je on sam sedeo i zurio unezvereno kao munjom ošinut.

Hano iznenada skoči, nadvivši se kao kula nad stolom, pocrvenevši od jarosti.

– Oho, ja sam sve to rekao, ja? – zagrme on. – Ja sam potegao toliki put od Pariza do Dižona da predsedavam sitnom cenkanju oko jednog ubistva! Ja – Hano! Ho, ho, ho! Očitaću vam dobru lekciju zbog ovoga! Čitajte ovo! – I nagnuvši se napred, on baci hartiju overenu zvaničnim pečatom. – To je izveštaj hemiske analize. Uzmite ga, kad vam kažem, i pročitajte!

Vaberski ispruži drhtavu ruku, plašeći se da priđe bliže. čak i kad je hartiju uhvatio, ona mu se toliko tresla da nije mogao da čita. Ali pošto nikad nije ni verovao u optužbu koju je učinio, to je ionako bilo svejedno.

– Da, promuca on – nesumnjivo da sam pogrešio.

Hano ga uhvati za reč.

– Pogrešili! Ah, kakva lepa reč! Pokazaću vam ja kako ste vi pogrešili. Primaknite stolicu ovamo i sedite spram mene! Tako! A sad uzmite pero – tako! I list hartije – tako! A sad ćete mi napisati jedno pismo.

– Hoću, hoću – pristajao je Vaberski. Sva hvalisavost beše iščezla iz njegovog ponašanja, sva prepredenost kojom je optuživao. Drhtao je od glave do pote.

– Napisaću da žalim.

– To nije potrebno – grmnu Hano. – Ja ću se već postarati da požalite. Ne! Napisaćete mi ono što vam ja budem diktirao, i to na engleskom. Jeste li spremni? Da? Onda počnite. »Poštovana gospodo«. Jeste li napisali?

– Da, da – reče Vaberski, žurno pišući. Sve mu se vrtelo u glavi. Dok je pisao, uzmicao je neprekidno pred ogromnom telesinom detektiva. Još nije shvatio šta on želi da postigne ovim pisanjem.

– U redu! »Poštovana gospodo«, – ponovi Hano. – Ali potrebno je da stavimo neki datum na ovo pismo. Trideseti april, a? To će zadovoljavati. Dan kad je poslednja volja gospođe Harlou pročitana i kada ste vi uvideli da vam nije ostavila ni pare. Trideseti april, tako stavite. U redu! A sad nastavite: »Poštovana gospodo, pošaljite mi odmah hiljadu funti preporučeno, ili može da bude svašta...«

Vaberski ispusti pero i skoči sa stolice.

– Ne razumem... Ja ne mogu to da napišem... Tu se potkrala neka greška... Ja nikad nisam mislio... – mucao je on, uzdignutih ruku kao da se brani od napada.

– Aha, nikad niste mislili da ucenjujete! – dreknu Hano pomamno. – Ha, ha, ha! Dobro je za vas što ja sada to znam! Jer kad, kao što ste vi ljubazno rekli gospođici, dođe trenutak da se govori u odbranu optuženoga, ja mogu da se pojavim pred sudom i da to istaknem. Da! Ja ću reći: »Gospodine predsedniče, mada je, jadnik, ucenjivao, ipak nikad nije tako mislio. Zato mu odrapite pet godina više«, – i pritom Hano projuri kroz sobu kao tornado i širom otvori vrata iza kojih je čekao Frobišer.

– Dođite! – reče, i uvede Džima u sobu. – Pokažite ona dva pisma koja je on napisao vašoj firmi, gospodine Frobišere. Tako!

Ali nije bilo potrebno pokazivati pisma. Boris Vaberski je klonuo na stolicu i briznuo u plač. Svi se prisutni nelagodno uzvrpoljiše izuzev Hanoa, ali je i njegov gnev splasnuo. Gledao je Vaberskog ćutke.

– Svi se mi stidimo radi vas. Možete da se vratite u svoj hotel – najzad otseče Hano kratko. – Ali ne smete napustiti Dižon, gospodine Vaiberski, sve dok se ne odluči koji će se koraci preduzeti protiv vas.

Vaberski ustade i otetura se nasumce ka vratima.

– Izvinjavam se, izvinjavam se – mucao je. – Sve je to bila zabluda. Ja sam veoma siromašan... Nisam mislio ništa zlo. – I ne gledajući ni u koga, izađe iz sobe.

– Takav pokvarenjak! On u svakom slučaju neće više smatrati da je Dižon dosadna varoš – reče Hano i još jednom se upusti na opasnu pučinu engleskog jezika. – Zna li šta bi moj prijatelj mister Rikardo rekao? Ne? Onda ću vam reći. Rekao bi: »Taj tip! Blagi bože! Kakvu je zapršku napravio!«

Oni koji su ostali u sobi – Beti, Ana Apkot i Džim Frobišer – nisu čekali ništa drugo osim priliku da prasnu u smeh. Sumnja koja je lebdela nad kućom bila je uklonjena, optužba protiv Beti pokazala se neosnovanom, ceo ovaj košmar se završio. Ili je bar tako izgledalo. Jer Hano brzo priđe vratima i zatvori ih, a kada se vratio, na njegovom licu više nije bilo m traga od smeha.

– A sada, pošto je taj čovek otišao, – reče on ozbiljno – imam da vam kažem nešto vrlo ozbiljno. Verujem da je, iako to Vaberski ne zna, gospođa Harlou otrovana u ovoj kući u noći dvadeset sedmog aprila.

Ova izjava bi saslušana u mrtvoj tišini. Džim Frobišer je stajao kao gromom ošinut. Beti se naže sa svog sedišta; na licu joj se čitao užas i neverica, a iz naslonjače blizu vrata gde je sedela Ana Apkot začu se glasan, divlji krik.

– Bio je neko u kući te noći! – povika ona.

Hano se okrete prema njoj, dok su mu oči sevale.

– A to mi vi tvrdite, gospođice? – zapita je čudnim, čvrstim glasom.

– Da. To je istina! – viknu ona, a u glasu joj se oseti olakšanje, jer je najzad izustila tajnu koja ju je morila. – Sada sam sigurna. Bio je neki stranac u kući. – I lica bleđa kao vosak, neustrašivo pogleda Hanoa u oči.

VIII

Knjiga

Ove dve neverovatne izjave, koje su se skoro sustigle, izazvaše kovitlac misli u Džimovoj glavi. Zaprepašćenost i zadivljenost su se besomučno pomešale. Nije imao vremena ni da zapita »kako«, jer je već pitao »šta dalje?« Njegova prva određena misao bila je upućena Beti, i dok ju je gledao, obuze ga oštar gnev i protiv Hanoa i protiv Ane Apkot. Zašto njih dvoje nisu ranije progovorili? Zašto sada moraju da govore? Zašto je ne ostave na miru?

Beti se beše zavalila u svojoj naslonjači, ruku beživotno opuštenih niz telo, a na licu su joj se čitali iscrpljenost i razočaranje. Džimu je ona izgledala kao neki težak bolesnik koji, kad se izjutra probudi, prvih nekoliko trenutaka veruje da je njegova bolest samo rđav san, a tada oseti bol i još jedan redovan dan mučenja počne. Trenutak ranije izgledalo je da je s Betinim mukama svršeno. A sada je počinjala nova faza,

– Žao mi je zbog vas – reče joj.

Izveštaj o hemiskoj analizi ležao je na pisaćem stolu, baš pred njegovim očima. On ga rasejano uze. Bio je to trik, naravno, sa svim potpisima i pečatima, trik kojim je Hano primorao Vaberskog na povlačenje. On ga pogleda i iznenadno uzviknuvši počne brižljivo da čita od početka do kraja. Kad je završio, podiže glavu i zagleda se u Hanoa.

– Pa ovaj izveštaj je pravi – uzviknu on. – Evo pojedinosti o izvršenim ispitivanjima i evo rezultata! Nikakav trag otrova nije otkriven.

– Nikakav trag – ponovi Hano. Nije bio ni najmanje zbunjen ovom izjavom.

– Onda ne razumem zašto podižete optužbu i koga optužujete! – uzviknu Frobišer.

– Dosada nisam nikog optužio – reče Hano staloženo. – Neka ovo bude jasno! A što se tiče pitanja zašto podnosim tužbu – pogledajte!

On uhvati Frobišera za lakat i odvede ga do police za knjige kraj prozora, gde su juče zajedno stajali.

– Ovde je bilo jedno prazno mesto juče. Sami ste mi na njega skrenuli pažnju. Vidite li da je to mesto danas popunjeno.

– Vidim – reče Džim.

Hano izvadi jednu knjigu koja se nalazila na tom mestu. Bila je kvarto formata, prilično debela, u kartonskom povezu.

– Pogledajte ovo – reče. Dok je uzimao knjigu, Džim Frobišer sa zaprepašćenjem primeti da, iako su Hanoove oči gledale u njega, ipak je izgledalo kao da gledaju u prazno. One ga nisu, videle. Hanoova čula bila su usredsređena na dve devojke, iako nije gledao ni jednu ni drugu. Bio je na oprezu, spreman da zapazi svaki njihov pokret iznenađenja ili straha. Džim trže glavu, iznenadno se naljutivši. Hano ga je koristio da bi izveo svoj trik, isto kao što mađioničar koristi neku priprostu budalu koja se dobrovoljno ponudila iz publike da izađe na binu. Džim pogleda na korice knjige, a zatim namerno glasno uzviknu kako bi skrenuo pažnju Hanou:

– Ne vidim ništa što bi bilo od važnosti. To je studija koju je štampalo neko učeno društvo u Edinburgu.

– Tako je. Ali ako pogledate malo bolje, videćete da je ovu knjigu napisao profesor medicine koji predaje na tom univerzitetu. A ako pogledate još malo bolje, videćete na osnovu jednog malog zapisa mastilom da je profesor u znak poštovanja poklonio ovaj primerak Simonu Harlou.

Govoreći tako Hano priđe jednom od dva prozora što su gledala na dvorište i, promolivši glavu, reče nekoliko reči tihim glasom.

– Naš stražar nam više neće biti potrebno – reče pošto se okrenuo. – Poslao sam ga radi jednog drugog zadatka.

On se vrati Džimu Frobišeru, koji je letimično listao studiju i nije se osećao ni za trunku pametniji.

– Pa? – zapita.

– »Strofantus Hispidus«, – pročita Džim naglas naslov studije. – Ništa ne shvatam.

– Dozvolite mi da ja pokušam! – reče Hano i uze knjigu iz Frobišerovih ruku. – Pokazaću vam kako sam proveo onih pola sata dok sam vas jutros čekao.

On sede za pisaći sto, postavi studiju na blok upijaće hartije pred sobom i otvori knjigu na mestu gde se nalazila jedna fotografija u boji.

– Ovo je plod biljke Strofantus Hispidus u doba sazrevanja – reče.

Na slici su se videle dve duguljaste, zašiljene mahune koje su izbijale iz zajedničke peteljke, a zatim se, kao kraci šestara, rastavljale pod oštrim uglom. Grbine ovih mahuna bile su zaobljene, tamne boje i pegave; unutrašnje površine, pak, bile su ravne i izgledale dosta čudno jer je izvestan broj svilenih belih pera virio iz duguljastih pukotina.

– Svako od ovih pera, – nastavi Hano, pošto se uverio da je Ana Apkot prišla stolu i da se i Beti Harlou nagla sa izrazom radoznalosti – svako od ovih pera je prikačeno finom drščicom za malu eliptičnu kesicu u kojoj je seme, a kad plod sasvim sazri i kad se mahune dovoljno rastvore, pera se oslobađaju i vetar raznosi seme. Zar to nije divno? Pogledajte!

Hano prevrnu nekoliko strana dok ne dođe do druge slike. Ovde je pero bilo pretstavljeno pošto se odvojilo od mahune. Bilo se raširilo kao lepeza, izvanredno nežne i lepe građe; sa drščice tanke kao vlas kose visilo je zrno i blistalo kao dragulj.

– Šta kažete na ovo, gospođice, – zapita Hano, gledajući s osmehom Anu Apkot. – Izgleda, kao ukras koji je izvrstan umetnik izradio za neku finu damu, zar ne? – I obrnu knjigu kako bi oni na suprotnoj strani stola mogli bolje da se dive crtežu.

Beti Harlou je, izgleda, bila sasvim obuzeta radoznalošću. Džim Frobišer, gledajući preko Hanoovog ramena sliku i nelagodno se pitajući čemu sve to vodi, primeti senku kako se spusti na knjigu. To je bila Beti, koja je stala kraj svoje prijateljice oslonivši se rukama na ivicu stola, lica nagnutog nad knjigom.

– Pomislilo bi se da je to neki ukras, to seme Strofantusa Hispidusa – nastavi Hano vrteći glavom. – Ali, avaj! nije tako bezazleno.

On opet obrnu knjigu prema sebi i nastavi da lista po njoj. Sada je smeh bio sasvim iščezao sa njegovog lica. Zaustavi se kod treće slike, koja je pokazivala niz primitivno izdeljanih šiljatih strela.

Hano pogleda Džima preko ramena.

– Da li vam je sada jasna važnost ove knjige, gospodine Frobišere? – zapita. – Ne? Od semena ove biljke pravi se najčuveniji otrov za strele u Africi. Najopasniji od svih otrova, jer protivotrov nije poznat.

– Njegov glas postade dublji. – Najpodmukliji od svih otrova, jer ne ostavlja nikakvih tragova.

Džim Frobišer je bio zapanjen. – Da li je to moguće? – uzviknu.

– Da – reče Hano; a Beti se iznenada naže napred i pokaza na donji deo slike.

– Ovde, kod drške ove strele, nalazi se neki znak – reče ona radoznalo. – Da, i neka zabeleška mastilom.

Za trenutak Džimu Frobišeru se javi vizija, rođena, nesumnjivo, iz očajanja i uznemirenosti. Neka zavesa se podiže u njegovom mozgu. Nije video više ono što se nalazilo pred njim – ljupku grupu oko stola pozlaćenu majskim jutrom, već mu se ceo prizor ukaza tmuran i užasan, zlata nestade, svetlost postade siva, smrtonosna i hladna kao grob. Bile su to dve devojke, ljupke, lepe i mlade, otmenog ponašanja, divno odevene, sjajnih kovrdža, nagnute nad slikama otrovnih strela kao učenice nad lekcijom. A čovek koji je pokazivao lekciju, tako blizu njih, tako ljubaznog govora, neumitno se nadao u poteru za ubicom, i možda je već gledao jednu od ove dve devojke kao svoj plen; možda je već smišljao kako će je staviti na optuženičku klupu a zatim je poslati, u rano bledo jutro, na groznu crvenu mašinu prekonoc podignutu pred zatvorskim vratima, dok će ona jecati i vrištati od užasa. I Džimu se Hano, onako ljubazan i prijatan, odjednom – kao u nekom iskrivljenom ogledalu – pretvori u mračan i strašan lik. Kako je mogao da sedi tako blizu njih za stolom, da im se obraća, pokazuje im ovaj i onaj crtež na slici, da bude tako pažljiv a ipak da zna šta smeru? Džim prekide ovo predavanje ljutitim glasom:

– Ali to nije otrov! To je knjiga o otrovu. A knjiga ne može da ubija!

Hano mu odmah odgovori.

– Ne može? – uzviknu oštro. – Setite se šta je gospođica rekla pre jednog trenutka. Pored drške ove strele, označene kao »slika F«, profesor je dopisao jednu sićušnu zabelešku.

Ova strela se po obliku drške nešto malo razlikovala od ostalih. Odmah iza trougaonog gvozdеног šiljka drška se širila. Izgledalo je da je šiljak uvučen u jedno zadebljanje isto kao što su neke drvene uvlake za pero zašiljene na gornjem delu, a na donjem, tamo gde se uvlači pero zadebljane.

– »Vidi stranu 37« – reče Hano, čitajući profesorovu zabelešku, a zatim prelista stranice unazad.

– Strana 37. Evo nas na cilju!

On pređe prstom polovinu strane i zaustavi se kod jedne reči štampane velikim slovima.

»Slika F«.

Hano primače svoju stolicu bliže stolu; Ana Apkot obiđe oko ugla kako bi bolje videla; čak se i Džim Frobišer naže nad Hanoovim ramenom. Svi su bili svesni čudne napetosti; osećali su se kao istraživači na pragu otkrića. Dok je Hano čitao ovaj odlomak naglas, izgledalo je da niko ne diše; a evo šta je pročitao:

– »Slika F pretstavlja otrovnu strelu koju mi je pozajmio Simon Harlou iz Blekmensa, Norfolk, i kuće Grenel u Dižonu. Ovu strelu dobio je od Džona Karlejlja, koji je trgovao na reci Šire u oblasti Kombe i ona pretstavlja najsavršeniji primerak otrovne strele kog sam video. Strofantusovo seme bilo je izgnječeno u vodi i pomešano sa crvenkastom ilovačom koju upotrebljavaju domoroci Kombea, a tom smesom su gusto premazani prednji deo drške i gvozdeni šiljak, izuzev samog vrha i ivice. Strela je sasvim nova a smesa sveža.

Hano se zaveli na stolici pošto je došao do kraja ovog odlomka,

– Vidite li, gospodine Frobišere, da postoji pitanje na koje moramo da odgovorimo? Gde se danas nalazi strela Simona Harloa?

Beti pogleda Hanoa pravo u oči.

– Ako je ma gde u ovoj kući, gospodine, onda se mora nalaziti u zaključanom ormanu u mome salonu.

– Vašem salonu? – uzviknu Hano oštro.

– Da. To je ono što mi zovemo Riznica – upola muzej upola soba za stanovanje. Moj ujak Simon služio se njome, gospođa Harlou takođe. To je bila njihova omiljena odaja, puna čudnih i lepih stvari. Ali otkako je Simon Harlou umro, ujna nikad nije htela da kroči nogom u nju. Zaključana je vrata koja su spajala ovu sobu sa njenom garderobom, tako da joj se nije moglo desiti ni da uđe u trenutku zaborava. Ta prostorija ima vrata koja vode na trem. Ona je tu sobu prepustila meni.

Hanoovo čelo se nabra.

– Razumem – reče. – I ta soba je zapečaćena.

– Da.

– A jeste li ikada videli ovu strelu, gospođice?

– Koliko se sećam, ne. Ja sam samo jednom otvarala orman. Tamo ima sklonjenih užasnih stvari; – i Beti uzdrhta kao da želi da te uspomene strese sa sebe.

– Po svoj prilici ta strela uopšte nije u kući, i nikad nije ni bila vraćena u nju – dokazivao je tvrdoglavo Frobišer. – Verovatno ju je profesor zadržao.

– Zadržao bi da je mogao – odvrati Hano. – Ali nema nimalo verovatnoće da bi mu jedan skupljač retkih stvari dozvolio da je zadrži. Ne! – On je sedeo neko vreme i razmišljao. – Zna li kakva me misao muči? – zapita najzad, a tada odgovori na svoje sopstveno pitanje. – Pitam se nije li najzad Boris Vaberski zaista bio sedmog maja u ulici Gambeta i blizu, sasvim blizu radnje Žana Kladela, travara.

– Boris! Boris Vaberski! – uzviknu Džim. Da li je on u Hanoovim očima bio zločinac? Najzad, zašto da ne? Jer, ako je iko od njih zločinac, nije li to najverovatnije Boris Vaberski, koji je mislio da će biti naslednik na osnovu testamenta gospođe Harlou?

– Pitam se da nije on činio ono isto što je vama pripisao, gospođice Beti? – nastavi Hano.

– Išao da plati? – uzviknu Beti.

– Da, plaćao, ili išao da se izvini što ne može da plati, što je još verovatnije, ili otišao da uzme strelu sa koje je otrov skinut, što je od svega najverovatnije.

Najzad je Hano prestao da se ponaša uzdržljivo i tajanstveno. Njegovo traganje, krilato kao strela na slici, letelo je sada pravo ka jasnom cilju. Džim uzdahnu kao čovek koji je preživio noćnu moru; na celom malom društvu videlo se olakšanje; Ana Apkot se izmače od stola; Beti tiho reče kao da govori sama sa sobom: – Gospodin Boris! gospodin Boris! Ko bi to pomislio o njemu! – a, na Džimovo divljenje, u njenom glasu osećao se stvarni prizvuk žaljenja.

I Hano je to čuo, pošto odgovori osmehnuvši se:

– Morate malo da izmenite svoj stav prema njemu, gospođice. Najzad, on se nije tako lepo poneo prema vama da biste sada morali da se pokazujete dobronamernim prema njemu.

Betini obrazi se lako zarumeniše. Džim nije bio sasvim siguran da nešto malo ironije nije probilo kroz Hanoove reči.

– Videla sam ga kako sedi ovde, – odgovori ona brzo – pre pola sata... bednog... u suzama... i to je čovek! – Ona slegnu ramenima pokretom gađenja. – Ne želim mu ništa gore. Zadovoljna sam.

Hano se ponovo nasmeši kao da ga ovo neobično zabavlja, što Frobišer uopšte nije znao kako da razume. On je već ranije s vremena na vreme imao nelagodan utisak da se ispod mirne površine pitanja i odgovora stalno vodi neki čudan mali tajni dvoboj između Beti Harlou i Hanoa – dvoboj u kome je čas jedan čas drugi od boraca dobijao po koju laku ogrebotinu. Ovog puta je izgledalo da je Beti bila povređena.

– Vi ste zadovoljni, gospođice, ali zakon nije – odgovori Hano. – Boris Vaberski je očekivao da mu testamentom bude nešto zaveštano. Borisu Vaberskom je novac hitno bio potreban, kao što jasno pokazuje prvo od dva pisma upućena firmi gospodina Frobišera. Boris Vaberski je imao motiv za zločin. – On pogleda redom svoje slušaoce, kao da želi da bolje utuže njegove reči. – Motivi su, nesumnjivo, putokazi prilično teški za odgonetanje, jer ako ih čovek pogrešno protumači, mogu vrlo mnogo da ga zavedu. To je činjenica! Ali ipak morate da pazite na ove putokaze i pokušavate da ih pravilno protumačite. Slušajte dalje profesora medicine na univerzitetu u Edinburgu! On se izražava podrobno kao što se samo poželeti može.

Hano opet pogleda opis slike F u studiji koja je još uvek ležala otvorena pred njim.

– Strela je bila najbolji primerak otrovne strele prenete u Evropu. Otrovnna smesa bila je gusto i ravnomerno razmazana po vrhu strele i jednom delu drške. Strela nije bila korišćena, otrov je bio svež, a ova vrsta otrova zadržava svoju snagu mnogo, mnogo godina. Kažem da, ako su ova knjiga i ta strela predati Žanu Kladelu, travaru, on je s lakoćom mogao da načini rastvor u alkoholu koji bi, dat kao injekcija, prouzrokovao smrt u roku od petnaest minuta, i to bez ikakvog traga.

– Za petnaest minuta? – zapita Beti sa nevericom, a iz naslonjače kraj zida, u koju se Ana Apkot beše ponovo zavalila, dopre usklik čuđenja.

– Oh! – uzviknu ona, ali niko ne obrati pažnju na nju. I Džim i Beti gledali su pažljivo Hanoa, a ovaj je bio sasvim obuzet stvarima koje je objašnjavao.

– Za petnaest minuta? Otkud to znate? – uzviknu Džim.

– Piše ovde, u knjizi.

– A kako bi Žan Kladel mogao naučiti da bez opasnosti rukuje smesom, da pripremi rastvor? – nastavi Džim.

– Tu! Tu! Tu! – odgovarao je Hano, lupkajući prstima po knjizi. – Sve je tu zapisano – eksperiment za eksperimentom vršen na živim životinjama i dejstvo otrova mereno na minute i beleženo. Oh, dajte to čoveku koji ima prakse sa hemikalijama, kao što je Žan Kladel, i uspeh je siguran.

Beti Harlou se opet naže nad knjigu, a Hano je tako namesti između njih da su oboje, iskrivivši glave, mogli da čitaju. Hano je prelistavao strane unatrag, letimično gledajući sadržinu.

– Evo, gospođice, tablice o vremenskom dejstvu otrova. Strofantus izaziva grčenje srčanih mišića slično digitalisu, samo mnogo snažnije, mnogo brže. Pogledajte trzaje srca koji su ovde beleženi minut po minut, sve do trenutka smrti,

i to sve – kakva ironija! – da bi se putem ovih eksperimenata otrov mogao da pretvori u lek a smrtno oružje u spas života – naravno ako padne u dobre ruke. – Hano se zavalio na stolici i posmatraše Beti Harlou poluzatvorenih očiju. – Nije li to čudno, gospođice? Kako vam se čini?

Beti polako zatvori knjigu,

– Ja mislim, gospodine Hano, – reče ona – da to nije ništa manje čudno no što je čudno to da ste vi tako potpuno proučili ovu knjigu za onih pola sata koliko ste nas jutros čekali.

Sad Hano pocrvene. Krv mu jurnu u lice. Za trenutak-dva bio je sasvim zbunjen. Džimu se učini da je još jednom nazreo otsev tajnog dvoboja i uživao što je ovog puta Hano, veliki Hano, bio poražen.

– Proučavanje otrova je moja specijalnost – odgovori ovaj kratko. – Čak i u Pariskoj policiji mi danas moramo da se specijalizujemo. – Pa se brzo okrenu Frobišeru: Nešto ste zamišljeni, gospodine?

Džim se beše zaneo u misli.

– Da – odgovori on. A tada se obrati Beti:

– Boris Vaberski je imao ključ od ulaznih vrata, pretpostavljam?

– Imao je – reče Beti.

– Nosio ga je sobom?

– Mislim da jeste.

– Kad se zaključava gvozdена kapija?

– To je poslednje što Gaston čini pre no što ode na spavanje.

Sa svakim novim odgovorom Džim je izgledao sve zadovoljniji.

– Vidite li, gospodine Hano, – uzviknu – celo vreme ispuštali smo iz vida ovo važno pitanje. Ko je vratio knjigu u policu? I kada? Juče u podne mesto je bilo prazno. Jutros je popunjeno. Ko ga je popunio? Sinoć smo posle večere sedeli u bašti iza kuće. Šta je Vaberskom moglo biti lakše no da se pomoću svoga ključa uvuče u sobu jednog trenutka kad je dvorište bilo prazno, vrati knjigu i izvuče se neopaženo? Zašto.

Jedan Betin pokret ga zaustavi.

– Neopažen? Nemoguće! – reče ona ogorčeno. – Pa policija drži danonoćno svog stražara na kapiji.

Hano zavrte glavom.

– Nema ga više. Pošto ste bili tako dobri i juče izjutra tako iskreno odgovorili na sva pitanja koja sam vam po dužnosti morao da postavim, ja sam ga odmah uklonio.

– Da, to je tačno! – uskliknu Džim veselo. Setio se da je juče posle podne dok je prenosio svoje stvari iz hotela ulica Šarl-Rober bila potpuno prazna. Beti Harlou je stajala i izgledala neobično iznenađena. Tada se osmehnu i lice joj dobi prijateljski izraz; izgledalo je da joj se i oči osmehuju, i ona se upola šaljivo lako pokloni detektivu. Ali u glasu se osećala topla zahvalnost.

– Hvala vam, gospodine. Juče nisam primetila da je taj čovek uklonjen, inače bih vam ranije zahvalila. Ja stvarno nisam očekivala da ćete se pokazati toliko uviđavnim. Kao što sam rekla svom prijatelju Džimu, bila sam ubeđena da ste vi juče pri odlasku smatrali mene krivcem.

Hano podiže ruku odbijajući zahvalnost od sebe. Džimu je to izgledalo kao zamah mačem kojim se protivnici pozdravljaju na kraju borbe. Mali tajni dvoboj između ovo dvoje bio se završio. Uklanjanje stražare ispred kapije, Hano je pokazao ne samo Beti već i celom Dižonu da nije našao ništa što bi opravdalo nadzor nad njenim odlascima i dolascima, ili makakvo ograničenje njene slobode.

– Vidite li onda? – nastavi Džim uporno. On se još uvek borio sa svojim rešenjem slučaja kao pas sa koskom. – Vidite li, Vaberskom je sinoć bio otvoren put.

Ali Beti ipak nije ovo htela da prihvati. Ona odlučno zavrte glavom.

– Ne želim da poverujem da je gospodin Boris kriv za tako grozan zločin. Ne samo to, – i ona pogleda svojim krupnim očima molećivo u Hanoa – ja ne verujem da je ovde uopšte izvršeno neko ubistvo. Ja ne želim da u to verujem. – I za trenutak joj glas zadrhta.

– Pa najzad, gospodine Hano, na čemu ste izgradili svoju strašnu teoriju? Što jedna knjiga moga ujaka Simona juče nije bila u biblioteci, a danas je tu. Ništa drugo ne znamo. Ne znamo čak ni da li Žan Kladel uopšte postoji.

– To ćemo, gospođice, saznati, i to uskoro – reče Hano, gledajući u knjigu na stolu.

– Ne znamo čak ni da li je strela u kući, da li je uopšte ikada bila.

– Proverićemo, gospođice – reče tvrdoglavo Hano.

– Pa čak i ako bi ta strela bila ovde, pa makar se na njoj i našli samo ostaci otrova, ne može se sa sigurnošću utvrditi da li je ostali deo upotrebljen. Evo lekarskog nalaza, gospodine. Ako se u njemu tvrdi da nije moglo biti pronađeno ni traga od otrova, vi još uvek iz toga ne možete izvesti zaključak da je dat neki

otrov koji ne ostavlja traga. Vi to nikad nećete moći da dokažete. Nemate nikakve stvarne podloge za optužbu. Sve je to nagađanje, i to nagađanje koje liči na košmar u snu. Oh, kad bih makar za trenutak pomislila da je izvršeno ubistvo, rekla bih: »Nastavite! Tragajte!« Ali nije. Oh, nije!

Iz Betinog glasa toliko je jasno probijala iskrenost, toliko je jak bio njen poziv na mir, na prestanak sumnjičenja, na zaborav i smirenje, da je Džim pomislio da ovome niko neće moći da odoli. I stvarno, Hano je vrlo dugo sedeo oborenih očiju pre no što je odgovorio. Ali kad je to najzad učinio, ma koliko blag bio njegov glas upočetku, Džim je odmah znao da je ona izgubila.

– Vi dokazujete i obrazlažete vrlo dobro, gospođice Beti – reče on. – Ali svi mi imamo svoja skromna verovanja kojih se pridržavamo u životu, na korist ili na štetu. Evo moga, vrlo skromnog. Ja mogu da shvatim da većina zločina nije nešto izdvojeno od običnog života. Često je jedna prirodna osobina, kad se izopači, dovodi do zločina i nasilja. Strast, gnev, pa čak i pohlepa, sve to nije ništa drugo do dobre osobine koje su se preterano razvile. Stvari koje su upočetku dobre, ali su se kasnije razvojem izopacificile! Isto to važi i za način izvršenja zločina. Ova ili ona životna navika opravdava ovo ili ono oružje koje nam inače može izgledati grozno ili neprirodno, a i samo njegovo korišćenje znak grozne pokvarenosti. Da, ja priznajem te ublažavajuće okolnosti. Ali postoji jedan zločin koji nikada neću oprostiti – trovanje. I jedan zločinac u čijem gonjenju se nikad neću umoriti ni sustati – trovač. – Kroz ove reči provejala je stvarna, užasna mržnja, pa iako je Hano govorio tihim glasom i nijednom nije podigao oči sa stola, njegovi slušaoci bili su opčinjeni užasom.

– Kukavički i potajno, trovač gospodari svojim malim svetom. I to divno gospodari, u to budite sigurni – nastavi on ogorčeno. Njegovo grozno delo je tako lako izvesti. Ono isto tako postaje porok kao i piće, ono za trovača nije ništa drugo no opojnost, ali sa hiljadu puta jačim zadovoljstvom no što piće može da pruži. To je kao upražnjavanje neke grozne mađije. Govorim vam sada istinu! Pokažite mi danas jednu žrtvu i trovača na slobodi, a ja ću vam pokazati njegovu iduću žrtvu pre no što prođe godina. Ne zaboravite ovo! Ne zaboravite!

Njegov glas odjeknu silovito i ugasi se. Ali izgledalo je da reči i dalje trepere u vazduhu, udaraju u zidove, odbijaju se od njih i odjekuju ponovo. Iako mu mašta nije bila naročito živa, Džim Frobišer je osetio da bi trovač, ako bi bio među njima i ovo čuo, morao nekim uzvikom da poremeti tišinu i da se izda. Njegovo srce utiša otkucaje osluškujući takav krik, mada mu je razum šaputao da u sobi nema takvih usta iz kojih bi mogao da dođe.

Kad je završio, Hano pogleda u Beti. Molio je za izvinjenje dignuvši ruke i osmehujući se pokajnički. – Morate, prema tome, da me uzmete onakvog kakav

sam, gospođice, i da me ne prekorevate više no što je neophodno za neugodnosti koje još moram da vam pričinim. Ja nikad nisam imao teži slučaj. Stoga moram svakog trenutka da otvaram četvore oči kojim putem da udarim.

Pre no što je Beti mogla da odgovori, začu se kucanje na vratima.

– Slobodno! – viknu Hano, i jedan mali, crnomanjast, živahan čovek u civilnom odelu uđe u sobu.

– To je Nikola Moro, koji je čuvao stražu u dvorištu. Poslao sam ga pre izvesnog vremena nekim poslom – objasni Hano i obrati se Morou:

– Pa, Nikola?

Policajac zauze stav mirno, sa rukama na ivici pantalona, iako je bio u civilu, i potpuno bezbojnim zvaničnim glasom više izrecitova no što izgovori:

– U saglasnosti sa primljenim uputstvima otišao sam u radnju Žana Kladela. Broj kuće sedam. Iz ulice Gambeta otišao sam u prefekturu. Proverio sam vaše tvrđenje. Žan Kladel je dva puta izvođen pred sudiju za prekršaje zbog prodavanja zabranjenih droga, i oba puta bio oslobođen usled nedostatka dokaza.

– Hvala, Nikola.

Moro salutira, okrete se na peti i izađe iz sobe. Za trenutak vladala je tišina i obeshrabrenost. Hano pogleda pobeđnički u Beti.

– Vidite li! Moram da nastavim. Moramo da u tome zaključanom ormanu Simona Harlou potražimo otrovnu strelu, ukoliko se nekom srećom, još tamo nalazi.

– Soba je zapečaćena – potseti ga Frobišer.

– Moramo se postarati da se pečati uklone – odgovori Hano, izvadi sat iz džepa i namrgodi se.

– Potreban nam je gospodin komesar, a gospodin komesar neće biti dobro raspoložen ako ga u ovom trenutku uznemirimo. Sada je podne, sveti čas obeda. Primetili ste već u pozorišnim komadima da policiski komesari nikada nisu dobro raspoloženi. To je zato što... – Ali Hanoovi slušaoci nisu imali sreće da saznaju objašnjenje ove tako poznate činjenice. On zastade u pola reči, dok mu se časovnik ljuljao na lancu. I Džim i Beti odmah pogledaše u istom pravcu. A tada videše Anu Apkot kako stoji oslonjena na zid i pridržava se jednom rukom za naslon od stolice da ne bi pala. Oči su joj bile zatvorene, a lice pravo oličenje bede. Hano se u trenutku nađe kraj nje.

– Gospođice, – zapita zagrcnuvši se skoro od nestrpljivosti – šta to imate da nam kažete?

– Istina je, znači? – prošaputa ona. – Žan Kladel postoji?

– Da.

– I otrovna strela je, znači, mogla da se upotrebi? – mucala je ona tako tiho da je izgledalo da neće moći dalje ni da govori. Ali ipak doreče do kraja: – I smrt je mogla da nastupi za petnaest minuta?

– Na časnu reč, sve je to istina – potvrdi Hano. – A šta to imate da mi kažete?

– Imam da kažem da sam to mogla da sprečim. To nikada sebi neću moći da oprostim. Mogla sam da sprečim ubistvo.

Hano zaškilji očima dok je posmatrao devojkju. Da li se razočarao? pitao se Frobišer. Da li je očekivao sasvim drukčiji odgovor? Ali jedan brz pokret Betin odvuče mu pažnju od ovih pitanja. Video je kako Beti gleda preko sobe u njih dvoje, a oči joj sjaje čudnije no što je ikad u životu video. A tada se Ana Apkot odvoji od Hanoa i uspravi kraj zida u svoj svojoj visini, raširivši ruke. Izgledalo je da se poniženo izdvojila od ostalih; njen celokupan stav i položaj je uzvikivao: »Kamenujte me. Ja čekam«.

Hano vrati časovnik u džep.

– Gospođice, pustićemo komesara da na miru ruča, a mi ćemo najpre saslušati vašu priповest. Ali ne ovde. U bašti, u hladu drveća. – On izvadi maramicu i obrisu čelo. – I meni je ovde suviše vrućina. Soba je vrela kao peć.

Kad je Džim Frobišer, pošto su svi ti događaji već davno prošli, mislio na ove trenutke, ništa se nije toliko jasno izdvajalo u njegovom sećanju – jasnije no knjiga o strelama sa svojim slikama, jasnije od Hanoovog izlaganja njegovog verovanja – koliko slika Hanoa kako klati svoj časovnik na lancu, dok se ovaj presijava na suncu, i pita se da li da upadne k policiskom komesaru ili da ga pusti da na miru dovrši ručak. Toliko je mnogo onoga što tada nisu ni pomišljali zavisilo od tačnog poznavanja toka događaja.

IX

Tajna

Baštenske stolice su već bile nameštene na jednoj livadi u dnu bašte, u senci zelenog drveća. Hano ih tamo povede.

– Bićemo ovde u hladovini, a niko sem ptica neće moći da prisluškuje naš razgovor – reče on, dok je jastuke u dubokoj baštenskoj naslonjači od trske tapkao i uređivao za Anu Apkot. Džim Frobišer se opet seti pažnje koju lekar ukazuje

bolesniku i opet mu ovo poređenje bi neprijatno. Ali sad je već imao jasniji uvid u karakter ovog neumoljivog bića. Male ljubaznosti i pažnje nisu bile izveštacene. Dolazile su spontano, ali ga ni za trenutak nisu sprečavale u gonjenju. On bi nameštao jastuke brzim veštima pokretima izvežbane bolničarke, da, ali bi – ako bi mu to njegova dužnost nalagala – trenutak docnije ne manje vešto i brzo namakao lisice na ruke svome bolesniku.

– Evo! – reče. – Ovde će vam, gospođice, biti udobno. Što se mene tiče, ako dozvoljavate, zapaliću jednu.

On se brzo okrete da zatraži od Beti dozvolu, jer je ona sa Džimom išla iza njih.

– Naravno – odgovori Beti i prišavši bliže sede u drugu naslonjaču.

Hano izvadi iz džepa svetloplavi paket tankih, mrkih cigareta i zapali jednu. Tada sede na stolicu u blizini dveju devojaka. Džim Frobišer je stajao iza Hanoa. Na livadi su se mešali sunčeva svetlost i hladovite senke. Kosovi i drozdovi su cvrkutali u žbunju i granama, bašta je bila prepuna ruža a vazduh prijatan od njihovog mirisa. Bilo je to neobično mesto za užasnu priču koju je Ana Apkot doživela jedne mračne i tihe noći, ali baš ta suprotnost učinila je da njeno kazivanje deluje još življe.

– Nisam otišla na bal gospodina de Pujaka u noći dvadeset sedmog aprila – otpoče ona, a Džim zausti da nešto kaže, te je Hano morao da podigne ruku kako bi ga sprečio da upadne u reč. On ranije nije ni razmišljao gde je Ana Apkot bila te noći. Hanoa, pak, ova izjava nije iznenadila.

– Osećali ste se rđavo? – zapita.

– Ne, to nije bio razlog – odgovori Ana. – Ali Beti i ja smo imale... da ne kažem pravilo, ali neku vrstu prećutnog sporazuma koji mislim da smo primenjivale još otkako sam došla u kuću Grenel. Mi nismo želele da smetamo jedna drugoj u uživanju nezavisnosti.

Ove dve devojke su još od svog prvog susreta shvatile da je uzajamno poštovanje njihovog privatnog života glavni uslov za trajno druženje. Svakoj je njena soba bila svetilište.

– Mislim da Beti nikada nije bila u mojoj sobi, a ja samo jednom ili dvaput u njenoj – reče Ana. – Imali smo svaka svoje prijatelje. Nismo jedna drugu gnjavile pitanjima gde je bila i s kim. Jednom rečju, nismo htele da jedna drugu pratimo kao senke.

– Mudro pravilo, gospođice – složi se Hano srdačno. – Mnoge porodice su se raspale iz temelja usled odsustva baš takvog jednog pravila. Znači da su de Pujakovi bili prijatelji gospođice Beti.

– Da. A čim je Beti izašla, – nastavi Ana – ja sam rekla Gastonu da može da ugasi svetlost i ode na spavanje kad zaželi, a ja sam se popela uz stepenice u svoju sobu za rad, koja je odmah do moje spavaće sobe. Možete odavde videti njene prozore. One tamo!

Desno od trema pružao se niz prozora spuštenih kapaka, a Betina spavaća soba bila je baš iznad njih. Ana pokaza na krilo koje je vodilo levo od trema, prema putu.

– Vidim. Vi ste iznad biblioteke, gospođice – reče Hano.

– Da. Imala sam jedno pismo da napišem – nastavi Ana, ali iznenada zastade. Došla je do neke prepreke u svome pričanju koju je bila smela s uma kad se onim uzvikom izdala u biblioteci. Ona uzdahnu. – Oh! – prošaputa, i još jednom. – Oh! – tihim glasom. Gledala je puna nade u Beti, ali joj odatle ne dođe pomoć. Beti se beše nagla nalaktivši se na kolena, gledala je u travu kraj svojih nogu i očigledno u mislima bludela negde daleko.

– Da čujemo dalje, gospođice – zatraži Hano blago.

– Bilo je to jedno važno pismo – nastavi Ana birajući oprezno reči, isto kao što je juče u jednom trenutku ispitivanja i Beti radila, sakrivajući nešto. – Bila sam obećala da ću ga svakako napisati. Ali adresa se nalazila dole u Betinoj sobi. Bila je to adresa jednog doktora. – I pošto je to izustila, izgledalo je da je prebrodila prepreku, jer nastavi lakšim i prirodnijim glasom:

– Vi ćete razumeti, gospodine Hano. Igrala sam tenis celo popodne. Osećala sam prijatan zamor. To pismo trebalo je vrlo brižljivo sastaviti, a adresa se nalazila u prizemlju. Rekla sam samoj sebi da ću najpre smisliti šta da pišem.

Ovde Džim Frobišer, koji je sve vreme nestrpljivo trupkao s noge na nogu, prekine pričanje.

– Ali kakvo je to pismo i kakvom lekaru? – zapita.

Hano se okrete ka njemu skoro ljutito.

– Oh, molim vas! – uzviknu. – Te stvari će same izaći na videlo kad im bude vreme, ako ih ostavimo na miru i ne zaboravimo da postoje. Dopustimo da gospođica, onako kako sama želi, ispriča ono što ima. – On se opet munjevito okrete ka Ani:

– Molim, gospođice. Bili ste odlučili da najpre smislite sadržaj pisma.

Nagoveštaj osmeha zaigra za trenutak na devojčinom licu. –Ali to je ustvari bio samo izgovor, izgovor da se uvalim u svoju veliku naslonjaču, ispružim noge i uopšte ništa ne radim. Možete i sami pogoditi šta se dogodilo.

Hano se nasmeja i klimnu glavom.

– San vas je ubrzo savladao. Savest ne muči mlade ljude koji su zdravi i umorni, i ne sprečava ih da mirno spavaju – reče on.

– Ne muči ih, ali se savest probudi kad i oni, – odgovori Ana – i odmah počne da ih gorko prekoreva. Kad sam se probudila, bilo mi je prilično hladno, kao što je uvek ljudima koji dremaju na stolici. Imala sam na sebi samo kratku tanku haljinu od svetloplavog tila, laku kao paučina! Da, bilo mi je hladno, a savest mi je govorila: »Oh, ti lenjivice! A tvoje pismo? Šta je s njim?«

U trenutku sam bila na nogama, i odmah izašla iz sobe na odmorište na stepenicama, još uvek upola bunovna od sna. Zatvorila sam vrata za sobom. Uradila sam to automatski. Svetlost na stepeništu bila je ugašena, isto tako i dole u tremu. Na prozorima su bile navučene zavese te noći. Nije bilo mesečine. Bila sam u takvoj mrkloj tami da ni prst pred okom nisam mogla da vidim.

Hano baci opušak svoje cigarete na zemlju kraj svoje noge. Beti je bila podigla glavu i gledala u Anu otvorenih usta. Bašta sa svojom sunčanom svetlošću, ružama i pticama koje su pevale beše iščezla za sve njih. Nalazili su se zajedno sa Anom Apkot na stepeništu u mračnoj noći, Brzo menjanje boje na njenim obrazima i izraza u njenim očima – njena nervozna živost primorala ih je da je slede.

– Pa onda, gospođice? – reče Hano staloženo.

– Pomrčina mi nije smetala – nastavi ona, diveći se naknadno svojoj sopstvenoj neustrašivosti, pošto je znala šta se sve dogodilo te večeri. – Sada se plašim. Ali onda nisam. – Džim se seti kako su prošle noći u bašti njene oči tragale po ovom tamnom mestu tražeći nepoželjnog pridošlicu. Sigurno da se sada uplašila! Šakama je čvrsto stezala ručice od stolice, usne su joj drhtale.

– Znam svaki basamak na stepeništu. Rukom sam se držala za ogradu. Ni šušanj se nije čuo. Nije mi ni palo na pamet da ima ikog drugog budnog sem mene. Nisam čak ni upalila svetlost u tremu, iako postoji prekidač u dnu stepeništa. Znala sam da postoji prekidač kraj vrata čim se uđe u Betinu sobu, i to mi je bilo dovoljno. Trudila sam se, takođe, da nikog ne razbudim. Na kraju stepeništa okrenula sam se nadesno kao vojnik. Tačno prekoputa mene na drugom kraju trema nalazila su se vrata Betine sobe. Prešla sam preko trema ruku ispruženih ispred sebe... – Beti, kao da je i ona prelazila preko trema, iznenada ispruži obe ruke.

– Da, svako bi tako učinio – reče tiho. – U mraku... kad napred nema ničeg sem prostora... Da! – A tada se nasmeja, jer primeti kako je Hano radoznalo posmatra. – Zar ne mislite tako, gospodine Hano?

– Nema sumnje – reče on. ~ Ali nemojte prekidati gospođicu.

– Najpre sam dodirnula zid, – nastavi Ana – baš na uglu gde se spajaju hodnik i trem.

– Hodnik na čijoj su jednoj strani prozori koji gledaju u dvorište, a na drugoj vrata koja vode u sobe za primanje? – zapita Hano.

– Da.

– Da li su svi ti prozori takođe bili zastrveni zavesama, gospođice?

– Da. Nigde nije bilo ni tračka svetlosti. Išla sam nadesno držeći se za zid – hoću da kažem, kroz trem, ne kroz hodnik – sve dok nisam osetila da mi se zid izmakao ispod ruku i one se našle u vazduhu. Tada sam bila dospela do udubljenja gde su vrata. Uхватih za kvaku, pritisnuh je i uđoh. Prekidač za osvetljenje nalazio se na zidu kraj vrata, s moje leve strane. Okrenula sam prekidač. Mislim da sam još uvek upola spavala kad sam upalila svetlost u riznici, kako je nazivamo. Ali idućeg trenutka bila sam sasvim rasanjena – oh, nikad nisam bila tako budna u svom veku. Tek što sam skinula ruku sa prekidača, pošto sam upalila svetlost, kad se brže-bolje vratih da je ugasm. Ali ovog puta sam vrlo pažljivo okrenula prekidač, tako da se nije čuo nikakav zvuk – ne, čak ni najtiši zvuk me nije izdao. Toliko je malo bilo prošlo vremena između ova dva pokreta moje ruke da sam samo imala vremena da primetim časovnik koji je stajao na ormanu sredini sobe prekoputa mene, i već sam ponovo bila u pomrčini, nepomična i uzdržanog daha – pomalo uplašena – svakako, nesumnjivo malo uplašena, ali više začuđena no prestrašena, jer su vrata na unutrašnjem zidu sobe, na drugom kraju, blizu prozora, tamo, – i Ana pokaza na drugi od prozora sa spuštenim kopcima koji su tako prazno zurili u baštu – dakle, ta vrata koja su od dana smrti Simona Harlou uvek bila zatvorena bila sada otvorena i kroz njih je dopirala jasna svetlost.

Beti Harlou lako uzviknu.

– Ta vrata? – povika, kao da je tek sada naišlo nešto što se nje tiče. – Bila otvorena? Kako je to moglo da bude?

Hano se pomeri u naslonjači i uputi joj jedno pitanje:

– S koje strane vrata je stajao ključ, gospođice?

– Sa gospođine, ukoliko je ključ uopšte bio u bravi.

– Oh! Vi se, znači, ne sećate da li je uopšte bio u bravi?

– Ne – reče Beti. – Naravno da smo i Ana i ja ulazile i izlazile iz spavaće sobe moje ujne kada je bila bolesna, ali se između spavaće sobe i vrata koja su vodila u moju sobu nalazila garderoba, tako da to nismo mogle da primetimo.

– Svakako – složi se Hano. – Garderoba u kojoj bi bolničarka mogla da spava i u kojoj je i spavala kad je gospođa imala napad. Sećate li se da li su ta bočna vrata bila idućeg jutra još uvek otvorena, odnosno nezaključana?

Beti se namršti i razmisli, pa zavrte glavom.

– Ne mogu da se setim. Svi smo bili tako uznemireni. Bilo je toliko mnogo posla. Nisam primetila.

– Niste. Pa stvarno i zašto biste? – reče Hano. On se opet obrati Ani. – Pre no što nastavite sa svojom čudnovatom pričom, gospođice, recite mi ovo! Da li je svetlost koja je dopirala kroz otvorena vrata poticala iz garderobe ili iz one sobe koja je bila iza garderobe, to jest spavaće sobe gospođe Harlou? Ili to možda uopšte niste zapazili?

– Iz dalje sobe, mislim – odgovori Ana uvereno. – Inače bi riznica bila mnogo jače osvetljena. Riznica je nesumnjivo dugačka, ali tamo gde sam stajala ja sam bila u potpunom mraku. Prodirao je samo trak žućkaste svetlosti kroz otvorena vrata. Pružao se kao traka preko tepiha i osvetljivao nosiljku koja se nalazila nasuprot tim vratima tako da je blistala kao srebro.

– Šta, zar se u tom muzeju nalazi i neka nosiljka? – reče Hano veselo. – To će biti zanimljivo da se vidi. I tako je svetlost, gospođice, dopirala iz dalje sobe?

– Svetlost, da... i glasovi – reče Ana prigušeno.

– Glasovi! – uzviknu Hano. On se uspravi u stolici, a Beti Harlou preblede kao sablast. – Glasovi! Šta to znači? Da li ste poznali te glasove?

– Jedan jesam, gospođin. Tu nije bilo sumnje. Za trenutak bio je snažan i uzbuđen. Tada pređe u nejasno gundanje. Drugi glas progovorio je samo jednom, i to svega nekoliko reči, ali vrlo razgovetno. Samo, govorio je šapatom. Čuo se takođe i šum... šum kao da se nešto kreće.

– Kreće! – oštro ponovi Hano; a slično njegovom glasu i lice mu dobi oštar izraz. – Ta nam reč ne pomaže mnogo. Povorka se kreće. Isto tako i stolica kad je gurnemo. A takođe i moja ruka kad njom pritisnem nečija usta i sprečim ih da viču. Da li je to ta vrsta pokreta na koju vi mislite, gospođice?

Pod čvrstom upornošću njegovih pitanja Ana Apkot iznenada omeknu.

– Oh, plašim se da jeste – reče, glasno uzviknuvši i udarivši se rukama po licu. – To nisam bila shvatila sve do jutros, kad ste govorili o tome kako se strela

može upotrebiti, Oh, nikad, nikad to neću sebi oprostiti. Stajala sam u pomrčini, svega dva-tri metra udaljena – ne više – stajala sam nepomično i slušala dok su iza tih osvetljenih vrata ubijali gospođu Harlou! – Ona spusti ruke s lica i zgrčnim pesnicama udari se izbezumljeno po kolenima,

– Da, sad sam u to ubeđena! Gospođa je vikala promuklim, oštrim glasom koji poznajemo. »Opljačkana, a? Opljačkana do kože!« i smejala se divlje; tada se začuo zvuk kao – da, baš tako! – kao da su je oborili i na silu držali, te je gospođin glas prešao u nerazgovetno mumlanje pa onda zamuknuo – a onda je drugi glas rekao jasnim, tihim šapatom: »Ovoliko će biti dosta«. A ja sam sve vreme stajala u mraku – oh, užasno!

– Šta ste učinili pošto je taj razgovetni šapat dospeo do vaših ušiju? – zapovednički upita Hano. – Skinite ruke s lica, molim vas, i recite mi.

Ana Apkot ga poslušala. Zbacila je glavu unatrag dok su joj suze lile niz lice.

– Okrenula sam se – prošaputa. – Izašla sam iz sobe. Zatvorila sam vrata za sobom – oh, vrlo pažljivo. Pobegla.

– Pobegli? Pobegli? A kuda?

– Uz stepenice! U svoju sobu.

– I niste zvonili? Niste nikog uzbunili? Pobegli ste u svoju sobu! Sakrili ste glavu pod jastuk kao beba! Ma nemojte, gospođice!

Hano prekide za čas svoju grubu ironiju i zapita:

– A šta mislite čiji je to glas tako razgovetno prošaputao »Ovoliko će biti dosta«? Da nije onog stranca o kome ste jutros govorili u biblioteci?

– Ne, gospodine – odgovori Ana. – Ne mogu da kažem, Kad šapuću, svi glasovi liče.

– Ali ipak ste morali da pomislite da taj glas nekome pripada. Prosto otrčati i sakriti se – to niko ne bi učinio.

– Mislila sam da je to rekla Žana Boden.

Hano se ponovo zavalio u svoju stolicu, gledajući devojkicu pogledom u kome je bilo isto toliko zgražanja koliko i neverovanja. Džim Frobišer je stajao iza njega i stideo se što pripada ljudskom rodu. Zar je moglo biti providnije laži? Ako je mislila da je bolničarka Žana Boden u spavaćoj sobi, zašto je onda morala da trči i beži?

– Priberite se, gospođice – reče Hano. Njegov glas iznenada postade mek, skoro molećiv. – Ne tražite valjda od mene da vam to poverujem?

Ana Apkot se jednim bespomoćnim pokretom okrete ka Beti.

– Vidiš li! – reče.

– Da – odgovori Beti. Sedela je neodlučno trenutak-dva, a tad skoči.

– Čekajte! – reče, i pre no što je ma ko mogao da je zaustavi bila je već pretrčala pola puta od bašte do kuće. Džim Frobišer se pitao da li je Hano nameravao da je zaustavi pa se predomislio kad je video da je suviše dockan. U svakom slučaju, on se brzo trgao, ali je i dalje gledao neshvatljivo čudnim pogledom Beti kako trči preko travnjaka između ruža.

– Tako trčati, – reče on Frobišeru – sa dečaćkom spretnošću i devojačkom ljupkošću! Lepo je, zar ne? Dugačke vitke noge koje trepere, telo koje lebdi! – A Beti ustrča uz kamene stepenice u kuću.

U Hanoovom stavu osećala se neka napetost koja nije bila u skladu sa njegovim lakim rečima; on je s očekivanjem posmatrao mračne kućne prozore. Beti se, pak, nije zadržala više od jednog minuta. Pojavila se ponovo na stepenicama sa jednim povelikim omotom u ruci i brzo prišla grupi.

– Gospodine, mi smo pokušale da ovo sakrijemo od vas – reče ona, bez gorčine ali sa dubokim žaljenjem. – Ja juče, Ana danas, isto kao što smo se godinama trudile da to sakrijemo od celog Dižona. Ali ne možemo više da tajimo.

Ona otvori omot i izvadivši iz njega jednu veliku fotografiju pruži je Hanou.

– Ovo je slika gospođe Harlou, moje ujne, u vreme kad se udala za ujaka.

Bila je to fotografija jedne žene vitkog i ponositog mladalačkog držanja, čije lice beše izgubilo lepotu mladosti ali steklo snagu karaktera. Bilo je to lice produhovljeno patnjom, zasenčenih i čežnjivih očiju, nežnih usta, koje je čak i na snimku zračilo nekim ćudljivim smislom za šalu. Džim Frobišer, gledajući Hanou preko ramena, nije uzviknuo: »Bila je lepa«, ali je rekao: »Voleo bih da sam je poznavao«.

– Da! Bila je odličan drug – dodade Hano,

Beti izvadi još jednu fotografiju iz omota.

– A ovo je, gospodine, ista žena snimljena pre godinu dana.

Drugi snimak bio je načinjen u Monte Karlu, i bilo je teško poverovati da je to ista žena, takva se grozna promena dogodila za proteklih deset godina. Hano stavi slike naporedno. Ljupkost i prijatna veselost bile su sasvim iščezle; telo se rasplinulo, crte lica ogrubele i otežale; obrazi postali gojazni, usne se otromboljile, a u očima se ništa drugo nije čitalo osim grubosti. Bila je to strašna slika propadanja.

– Najbolje je biti precizan, gospođice, – reče Hano blago – iako ove fotografije i same dovoljno jasno pričaju nesrećnu istoriju. Gospođa Harlou je poslednjih godina svoga života pila?

– Od smrti moga ujaka – objasni Beti. – Njen život je, kao što vrlo verovatno već znate, bio prilično usamljen i bedan pre no što se udala za njega. Ali je tada imala san za koji je živela. Pošto je Simon Harlou umro, ona je... – Beti pokretom ruke završi svoje objašnjenje.

– Da, – odgovori Hano – naravno, gospođice, mi smo znali, gospodin Frobišer i ja, još otkad smo se upoznali s ovom stvari da tu postoji neka tajna. Mi smo to znali još pre no što ste se vi juče uzdržali, ili gospođica Apkot danas. Vaberski je, još pre no što je pretio vašim zastupnicima u Londonu i pre no što je vas optužio, morao da zna da postoji nešto što vi ne biste voleli da prodre u javnost.

– Da on je to znao, a znali su i lekari i kućna posluga koja je bila vrlo odana. Činili smo sve što smo mogli da sačuvamo tajnu, ali nikad nismo bili sigurni da li ćemo uspeti.

Hanoovo lice se razvuče u prijateljski osmeh.

– Pa to sada možemo ovde da proverimo – reče, a obe devojke i Džim pogledaše ga zapanjeno.

– Kako? – uzviknuše nepoverljivo.

Hano je sijao. Držao ih je u napetom iščekivanju. Tad raširi obe ruke. Umetnik, kako bi on sam za sebe rekao, ili lakrdijaš, kako bi se Džim Frobišer izrazio, probudio se u njemu i spremao se da izvede svoju mađioničarsku tačku.

– Time što ćete mi odgovoriti na jedno prosto pitanje – reče. – Da li je ijedna od vas mladih dama primila koje anonimno pismo u kome se to spominje?

Ovo probno ispitivanje sve ih iznenadi; pa ipak, svi su morali odmah priznati da je teško moglo biti smišljeno nešto bolje. Ovo nepoznato lice, ili grupa takvih lica, zloupotrebljavalo je sve gradske tajne, sve izuzev manu gospođe Harlou. Jer Beti odgovori;

– Ne! Nikad nisam primila takvo pismo.

– Ni ja – dodade Ana.

– Onda je vaša tajna još uvek tajna – zaključí Hano.

– Da, ali još koliko posle svega ovog? – zapita Beti žustro, a Hano na to ne reče ni reči. Ma šta da obeća, izneverio bi ono što je nazivao svojim principima.

– Šteta – reče Beti zamišljeno. – Borile smo se tako uporno, Ana i ja. – I ona dade dvojici ljudi da naslute kako su težak život vodile te dve devojke u kući

Grenel. – Mogle smo da učinimo vrlo malo. Nijedna od nas nije mogla da utiče na nju. Obe smo zavisile od njene darežljivosti, i mada niko nije mogao biti ljubazniji od gospođe kad je... kad je vladala sobom, ona nije bila baš tako zgodna kad bi... kad bi dobijala napade. Bila je tolika razlika u godinama između nas da ništa drugo nismo mogle da učinimo osim da je čuvamo.

– Nije trpela da se mešamo u njene stvari; pila je sama u svojoj spavaćoj sobi; razbesnela bi se i pretila svakome ko bi pokušao da se umeša. Sve bi nas onda izbacila na ulicu. Ako bi joj pomoć bila potrebna, mogla je da zvoni po bolničarku, što ponekad, iako retko, činila. – Bio je to sumoran i grozan život koji je Beti opisivala i koje su njih dve kao mlade čuvarke provodile.

– Pale smo u krajnje očajanje, – nastavi Beti – jer je gospođa Harlou stvarno bolovala od srca, te smo se uvek plašili najveće nesreće. To pismo koje je Ana imala da napiše dok sam ja bila na balu kod gospodina de Pujaka smatrala smo za jedinu mogućnost spasenja. Bio je to neki engleski lekar – u svakom slučaju, bar se nazivao lekarom – koji je reklamirao preko novina da je pronašao lek koji se može davati pacijentu u hrani i piću a da on to ne zna. Oh, nisam imala mnogo poverenja u to, ali smo morale da pokušamo.

Hano se osvrnu i pogleda Frobišera pobednički.

– Šta sam vam rekao, gospodine Frobišere, kad ste želeli da postavite pitanje o onom pismu? Vidite li! Takve se stvari same otkriju kad na njih dođe red, samo ako ih ostavite na miru.

A tada trijumf iščeze iz njegovog glasa. On ustade i, poklonivši se Beti sa prirodnim dostojanstvom i poštovanjem, vrati joj fotografije.

– Gospođice, veoma mi je žao – reče. – Jasno je da ste vi i vaša prijateljica živile okružene teškoćama koje mi nismo ni pretpostavljali. A što se tiče čuvanja tajne, učiniću sve što je u mojoj moći.

Kad je video kako se izvanredno lepo pokazuje prema Beti, Džim potpuno oprostio Hanou što mu je onda natrljao nos. Čak se ponadao da će on sada izneveriti svoje principe, kako bi se tajna sačuvala i mlade čuvarke primile nagradu za svoje budno staranje. Ali Hano opet sede u svoju naslonjaču i obrati se Ani Apkot. Videlo se da hoće da nastavi. Nije hteo da napusti traganje. Džim se još više razočarao, jer je morao uvideti da se ovaj slučaj od nečeg nestvarnog sve više i više pretvara u nešto opipljivo, od nagađanja postaje dokaz – optužba protiv nekoga.

Časovnik na ormanu

Priča Ane Apkot bila je u svetlosti ovih novih otkrića dovoljno razumljiva. Dok je stajala u pomrčini, čula je, kao što je tada mislila, gospođu Harlou u jednom od njenih nastupa besnila. Tada je s olakšanjem shvatila da je bolničarka Žana Boden kraj gospođe Harlou, trudeći se da je savlada i smiri i da je najzad uspela da joj da neko sredstvo za umirenje. Čula je kako se uzvici stišavaju i prestaju, i najzad šapat bolničarkin upućen pacijentu ili samoj sebi: »Ovoliko će biti dosta«. Tada se okrenula i pobegla, pazeći da na sebe ne skrene pažnju. Stvarni kukavičluk nije imao ničeg zajedničkog sa njenim odlaskom. Kriza je bila prošla. Njeno mešanje u sve to, koje bi ranije izazvalo samo jači izliv gneva gospođe Harlou, sada uopšte više ne bi imalo opravdanja. Ono bi samo još jednom uznemirilo bolesnika, a idući dan bio bi nelagodniji i neprijatniji u kući Grenel. Trezna, gospođa Harlou bi znala da je Ana bila svedok još jednog njenog groznog ispada. Najbolje što je Ana mogla da učini bilo je ono što je i učinila, ukoliko je njeⁿo tumačenje celog događaja bilo istinito. Otrčala je bešumno po mraku u svoju sobu.

– Da – reče Hano. – Ali sad uviđate da vaše tumačenje nije bilo ispravno. Sad uviđate da se, dok ste vi stajali u tami kraj otvorenih vrata iz kojih je dopirala svetlost, nekoliko koraka dalje odigravalo svirepo i hladnokrvno ubistvo nad gospođom Harlou.

Ana Apkot zadrhta od glave do pete.

– Ne želim da u to verujem! – povika. – Suviše je grozno.

– Sad uviđate da ona osoba koja je prošaputala »Ovoliko će biti dosta«, nije bila Žana Boden, – insistirao je Hano – već neka nepoznata osoba, a da je ono šaputanje posle izvršenog ubistva dolazilo od neke treće ličnosti.

Ana se zgrči i stade da krši ruke.

– Bojim se da je tako – zajeca.

– A ono što vas sada tišti, gospođice, jeste griža savesti što niste prišli korak bliže i u tišini i tami riznice pogledali kroz osvetljena vrata. – Hano je govorio neobično obazrivo, a to što je razumevao njenu nesreću bilo joj je u neku ruku uteha.

– Da – uzviknu ona vatreno. – Rekla sam vam jutros da sam mogla to da sprečim. Sve do jutros to nisam shvatila. Vidite li, te se noći dogodilo još nešto... – Ovog puta strah je isterao boju iz njenih obraza i caklio se u njenim očima.

– Još nešto? – zapita Beti šumno uzdahnuvši i pomače malo svoju stolicu kako bi bolje mogla da vidi Anu. Preko bele svilene haljine otvorene oko vrata bila se ogrnula crnim kaputom, a sad je izvadila maramicu iz džepa i njome obrisala čelo.

– Da, gospođice – objasni Hano. – Jasno je da se vašoj prijateljici još nešto dogodilo te noći, nešto što je, zajedno sa našim jutrošnjim razgovorom povodom knjige o otrovnim strelama, učinilo da poveruje da je izvršeno ubistvo. – On pogleda Anu. – I tako ste otišli u svoju sobu?

Ana nastavi pričanje.

– Legla sam u krevet. Bila sam vrlo – kako da kažem? – uznemirena ispadom gospođe Harlou, kako sam onda smatrala. Nikad se nije znalo šta sve može da se dogodi u ovoj kući. Nervi su mi bili slabi. Neko vreme sam se prevrtala levo-desno po krevetu. Osećala sam se grozničavo. Tada sam neosetno zaspala, i to tvrdo zaspala. Ali spavala sam samo neko vreme. Probudila sam se a u sobi je još bio mrkli mrak. Ni zrak svetlosti nije dopirao kroz prozorske kapke. Ležala sam nastrani, a onda sam se obrnula na leđa i ispružila ruke iznad glave. Neka mi bog sudi ako lažem, tada sam dodirnula jedno lice! – Iako je toliko vremena prošlo od tog dana, taj užasni trenutak bio je toliko živ i svež u njenom sećanju da je uzdrhtala a lak jecaj ote joj se s usana. – Jedno lice se sasvim blizu nadvilo nada mnom, u tišini. Povukla sam ruke skamenjena. Srce mi je bilo u grlu. Ležala sam trenutak-dva nema, oduzeta. Tada mi se glas vrati i ja zavrištah.

Da li je na slušaoce više uticao devojčin izraz dok je pričala priču, ili njene reči, tek nešto od njenog straha pređe kao zaraza na njene slušaoce. Džim Frobišer se osećao nelagodno, vrpeljio se; Beti, razrogačenih krupnih očiju, bez daha, gutala je Anino pripovedanje. I sam Hano reče:

– Kriknuli ste? Ne čudi me.

– Znala sam da niko ne može da me čuje i da ću biti bespomoćna ako ostanem da ležim – nastavi Ana. – Skočila sam panično iz kreveta, ali nikog nisam dodirnula. Bila sam se toliko izbezumila da sam izgubila svaki smisao za pravac. Nisam mogla da nađem prekidač i upalim svetlo. Teturala sam se pipajući zid rukama. Čula sam samu sebe kako dahćem kao da je to neko drugi. Najzad sam se udarila o jednu fijoku, i to me je malo osvestilo. Promašila sam put do prekidača i upalila svetlost. Soba je bila prazna. Pokušala sam da ubedim samu sebe da sam sve to samo sanjala, ali sam znala da to nije tačno. Malopre se neko krišom naginjao nada mnom, oh, tako blizu nada mnom u mraku. Činilo mi se da mi ruka koja je dodirnula to lice bridi. Pitala sam se uzdrhtavši šta bi se idućeg trenutka dogodilo sa mnom da se nisam probudila? Stajala sam i osluškivala, a kucanje moga srca kao da je odjekivalo u sobi. Prikrala sam se vratima i naslonila uvo na

dasku. Oh, lako se moglo desiti da mi se pričini kako cela vojska prolazi na prstima kraj mojih vrata. Najzad sam prikupila snagu. Širom sam ih otvorila. Za trenutak stajala sam iza njih, ali čim su se vrata otvorila, nisam više ništa čula. Prišla sam velikim stepenicama. Ispod mene trem je bio tih kao prazna crkva. Mislim da sam mogla čuti pauka kako prede. Iznenada sam se setila da svetlost dopire iz moje sobe i da sam ja osvetljena. Povikah: »Ko je tu?« A tada odjurih natrag u sobu i zaključah se. Znala sam da te noći neću više moći ni da trenem. Pritrčala sam prozoru i širom otvorila kapke. Noć se bila razvedrila, zvezde su jasno blistale na čistom tamnom nebu, a u vazduhu se osećala svežina pred zoru. Stajala sam možda oko pet minuta na prozoru, a tada – vi možda znate, gospodine, kako časovnici u Dižonu izbijaju jedan za drugim sve dok se zvuci ne izgube u bregovima – svi otkucaše tri. Ostala sam na prozoru sve do jutra.

Pošto je završila, neko vreme su svi ćutali. Tada Hano polako upali još jednu cigaretu, gledajući čas u zemlju čas u nebo, svuda izuzev u lica svojih sabesednika.

– I tako se ta uzbudljiva stvar dogodila baš pre tri sata izjutra? – zapita on ozbiljno. – Sasvim ste sigurni u to, pretpostavljam? Jer, kao što uviđate, to može biti od najveće važnosti.

– Potpuno sam sigurna, gospodine – reče ona.

– I nikome ovo niste ispričali sve dosada?

– Nikom živom – odgovori Ana. – Idućeg jutra našla sam gospođu Harlou mrtvu. Trebalo je postarati za sahranu. Tada je došla optužba gospodina Borisa. Bilo je dosta neprilika u kući te nije bilo potrebno da i ja domećem svoje. Osim toga, niko ne bi poverovao u moju priču o licu u tami, a ja tada svakako nisam mogla da je povežem s ubistvom gospođe Harlou.

– Niste – složi se Hano. – Vi ste onda verovali da je smrt prirodno nastupila.

– Da, ali ja i sada nisam ubeđena u to da je ona nastupila ne prirodno – pobuni se Ana. – Ali danas sam morala da vam ovo ispričam, gospodine Hano. – Ona se nagnu u svojoj naslonjači, a njene oči, lice, napetost svakog mišića odavahu živo uzbuđenje. – Ako ste vi u pravu i ako je zaista izvršeno ubistvo u ovoj kući dvadeset sedmog aprila, ja onda znam tačan sat kada se to dogodilo.

– Ah!

Hano jedanput-dvaput polako klimnu glavom i skupi noge pod stolicom. Oči su mu jasno svetlele dok je gledao u Anu. Frobišer je imao čudan utisak životinje koja se zgrčila pred skok.

– Časovnik na ormanu u duborezu, – reče on – koji stoji na sredini zida u riznici. Bela ploča časovnika i čas koji vam se urezao u sećanju za vreme onog delića sekunde dok su vaši prsti bili na prekidaču.

– Da – reče Ana polako i tiho, ali ubeđeno. – Bilo je tada pola jedanaest.

Posle ovog iskaza zategnutost popusti. Betina zgrčena ruka se olabavi a njena mala maramica odleprša na travu. Hano izgubi onaj čudan stav grabljive životinje. Džim Frobišer uzdahnu duboko i s olakšanjem.

– Da, to je vrlo važan podatak – reče Hano.

– Važan! Itekako važan! – uzviknu Džim.

Njemu je sada sve bilo jasno i dokazano. Ukoliko je ubistvo bilo izvršeno u noći dvadeset sedmog aprila, bila je samo jedna osoba koja je pripadala kućanstvu a koja u tome nije mogla da ima udela. Ta osoba bila je njegov klijent, Beti Harlou.

Beti se bila sagla da dohvati maramicu kad joj se Hano obrati, te se ona naglo uspravi nervozno se trgnuvši.

– Da li taj časovnik na ormanu od duboreza tačno radi, gospođice? – zapita on.

– Sasvim tačno – odgovori ona. – Gospodin Saben, časovničar u ulici Liberte, čistio ga je više puta. To je časovnik koji se navija jednom u osam dana. Kad danas posle podne pečati budu skinuti, on će još uvek raditi. Onda ćete sami moći da se uverite.

Hano, pak, prihvati ovu izjavu bez proveravanja. On ustade i pokloni se pomalo ukočeno, ali s osmehom koji je to ublažio.

– U pola jedanaest gospođica Harlou je igrala u kući gospodina de Pujaka na bulevaru Tjer – reče on. – U to ne može biti sumnje. Izvršena je provera. Gospođica nije napustila tu kuću sve do jedan sat izjutra. Postoji dovoljno svedoka, počev od njenog šofera i igrača pa do vratara gospodina de Pujaka, koji je stajao u dnu stepenica sa lampom i koji se seća da je gospođici otvorio vrata na njenim kolima kad je pošla kući; on će to potvrditi i ubediti i njenog najogorčenijeg neprijatelja.

– Tako je to – reče Džim samom sebi. Beti u svakom slučaju ne podleže nikakvoj sumnji. A kad je ta izvesnost nastupila, i njegove misli se izmeniše. Zašto ne bi Hano sada nastavio svoju. istragu? Bilo je zanimljivo posmatrati kako se prikuplja dokazni materijal protiv nepoznatog zločinca u jednom slučaju koji se tako, teško može dokazati pred sudom, slučaju trovanja gde nema ni traga od otrova, slučaju gde optužba mora da se gradi na mnoštvu pretpostavki, dok tek gde gde određene činjenice proviruju na svetlost dana, kao što sve više i više

katarki brodova čovek vidi na uzburkanom moru kad se približava obali. Da, sada je želeo da Hano nastavi, da prodorno istražuje, da pušta, po svojim sopstvenim rečima, da se same stvari odvijaju svojim redom kad im dođe vreme. Ali postojala je jedna pojedinost koju je Hano propustio, a na šta mu je trebalo skrenuti pažnju. Miš će još jednom, pomisli Džim hvalisavo, iako je inače bio skroman, priteći u pomoć zapetljanom lavu. On se nakašlja.

– Gospođice Ana, ima još jedno malo pitanje koje bih želeo da vam postavim – otpoče on, ali se Hano, na njegovo veliko iznenađenje okrete prema njemu razjarena izraza na licu.

– Želite da postavite jedno pitanje? – reče. – Pa, gospodine, postavite ga ako želite. Na to imate pravo.

Njegov izgled je dopunio rečenicu, iako njegov glas nije izgovorio... »ali za to i odgovarate«. Džim je oklevao. Nije video ništa rđavo u pitanju koje je pripremio, a bilo je od životne važnosti. Pa ipak se Hano isprasio pred njim natmurena lica, čekajući ga da to učini. Džim više nije sumnjao u to da je Hano pogodio šta on želi da pita, pa ipak je iz nekog nepoznatog razloga bio protiv postavljanja tog pitanja. Džim popusti, iako preko volje.

– Nije važno – reče kiselo, a Hano se odjednom istopi od ljubaznosti.

– Onda ćemo odložiti za docnije – reče, gledajući u svoj časovnik. – Blizu je jedan sat. Recimo, da zakažemo dolazak komesara za tri sata? U redu? Onda ću ga ja obavestiti te ćemo se naći u biblioteci u tri sata i – on se lako pokloni u pravcu Beti – zabrana nad ovom kućom biće dignuta.

– U tri, onda – reče ona veselo. Zatim skoči sa stolice, saže se, podiže maramicu brzim i gipkim pokretom, obrte se na peti i uzviknu: – Hodi, Ana!

Svi četvoro kretoše u pravcu kuće. Beti se osvrte.

– Zaboravili ste rukavice na stolici – reče ona iznenada Hanou. Detektiv se osvrte.

– Baš sam nespretan – reče, a zatim, buneći se: – Oh, gospođice!

Beti je već bila otrčala natrag i sada se vraćala mašući rukavicama u ruci.

– Gospođice, kako da vam zahvalim? – zapita on dok ih je uzimao. Tad klimnu glavom prema Frobišeru, koji je izgledao pomalo snuđen.

– Ha, ha, moj mlađi prijatelju – reče mu nasmejavši se. – Ne sviđa vam se što je meni ukazano toliko pažnje. Ne! Izgledate vrlo ucveljeno. Kao da ste progutali knedlu. Ali zapitajte se samo: »Šta više vredi, biti mlad i lep ili biti Hano?«

Ne, Džim Frobišer zaista nije voleo Hanoa kad bi lakrdijaš u njemu preovladao. A najgore je bilo što nije imao nikakvog utuka na ono što mu je Hano rekao. Pocrveneo je do ušiju, ali nije umeo da odgovori. Otišli su ćuteći do kuće, gde se Hano, uzevši svoj šešir i štap, oprost i kroz dvorište iziđe na veliku kapiju. Ana ode u biblioteku. Džim oseti dodir na ruci. Beti je stajala kraj njega, vrlo vedra i vesela.

– Ne ljutite se valjda stvarno što sam se vratila po rukavice? – zapita ona. – Recite da se ne ljutite, Džime! – radost se polako pretopi u nežnost. – Ne bih to učinila ni za ceo svet da sam samo znala da ćete mi to zameriti.

Džimovo raspoloženje iščeze kao magla u letnje jutro.

– Zameriti? – uzviknu on. – Možete ako hoćete i da mu zataknete ružu u rupicu od kaputa, a sve što ću ja reći biće: »Učinite, molim vas, isto i meni!«

Beti se nasmeja i prijateljski ga stisnu za mišicu.

– Opet smo prijatelji, dakle – reče, a već idućeg trenutka bila je na stepenicama pod staklenom nastrešnicom. – Ručak u dva, Ana! – viknu. – Moram da se prošetam, kako bi mi sav ovaj užas izvetreo.

Bila je suviše živa i vazdušasta za Džima Frobišera. Imala je nešto slično Arijelu, stvoru načinjenom od vatre, duha i vazduha, Pretrčala je preko dvorišta i izgubila se u ulici Šar-Rober još pre no što je Džim i shvatio šta ona radi. Stoga se neodlučno okrete i pođe ka biblioteci, gde ga je Ana Apkot čekala na pragu.

– Bolje bi bilo da je otpratim – reče on, uzimajući šešir.

Ana se nasmeja i mudro zavrte glavom.

– Ja ne bih. Poznajem Beti. Ona sada želi da bude sama.

– Mislite?

– Sigurna sam.

Džim je obrtao šešir u ruci, ni upola toliko siguran kao ona. Ana ga je posmatrala neko vreme osmehujući se prilično sažaljivo. Tada sleže ramenima i reče mu s iznenadnom odlučnošću:

– Ima nešto što bi stvarno trebalo da uradite. Trebalo bi da odete do gospodina Beksa, Betinog ovdašnjeg beležnika, i da mu javite da će pečati danas posle podne biti skinuti. Potrebno je da i on prisustvuje. Bio je tu kad su ih stavljali. A osim toga, kod njega su svi ključevi fijoka i ormana gospođe Harlou.

– Tačno! – uzviknu Džim. – Odmah ću otići.

Ana mu dade adresu gospodina Beksa na trgu Etjen Dolet i pratila ga je pogledom sa prozora biblioteke dok je odlazio. Stajala je na prozoru još dugo pošto joj je iščezao sa vidika.

XI

Nova sumnja

Gospodin Beks, beležnik, izašao je u pretsoblje svoga stana kad mu je Frobišer poslao svoju posetnicu. Bio je to omanji, žustar čovečuljak, male, šiljate bradice, kose začesljane kao četka i sa vrhom salvete zataknutim za ogrlicu od košulje.

Džim mu objasni da će pečati biti skinuti sa soba u kući Grenel, ali mu ništa ne ispriča o novom razvoju događaja koji su otpočeli otkrivanjem knjige o strelama.

– Imao sam poslovnih veza sa firmom Frobišer i Hezlit – uskliknu čovečuljak. – Sve je išlo ne može biti bolje. Srećan sam što mi se pružila prilika da se upoznam s ortakom tako ugledne firme. Da. Svakako ću u tri sata biti na licu mesta sa ključevima, da vidim kraj ovog bednog skandala. Bilo je to prokletstvo. Jedna tako mlada, ispravna i ljupka dama! I ta životinja Vaberski! Ali lako ćemo s njim izaći na kraj. Imamo za to zakone u Francuskoj.

To je ostavilo na Džima utisak kao da ni u jednoj drugoj zemlji ne postoje zakoni. Beležnik posle toga isprati Džima do vrata.

Džim se vraćao ulicom Godran i glavnom gradskom saobraćajnicom, ulicom Liberte. Kad je prelazio Plas d'Arm ispred Gradske većnice, on skoro nalete na Hanoa koji je pušio cigaru.

– Već ste ručali! – uzviknu on.

– Za mene je to stvar od četvrt sata – reče Hano mahnuvši rukom. – A vi?

– Tek ću u dva. Gospođica Harlou je želela da se prošetata.

Hano se nasmeja.

– Dobro je shvatam! Prva šetnja posle strašnog suda! Prva šetnja bolesnika koji prezdravlja posle operacije! Prva šetnja osumnjičenog koji je oslobođen teške optužbe! Zaista vredi tako se prošetati. Ali utešite se prijatelju, što je vaš obed odložen. Zato ste mene sreli! – I on se isprsi zadovoljno.

Džim se oduvek zgražavao nad ma kakvom teatralnošću, a naročito kad se izvodi na javnim mestima, te kruto procedi: – To mi svakako čini zadovoljstvo.

Hano se isceri. Da Džimu »čita« lekciju, postala mu je stalna razonoda.

– A sada ću vas nagraditi – reče, mada Džim nije imao pojma čime je zasluživao to nagrađivanje. – Poći ćete sa mnom. U ovo doba dana, na vrhu stare kule Filipa Dobrog imaćemo ceo svet isključivo za sebe.

On ga povede kroz veliko dvorište Gradske većnice. Iza dugačkog krila zgrade podizala se četvrtasta, masivna kula visoka pedeset metara. U pratnji Frobišera Hano se pope uz tri stotine šesnaest stepenica i izađe na krov, gde ih dočeka francusko vedro i plavo, pozlaćeno majsko podne. Pogledaše u pravcu istoka, a od lepote prizora Džimu Frobišeru zastade dah. Baš prema njima bio je vitki toranj crkve Notr Dam, fini kao adidar, tako da su se čudom pitali kako je tako nežan uspeo da istraje tolike vekove; a iza tornja, bogata, zelena i divna, – pružala se ravnica sa blistavim rečnim tokovima i šćućurenim selima.

Hano sede na jednu kamenu klupu i pokaza rukom preko ograde. – Gledajte! – uzviknu vatreno, gordo. – Evo zašto sam vas doveo ovde! Gledajte!

Džim pogleda, a lice mu se razvedri. Daleko na horizontu, nezemaljski u svojoj lepoti, video se veliki masiv Mon Blana; beo kao srebro, mek kao somot, blistajući kao da je ozaren vatrenim plamičkom,

– Oho! – reče Hano dok je posmatrao Džimov izraz lica. – Znači da nam je to zajedničko. Da li ste možda kročili nogom na vrh te planine?

– Pet puta – odgovori Džim, osmehnuvši se tolikim uspomenu. – A nadam se da ću to opet učiniti.

– Srećni ste – reče Hano pomalo zavidljivo. – Ja ga samo iz daljine gledam. Ali i tako... uzbuđen sam... to mi je kao da ćutke sedim u društvu sa prijateljem.

Džim Frobišer se u mislima seti snežnih padina i stenovitih litica. Reči koje je Hano upotrebio bile su tačne. One su izražavale jedno od mnogih osećanja koja se skoro izmiču čoveku, koja je gotovo nemoguće rečima izraziti: šta planina znači ljudima koji su obuzeti tom strašću za planinom – i kojima je ta strast zajednička. Džim pogleda radoznalo u Hanoa.

– Taj slučaj vam, dakle, pričinjava teškoće, zar ne? – reče sa saučešćem. Daleka i divna vizija tog srebrnog i somotskog luka koji se vinuo u plavi vazduh uspostavila je među dvojicom ljudi neku vrstu trenutnog bratstva.

– Da, – odgovori polako Hano, ne skrećući pogled sa horizonta – i to iz više uzroka. Šta vi mislite o tome?

– Ja mislim, gospodine Hano, – reče Džim suvo – da vi ne volite da ma ko drugi postavlja pitanja sem vas.

Hano se nasmeja; pokazujući da je razumeo žaoku.

– Da, želeli ste da postavite jedno pitanje lepoj gospođici Apkot. Recite mi da li sam pogodio koje ste pitanje hteli da postavite! Da li je ono lice koje je ona dodirnula u tami bilo muško ili žensko?

– Da, to sam hteo da pitam.

Sada je došao red na Hanoa da radoznalo i brzo pogleda Džima. Nije moglo biti sumnje o misli koja mu je prolazila mozgom: »Moram da počnem da vam posvećujem malo više pažnje, prijatelju«. Ali bio je toliko oprezan da tu misao ne iskaže glasno.

– Nisam želeo da to pitanje bude postavljeno – reče.

– Zašto?

– Zato što je bilo nepotrebno, a nepotrebna pitanja samo zbunjuju, te je bolje sasvim ih izbeći.

Džim nije poverovao nijednoj reči tog objašnjenja. Suviše je jasno video brzi pokret i pogled kojima ga je Hano sprečio. I jedan i drugi bili su očigledni znaci uznemirenosti. Hano se ne bi toliko uznemirio zbog postavljanja jednog pitanja samo zato što je to pitanje bilo suviše. Postojao je još neki, i to – Džim je bio siguran – vrlo važan razlog zbog koga je Hano tako postupio. Samo, on nije mogao da otkrije koji.

Sem toga, da li je pitanje zaista bilo izlišno?

– Svakako – odgovori Hano. – Pretpostavimo da je ruka mlade dame dodirnula u tami lice jednog muškarca čekinjaste brade, rapave kože i kratko ošišane kose, koji se saginje tako nisko nad njom, zar to ne bi bila najživlja, najstrašnija stvar za nju u celom tom strašnom događaju? Ispruživši ruke bezbrižno nad glavom, ona je iznenada, neočekivano, dodirnula čovečije lice? Zar bi mogla uopšte da nam ispriča svoju ispovest a to da ne spomene? To bi bila nezaboravna pojava, osnova cele njene preplašenosti. Dodirnula je lice nekog muškarca!

Džim je uvideo opravdanost ovakvog dokazivanja, ali nije bio ništa bliže rešenju pitanja: zašto se Hano iz petinih žila upeo da spreči postavljanje ovog pitanja? A tada Hano učini jednu mirnu primedbu koja odvuče Džimove misli za duže vreme drugim pravcem.

– Gospođica Ana je dodirnula lice jedne žene u tami – ukoliko je te noći u pomrčini uopšte dodirnula neko lice.

Džim je bio sasvim zapanjen.

– Ne verujete, valjda, da nas je lagala? – povika.

Hano podiže ruku odbijajući prigovor.

– Ja ništa ne tvrdim – reče on. – Ja samo tražim zločinca.

– Ana Apkot! – Džim zaprepašćeno izgovori to ime. – Ana Apkot! – Tada se seti njenog izgleda dok im je pričala svoj doživljaj, njenog lica zgrčenog od straha, njenog uzdrhtalog glasa. – Oh, nemoguće da je lagala. Svakako da niko ne bi uspeo tako dobro da podražava strah.

Hano se nasmeja.

– Zapamtite ovo što ću vam reći, prijatelju. Sve žene veliki zločinci bile su istovremeno i odlične glumice. Nisam sreo nijednu koja je bila izuzetak.

– Ana Apkot! – Džim Frobišer još jednom uzviknu, ali ovoga puta manje zaprepašćen. Polako i postupno privikavao se na tu misao. Pa ipak – ta devojka blistavog izgleda mladog proleća! Oh, ne!

– Ana Apkot nije ništa dobila zaveštanjem gospođe Harlou – dokazivao je Džim. – Šta bi ona postigla ubistvom?

– Čekajte, prijatelju! Razmotrite pažljivo njeno kazivanje! Raščlanite ga. Videćete – šta? Da se deli na dva dela. – Hano nogom pritisnu opušak svoje cigare, ponudi jednu od mrkih cigareta Džimu Frobišeru i sam pripali jednu. Zapalio ju je sumpornom šibicom koja je Džimu izgledala da nikad neće prestati da šišti, niti će se ikad razgoreti u plamen.

– Drugi deo njene priče, kada je bila sama u svojoj spavaćoj sobi, jeste mala priča o strahu, odglumljena neobično uspešno, ali koju bi uostalom svako mogao da izmisli. Ali prvi deo nije bilo tako lako izmisliti. Pobočna vrata otvorena bez ikakvog vidnog uzroka, svetlost iza njih, glas koji šapuće: »Ovoliko će biti dovoljno«, šumovi gušanja! Ne, prijatelju, ne verujem da je to bilo izmišljeno. Bilo je tu suviše beznačajnih, sitnih pojedinosti koje su izgledale zaista proživljene. Bela ploča časovnika i vreme koje je zapamtila. Ne! Mislim da je sve to zaista istinito. Ali ipak, sve to možemo malo i izmeniti. Pazite! Jutros nam je Vaberski ispričao priču o ulici Gambeta i Žanu Kladelu!

– Da – reče Džim.

– A ja sam vas posle toga zapitao da li možda Vaberski nije ispričao istinit događaj koji se njemu samom desio a sve to pripisao gospođici Harlou?

– Da.

– Pa, onda, protumačimo priču gospođice Apkot na isti način – nastavi Hano.
– Pretpostavimo da je u toku tog dana ona otključala pobočna vrata! Ništa lakše! Gospođa Harlou preko dana nije bila u svojoj sobi. Soba je bila prazna. A ta pobočna vrata nisu vodila neposredno u gospođinu spavaću sobu, gde bi se možda otkrilo da li su zaključana ili ne, već u garderobu.

– Da – složi se Džim.

– Pa onda, nastavimo! Ana Apkot je ostala sama pošto je gospođica Harlou otišla na bal kod gospodina de Pujaka. Poslala je Gastona da legne. Cela kuća bila je u tami i spavala. Pretpostavimo da joj se tada neko pridružio... neko... neko ko je otrov sa strele već imao pripremljen za davanje u obliku injekcije. Oni ulaze u riznicu baš onako kao što je Ana Apkot opisala. Tu je ona za trenutak upalila svetlost dok... neko... prolazi kroz sobu i otvara vrata. Pretpostavimo da je glas koji je prošaputao: »Ovoliko će biti dosta« bio glas same Ane Apkot i da je ona to prošaputala preko tela gospođe Harlou nekoj trećoj osobi koja je bila prisutna!

– »Neko«! – uzviknu Džim. – Ali, onda ko? Ko?

Hano sleže ramenima. – Zašto ne Vaberski?

– Vaberski? – uzviknu Džim opet zaprepašćenim glasom.

– Pitali ste me šta bi Ana Apkot mogla da dobije ovim ubistvom i sami ste odgovorili na svoje pitanje. Ništa, rekli ste, gospodine Frobišere, ali da li je taj brzopleti odgovor dovoljan? Vaberski je u svakom slučaju očekivao dobru, masnu zaostavštinu. A ako je kao nagradu za saučesništvo u zločinu predložio divnoj gospođici Ani da ovu dobru, masnu zaostavštinu podele? Da li je sada imala motiv za izvršenje zločina? Na kraju krajeva šta mi uopšte znamo o njoj osim da je bila plaćena družbenica i, prema tome, sirota? Gospođica Ana! – i on podiže obe ruke. – Odakle potiče? Kako je došla u ovu kuću? Da li je možda bila Vaberskova prijateljica? – Ali jedan Džimov uzvik natera Hanoa da zastane u pola reči.

Džimu je Vaberski i ranije izgledao kao mogući ubica, ako je ubistvo uopšte bilo izvršeno – ubica koji je, razočaran što ništa nije nasledio i što mu se zločinstvo nije isplatilo, otišao u svojoj podlosti toliko daleko da je počeo da ucenjuje i podnosi lažne optužbe. Ali mu nikad nije palo na pamet da s njim povezuje Anu Apkot sve do ovog časa na kuli. Pa ipak, sada su počela da se javljaju sećanja. Pismo upućeno njemu, naprimer. Ona je rekla da je Vaberski tražio njenu podršku a ona ga ismejala. Da nije ovo pismo bilo varka, i to vrlo lukava varka? Jasnije od svega kroz sećanje mu prođe slika koja se toliko razlikovala od prizora koji je sada gledao. Bila je to slika osvetljenih dvorana i gomile ljudi oko dugačkog, zelenog, kockarskog stola i jedna lepa, vitka devojka koja je gubila i gubila sve dok njenu

malu gomilu novčanica nije sasvim odneo krupijeov štap; a tad je otišla ponosita držanja ali uzdrhtalih usana.

– Aha! – reče Hano pronicljivo. – Vi nešto znate o Ani Apkot, prijatelju. A šta to?

Džim je oklevao. U jednom trenutku učinilo mu se da nije pošteno prema njoj ako ispriča to što zna. Ako bi sve rekao, o njoj bi se dobio sasvim drukčiji utisak. S druge strane, bilo bi mnogo poštenije prepustiti da ona to sama ispriča. Ali trebalo je misliti i na Beti. Da, pre svega trebalo je misliti na Beti. On se u Dižonu nalazio radi nje.

– Ispričaću vam – reče Hanou. – Kad sam vas posetio u Parizu, rekao sam vam da Anu Apkot nisam video nikad u svom veku. Bio sam u to ubeđen. Tek kad je juče izjutra ona ušla u biblioteku, uvideo sam da sam vas nehotično prevario. Video sam Anu Apkot kraj stola za rulet u Kazinu, u Monte Karlu, januara ove godine. Sedeo sam pored nje. Bila je sasvim sama i gubila. Ništa joj nije polazilo za rukom. Držala se gordo i odlučno. Jedini znak razočaranja koji sam primetio bili su njeni prsti koji su se grčili oko njene tašnice i pogled pun izazivanja koji je bacila na ostale igrače kad je ustala proigravši i poslednji novac, i kojim je od sebe otklonila njihovo sažaljevanje. Ja sam, opet, dobijao, te sam ispustio novčanicu od hiljadu franaka na pod, poklopivši je čvrsto nogom. Kad je devojkica počela da se probija kroz gomilu, ja sam je zaustavio. Rekao sam joj na engleskom, jer je očigledno bila moja zemljakinja: »Ovo je vaše. Ispustili ste maločas«. Ona se osmehnu i lako odmahnu glavom. Mislim da tog trenutka nije mogla da se pouzda u svoj glas, a idućeg je već bila iščezla u gužvi. Kockao sam se još malo. Tada sam i ja ustao i dok sam prolazio pored vrata koja vode u bar da bih uzeo kaput, ta devojkica ustade od jednog stočića i priđe mi. Oslovila me je po imenu. Zahvalila mi se vrlo učtivo i rekla da se ne nalazi u stvarnoj oskudici iako je te večeri izgubila. Sumnjao sam u istinitost onoga što mi je rekla. Nije imala nijednog prstena na ruci, niti najtanje ogrlice oko vrata ni jednog ukrasa na haljini ili u kosi. Odmah me je napustila i vratila se stolu, gde je sedela u društvu jednog čoveka. Devojkica je, naravno, bila Ana Apkot, a čovek Vaberski. Svakako da je od njega saznala moje ime.

– Da li se ovaj mali događaj odigrao pre no što je Ana Apkot postala član domaćinstva Harlou? – zapita Hano.

– Da – odgovori Džim. – Mislim da se priključila gospođi Harlou i Beti u Monte Karlu. Čini mi se da je posle zajedno s njima otišla u Dižon.

– Nema sumnje – reče Hano. Sedeo je i ćutao neko vreme. Tada reče blago: – To baš ne zvuči suviše povoljno za gospođicu Anu.

Džim je morao priznati da je tako.

– Ali razmislite o ovome, gospodine Hano – zalagao se on. – Ako je Ana Apkot, što ja ne verujem, umešana u ovu stvar, zašto bi se onda dobrovoljno upuštala u pripovedanje onoga što je čula u noći dvadeset sedmog i izmišljala o licu koje se nad njom nadvilo u tami?

– Mislim da ovo mogu da objasnim – reče Hano. – Ona nam je ispričala svoju priču, ali kada? Pošto sam ja rekao da danas posle podne moramo da skinemo pečate i otvorimo sobe. Možda ćemo nešto naći u tim sobama zbog čega je ona smatrala za mudro da sumnju sa sebe prebaci na neku drugu ženu u kući. Žanu Boden, ili čak služavku gospođice Harlou, Fransinu Rolar.

– Ali ne na gospođicu Beti – umeša se Džim brzo.

– Ne, Ne! – odgovori Hano odmahnuvši rukom. – Sat na ormanu od duboreza to rešava. Gospođica Beti ne dolazi u obzir. Pa, danas posle podne ćemo videti. U međuvremenu, prijatelju, pobrinite se da ne zakasnite na ručak.

Hano ustade sa klupe i oni, poslednji put pogledavši mađisku planinu, tu pretstražu Francuske, predoše na drugi kraj kule i počеше da razgledaju grad.

Džim Frobišer je gledao sićušne četvrtaste trgove oivičene zelenilom i strme, išarane krovove starinskih zgrada. Oko njega su, sa crkvenih krovova, štrčali fini šiljci kao mnogobrojna koplja. Južno, na nekih četvrt milje preko vrhova krovova, on ugleda dugačko sleme jedne velike zgrade zaklonjene visokim drvećem koje se ljuljalo i slalo odblesak sunčeve svetlosti sa svoga lišća. Iz jednog ili dva dimnjaka dizao se polako pramen dima.

– Kuća Grenel! – reče Džim.

Nije bilo odgovora, čak ni najmanje pokreta pored njega.

– Zar ne? – zapita on i okrete se.

Hano ga čak nije ni čuo. I on je zurio u pravcu kuće Grenel sa najneobičnijim izrazom lica, pogledom koji je Džimu izgledao nekako poznat, ali koji trenutno nije mogao da svrsta u određenu kategoriju. To nije bila zaprepaščenost. S druge strane, nazvati to zainteresovanošću bilo bi suviše slabo. Iznenada Džim Frobišer razumede, a to razumevanje izazva kod njega novu zabrinutost. Hanoov pogled, vrlo blistav, pažljiv i nekako lišen ljudskog, bio je tačno pogled kojim dobar lovački pas prati gospodara s puškom.

Džim još jednom pogleda visoko sleme kuća. Čeramide su ponegde bile ispresecane malim zasvođenim prozorčićima, ali ni na jednom od njih nije se mogao videti ljudski lik. Nikakav znak odande nije dolazio.

– Ma šta to posmatrate? – zapita Džim zbunjeno i pomalo nestrpljivo. – Siguran sam da ste nešto opazili.

Hano je najzad čuo svog pratioca. Izraz njegovog lica se izmeni za tren oka; on izgubi svoju pređašnju skoro divlju budnost i pretvori u lice lakrdijaša.

– Naravno da nešto vidim. Ja uvek nešto vidim. Nisam li ja Hano? Ah, prijatelju, kakva je to odgovornost biti Hano! Niste li srećni što takvo breme ne počiva na vašim plećima? Sažaljevajte me! Jer Hano uvek mora negde nešto da vidi, čak i kad nema ništa da se vidi. Hajdemo!

On napusti suncem obasjanu visoku terasu i zađe u stepenište mračne kule. Sidoše dole i ponovo se nađoše na Plas d'Arm.

– Pa! – reče Hano, a zatim: – Aha! – kao da je imao nešto da kaže, ali se nije odlučio da li da izgovori. Najzad nađe sporazumno rešenje: – Poći ćete sa mnom da popijemo po vermut pre no što krenete na ručak – reče.

– Zakasniću ako prihvatim – odgovori Frobišer.

Hano odbaci ovu primedbu jednim pokretom ruke.

– Imate dovoljno vremena na raspoloženju, gospodine. Popićete vermut sa mnom i još uvek stići u kuću Grenel pre gospođice Harlou. To vam tvrdim ja, Hanu – reče dostojanstveno, a Džim se nasmeja i prihvati.

– Pozvaću se na vašu samouverenost kad budem zatekao nju i Anu Apkot u pola ručka.

Na uglu ulice Liberte i Plas d'Arm bila je jedna kafanica, sa dva-tri stočića poređana na pločniku ispod nastrešnice. Oni sedoše za jedan od njih i uz vermut Hano još jednom zausti da izgovori neku preporuku ili izjavu.

– Vidite li... – otpoče on, ali se opet prekide i promeni temu razgovora. – I tako ste bili pet puta na vrhu Mon Blana! – reče. – Preko Šamonija?

– Jednom – odgovori Džim. – Jednom sa Kol di Žeana preko glečera Brenva. Jednom putem preko Doma. Jednom preko glečera Brujar. A poslednji put preko planine Mandi.

Hano ovo sasluša sa iskrenom blagonaklonošću.

– Kazujete mi stvari koje su neobično zanimljive i nove za mene – reče prisno. – Veoma sam vam zahvalan, gospodine.

– S druge strane, – odgovori Džim suvo – vi, gospodine, kazujete meni vrlo malo. Čak i ono zbog čega ste me doveli u ovu kafanicu zadržavate za sebe. Ali ja sa svoje strane ne želim da budem neotesan. Reći tu vam šta mislim.

– Izvolite.

– Mislim da smo na pogrešnom putu.

– Oho?

Hano izabra jednu cigaretu iz svetloplavog paketića.

– Možda ćete smatrati da je s moje strane suviše uobraženo što tako govorim.

– Ni najmanje – odgovori Hano ozbiljno. – Mi u policiji podložni smo grešci da prilikom traženja svoju mrežu razapnemo vrlo široko a da ipak ne primetimo istinu skrivenu pred samim našim nosom. To je opasnost koja nam stalno preti. Pogledati stvar iz drukčijeg ugla – ništa dragocenije za nas! Sav sam se pretvorio u uvo.

Džim Frobišer primače stolicu bliže okruglom gvozdenom. stočiću i nalakti se na njega.

– Mislim da postoji jedno neobično važno pitanje na koje moramo da odgovorimo ako želimo da otkrijemo da li je gospođa Harlou ubijena, a ako jeste – ko je ubica,

Hano potvrdi.

– Slažem se – reče polako. – Ali se pitam da li mislimo na isto.

– To je pitanje koje smo dosad zanemarili. Ono se sastoji u ovome: ko je u međuvremenu od juče upodne do danas izjutra vratio studiju onog profesora o Sporantusu na njeno mesto u biblioteci?

Hano kresnu još jednu od svojih jezivih šibica i podrža je zaklonjenu rukom dok se plamen nije razgoreo. Tada zapali cigaretu i odbi nekoliko dimova.

– Nema sumnje da je to pitanje važno – priznade, mada nekako uzgred. – Ali to nije pitanje koje mene kopka. Ne. Ja mislim da postoji jedno još važnije. Ja mislim da bismo, ako saznamo zašto su vrata koja vode u riznicu, a koja su stajala zaključana od dana kada je Simon Harlou umro, ostala nezaključana u noći dvadeset sedmog aprila, bili sasvim blizu otkrivanju prave istine o ovom mračnom slučaju. Ali, – i on bespomoćno raširi ruke – to je ono što ne mogu da dokučim.

I tako, dok je Džim odlazio, Hano ostade sam sedeći za stolom i sumorno zureći u pločnik, kao da se nadao da će tamo pročitati odgovor.

Skidanje pečata

Nekoliko minuta docnije Džim Frobišer je morao priznati da Hano ima sreće u pogađanju. On nije hteo priznati da se radi o nečem drugom a ne o nagađanju. Gospodin Hano mogao je da bude pravi mali sveznalica, ali nikakva mudrost, ma koliko prodorna, nije mogla da mu pokaže rešenje u ovakvom običnom slučaju. Ipak, to je bila činjenica: Frobišer se vratio u kuću Grenel, na svoju veliku žalost, pre Beti Harlou. Zadržao se sa Hanoom u kafani samo zato da se to ne bi desilo. Grozio se da ostane nasamo sa Anom Apkot sada, kad je znao da je pod sumnjom. Najviše što je mogao da se nada bilo je da će uspeti da sakrije razlog svoje uznemirenosti. Ali samu uznemirenost u njenom prisustvu ne bi mogao da prikrije. Ona samoj sebi oteža položaj jednim prilično sumornim izrazom saučešća.

– Neraspoloženi ste – reče blago. – Ali svakako nema više razloga da i dalje budete. Ono što sam jutros rekla cela je istina. Bilo je pola jedanaest kad sam čula onaj strašni šapat. Beti je tada bila milju udaljena sa svojim prijateljima u balskoj dvorani. Ništa nju ne može da ugrozi.

– Nisam ja zbog nje uznemiren! – uzviknu on, a Ana ga pogleda razrogačenih očiju.

No pre no što je mogla ma šta da ga zapita, Beti pređe preko dvorišta i pridruži im se u tremu, a za sve vreme ručka on je govorio o beznačajnim stvarima, tečno, ali površno.

Srećom, nije bilo vremena za gubljenje. Još su pušili uz kafu kad Gaston prijavi da policiski komesar sa svojim sekretarom čeka u biblioteci.

– Ovo je g. Frobišer, moj pravozastupnik iz Londona – reče Beti kad je pretstavljala Džima.

Komesar, gospodin Žirardo, bio je zdepast, ćelav, sredovečan čovek sa naočarima na isturenom mesnatom nosu; njegov sekretar, Moris Tevene, bio je visok, zgodan mladić, novajlija u policiji, prilično nakinđuren i u svojim sopstvenim očima, reklo bi se, veliki Don Žuan.

– Zamolio sam gospodina Beksa, ovdašnjeg gospođičinog beležnika da bude prisutan – reče Džim.

– Sasvim u redu – odgovori komesar, a nekoliko trenutaka docnije pojavi se i gospodin Beks. Stigao je tačno u tri. Časovnik je baš izbijao kad se on pojavio na pragu. Sve je bilo u najboljem redu. Gospodinu Beksu se to svide.

– Sa pristankom gospodina komesara, – reče beležnik smešeći se – mogli bismo sada da pristupimo poslednjem činu ovog slučaja.

– Čekamo gospodina Hanoa – reče komesar.

– Hanoa?

– Hanoa iz Pariske policije, koga je islednik pozvao da preuzme ovaj slučaj – objasni komesar.

– Slučaj? – uzviknu gospodin Beks zbunjeno. – Pa nema nikakvog slučaja koji bi Hano trebalo da preuzme; – ali ga Beti Harlou povuče malo ustranu.

Dok je ukratko iznosila svom malom beležniku šta se sve jutros dogodilo, Džim izađe iz sobe i pođe u trem da potraži Hanoa. Odmah ga je ugledao; ali, na njegovo iznenađenje, Hano je dolazio iz zadnjeg dela trema kao da je ušao u kuću iz bašte.

– Tražio sam vas u trpezariji – reče, pokazujući na vrata sobe koja se nalazila u unutrašnjem delu kuće, i u koju se ulazilo iza stepeništa. – Priključimo se ostalima.

Hanoa pretstaviše gospodinu Beksu.

– A ovaj gospodin? – zapita Hano, poklonivši se lako Teveneu.

– Moj sekretar, Moris Tevene, – reče komesar, pa tiše, ali dovoljno glasno, dodade: – divan mladić, zapanjujuća bistrina. Taj će daleko otići.

Hano pogleda Tevenea prijateljski zainteresovan. Mladi novajlija zurio je u velikog čoveka užagrenih očiju.

– Ovo će biti za mene takva prilika, gospodine Hano, iz koje ću, ako nisam sasvim lišen pronicljivosti, moći vrlo mnogo da naučim – reče mladi čovek naizgled vrlo skromno, što se tače srca gospodina Beksa.

– Sasvim tako – reče on.

Hano sa svoje strane nikad nije bio neprijatelj laskanja. On namignu Džimu Frobišeru i toplo protrese ruku sekretarevu.

– Onda ne oklevajte da mi postavljate pitanja, mladi prijatelju – odgovori. – Ja sam sada Hano, to je tačno. Ali nekada sam i sam bio mladi početnik Moris Tevene, avaj! bez njegove lepe spoljašnjosti.

Moris Tevene pocrvene sa najprikladnijom skromnošću.

– To je veoma ljubazno – reče gospodin Beks.

»Ovo mi sve liči na neki mali prijateljski porodični skup«, pomisli Džim Frobišer i pozdravi sa dobrodošlicom iskašljavanje komesarevo, koji se pripremao da uzme reč.

– Mi, Žirardo, policiski komesar, pristupamo sada uklanjanju pečata – izjavi on svečano.

On povede povorku iz biblioteke kroz trem pa duž hodnika do širokih vrata spavaće sobe gospođe Harlou. Tu prelomi pečate i skinu pantljike. Tada uze jedan ključ iz ruku svog sekretara i otključa vrata. Svi pođoše napred. Hano raskrili ruke i prepreči prolaz.

– Trenutak samo, molim vas! – naredi on, a preko njegovog ramena Džim Frobišer baci jedan pogled u sobu i uzdrhta.

Tog jutra u bašti neki lovački zanos trenutno ga je poneo te je zaželeo da Hano nastavi istragu i da se događaji odvijaju svojim tokom dok se najzad zločinac ne otkrije. Ali od onog časa koji je proveo na terasi kule i sama pomisao na hajku bila mu je grozna, te je preplašen čekao šta će dalje biti. Ova spavaća soba maglovito osvetljena ponekim sunčevim zrakom koji je prodirao kroz pukotine spuštenih kapaka, hladna, nema i tajanstvena, izgledala mu je nastanjena avetima, čija lica niko nije mogao da ugleda, a koje su se borile u polutama. Tada Hano i komesar priđoše prozorima na suprotnom zidu, i širom otvoriše kapke. Vedra, jasna svetlost preplavi začas svaki ugao i donese olakšanje Džimu Frobišeru. Soba je bila očišćena i uređena, stolice poređane duž zida, krevet ravan i pokriven vezenim prekrivačem, svaka stvar nalazila se na svom mestu, te je odaja ličila na praznu hotelsku sobu, ničim ne pokazujući tragediju koja se tu odigrala.

Hano se osvrte.

– Da – reče on. – Ta soba stajala je otvorena nedelju dana posle gospođinog pogreba. Bilo bi čudno kada bismo otkrili ma šta što bi nam moglo pomoći.

On priđe krevetu, čije se uzglavlje nalazilo uz zid na pola puta između vrata i prozora. Na okruglom stočiću kraj kreveta stajao je prekidač električnog zvonceta, a od njega vodila je žica duž noge stočića i iščezavala ispod ćilima.

– To je zvonce koje vodi u bolničarkinu sobu, pretpostavljam – reče Hano, obraćajući se Beti.

– Da.

Hano se saže i pažljivo ispita žicu. Nije bilo nikakvog traga ma kakvom oštećenju. On se ponovo uspravi.

– Gospođice, budite ljubazni pa povedite gospodina Žirardo u spavaću sobu Žane Boden i zatvorite vrata. Ja ću pritisnuti na ovo dugme, a vi ćete videti da li

će zvono zazvoniti, dok ćemo se mi ovde uveriti da li se zvuk iz jedne sobe može čuti i u drugima.

– Svakako.

Beti povede policijskog komesara, a nekoliko trenutaka docnije oni koji su ostali u sobi gospođe Harlou čuše kako se zalupiše vrata u hodniku.

– Molim vas, sada zatvorite ova naša vrata – zatraži Hano.

Beks, beležnik, ih zatvori.

– A sad, tišina, molim vas!

Hano pritisnu na dugme zvonceta, ali se ništa ne ču. Pritisnu ga opet i podrža, ali opet bez rezultata. Komesar se vrati u spavaću sobu.

– Pa? – zapita Hano.

– Zvonilo je dva puta – reče komesar.

Hano sleže ramenima, nasmejavši se.

– A električno zvono ima oštar, prodoran zvuk – uskliknu. – Sto mu gromova, ala se čestito zidalo u vreme kad je kuća Grenel građena! Da li su ormani i fijke otvoreni?

On oproba jednu i vide da je zaključana. Gospodin Beks koraknu napred.

– Sve fijke su bile zaključane onog jutra kad je otkrivena smrt gospođe Harlou. Gospođica Harlou sama ih je zaključala u mom prisustvu i predala mi ključeve kako bi se mogao sačiniti popis imovine. Gospođica je sasvim pravilno postupila, jer su odredbe poslednje volje gospođe Harlou bile obelodanjene tek posle pogreba.

– Ali kasnije, kad ste vršili popis, morali ste ih otključati.

– Još nisam ni otpočeo popisivanje, gospodine Hano. Trebalo je pripremiti sve za pogreb, načiniti spisak nepokretne imovine radi procene i upravljati vinogradima.

– Oho! – uzviknu Hano bodro. – Znači, ovi ormani, kredenci i fijke sadrže tačno ono isto što su sadržavali u noći dvadeset sedmog aprila. – On brzo obiđe oko sobe pokušavajući ovde jedna vrata, tamo neku fijeku, i najzad se zaustavi kod jednog plakara ugrađenog u zidu. – Nesreća je u tome što bi i dete komadićem savijene žice moglo da otključa koji god zaželi. Zna li šta je gospođa Harlou držala u ovome, gospodine Beks? – i Hano kucnu zglavkovima prstiju po vratima plakara.

– Ne, pojma nemam. Da li da otvorim? – Beks izvuče svežanj ključeva iz džepa.

– Zasada ne, molim vas – reče Hano.

On je tumarao oko brava i fijoka kao da mu vreme ništa ne znači. Onda se hitro vratio u sredinu sobe i, kako je izgledalo Frobišeru, pokušavao da što bolje shvati njen položaj i orijentiše se gde su ostala odeljenja. Vrata iz sobe vodila su u hodnik. Na suprotnom zidu dva visoka prozora gledala su u baštu. Ako bi se stajalo na pragu i gledalo u prozore, krevet bi došao s leve strane. Pored kreveta, bliže vratima koja su vodila u hodnik, bila su jedna druga, manja vrata, poluotvorena, koja su vodila u kupatilo popločano belim pločicama. Na drugoj strani kreveta bliže prozorima bio je plakar ugrađen u zidu, približne visine čoveku do ramena. Jedan stočić s ogledalom stajao je između prozora, veliki kamin nalazio se na zidu s desne strane, a u tom istom zidu, bliže prozoru, bila su još jedna vrata. Hano im priđe.

– Ovo su vrata koja vode u garderobu? – zapita Anu Apkot, pa ih, ne čekajući odgovor, gurnu.

Gospodin Beks ga je pratio u stopu zveckajući ključevima. – I ovde je sve bilo zaključano – reče.

Hano ne obrati ni najmanje pažnje na njega. Otvarao je prozorske kapke.

Bila je to uzana soba bez ognjišta i sa jednim vratima tačno nasuprot vratima kroz koja je ušao Hano. On im odmah priđe.

– A ovo mora da su pobočna vrata koja vode u sobu nazivanu riznicom – reče, pa zastade s rukom na kvaki prelećući očima dovrtljivo preko lica male družine.

– Da – reče Ana Apkot.

Džim oseti neko čudno uzbuđenje. Pomislio je na otvaranje novootkrivenog groba nekog faraona u Dolini Kraljeva. Napeto iščekivanje ih je sve obuzelo dok su čekali, ali se Hano nije micao. Stajao je nepokolebljiv i smiren, sličan freski nekog čuvara na vratima groba. Džimu se činilo da se nikad neće pokrenuti, pa očajnički uzviknu:

– Da nisu vrata zaključana?

Hano odgovori tihim ali čudnim glasom. Nesumnjivo da je i on osećao onu čudnu struju uzbuđenja i očekivanja koja je držala opčinjenim sve u sobi, pa čak davala njihovim različitim licima za trenutak neku vrstu porodične sličnosti.

– Još ne znam da li je zaključana ili ne – reče on. – Ali pošto je ova soba sada privatni salon gospođice Harlou, mislim da je red da je pričekamo dok nam se pridruži.

Gospodin Beks je jedva imao vremena da blagonaklono primeti: – To je sasvim ispravno, – kad se Betin svež, zvonak glas začu iza vrata koja su vodila u spavaću sobu gospođe Harlou.

– Evo me!

Hano pritisnu ručicu. Vrata su bila otključana. Otvorila su se vrlo lako u pravcu male grupice koja je čekala, okrećući se u šarkama prema hodniku. Riznica se nalazila pred njima, obavijena mutnom polutamom, ali je ovde-onda zrak svetlosti sjao po pozlaćenim predmetima i obećavao čuda. Hano gipko priđe prozorima, otvori kapke i prikači ih za spoljni zid. – Molim da se ništa ne dira – reče, dok su ostali kuljali u sobu.

XIII

Riznica Simona Harlou

Kao i ostale sobe za primanje duž hodnika, i ova odaja bila je duža no šira i pre je ličila na galeriju no na sobu. Bila je uređena više za stalno stanovanje no za povremene posete, a nameštena luksuzno i udobno ali ne pretrpano. Cela soba bila je obložena drvetom žućkaste boje a po zidovima visilo je nekoliko izvanrednih Fragonarovih slika; na pisaćem stolu u stilu kineskog čipendejla, koji je stajao pored prozora, sav pisaći pribor – mastionica, pernica, svećnjak, peskaonica – bio je od divnog ružičastog emalja iz Batersija. Ali videlo se da tu stoji za upotrebu, ne za gledanje. U sredini zida bližeg tremu veliki kamin bio se isprečio u sobu, tako da ju je skoro predvajao na dva dela. Jedan predmet u sobi koji je na prvi pogled pokazivao da se radi o skupljaču bila je starinska nosiljka postavljena u jednom udubljenju u zidu kraj kamina a nasuprot vratima koja su vodila u spavaću sobu gospođe Harlou. Nosiljka je bila od drveta svetlosive boje, sa divno izrađenim pozlaćenim figurama na ivicama, dok su u sredini bile ljupke slike otmenih pastira i pastirica. Sa strane je imala staklene prozore kako bi se onaj koji sedi unutra mogao videti, a bila je postavljena svetlosivim satenom, vezenim zlatom, koji je odgovarao boji drveta i ukrasa. Krov, koji se mogao dizati na šarke, bio je ukrašen pozlaćenim filigranskim radom, a na prednjoj strani nosiljke bila su vrata čiji je gornji deo bio u staklu. Bio je to jedan od najlepših primeraka koji su veštaci u građenju kočija u starinsko vreme mogli da postignu, a jedna pozlaćena ograda štitila ju je vrlo prikladno od oštećenja. Čak se i Hano oduševio njenom

prefinjenošću. Stajao je ruku naslonjenih na ogradu i posmatrao nosiljku s osmehom zadovoljstva, sve dok se Džimu nije učinilo da je sasvim zaboravio posao radi koga je došao. A tada se detektiv naglo trže.

– Kako je to bio divan svet za bogataše, gospodine Frobišere – reče. – Kakav prizor finih gospa u šuštavim talasavim suknjama i otmene gospode u svilenim čarapama i dokolenicama! I kakvo prskanje blatom za nesrećne đavole koji su morali da idu peške!

On okrete leđa nosiljci i pogleda po sobi.

– Ono je časovnik koji je pokazivao pola jedanaest, gospođice, u trenutku kad ste upalili svetlost? – zapita Anu.

– Da – odgovori ona spremno. Tada ga pogleda još jednom. – Da, to je on.

Džim je otkrio, ili je zamišljao da je otkrio, neznatnu promenu u njenom naglasku kad je ponavljala svoje uverenje; nije se radilo o sumnji – toliko nije bilo izraženo – već pre o izvesnoj nedoumici. Ali svakako da se to njemu samo pričinilo, jer Hano ništa nije primetio. Džim samoga sebe nemo prekori.

»Budi oprezan!« reče u sebi. »Jer ako jednom počneš da sumnjaš u nekoga, taj više ništa ne može da kaže niti da učini a da ti ne pruži nov materijal za sumnjičenje«.

Hano je bio nesumnjivo zadovoljan. Časovnik je bio divan primerak pozlaćenog sata iz vremena Luja XV, sa širim postoljem i užim gornjim delom, po obliku sličan violini; ploča mu je bila bela a stajao je na ormanu rađenom u duborezu, nešto višem od čovečjeg struka, nasuprot jednom visokom venecijanskom ogledalu. Hano stade tačno spram časovnika i uporedi ga sa svojim.

– Na minut je tačan, gospođice – reče on Beti, dok je s osmehom vraćao svoj časovnik u džep.

On se okrete, tako da je sada stajao leđima okrenut časovniku. Licem je bio okrenut kaminu koji se nalazio u najužem delu sobe. Kamin je bio obložen istim žućkasto obojenim drvetom kao i zidovi; imao je vitke stubove i bio ukrašen lepim duborezom. Iznad gornje ploče kamina visila je na zidu jedna Fragonarova slika, a očigledno da na ploči kamina nije bilo nikakvih visokih ukrasa kako je ništa ne bi zaklanjalo. Kao jedini ukras služilo je par kutija od emalja iz Batersija i jedna pljosnata staklena kutija. Hano pride kaminu i pošto je malo razgledao, podiže, tiho zviznuvši od divljenja, pljosnatu staklenu kutiju.

– Oprostite mi, gospođice, – reče on Beti – ali verovatno nikad više u životu neću imati prilike da vidim nešto toliko lepo. A kutija stoji na kaminu suviše visoko da bih mogao da je razgledam kako treba.

I ne čekajući na devojčin pristanak, on prinese kutiju prozoru.

– Hodite da pogledate, gospodine Frobišere – pozva ga, a Džim mu priđe.

U kutiji se nalazila ogrlica rađena od zlata, kalcedona i providnog emalja, rad Benvenuta Čelinija. Džim je morao priznati da nikad nije video tako divan i prefinjen majstorski rad, ali se ipak ne manje žestio što Hano stalno zaboravlja na svoje obaveze.

– Mogao bi čovek da provede čitav dan u ovoj sobi, – uskliknu detektiv – diveći se ovom blagu.

– Nesumnjivo – odgovori suvo Džim. – Ali ja sam mislio da ćemo ovo poslepodne provesti u traganju za strelom.

Hano se nasmeja.

– Prijatelju, opominjete me na moju dužnost. – On pogleda još jednom dragulj i uzdahnu. – Da, kao što rekoste, mi nismo ovde posetioци koji imaju vremena za uživanje.

On vrati kutiju na kamin i postavi je na staro mesto. Tada se njegovo ponašanje odjednom izmeni. Bio je još uvek nagnut, sa rukama na staklenoj kutiji. Ali je gledao nadole. Ognjište kamina bilo je skriveno od ostalog dela sobe jednim niskim plavim lakiranim zaklonom, a Hano je, u položaju u kome se nalazio, mogao da vidi ognjište.

– Šta ovo treba da znači? – zapita.

On pomeri zaklon ispred ognjišta i brižljivo ga stavi nastranu. Sada su svi mogli da vide šta ga je to uznemirilo – gomilica belog pepela na rešetki.

Hano kleče i uzevši lopatu provuče je između rešetaka i izvadi malo pepela. pepeo je bio beo i isitnjen u najsitnije deliće. Nije bilo ni parčenceta većeg od nokta. Hano ga oprezno dodirnu, kao da očekuje da je još uvek topao.

– Ova soba je zapečaćena u nedelju izjutra, a danas je četvrtak posle podne – reče Džim Frobišer potsmešljivo. – Pepeo po pravilu ne može da ostane topao više od tri dana, gospodine Hano.

Moris Tevene pogleda prezrivo Frobišera. On se usudio da se podruguje Hanou! Nije ukazivao više poštovanja Pariskoj policiji no što bi ukazivao – pa, recimo Skotland Jardu!

Čak je i gospodin Beks izgledao nezadovoljan. Svakako da se ovaj džentlmen nije ponašao onako korektno kako bi dolikovalo jednom ortaku firme Frobišer i Hezlit. Hano je naprotiv bio sav med i mleko.

– Primetio sam – odgovori blago, pa sede, sa lopatom još uvek u rukama.

– Gospođice! – pozva, a Beti priđe i nasloni se na kamin pored njega. – Ko je tako brižljivo spalio ove hartije? – zapita.

– Ja – odgovori Beti.

– A kada?

– Nešto u subotu uveče, a ostatak u nedelju izjutra, pre no što je gospodin komesar došao.

– A šta je to bilo, gospođice?

– Pisma, gospodine.

Hano je brzo pogleda pravo u lice.

– Oho! – reče meko – Pisma! Da! A kakva pisma, ako smem da pitam?

Džim Frobišer zamalo ne podiže ruke od očajanja. Šta se to događalo sa Hanoom? Maločas je sasvim zaboravio posao zbog koga je došao jer se bio zaneo u razgledanje zbirke Simona Harloa. A sad se opet dao u vrtoglav lov na anonimna pisma. Džim nije sumnjao da detektiv sada o tome misli. Trebalo je samo spomenuti reč »pisma« i on bi odmah krenuo na tu stranu, očigledno spreman da sve redom optužuje kao pisce.

– To su bila sasvim privatna pisma – odgovori Beti, dok su joj se obrazi polako žarili. – Ona vam neće pomoći.

– To vidim – odgovori Hano, pomalo gundajući dok je pepeo iz lopate izručivao natrag na rešetku. – Ali ja vas pitam, gospođice, koje su vrste ta pisma bila.

Beti nije odgovarala. Gledala je natmureno u pod, a tada je sa poda pogledala u prozor, i Džim s bolom primeti da joj u očima blistaju suze.

– Mislim, gospodine Hano, da smo stigli do tačke gde bi trebalo da se gospođica i ja konsultujemo – umeša se on.

– Nesumnjivo da je to gospođičino pravo – reče gospodin Beks.

Ali Beti odbi da iskoristi svoje pravo jednim lakim ćutljivim pokretom ramena.

– Pa neka bude.

Ona se opet okrete ka skupu, pokazujući svoje krupne suzne oči, i klimnu glavom prema Džimu sa zahvalnošću i priznanjem.

– Odgovoriću vam, gospodine Hano – reče, a glas joj lako zadrhta. – Izgleda da sve, pa ma koliko to bilo sveto, mora da bude izvučeno na videlo. Ali opet vam kažem da ova pisma neće pomoći.

Ona pogleda preko grupe u svoga beležnika.

– Gospodine Beks – reče, a on joj priđe i stade s druge strane Hanoa.

– U spavaćoj sobi gospođe Harlou, – počeo on – između njenog kreveta i vrata koja vode u kupatilo nalazio se jedan sandučić u kome je ona držala mnoge nevažne hartije, kao što su stari računi, ali koje je još trebalo čuvati. To sanduče preneo sam u svoju kancelariju posle gospođine smrti, naravno sa pristankom gospođice Beti, kako bih razgledao te hartije i preporučio da se uništi ono što više nema važnosti. Ali moje vreme je bilo toliko zauzeto, kao što sam vam već objasnio, da sam to sanduče otvorio tek u petak, šestog maja. Na samom vrhu video sam, na svoje veliko iznenađenje, svežanj pisama sa skoro izbledelim rukopisom, povezanih jednom pantljikom. Jedan pogled bio je dovoljan da me uveri da su to stvari sasvim lične i poverljive prirode sa kojima gospođičin beležnik nema nikakve veze. Prema tome, u subotu izjutra, vratio sam ih lično gospođici Beti.

Lako se poklonivši, gospodin Beks se povuče a Beti nastavi priču.

– Ostavila sam pisma nastranu kako bih natenane mogla da ih pročitam posle večere, jer nisam ranije imala vremena da im se posvetim. Tog jutra me je gospodin Boris optužio, a isto poslepodne bila sam pozvana u kancelariju islednika. Kao što možete razumeti, bila sam – neću reći preplašena – ali ozlojeđena tom optužbom, te sam tek kasno uveče, i to više da malo odvratim misli no iz nekog drugog razloga, uzela da razgledam ta pisma. Ali čim sam ih pogledala, shvatila sam da moraju biti uništena. Za to su postojali razlozi čije... – i tu je glas izdade, ali naporom volje ona uspe da se savlada – čije bi iznošenje značilo svetogrđe. To su bila pisma koja su moj ujak Simon i gospođa Harlou pisali jedno drugom u vreme kad je ona još bila nesrećno udata za gospodina Ravijara i živela razdvojeno od njega – ponekad dugačka pisma, ponekad kratke beleške nažvrljane bez ikakvog ustručavanja, u ponekom ugrabljenom času. To su bila pisma, – i njen glas opet popusti, slomi se i pređe u šapat, tako da je svima bilo jasno o čemu se radi – pisma ljubavnika... ljubavnika koji govore o vrlo intimnim stvarima i koji uživaju u svojoj ljubavi. Oh, nije bilo sumnje da je ta pisma trebalo uništiti! Ali ja sam se odlučila da ih najpre pročitam, jer je možda u njima bilo nešto što bi trebalo da saznam. Pročitala sam ih dosta te noći i spalila. Ali bilo je već jako kasno, te sam ostatak ostavila za nedelju ujutro. U nedelju sam

završila čitanje i sva preostala pisma spalila. Tek što sam završila spaljivanje, naišao je gospodin komesar da stavi pečate. Pepeo koji ovde vidite, gospodine Hano, to je pepeo pisama koje sam spalila u nedelju izjutra.

Beti je govorila sa vrlo ljupkim i jednostavnim dostojanstvom koje je toplo dirnulo njene slušaocce. Hano pažljivo vrati pepeo na rešetku.

– Gospođice, uvek se prema vama ponašam nepravično – reče glasom punim kajanja. – Uvek vas primoravam da iznesete stvari koje mene postidjuju, a vama služe na čast.

Džim je morao priznati da Hano, kad želi, može da se najlepše pokaže, i to vrlo otmeno. Nažalost, otmenost nije nikad bila njegova trajna osobina, pa ni sada. Još uvek je klečao ispred ognjišta. Dok se izvinjavao, prevrtao je lopatom po pepelu, naizgled nimalo ne pridajući pažnje onome što radi. Ali sada nešto privuče njegovu pažnju. Lopatom je otkrio jedan neizgoreli komadić plavičaste hartije. Hano se ukoči. Saže se i uze parčence hartije sa rešetke, dok se Beti takođe radoznalo nagla.

Hano opet čučnu.’

– A tako! Znači prošle nedelje izjutra niste spaljivali samo pisma – reče.

Beti nije shvatila o čemu se radi, a Hano joj pokaza komadić hartije.

– Spaljivali ste i račune, gospođice.

Beti uze komadić u ruku i poče da ga razgleda. Bio je to očigledno gornji desni ugao jednog računa. Video se odlomak štampane adrese, a ispod toga nekoliko brojki.

– Mora biti da se s pismima pomešao koji račun – reče Beti. – Ne sećam se.

Ona vrati komadić hartije Hanou, koji poče da ga razgleda. Džim Frobišer, koji je stajao baš iza njega, pročita štampane krajičke imena i reči i brojke, te je uspeo da tačno zapamti njihov raspored, jer ih je Hano dovoljno dugo držao u ruci; na vrhu bio je kraj imena krupnim velikim slovima, reči ispod njega bile su otšampane manjim slovima, a zatim su dolazile brojke. Sačuvana slova bila su poređana u nekoj vrsti trougla, počađala i potamnela od vatre, ovako:

ERON

 građev

 njol

 riz

375.05

– Pa, srećom ovo nema nikakve važnosti – reče Hano i baci komadić hartije natrag u pepeo. – Da li ste primetili ovaj pepeo u nedelju izjutra, gospodine Žirardo? – Da ovo pitanje ne bi izgledalo kao prekor i sumnja u istinitost Betinog kazivanja, on ga objasni:

– Uvek je dobro, kad je to moguće, dobiti potvrdu, gospođice.

Beti klimnu glavom, ali je Žirardo izgledao zbunjen. Dosad je uspevao da izgleda neobično važan, ali ovde sam izgled više nije bio dovoljan.

– Ne sećam se – reče.

Pa ipak, neka vrsta potvrde dođe iz sasvim drugog izvora.

– Ako dozvoljavate da objasnim, gospodine Hano – umeša se Moris Tevene nestrpljivo.

– Svakako – odgovori Hano.

– Ušao sam u nedelju izjutra u ovu sobu odmah iza gospodina Žirardoa. Nisam video nikakav pepeo na ognjištu, to je istina. Ali gospođica Harlou je baš u tom času nameštala plavi lakovani zaklon ispred kamina, isto kao što smo ga danas zatekli. Ona ga je nameštala, a kad je videla posetioce, ustala je prilično iznenađena.

– Aha! – reče Hano srdačno. On se nasmeši na Beti. – Ovaj dokaz isto toliko vredi kao da nam je rekao da je video i sam pepeo.

On ustade i priđe joj.

– Ali ima još jedno pismo koje ste bili toliko dobri da mi obećate – reče.

– Ano... – zausti ona, ali je Hano žurno prekide.

– Bolje će biti ako držimo jezik za zubima – reče klimnuvši joj glavom i nasmejavši se kao da želi da pokaže da su u tome njih dvoje saučesnici. – To će biti naša isključiva mala tajna u koju ćemo, ako se pokaže uspelom, uputiti i gospodina komesara.

On se glasno nasmeja ovoj svojoj šali, dok je Beti otključavala fižoku svog čipendejl pisaoćeg stola. Komesar Žirardo se kiselo smeškao, jer ga vic nije mnogo oduševio. Gospodin Beks je, s druge strane, izvesnom posebnom ukočenošću svog lica savršeno jasno pokazivao da je, po njegovom mišljenju, ovakva šala bila daleko, daleko od korektne.

Beti izvadi presavijen list obične hartije i pruži ga Hanou, koji ga odnese do prozora i tamo brižljivo pročita. Tada jednim pogledom pozva Žirardoa da mu se priključi.

– Gospodin Frobišer može takođe da priđe. Jer on je upućen u tajnu – dodade. Trojica ljudi stajali su postrani, kraj prozora, i gledali komad hartije. Datum je bio sedmi maj, a potpis »Bič«, kao što su i druga pisma iste grozne vrste bila potpisana, a počinjalo je bez ikakvog uvoda. Pismo se sastojalo od svega nekoliko reči napisanih pisaćom mašinom, a neke od njih bile su tako pogrdne da je Džimu krv uzavrela pri pomisli da je takva devojka kao što je Beti ikada morala da ih pročita.

»Došao je red i na tebe, ti...« ovde je sledovao niz najpogrdnijih reči. »Otkucao ti je zadnji čas, Beti Harlou. Hano, detektiv iz Pariza, dolazi da te potraži sa liscama u džepu. Divno ćeš izgledati u liscama, zar ne, Beti? Žalimo tvoj belu vrat! Tri puta ura za Vaberskog!

Bič.«

Žirardo je zurio u surove reči, popravljao naočari na nosu i opet zurio.

– Ali... ali... – mucao je on i pokazivao datum. Pokret upozorenja koji učini Hano naglo ga zaustavi, ali je Frobišeru razlog ovog nedovršenog uzvika izgledao sasvim jasan. Žirardo se začudio, kao i sam Hano ranije, što se ova novost tako brzo raširila.

Hano sklopi pismo i priđe ostalima u sobi.

– Hvala vam, gospođice – reče Beti, a sekretar Tevene izvadi svoju beležnicu iz džepa.

– Treba li da sačinim jednu kopiju ovog pisma, gospodine Hano? – zapita, sedajući i pružajući ruku.

– Neću ga vraćati, – odgovori Hano – a u sadašnjem stupnju postupka nije potrebno praviti prepis. Možda ću malo kasnije zamoliti za vašu pomoć.

On stavi pismo u svoj novčanik, a novčanik u džep kaputa. Kad se osvrnuo, video je da mu Beti pruža jedan ključ.

– On otključava orman u dnu sobe – reče ona.

– Da! Potražimo sada tu čuvenu strelu, inače ćemo opet ucveliti gospodina Frobišera – reče Hano.

Orman je stajao uza zid u jednom kraju sobe nasuprot prozora, a blizu vrata koja su vodila u trem. Hano uze ključ, otključa vrata i ustuknu sa jednim – Uh! – Bio je zaista zapanjen, jer je pred sobom na polici ugledao dve majušne ljudske glave, potpuno očuvanih crta lica, kose, očiju i ostalog, ali svedenog na veličinu ovećih pomorandži. Bile su to glave Indijanaca ubijenih na obalama Amazona, koje su njihovi pobednici, postupkom njima poznatim, umanjili i sačuvali.

– Ako se strela nalazi ma gde u ovoj sobi, onda je ovde moramo naći – reče on, ali mada je našao mnogo čudnih predmeta u tome ormanu, savršenom primerku otrovne strele nije bilo ni traga. On se razočarano okrete.

– Pa, gospođice, ovde nema ničeg drugog od važnosti – reče sa žaljenjem, a posle toga je čitav sat pretresao sobu, zavirivao ispod ćilima, ispitivao postavu naslonjače, prevrtao zavese, zagledao u svaku vazu i najzad pristupio pregledu Betinog pisaćeg stola. Isprobao je svaki njegov ćošak; otkrio jednostavni mehanizam njegovih tajnih fijoka; pretražio svaku pregradu, i sve to radio izvanredno brzo, vraćajući svaku stvar brižljivo na mesto. Po isteku jednog sata soba je bila isto onako uredna kao i kad je ušao u nju, pa ipak pregledao je i najsitniju pojedinost u njoj.

– Ne, ovde nije – reče i sede u jednu naslonjaču da odahne. – Ali, s druge strane, kao što se dve mlade dame i gospodin Frobišer sećaju, ja sam i očekivao da je ovde neću naći.

– Znači da smo gotovi? – zapita Beti, ali se Hano i ne mače.

– Još časak, – zamoli – biću vam zahvalan, gospodine Žirardo, ako skinete, pečate s vrata koja se nalaze u dnu ove sobe i vode u trem.

Komesar izađe kroz spavaću sobu gospođe Harlou u pratnji svoga sekretara. Posle jednog minuta začangrlja ključ u bravi i vrata se otvoriše. Komesar i njegov sekretar vratiše se u sobu, ulazeći iz trema.

– U redu! – reče Hano.

On ustade sa stolice i gledajući u malu grupu, zainteresovanu i uznemirenu, reče vrlo ozbiljno:

– U interesu pravde zahtevam od vas da me niko ne prekida ni rečju ni pokretom. Moram da izvršim jedan eksperiment.

U nemoj tišini on priđe kaminu i zazvoni.

Jedan eksperiment i jedno otkriće

Na zvuk zvona odazva se Gaston.

– Budite ljubazni i pošaljite ovamo Fransinu Rolar – reče Hano.

Gaston se ipak ne pomače. Gledao je preko Hanoa u Beti.

– Ukoliko gospođica naredi – reče s poštovanjem.

– Pošljite je odmah, Gastone – odgovori Beti i sede na jednu stolicu.

Izgleda da je teško bilo ubediti Fransinu Rolar da treba da dođe. Minuti su prolazili, a kad se najzad pojavila u riznici, videlo se da se plaši i ustručava. Bila je to devojka tek prešla dvadesetu, vrlo uredna, čista i lepuškasta, slična nekoj divljoj, plašljivoj šumskoj životinji. Pogledala je natmureno i sumnjičavo prisutne, koji su je očekivali uznemirenih očiju. To je bilo nepoverenje koje ljudi sa sela osećaju prema varošanima.

– Rolar – reče Hano blago. – Pozvao sam vas, jer mi je potrebna još jedna žena koja će mi pomoći u izvođenju jedne male scene.

On se okrete prema Ani Apkot.

– A sada, gospođice, budite ljubazni i ponovite tačno one iste pokrete koje ste izvršili one noći kad je gospođa Harlou umrla. Ušli ste u sobu – tako. Stali ste ovde pored električnog prekidača. Okrenuli ste ga, videli koliko je sati i brzo ugasili svetlost. Ova pobočna vrata stajala su otvorena – tako! – a snažna svetlost dopirala je iz spavaće sobe gospođe Harlou.

Hano je bio zaposlen, jer je najpre stao pored Ane kako bi se uverio da li stoji tačno na onom mestu koje je opisala, a onda pretrčao preko sobe da bi širom otvorio pobočna vrata.

– Mogli ste da vidite svetlost kako sija na ukrasima i pozlati nosiljke, s druge strane kamina, vama s desne strane. Evo! I tako ste, gospođice, stajali u mraku i – on uspori govor tako da je između svake reči pravio malu pauzu – čuli šum gušenja u spavaćoj sobi i nekoliko reči izgovorenih jasnim šapatom.

– Da – odgovori Ana dršćući. Svečani, zvanični način kojim je on govorio očigledno ju je uplašio. Gledala je u njega nespokojno.

– Onda ćete još jednom stati ovde gde ste već stajali, – nastavi on – i još jednom saslušati ono što ste čuli one noći. Zahvaljujem unapred na pomoći. – On

se okrete Beti. – A sada, gospođice, molim vas, vi, i vi, Fransina Rolar, pođite sa mnom.

On se uputi pobočnim vratima, ali se Beti i ne mače sa stolice.

– Gospodine Hano, – reče ona dok joj se bledilo ocrtavalo na obrazima a glas drhtao – mogu da naslutim šta predlažete da se učini. Ali to je suviše grozno i svirepo prema nama. A sem toga, ne mogu da shvatim kako to može pomoći.

Ana Apkot upade u reč pre no što je Hano mogao da odgovori. Bila je mnogo uzbuđenija no Beti, iako je nesumnjivo njena uloga imala da bude mnogo lakša.

– To uopšte ne može da pomogne – reče ona. – Zašto sad moramo da se pravimo kao da preživljavamo užasnu stvar koja se onda stvarno desila?

Hano se osvrte sa praga.

– Mlade dame, molim vas da me pustite da vršim svoju dužnost. Kad bude bilo gotovo, mislim da ćete i same uvideti da ovaj moj eksperiment nije bio sasvim nekoristan. Ja, prirodno, razumem da su trenuci kao ovi neugodni. Ali – vi ćete mi oprostiti – ja ne mislim sada na vas. – U detektivovom glasu, dok je izgovarao te, ma koliko opore reči, bilo je toliko mirnoće i ozbiljnosti da im nisu nanele uvredu. – Ne, ja mislim na ženu po godinama više no dvostruko stariju od vas, čiji se život ovde završio u noći dvadeset i sedmog aprila. Ja se sećam dve fotografije koje ste mi vi, gospođice Harlou, jutros pokazali i one su me zaista potresle. Da, to je istina.

On sklopi oči kao da žmureći vidi pred sobom te dve slike i propast jednog bića o kojoj one pričaju. – Ja sam njen zastupnik – uzviknu on uzbuđenim glasom. – Nesrećna ženo, ja te štitim! Ako si bila ubijena, ja ću to saznati i ja ću to kazniti!

Nikad Frobišer nije ni pomišljao da Hano može tako da se preobrazi, tako strasno da oseća i govori. Stajao je ispred njih kao uspravan i preteći lik, sva njegova nespretnost je iščezla, bio je to čovek koji je vitlao plamenim mačem.

– Što se tiče vas dve, mlade ste. Šta nešto malo tegobe može da znači za vas? Prodrhtaćete za časak od nelagodnosti. Ali to će brzo proći. Stoga vas molim da me ne sprečavate!

Beti ustade sa stolice ne rekavši ni reči. S teškom mukom uspela je da ustane, a kad se najzad uspravila, noge su joj klecale, a lice bilo blede kao krpa.

– Hajdete, Fransina! – reče, izgovarajući reči kao neko ko ima prirodnu manu u govoru. – Moramo pokazati gospodinu Hanou da nismo takve kukavice kakvima nas smatra.

Ali Fransina se i dalje ustručavala.

– Ne razumem ovo uopšte. Ja sam sirota devojka i ovo me plaši. Policija! Ona samo postavlja zamke – ta policija.

Hano se nasmeja.

–A da li se često hvataju nevini u te zamke? Recite mi to, gospođice Fransina!

On se skoro prezrivo uputi prema spavaćoj sobi gospođe Harlou. Za njim pođoše Beti i Fransina, pa onda ostali, i na kraju Frobišer. On se isto toliko ustezao da prisustvuje Hanoovom eksperimentu koliko i devojke da u njemu učestvuju. Suviše je mirisalo na teatralnost. Trebalo je nesumnjivo obnoviti scenu koju je Ana Apkot opisala, očigledno radi toga da se njena iskrenost proveriti. Ali to će ustvari biti više ispitivanje nerava no poštenja, a Džimu ovakav postupak nije izgledao ni podesan ni pošten. On zastade na pragu da rekne koju reč ohrabrenja Ani, ali je ona opet s onim čudnim izrazom zbunjenosti gledala časovnik koji je stajao na ormanu u duborezu.

– Nemate razloga da se plašite, Ana – reče on, a ona prestade da posmatra časovnik. Oči su joj vedro blistale dok je gledala u Frobišera.

– Pitala sam se da li ću ikada čuti da me oslovljavate po imenu – reče osmehnuvši se. – Hvala vam, Džime! – Ona je oklevala, a tada joj iznenada krv jurnu u lice. – Priznaću vam, bila sam pomalo ljubomorna – dodade tihim glasom, nasmejavši se samoj sebi kao da se malo postidela ovog svog priznanja.

Džim se zbuni i ne znade šta da odgovori, ali ga srećom spase Hano koji se pojavi na pragu.

– Izvinite što smetam, gospodine Frobišere, – reče osmehnuvši se – ali je stvarno neobično važno da niko ne ometa gospođicu dok sluša.

Džim pođe za Hanoom u spavaću sobu i tu zastade iznenađen. Komesar, njegov sekretar i gospodin Beks bili su u grupi postrani pored prozora. Beti Harlou je ležala na postelji gospođe Harlou, a Fransina Rolar stajala kraj zida, blizu vrata, skoro izbezumljena od straha i osvrtala se levo-desno nemirnih očiju kao neka divlja zverka. Ali nije taj neobičan raspored toliko iznenadio Frobišera koliko nešto čudno, nešto što ga je neprijatno potreslo, u izgledu same Beti. Ležala je odignuvši se malo i naslonivši se na lakat, očiju uprtih u vrata, a u očima joj je blistao najčudniji, najneobjašnjiviji divlji pogled koji je on ikada video. Bila je sasvim zaboravila gde se nalazi. Eksperiment koga se Fransina grozila nije za nju imao nikakvog značenja. Izgledala je kao opsednuta – ta stara reč prostruja Džimovim mozgom – mada joj je lice bilo nepomično kao maska, maska sleđene strasti. Cela ova čudna opčinjenost trajala je samo trenutak. Tad se Betino lice opusti; ona se ispruži na krevetu i pogleda u Hanoa očekujući uputstva.

Hano, pokazujući prstom, naredi Džimu da zauzme mesto u grupi kraj prozora, On sam postavi se s jedne strane kreveta i mahnu Fransini. Vrlo polako, ova stade kraj nogu kreveta, a Hano joj istim nemim pokretom pokaza da dođe sa strane kreveta, nasuprot njemu. Neko vreme Fransina je odbijala. Stajala je tvrdoglavo u mestu, mašući odrečno glavom, kraj donje ivice kreveta. Plašila se neke podvale, te kad je najzad, pošto joj je Beti dala znak da stane tamo gde joj je rečeno, to učinila, prilazila je tako oprezno kao da se plaši da se patos ne otvori pod njenim nogama. Hano joj dade još jedan znak i ona pogleda na parčence hartije na kome je Hano bio napisao nekoliko reči. Hartiju i uputstva je očigledno bila dobila dok je Frobišer razgovarao s Anom Apkot. Fransina je znala šta treba da učini, ali se njena podozriva seljačka priroda iz temelja bunila protiv toga. Hano joj dade znak gledajući je oštro kako bi je primorao da poslušaj, te se ona protiv volje saže nad krevet, preko tel a Beti Harlou.

Na jedan Hanov znak, ona izgovori tihim, razgovetnim šapatom:

– Ovoliko... će.... biti... dosta.

Tek što je izgovorila ovih nekoliko reči za koje je Ana Apkot rekla da ih je čula one noći kad je gospođa Harlou umrla, kad ih Hano još jedanput ponovi, i to takođe šapatom.

Pošto je prošaputao, on glasno povika svojim običnim glasom prema vratima:

– Jeste li čuli, gospođice? Da li je takav bio šapat koji je dopro do vaših ušiju one noći kad je gospođa umrla?

Svi u spavaćoj sobi čekali su napeto odgovor. Fransina Rolar, očiju uprtih u Hanoa, izgledala je smrtno preplašena. Odgovor dođe.

– Da, ali ma ko da je prošaputao, prošaputao je danas dva puta. One noći, kad sam u pomrčini sišla u riznicu, reči su bile prošaputane samo jedanput.

– Da li je isti glas prošaputao ove reči dva puta, gospođice?

– Da... Mislim da jeste... Nisam primetila razliku... Jeste.

Hano raširi ruke komičnim gestom očajanja i obrati se prisutnima:

– Sada ste svakako razumeli svrhu mog malog eksperimenta. Glas koji šapuće! Kako se on može razlikovati od nekog drugog glasa koji šapuće! Nema naglaska, nema dubine, nema boje. Čak ni pol govornika ne može se razaznati kod šapata. Stoga nemamo nikakvih dokaznih činjenica, čak ni najbeznačajnijih, za utvrđivanje ko je bila osoba koja je prošaputala »Ovoliko će biti dosta« one noći kad je gospođa Harlou umrla. – On mahnu rukom gospodinu Beksu. – Radovaću

se ako sada otvorite ove ormene, a gospođica Harlou će nam reći, što bolje ume, da li je išta iz njih izvađeno ili poremećeno.

Hano se vrati u riznicu, ostavljajući gospodina Beksa i Beti da izvrše pregled pod nadzorom komesara i njegovog sekretara. Džim Frobišer pođe za detektivom. Bio je daleko od toga da poveruje da je Hano iskreno izneo cilj svog eksperimenta. Nemogućnost raspoznavanja glasa kad se govori šapatom! Pa to je nešto što je Hanou moralo biti poznato iz stotinu ranijih slučajeva! Ne, ovakvo tumačenje nije se moglo održati. Pravi razlog za ovu melodramatičnu scenu koju je Hano režirao morao je biti sasvim drugi. On je pošao za Hanoom u nadi da pronađe koji je to razlog, kad ga ču gde govori tihim glasom, te zastade u garderobi blizu pobočnih vrata kako bi mogao da čuje svaku reč a da ipak ne bude viđen.

– Gospođice, – Hano se obraćao Ani Apkot – ima nešto na ovom časovniku što vas kopka.

– Da... naravno, to je besmislica... Mora biti da grešim... Tu je orman i na njemu časovnik.

Džim je po glasovima mogao da pozna da oboje stoje u blizini ormana u duborezu.

– Da, da, – navaljivao je Hano – pa ipak nešto vam smeta.

Nasta kratko ćutanje. Džim je mogao da zamisli kako devojka prelazi pogledom sa časovnika na vrata kraj kojih je stajala, i opet sa vrata na časovnik. Svakako da je ona scena u spavaćoj sobi bila izvedena kako bi se izvuklo neko priznanje od Ane Apkot u pogledu neistinitosti njenog iskaza. Da li Hano sada, pošto eksperiment nije uspeo, pribegava nekom drugom triku, postavlja neku novu zamku?

– Pa? – zapitkivao je on uporno. – Šta vam tu smeta?

– Izgleda mi, – odgovori Ana nesigurnim glasom – da časovnik sada stoji niže no onda. Naravno, to je nemoguće... ja sam ga samo letimično pogledala... Pa ipak moje sećanje dočarava mi tu scenu tako živo – soba preda mnom osvetljena za trenutak bleštavom svetlošću, a onda opet utonula u mrak... Da, činilo mi se onda da je časovnik stajao više... – i iznenada zastade kao da ju je neka ruka koja je opominjala dohvatila za mišicu. Da li će nastaviti? Džim se još uvek pitao šta će biti kad se neosetno, kao gipka životinja, Hano pojavi na vratima i ugleda ga.

– Pa, gospodine Frobišere, – reče, dok mu se u glasu opažalo olakšanje – moraćemo uskoro da vas učlanimo u Parisku policiju. To mi je jasno. Uđite!

On uze Džima za ruku i uvede ga u sobu.

– A što se tiče časovnika, gospođice, svetlost se upalila i ugasila – bilo bi čudno ako biste uspeali da u tom deliću sekunde jasno vidite i zapazite sve pojedinosti. Ne, tu nema ničeg! – On se spusti u jednu naslonjaču, te presede neko vreme nem i potišten.

– Rekli ste mi jutros, gospodine, da lutam u pomrčini, da samo nagađam i nasumice udaram, kopkajući po starim nevoljama koje bi bilo bolje ostaviti mirno u grobovima, a na kraju ništa ne otkrivam. Na časnu reč, verujem da ste u pravu! Moj mali eksperiment! Da li je ikad bilo odvratnijeg, neuspeha?

Hano se iznenada uspravi.

– U čemu je stvar? – zapita.

Džimu Frobišeru prostruja kroz glavu nov niz misli. Potpuno razočaranje koje se ogledalo na Hanoovom licu i u njegovom držanju pomoglo mu je da razume. Da, njegov eksperiment je pretrpeo neuspeh. A to stoga što se njim ciljalo na Fransinu Rolar. Pozvao ju je bez prethodnog upozorenja, zatražio od nje da odmah odigra jednu scenu, šta više da bude glavni učesnik u njoj, u nadi da će je to tako potresti te će popustiti i priznati krivicu. Sumnjao je i na Anu. Pa da, Ana je morala da ima saučesnika. Da se taj saučesnik otkrije – eto cilja ovog eksperimenta. A on je pretrpeo odvratniji neuspeh, kao što je sam Hano priznao. Fransina se prepala ovog ispitivanja, ali je razlog njenog straha bio očigledan – strah od policije, sumnja da će biti postavljena neka zamka., plašljiva bespomoćnost neukog. Ona se nije uhvatila u Hanoovu mrežu. Ipak, Džim nijednu od ovih svojih misli nije poverio Hanou. Na njegovo pitanje u čemu je stvar, on odgovori jednostavno:

– Ništa.

Hano udari dlanovima po ručicama svoje naslonjače.

– Ništa, a? Ništa! To je jedini odgovor u ovom slučaju. Na svako pitanje! Na svako pretraživanje! Ništa, ništa, ništa, – i dok je poslednje reči izgovarao tihim glasom, jedan zapanjen uzvik dopre iz spavaće sobe.

– Beti! – uskliknu Ana.

Hanoove utučenosti nestade kao da je rukom odneta. Džim je imao utisak da je iskočio iz svoje naslonjače i preleteo preko garderobe još pre no što se krik utišao. Svakako da Beti nije imala vremena da se pomakne. Stajala je ispred stočića za šminkanje i gledala u veliku kutiju za nakit od tamnoplave maroko kože, dižući i spuštajući otvoreni poklopac sa izrazom potpune neverice.

– Aha! – reče Hano. – Nije zaključana. Najzad smo na nešto natrapali, gospodine Frobišere. Evo jedne otključane kutije za nakit, a kutije za nakit se ne otključavaju same od sebe. Da li se tamo nalazila?

On pogleda u pravcu uzidanog plakara, čija su vrata stajala otvorena.

– Da – reče Beti. – Otvorila sam vrata i izvadila kutiju uhvativši je za ručice sa strane. Poklopac se otvorio kad sam ga dodirnula.

– Pogledajte molim vas unutra i vidite da li štogod nedostaje?

Dok je Beti ispitivala sadržaj kutije za nakit, Hano priđe Fransini, koja je stajala postrani. On je uze za ruku i privede vratima.

– Žalim ako sam vas uplašio, Fransino – reče. – Ali, na kraju krajeva mi nismo toliko strašni, mi iz policije, zar ne? Ne, sve dotle dok male devojkice drže svoje dobre male jezike, dotle možemo da budemo vrlo dobri prijatelji. Naravno, ako neko bude brbljao, mala Fransino, i ako bude ogovarao, mala Fransino, i ako onaj lepuškasti pekarski momak sutra počne po Dižonu da širi priču o malom eksperimentu koji je Hano izveo, Hano će lako znati gde da potraži te brbljivce.

– Gospodine, neću izustiti ni reči – uzviknu Fransina.

– A to ćete mudro učiniti mala Fransino! – nastavi Hano sladunjavim, svilenim glasom. – Hano može da se pokaže kao najgadniji od gadnih čika prema nevaljalim malim brbljivicama. Ohoho, nego kako! On ih zgrabi – ovako – za gušu, ali će dugo vremena proći pre no što bude rekao: »Ovoliko će biti dosta«!

On završi svoje pretnje sasvim prijateljskim osmehom i izgura Fransinu Rolar iz sobe. Tada se vrati ka Beti, koja beše izvadila jednu pregradu iz kutije i otvarala neke manje kutijice koje su ležale na dnu. Svetlost se presijavala po ogrlicama i narukvicama, broševima i prstenju, ali je Beti i dalje tražila.

– Da li nešto nedostaje, gospođice?

– Da.

– Najzad, i mora nešto da nedostaje – nastavi Hano. – Kad se već ubistvo izvrši, za to mora da postoji neki uzrok. Smeo bih da se kladim da je nakit koji nedostaje od velike vrednosti.

– Tako je – potvrdi Beti. – Ali nadam se da sam se samo zabunila. Nesumnjivo da ćemo ga negde naći, zabačenog u nekoj drugoj fijoci. Ona je govorila vrlo užurbano i očigledno s molbom da se stvar na ovome svrši. – U svakom slučaju, ono što je nestalo je moje, zar ne? A ja ne mislim da podražavam gospodina Borisa. Ja se neću žaliti.

Hano zavrte glavom.

– Vi ste vrlo ljubazni, gospođice. Ali mi ovde avaj! ne možemo reći »Ovoliko će biti dosta«. – Džimu se učini vrlo čudno što on tako uporno ponavlja reči prošaputane na dan ubistva. – Ovde se ne radi o slučaju krađe, već o ubistvu. Mi moramo da nastavimo istragu. Šta je to što nedostaje?

– Jedna biserna ogrlica – odgovori Beti oklevajući.

– Velika?

Bilo je primetno da je, ukoliko je Beti više oklevala, Hano postajao sve netrpeljiviji i nagliji.

– Ne baš mnogo.

– Opišite mi je, gospođice!

Beti se ustezala. Stajala je zbunjena i gledala u vrt. Tada, pomirivši se sa sudbinom, poslušala.

– Bilo je trideset i pet bisera – ne vrlo velikih, ali savršeno istih po veličini i vrlo lepog sjaja. Moj ujak sakupljao ih je sa mnogo truda nekoliko godina. Gospođa Harlou mi je sama rekla da su njega koštali blizu sto hiljada funti. Njihova sadašnja vrednost bila bi još veća.

– Čitavo bogatstvo, znači! – uzviknu Hano.

Niko živi u sobi nije verovao da bi se ta ogrlica mogla negde naći i da je samo slučajno zaturena. Ovim se Hanoov slučaj sam po sebi popunjavao. Još jedan podatak bio je dodat tog dana posle podne. Ovaj ili onaj eksperiment mogu da ne uspeju. Šta to mari? Sada je otkriven i povod ubistvu. Džim nagonski oseti da ništa više neće moći da spreči da se dođe do određenog rezultata; da će istina, slično svetlosnom zraku koji putuje milion godina, najzad pasti na neku tamnu tačku, i da će se neko bespomoćan i zaslepljen naći obasut svetlošću – zločinac.

– Ko je znao za tu vašu ogrlicu, gospođice, osim vas? – zapita Hano.

– Svi u kući. Gospođa ju je skoro svakodnevno nosila.

– Znači da ju je imala, dakle, i na dan svoje smrti?

– Da, ja... – Beti počeo, ali se okrete Ani tražeći potvrdu, a onda se opet hitro obrnu: – Mislim da jeste.

– Sigurna sam u to – reče Ana pouzdano, iako joj je lice prilično pobledele a u očima se čitala uznemirenost.

– Koliko dugo je već Fransina Rolar kod vas? – zapita Hano Beti.

– Tri godine. Ne, nešto više. To je jedina sobarica koju sam ikada imala – odgovori Beti nasmejavi se.

– Jasno mi je – reče Hano zamišljeno; a ono što je njemu bilo jasno, pomisli Džim Frobišer, izgleda da je i svima drugima u sobi jasno. Niko nije gledao u Anu Apkot. Stari članovi posluge ne krađu skupocene ogrlice: Ana Apkot i Žana Boden, bolničarka, bile su jedine koje su došle u kuću Grenel ovih posljednjih godina, a Žana Boden bila je poznata po čvrstini svoga karaktera. I tako je izgledalo da se sumnja svodi na svega jednu osobu, iako to niko nije iskazao rečima.

Hano sad poče da razgleda bravu na ormanu i zavrte glavom. Onda priđe stočiću za oblačenje i kutiji u maroko koži.

– Aha! – reče življe zainteresovan. – To je druga stvar. – I naže se pažljivo nad kutiju.

Ta kutija se uopšte nije zaključavala ključem. Na njenoj prednjoj strani bila su tri mala pozlaćena dugmeta, a brava se zatvarala na taj način što bi se svako od ovih dugmeta okrenulo određen broj puta. Broj okretaja je kod svakog dugmeta bio proizvoljan, a onaj ko bi hteo da otvori morao je da poznaje celu formulu – dragulje gospođe Harlou čuvala je šifra.

– Ovo nije bilo otvarano nasilnim putem – reče Hano, ponovo se uspravivši.

– Možda je moja ujna zaboravila da zaključa kutiju – reče Beti.

– Naravno da je to moguće – složi se Hano.

– I naravno da je ova soba bila svima pristupačna od sahrane moje ujne pa do nedelje izjutra, kad su vrata bila zapečaćena.

– Čitava nedelja dana, i to sa Borisom Vaberskim u kući – reče Hano.

– Da... da – potvrdi Beti. – Ali... ja se ipak nadam da je ogrlica samo zaturena i da ćemo je naći. Vidite li, gospodin Boris je očekivao da dobije nešto novaca od mojih pravozastupnika u Londonu. Nesumnjivo se nadao da će se sa mnom nagoditi. Ne izgleda mi verovatno da ju je on ukrao, jer da je imao ogrlicu, ne bi mu bilo potrebno da traži hiljadu funti.

Džim nije ni mislio na Borisa dok je razmišljao o ogrlici. Setio se njega tek kad mu je Hano spomenuo ime, ponadavši se da će posumnjati na Vaberskog kao kradljivca. Ali nada je opet iščezla kad je Beti ustežući se i nerado iznela svoje razloge. S druge strane, ako su Boris i Ana bili stvarno saučesnici u ubistvu, pošto je on želeo da dođe do onoga što mu je zaveštano, možda je ogrlica bila određena kao Anin udeo. Sve više i više, posmatrano bilo s koje strane, činjenice su optuživale Anu.

– Dobro, videćemo onda da li stvarno nije zaturena – reče Hano. – A u međuvremenu, gospođice, bilo bi dobro da zaključate ovu kutiju i da je danas posle podne odnesete svojim bankarima.

Beti spusti poklopac i obrte dugmad jedno za drugim. Tri puta nešto kratko, oštro zazveketa.

– Nadam se da se niste poslužili kombinacijom koju je koristila gospođa Harlou? – reče Hano.

– Nisam ni znala koju je kombinaciju ona upotrebljavala – reče Beti. Ona vrati kutiju sa nakitom u orman, i otpoče da pretražuje fijke i ormene u poteri za ogrlicom. Ali nikakav rezultat se ne pokaza, isto kao ni pri traganju za otrovnom strelom u riznici.

– Sve smo pregledali – reče najzad Hano.

– Nije tačno. Nešto ste propustili.

Ovu ispravku učinila je mirno Ana Apkot. Stajala je postrani, vrlo bleđa i prkosna. Sada je znala da je pod sumnjom. Baš ona briga s kojom su svi izbegavali da je pogledaju to joj je najjasnije pokazala.

Hano se osvrte po sobi.

– Šta bismo još mogli da učinimo? – zapita,

– Možete da pretresete moje sobe.

– Ne! – uzviknu Beti naglo. – Jato ne želim!

– Oprostite, -- reče Ana – ali pravičnost prema meni to traži.

Gospodin Beks vatreno klimnu glavom.

– Gospođica je sasvim u pravu – reče on.

Ana se sada obrati Hanou.

– Ja neću ići s vama. Ništa nije zaključano u mojoj sobi osim jedne kožne torbice. Njen ključ ćete naći u levoj fijoci mog stočića za oblačenje. Čekaću vas u biblioteci.

Hano se pokloni, a pre no što je mogao da se makne Beti učini jednu stvar zbog koje bi Džim mogao pred svima da je zagri. Ona priđe pravo Ani i obujmi je rukom oko struka.

– Čekaću s tobom, Ana – reče. – Naravno da je ovo sve smešno. – I ona izvede Anu iz sobe.

Nalazak strele

Anine sobe bile su na drugom spratu, a prozori su gledali u baštu. Imala je spavaću sobu i sobu za rad, spojene vratima. Sobe su bile niske, pod krovom, ali prostrane, i Hano, dok je razgledao sobu, reče u nedoumici:

– Pa... najzad, ako se neko iznenada izbezumi od straha, lako može da luta u tami po ovoj sobi i da ne uspe da nađe prekidač. Kod kreveta ga nema. – Tada sleže ramenima. – Ali, svakako, potrebno je biti oprezan i proveriti sve pojedinosti koje se mogu proveriti. Sad je sve u redu, – Nedoumica iščeze iz njegovog glasa.

Sve ove reči bile su španska sela za policiskog komesara, njegovog sekretara i gospodina Beksa. Tevene je odista oštro gledao u Hanoa, kao da se sprema da postavi jedno od onih pitanja na koja ga je Hano ovlastio. Ali Žirardo, komesar, koji je zadihano disao posle penjanja uz dvoje stepenice, prvi progovori.

– Ništa ovde nećemo naći što bi nam poslužilo – reče on. – Ta zgodna cura nikad nas ne bi pozvala da čeprkamo među njenim lepim stvarčicama kada bi ovde bilo zaista nečeg za otkrivanje.

– Nikad se ne zna – odgovori Hano. Pogledajmo!

Džim pređe u sobu za rad. Nije želeo da korak po korak prati Hanoa i komesara pri traganju, a primetio je na stolu koji je stajao u sredini sobe hartiju i pribor za pisanje. Želeo je da celokupnu ovu zbrku dokaza, činjenica i laži, u koje je za protekla dva dana bio zapao, pregleda, razdvoji i sredi, a znao je da nema boljeg načina no da to kratko zapiše u obliku argumenata »za« i »protiv«, kao što je činio Robinson Kruso na pustom ostrvu. Imaće na raspoloženju čitav sat vremena dok Hano bude neumorno tragao. On uze komad hartije, izabra nasumce jedno pero i baci se na posao. Ipak je to koštalo Anu Apot podobar broj listova hartije, a pero mu je nekoliko puta ispalo iz uvlake pre no što je završio. Ali je najzad svoj problem sveo na sledeće:

Za

Protiv

1) Iako se sumnja da je ubistvo Ali s obzirom na odsustvo bilo izvršeno javila tek kad je »Rasprava o kakvog otrova u lešu, nije jasno kako će

Sporantusu Hispidusu« vraćena na zločinac moći da bude osuđen, izuzev policu, kasniji razvoj događaja, tj. ako:

nestanak otrovne strele, uvođenje u slučaj ozloglašenog Žana Kladela, priča Ane Apkot o njenoj poseti riznici i sada misterija nestanka biserne ogrlice gospođe Harlou daju očigledan dokazni materijal za istragu.

a) prizna;

b) bude dokazano da je izvršio još jedan zločin slične prirode. Hanoova teorija – jedan trovač ostaje uvek trovač.

2) Ako je ubistvo uopšte izvršeno, verovatno je to učinjeno noću u pola jedanaest, kada je Ana Apkot u riznici čula šum gušanja i šapat: »Ovoliko će biti dosta.

Kazivanje Ane Apkot može biti delimično ili sasvim neistinito. Ona je znala da će spavaća soba gospođe Harlou biti otvorena i ispitana. Ako je znala i da je biserna ogrlica nestala, morala je uvideti da će za nju biti bolje ako izmisli kakvu priču pre no što se nestanak ogrlice otkrije, čime će sa sebe otkloniti sumnju.

3) Jasno je da – ma ko izvršio ubistvo, ukoliko je ubistvo izvršeno – Beti Harlou s tim nema nikakve veze. Primala je bogato izdržavanje. Bila je te noći na balu kod g. de Pujaka. Sem toga, posle smrti gospođe Harlou ogrlica je postala njena svojina. Da je ona izvršila ubistvo, ogrlica ne bi iščezla.

Moguće je da nestanak ogrlice nema nikakve veze s ubistvom, ukoliko je ono uopšte izvršeno.

4) Pa ko sa onda mogući krivci?

(I) Posluga.

Svi članovi posluge su već više godina u službi i pouzdani. Nije verovatno da bi se ma ko od njih mogao toliko razumeti u »Raspravu o Sporantusu Hispidusu« da bi mogao to iskoristiti. Ako je ma ko od njih umešan u slučaj, onda je bio samo saučesnik ili pomoćno lice koje je radilo po uputstvima.

(II) Žana Boden, bolničarka.

Niko ne sumnja u nju. Njeno dosadašnje vladanje je ispravno.

Njoj treba posvetiti više pažnje. Suviše se olako prihvatilo da ona nema nikakve veze sa zločinom.

(III) Fransina Rolar. Ona se svakako bila uplašila danas posle podne. Ogrlica bi za nju predstavljala iskušenje.

Da li se to ona bila nadvila nad Anom Apkot u mraku?

Bila se uplašila policije kao ustanove, a ne stoga što je optužuju zbog zločina. Odigrala je svoju ulogu u rekonstrukciji scene ne odavši se. Ukoliko je ona u pitanju, i ona bi, iz razloga iznetih gore, došla u obzir samo kao pomoćno lice.

Njeno primanje u kuću ne mora nepovoljno da se tumači. Sve dok ne saznamo više o njenoj prošlosti, nemoguće je suditi.

(IV) Ana Apkot. Primljena je u kuću Grenel posredništvom Vaberskog, i to pod sumnjivim okolnostima. Siromašna je, plaćena družbenica, a ogrlica vredi čitavo bogatstvo.

Njen prikaz događaja u noći od dvadeset sedmog aprila može da bude tačan od početka do kraja.

Bila je u kući one noći kad je gospođa Harlou umrla. Rekla je Gastonu da može da ugasi svetlost i da ranije legne te večeri. Lako je mogla da pusti unutra Vaberskog i da primi ogrlicu kao svoj udeo plena za saučesništvo.

U tom slučaju gledište da je ubistvo izvršeno postaje neobično verovatno. Ali ko je prošaputao: »Ovoliko će biti dosta?« I ko se bio nadneo nad Anu Apkot kad se probudila one noći?

Priča koju nam je ispričala u bašti može da bude veran prikaz događaja koji se stvarno dogodio, ali prilagođen potrebama. Možda je ona bila ta osoba koja je prošaputala: »Ovoliko će biti dosta«. Možda je to baš ona prošaputala Vaberskom.

Njene veze sa Vaberskim bile su dovoljno bliske da je on mogao da računa na njenu podršku kada je podneo optužbu protiv Beti.

(V) Vaberski.

Nekarakteran tip, pokušao da ucenjuje.

Bio je u novčanoj oskudici i očekivao zamašno nasleđe od gospođe Harlou.

Možda je već pomišljao na ubistvo kad je uveo Anu Apkot u kuću.

Pošto mu se izjalovio pokušaj da nešto učari zločinom, optužio je Beti za taj isti zločin, pokušavajući da ucenjuje.

Čim je saznao da je leš gospođe Harlou iskopan i izvršena obdukcija, on je klonuo. Znao je, ako se sam poslužio otrovnom strelom, da se nikakav trag otrova ne može naći.

Ali on bi isto tako klonuo i da je verovao da nikakvo ubistvo nije ni bilo izvršeno.

Znao je za Žana Kladela i, prema sopstvenom kazivanju, bio u ulici Gambeta u blizini njegove radnje. Moguće je da je sam išao da Kladelu plati za pripremanje Strofantusovog otrova.

Ako je izvršeno ubistvo, dva lica koja su očigledno najsumnjivija jesu Ana Apkot i Vaberski, i to kao saučesnici.

Do tog zaključka Frobišer je nerado došao, i već dok ga je pisao javljala su se u njegovoj svesti neka pitanja na koja nije mogao da odgovori. Bio je svestan toga da je savršeni žutokljunac u vođenju istrage u vezi sa zločinom, i priznavao da bi možda njegove misli pošle nekim drugim putem kad bi saznao odgovore na ta pitanja.

Stoga on ta pitanja koja su ga dovodila u nedoumicu zapisa ispod svog memoranduma:

Ali

(1) Zašto Hano ne pridaje važnosti vraćanju »Raspave o Sporantusu Hispidusu« na njeno mesto u biblioteci?

(2) Šta ga je toliko zapanjilo kad smo bili na vrhu kule?

(3) Šta je hteo da mi kaže u kafani na Plas d'Arm, pa je najzad prećutao?

(4) Zašto je Hano, tražeći nestalu otrovnu strelu, pretražio svaki ćošak u riznici – izuzev unutrašnjost nosiljke?

Šum pažljivo zatvorenih vrata trže ga iz razmišljanja. On se osvrnu. Hano je baš ušao iz spavaće sobe, zatvorivši vrata za sobom. Stajao je s rukom na bravi gledajući Frobišera ćudnim, ukoćenim pogledom. Tada brzo priđe kraju stola za kojim je Frobišer sedeo.

– Kako mi vi pomažete! – reće tihim glasom, smešeći se. – Kako mi vi pomažete!

Ma koliko se Džim trudio da u tim rećima otkrije prizvuk potsmeħa, to mu nije polazilo za rukom. Hano je govorio potpuno iskreno, oći su mu blistale, a njegovo krupno lice dobilo je neobićno prepreden, oštar izraz, koji je Džim već naućio da povezuje sa nekim novim nalaskom u istrazi.

– Mogu li da pogledam šta ste napisali? – zapita Hano.

– Neće vam koristiti – odgovori Džim skromno, ali Hano nije hteo da popusti.

– Uvek vredi znati šta drugi ljudi misle, a još više šta drugi ljudi vide. Šta sam vam rekao u Parizu? Poslednja stvar koju ćovek primeti je taćno ona koja mu je pred noseć. – I on poće da se smeje tiħo ali neprekidno, uđivajući u tome što Džim ne mođe da ga shvati. Frobišer preko volje uze svoj memorandum i pruži ga Hanou, poštiden kao da je to neki đaćki pismeni zadatak, ali ipak nadajući se da će dobiti odgovor na neka od zapisanih pitanja.

Hano sede na kraj stola pored Džima i proćita pobrojane taćke i pitanja vrlo polako, povremeno se osmehujući, a katkad mrmljajući »Aha!«, ali potpuno nepromenjena izraza lica. Džim je bio u nedoućmici da li da mu istrgne hartiju iz ruku i poćepa je, ili da prilićno gordo posmatra svoje delo. Jedna stvar bila je jasna. Hano je njegove pribeleške shvatio ozbiljno.

Sedeo je nad njima i razmišljao trenutak-dva.

– Da, tu su pitanja i dileme. – On pogleda prijateljski Frobišera. – Poslućiuć se jednom alegorijom. Ja imam jednog prijatelja koji je matador u Španiji. On mi je prićao o biku i o tome kako su lakoućni ljudi koji smatraju da je bik glup. Nemojte da se uzbudujete i da smatrate ovo kao uvredu, pa da mi kažete kako se prosto izrađavam i kako je moj ukus grozan. Sve to ja znam vrlo dobro. Ali, slušajte mog prijatelja matadora! On kađe da bik Źeli da neodloćno pobije sve matadore u Španiji; samo mu jedna stvar za to nedostaje, a to je malo iskustva. I

to vrlo malo, jer on brzo uči. Pazite! Računa se da između ulaska bika u arenu i njegove smrti protekne dvadeset minuta. Više i ne sme da bude, ako je matador mudar, jer bik vrlo brzo uči ratna pravila arene. E pa, ja sam stari bik koji se borio u areni mnogo puta. Vama je ovo vaša prva korida.² Od dvadeset minuta tek je prošlo deset. Vi ste mnogo naučili. Da, evo nekoliko lukavih pitanja za koja nisam očekivao da ćete ih postaviti. Kad bude prošlo svih dvadeset minuta, sami ćete odgovoriti na sva četiri. U međuvremenu, – on uze pero i kod tačke 1) napisa sitnu dopunu – odveo sam stvar korak dalje. Pogledajte!

On pruži memorandum Džimu da ga pogleda. Džim pročita:

» ... kasniji razvoj događaja, tj. nestanak otrovne strele, uvođenje u slučaj zloglasnog Žana Kladela, priča Ane Apkot o njenoj poseti riznici, i sada misterija nestanka biserne ogrlice gospođe Harlou i **nalazak strele**, daju očigledan dokazni materijal za istragu«.

Džim uzbuđeno skoči na noge.

– Dakle, našli ste strelu? – uzviknu, gledajući ka vratima spavaće sobe Ane Apkot.

– Nisam ja, prijatelju – odgovori Hano, nasmejavši se.

– Onda komesar?

– Ne, nije ni komesar.

– Onda njegov sekretar? – Džim se spusti na stolicu. – Žalim. Suviše je kicoš. Ne sviđa mi se.

Hano se oduševljeno nasmeja.

– Utešite se! I meni se ne sviđa taj mladi džentlmen kojim se svi toliko ponose. Moris Tevene ništa nije našao.

Džim pogleda Hanoa zbunjeno.

– To je neka zagonetka – reče.

Hano zadovoljno protrlja ruke.

² Borba sa bikovima.

- Dokažite mi da ste već deset minuta u areni – reče.
- Mislim da sam tek pet minuta – odgovori Džim s osmehom. – Čekajte da razmislim! Strela još nije bila otkrivena kad smo ušli u ove sobe?
- Nije.
- A sad je nađena?
- Jeste.
- A niste je našli vi?
- Ne.
- Ni komesar?
- Ni on.
- Ni Moris Tevene?
- Ne.

Džim se zamisli i zavrte glavom.

- Nisam proveo ni minut u areni. Ništa ne razumem.

Hanoovo lice je sijalo od oduševljenja.

- Onda ću uzeti vaš memorandum i nešto dopisati.

On šakom leve ruke sakri hartiju od Džimovog pogleda, dok je desnom pisao. Tada je pobeđničkim pokretom postavi pred Džima. Ispod poslednjeg pitanja nalazio se odgovor, ispisan Hanoovim urednim, sitnim. rukopisom.

Džim pročita:

(4) Zašto je Hano, tražeći nestalu otrovnu strelu, pretražio svaki ćošak u riznici -- izuzev unutrašnjost nosiljke?

Ispod ovog pitanja Hano je napisao kao da sam Džim Frobišer odgovara na ovo pitanje:

»Hano je pogrešio što je zaboravio da ispita unutrašnjost nosiljke, ali srećom ovaj žalosni propust nije izazvao nikakve nepovoljne posledice. Jer je život, taj nepopravljivi dramatičar, tako udesio da uvlaka za pero kojom sam napisao ovaj memorandum bude načinjena o drške strele«.

Džim pogleda uvlaku i baci je uzviknuvši uplašeno.

To je bila strela – vitka, sa držaljkom sličnom olovci, koja se lako širila tamo gde su prsti hvatali, a pero je bilo zabodeno u sićušan procep načinjen za nameštanje gvođenog vrška! Džim se seti da se pero dva-tri puta rasklimalo i ispalo na list hartije, dok ga on nije snažno ugurao.

Tada ga prostreli jedna strašna misao. Brada poče da mu drhti; gledao je Hanoa uplašeno.

– Pitam se da nisam grickao vrh uvlake dok sam smišljao svoje rečenice – promuca on.

– O bože! – uzviknu Hano, zgrabi uvlaku i snažno je protrlja svojom džepnom maramicom. Onda je raširi na stolu i, izvadiвши iz džepa malu lupu pažljivo je ispita. Zatim odahnu s olakšanjem.

– Nema ni najmanjeg traga od one crvenkasto-smeđe ilovače od koje je načinjena otrovna smesa. Strela je bila dobro ostrugana pre no što je stavljena među ostala pera i uvlake. Očaran sam. Strašno bi mi bilo žao kad bih sada morao da izgubim svog mlađeg kolegu.

Frobišer duboko uzdahnu i zapali cigaretu, pa dade još jedan dokaz da je pravi bik novajlija.

– Prošle su dve nedelje otkako je gospođa Harlou ubijena, ukoliko je uopšte ubijena! – uzviknu on. – Ne razumem zašto strela nije bila sasvim uništena!

– Kakva je to ludost da se drška ove strele, koju bi blagodareći slikama u Raspravi i dete moglo da pozna, stavi među ostale uvlake za pera bez ikakvog prikriivanja! – uzviknu on.

Izgledalo je da Ana Apkot dobrovoljno gura svoj vrat u drveni okvir giljotine.

Hano zavrte glavom.

– Nije to baš tako ludo, prijatelju! Stara pravila su najbolja. Sakri jednu stvar u neki zabačeni ugao i možeš biti siguran da će je pronaći. Pusti je nesmotreno da leži svakom na vidiku i niko je uopšte neće primetiti. Ne, ne! To je bilo pametno urađeno. Ko je mogao predvideti da ćete se vi, umesto da posmatrate naše traganje, zavaliti u stolicu i pisati svoj dragoceni memorandum na hartiji gospođice Ane? Pa čak ni dok ste pisali niste primetili kakvo je vaše pero. A i zašto biste?

Džim ipak nije bio zadovoljan.

– Ali sve do jutros pitanje strele nije se uopšte postavljalo – odgovori Hano.
– To je bila retkost, inventar zbirke – zašto to uništavati? Ali jutros je ova strela postala opasna po svoga vlasnika. Stoga je morala da bude žurno skrivena. Nije bilo mnogo vremena. Jedan sat dok smo se vi i ja divili Mon Blanu sa vrha kule.

– I dok je Beti bila van kuće – dodade brzo Džim.

– Da, to je tačno – reče Hano. Na to nisam mislio. Možete ovu tačku dodati, gospodine Frobišere, uz razloge koji stavljaju gospođicu Harlou van sumnje. Da.

On je neko vreme razmišljao, i pokatkad bi prozborio nekoliko reči, više se obraćajući samom sebi no svom drugu: »Dotrčati ovamo gore... preseći strelu... zaokružiti vrh što se bolje moglo u brzini... malo ga premazati... pomešati sa ostalim uvlakama. Nije tako rđavo!« On klimnu glavom odajući priznanje veštini.
– Ali uprkos svemu tome crno se piše toj divnoj gospođici Ani nežne kože i ljupkog ponašanja.

Neki šum sličan pomeranju nameštaja u spavaćoj sobi kraj susednih vrata privuče njihovu pažnju. Detektiv izvadi pero iz drške strele.

– Zadržaćemo ovu stvarčicu kod sebe dok ne dođe pravi čas – reče brzo i zavi ovu neobičnu uvlačku u list hartije. – Za ovo ćemo znati samo vi i ja: Niko drugi. To je moj slučaj, ne Žirardov. Nećemo nikome pričinjavati nezgode i teškoće sve dok ne budemo bili sigurni.

– Slažem se – reče Džim spremno. – Svakako imate pravo.

Hano pažljivo spusta dršku strele u džep.

– I ovo, takođe – reče i uze memorandum Džima Frobišera. Ne bi bilo zgodno da ga nosite sa sobom i možda izgubite. Ostaviću ga u prefekturi zajedno sa ostalim stvarčicama koje sam pokupio.

I stavi memorandum u novčanik, pa ustade sa stolice.

– Ostatak ove drške je nesumnjivo negde u ovoj sobi, i sasvim lako ga možemo i naći. Ali nećemo imati vremena da ga tražimo, a sem toga, glavni deo već imamo.

Baš kad su se vrata otvorila i komesar i njegov sekretar izašli iz spavaće sobe, Hano se okrete kaminu, nad kojim je, u okviru ogledala bilo zataknuo nekoliko posetnica.

– Ogrlica nije u ovoj sobi – reče gospodin Žirardo glasom koji ne dopušta pogovora.

– Nije ni ovde – odgovori Hano sa nepokolebljivim uverenjem. – Siđimo dole.

Džim je zapanjen. Niko u ovoj sobi nije ni tražio ogrlicu. Najpre nosiljka, a sada ova soba bile su sasvim zanemarene. Hano prvi siđe niz stepenice, ne osvrćući se. Nije bilo sumnje zašta je on u Parizu sebe i svoju sabraću nazvao slugama boginje sreće.

XVI

Hano se smeje

U podnožju stepeništa Hano se zahvali policiskom komesaru na pomoći.

– A što se tiče ogrlice, naravno da ćemo pretražiti stvari svih osoba u kući – reče on. – Ali nećemo ništa naći. U to možemo biti sigurni. Jer ako je ogrlica ukradena, od tog trenutka je prošlo već toliko vremena da nema više nikakve nade.

On isprati Žirardoa do izlaza klanjajući mu se sa mnogo poštovanja, dok gospodin Beks odazva Džima Frobišera na stranu.

– Mislio sam da bi možda gospođici Ani bila potrebna izvesna pravna pomoć – reče. – Vi i ja smo punomoćnici gospođice Harlou. A... možda je pomalo teško biti dovoljno odmeren u ovom tugaljivom pitanju... možda interesi ovih dveju mladih dama nisu istovetni. Stoga ne bi bilo sasvim ispravno s moje strane ako bih joj ponudio svoje usluge. Ali mogu da preporučim jednog vrlo dobrog advokata u Dižonu, svog prijatelja. Vidite li, to može da bude dosta važno.

Frobišer se složio s njim.

– Možda, zaista. Hoćete li mi dati adresu svog prijatelja? – reče.

Dok je on zapisivao adresu, Hano skrete pažnju na sebe jer iznenada počeo naglas da se smeje. Najčudnije u svemu tome bilo je što nije postojao nikakav razlog za smejanje. Hano je stajao sam između njih i ulaznih vrata. Napolju, u dvorištu nikog nije bilo na vidiku. U tremu su Džim i gospodin Beks razgovarali tihim glasom o ozbiljnim pitanjima. Hano se smejavao naprasno, a u njegovom smehu osećalo se veliko olakšanje.

– Toliike godine sam proživio a nikad dosad to nisam primetio – uzvikivao je glasno, čudeći se kako uopšte nešto postoji što se može primetiti a da to on, Hano, nije primetio.

– A šta to? – zapita Džim.

Ali Hano ne odgovori. Projuri kroz trem pored Frobišera i njegovog sagovornika, i iščeze u riznici; zatvori za sobom vrata, čak ih i zaključa.

Gospodin Beks se nadmeno isprsi.

– Izgleda da je ovo neki čudak, ovaj Hano. Ne bi dobro prošao u Dižonu.

Džim poče da brani Hanoa.

– On mora da glumi. To je tačno – odgovori. – Ma šta učinio i ma koliko oštroumno to učinio, on uvek ima osećanje da je u centru pažnje, kao na pozornici.

– Ti ljudi su takvi – složi se gospodin Beks. Kao i svi Francuzi, lakše mu je bilo na duši ako svakog čoveka može da strpa u odgovarajuću kategoriju.

– Ali on radi nešto vrlo važno – nastavi Džim, isprživši se malo, ponosan. Osećao je da se već petnaest minuta nalazi u areni. – On traži nešto tamo. Ja sam mu na to skrenuo pažnju, jer je on sasvim bio propustio. Prebacio sam jutros što se usteže da primi savet od ljudi koji s puno dobre volje žele da mu pomognu. Ali očigledno sam mu naneo nepravdu. On sasvim rado usvaja tuđa gledišta.

Na gospodina Beksa su te reči ostavile utisak, te on oseti izvesnu zavist.

– Moram da razmislim pa da i ja nešto predložim Hanou – reče on. Da, da! Nije li jednom neki zločinac, kad su mu gonjoci već bili za petama, ugurao bisernu ogrlicu u kutiju od palidrvaca i bacio u kanalizaciju? Čitao sam o tome, siguran sam. Moram da kažem Hanou da provede koji dan tražeći po kanalizaciji kutije od šibica. Verovatno da će tako naći ogrlicu gospođe Harlou. Da, svakako.

Gospodin Beks se primetno razveselio zbog ove misli koja mu je pala na pamet. Osećao je da je uspeo da dostigne svog engleskog kolegu. Video je Hanoa kako trupka dižonskim ulicama i svima koji ga sreću odgovara: »To je ideja gospodina Beksa, beležnika. Znaite, gospodin Beks, trg Etjena Doleta«. Još gospodin Beks nije stigao da zamisli u kome će slivniku za kanalizaciju Hano otkriti kutiju šibica sa skupocenim biserima, kad se vrata biblioteke otvoriše i Beti izađe u trem.

Ona pogleda iznenađeno dvojicu ljudi.

– A gospodin Hano? – zapita. – Nisam videla da je otišao.

– On je u riznici – objasni Džim.

– Oh! – uzviknu Beti glasom koji je odavao uzbuđenje. – Opet se tamo vratio!

Ona brzo priđe vratima i prodrma ručicu.

– Zaključano! – uzviknu pomalo iznenađeno. Govorila je ne okrenuvši se. – Zaključao se unutra! Zašto?

– Voli da se pravi važan i uvek zamišlja da je na pozornici – odgovori gospodin Beks, a Beti se okrete i pogleda ga. – Da, mi smo došli do tog zaključka, gospodin Frobišer i ja. I zato kad god nešto uradi, mora da spusti zavesu za sobom. – U tom trenutku se još jednom začu ključ u bravi.

Beti se brzo okrete kad ču ovaj zvuk i nađe se lice u lice sa Hanoom. Hano pogleda preko njenog ramena u Frobišera i sumorno zavrte glavom.

– Niste je, znači, našli? – zapita Džim.

– Ne.

Hano skrete pogled sa Džima na Beti Harlou.

– Gospodin Frobišer mi je skrenuo pažnju na jednu odličnu ideju, gospođice. Nisam bio pretražio onu divnu nosiljku. Moglo se lako desiti da je ogrlica tamo skrivena iza jastuka. Ali nije.

– A vi ste zaključali vrata, gospodine – reče Beti kruto. – Vrata moje sobe, ako smem da vas na to potsetim.

Hano se isprsi.

– Zaključao sam, gospođice – odgovori. – Pa šta?

Beti zastade, a na vrhu jezika joj je bio neki oštar odgovor. Ali ga nije izustila. Slegla je ramenima i hladno procedila dok se udaljavala od njega:

– Imali ste nesumnjivo prava da to učinite, gospodine.

Hano se nasmeja dobroćudno. Opet ju je uvredio. Ona se još jednom pokazala kao prkosno, buntovno dete koje je već upoznao juče izjutra. Ali osmeha nestade sa njegovog lica. Na pragu biblioteke stajala je Ana Apkot, vrlo bleđa, sa pritajenim plamenom u očima.

– Pretresli ste moje sobe, nadam se, gospodine – reče izazivačkim glasom.

– Svaki ćošak, gospođice.

– I niste našli ogrlicu?

– Ne! I on pođe preko trema pravo k njoj, a pogled mu se iznenada smrači.

– Gospođice, voleo bih kad biste mi odgovorili na jedno pitanje. Ali ne morate. Želim da vam to jasno stavim do znanja. Vi imate pravo da svoje odgovore zadržite za kancelariju islednog organa, a i tada da ih dajete samo u prisustvu i uz saglasnost svog pravnog savetnika. Gospodin Beks će vam potvrditi da je tako.

Devojčin prkos popusti.

– Kakvo pitanje želite da mi postavite? – zapita.

– Da mi detaljno ispričate kako ste došli u kuću Grenel.

Plamen iščeze iz Aninih očiju; trepavice joj se oboriše. Ona ispruži ruku ka dovratku da bi se pridržala. Džim se pitao da li je naslutila da se vrh strele Simona Harlou sada nalazi skriven u Hanoovom džepu.

– Bila sam u Monte Karlu... – poče ona i zastade.

– Sasvim sami? – nastavi Hano bezobzirno.

– Da.

– I bez novaca?

– Sa nešto malo novaca – popravi ga Ana.

– Koji ste izgubili – odbrusi Hano.

– Da.

– A u Monte Karlu ste se upoznali sa Borisom Vaberskim?

– Da.

– Sve je to vrlo čudno, gospođice – reče Hano ozbiljno. – »A kad bi bilo samo čudno!« pozele iz sveg srca Džim Frobišer. Ana Apkot se grčila pred detektivovim pogledom. Izgledalo je da je dovoljno još jedno pitanje pa da priznanje sklizne s njenih usana. Priznanje saučesništva sa Borisom Vaberskim! A tada? Džim u mislima nasluti strašnu budućnost koja ju je čekala. Giljotina? Možda još i gora sudbina. Jer smrtna osuda će brzo proći i sve će biti svršeno. Nekoliko mučnih nedelja, agonija iščekivanja, čas zračak nade čas najstrašniji pakao užasa; tada nekoliko groznih minuta u osvit zore – i kraj! Najzad, to bi bilo bolje od beskonačnih godina rada od koga pucaju leđa, bedne hrane i grube odeće, među zločincima u nekom francuskom zatvoru.

Džim skrenu oči s nje uzdrhtavši od nelagodnosti, i neprijatno se iznenadi kada primeti da ga Beti neobično uporno gleda; ona je manje bila zainteresovana za opasnost u kojoj se nalazila Ana nego za njegoova osećanja prema njoj.

U međuvremenu Ana se odlučila.

– Reći ću vam odmah ono malo što ima da se kaže – izjavi ona. Reći su zvučale hrabro, ali je hrabrost samo na tome i ostala. Ana je vrlo smelo izazvala ovo malo ispitivanje, a završila ga je jedva čujnim šapatom. Pa ipak, naslonjena na dovratak, uspela je da ispriča svoju istoriju. Ustvari, njen je glas ojačao kad se zanela u pričanje; jednom joj čak i osmeh istinske veselosti zatitra na usnama i u očima, a na obrazima joj se pojavioš rupice.

Sve do pre godinu i po dana ona je sa svojom majkom, udovicom, živela u Dorsetširu, mestu nekoliko milja udaljenom od Vejmuta. Živele su vrlo oskudno. Gđa Apkot se bila našla u onom očajnom položaju koji u Engleskoj čeka udovice sa malim posedom. Bila je oporezovana do grla, a zadužena preko ušiju. Za Anu su u susedstvu smatrali da ima smisla za umetnost. Posle smrti njene majke imanje je bilo prodato jednom industrijalcu kod koga je bilo založeno, a Ana je sa nešto malo novaca i mnogo nada krenula u London.

– Trebalo mi je godinu dana dok sam uvidela i shvatila da sam u crtanju amater i da ću to i ostati.

Prebrojala sam gotovinu. Bilo mi je ostalo tri stotine funti. Šta da počnem s tim novcem? Nije ga bilo dovoljno da otvorim radnju. S druge strane, mrzela sam i samu pomisao da od nekog zavisim. I tako sam odlučila da provedem deset ludih dana u Monte Karlu, pa ili da se obogatim ili izgubim i ono što imam.

Tada joj osmeh razvedri oči.

– I opet bih to učinila! – uzviknu ona bez i trunke kajanja. – Nikad ranije nisam bila van Engleske, ali sam imala prilično školskog znanja francuskog jezika. Kupila sam nekoliko haljina i šešira i otputovala. Divno sam se provela. Bilo mi je devetnaest godina. Počev od kola za spavanje pa do krupijea u kockarnici sve me je očaravalo. Otsela sam u jednom od manjih hotela na padini brda. Srela sam neke poznanike i oni su me uveli u Sportski klub. Oh, koliko je ljudi želelo da se pokaže ljubaznim prema meni! – uzviknu ona.

– To je sasvim razumljivo – reče Hano suvo.

– Da, ali tu je bilo i vrlo finog sveta – odvrati Ana, Lice joj se zažarilo pri sećanju na to kratko, veselo vreme. Za trenutak je sasvim zaboravila položaj u kome se nalazi, ili je glumila tako savršeno kao što Hano nikad dotle nije video, uprkos svom bogatom iskustvu sa zločincima.

– Tako, naprimer, bio je jedan krupije kod stola za rulet u velikoj sali Sportskog kluba. Uvek sam se trudila da sedim pored njega, jer je pazio da me niko ne pokrade, a kad bih dobijala, terao bi me da se osigram i ponešto sa gomile s vremena na vreme odvajam nastranu. Provela sam tamo pet nedelja i zaradila četiri stotine funti – a tada naiđoše tri grozne noći i ja sve izgubih, sem trideset funti koje sam bila ostavila u hotelu na čuvanje. – Ona klimnu glavom u pravcu Džima. – Gospodin Frobišer može da vam potvrdi za poslednju noć. Sedeo je pored mene i vrlo ljubazno pokušao da mi pokloni hiljadu franaka.

Ali Hano nije hteo da ona skreće sa svoga pripovedanja.

– To će mi on kasnije ispričati – reče i nastavi ispitivanje.

– Upoznali ste se sa Vaberskim pre te noći?

– Da, dve nedelje ranije. Ali ne mogu da se setim tačno ko me je upoznao s njim.

– A sa gospođicom Harlou?

– Gospodin Boris me je upoznao dan-dva docnije sa Beti za vreme popodnevnog čaja u sali hotela Pariz.

– Aha! – reče Hano. On pogleda Džima skoro neprimetno slegnuvši ramenima. Ustvari je postajalo sve očiglednije da je Vaberski uveo Anu Apkot u kuću namerno, kao deo brižljivo smišljenog plana koji je trebalo privesti u delo kad za to dođe vreme.

– Kad vam je Vaberski prvi put predložio da postanete družbenica gospođice Harlou? – zapita Hano.

– Te poslednje noći – odgovori Ana. – Stajao je prekoputa mene, s druge strane stola za rulet. Video je da gubim.

– Da – reče Hano klimajući glavom. – Pomislio je da je pogodan trenutak nastupio.

On ispruži ruke i opusti ih nemoćno niz telo. Ličio je na lekara koji prikazuje beznadežan slučaj. Upola se okrenuo od Ane, opuštenih ramena i očiju uprtih u četvrtast mramorni mozaik na podu. Džimu se nametnu misao da detektiv u tom trenutku razmišlja da li da devojkju stavi u pritvor ili ne. Ali se Beti umeša.

– Da ne bi bilo zablude, gospodine Hano – reče ona užurbano. – Nesumnjivo je tačno da je gospodin Boris prvi put spomenuo tu stvar Ani te noći. Ali ja sam već ranije bila rekla i svojoj ujni i gospodinu Borisu da bih volela da jedna prijateljica mojih godina živi sa mnom, i spomenula sam da Ana dolazi u obzir.

Hano je pogleda nepoverljivo.

– Na osnovu tako kratkog poznanstva, gospođice?

Beti ostade nepokolebljiva.

– Da. Od prvog trenutka mi se veoma svidela. Bila je usamljena. Videlo se sasvim jasno da pripada našem krugu. Svi mogući razlozi govorili su njoj u prilog. A četiri meseca koja je ovde provela dokazali su da se nisam prevarila.

Ona priđe Ani, prkosno klimnuvši glavom prema Hanou, koji odgovori srdačnim osmehom i pređe na engleski.

– I tako, znači, celu moju zamisao lepo mogu da zavijem u čistu hartiju i bacim na đubre, kako bi rekao moj dragi prijatelj Rikardo. Vi mislite tako? U redu,

protiv vernosti i ceo svet da se udruži, biće nemoćan. – I on se prijateljski pokloni Beti. Jasnije nije mogao nagovestiti Beti da je njena intervencija spasla Anu hapšenja, ili pokazati Ani da je smatra krivom.

Svi u tremu su ga tako razumeli. Stajali su, okretali se i obrtali unaokolo i nisu znali gde da pogledaju, a usred te smetenosti desi se jedan mali događaj koji sasvim nije imao nikakve veze, te je vrlo čudno delovao. Stepenicama koje su vodile u kuću, ka otvorenim ulaznim vratima, pela se neka devojka noseći veliku duguljastu kutiju kakvu upotrebljavaju krojačice za pakovanje haljina. Stavila je prst na zvono, ali je Hano zaustavi.

– Nije potrebno da zvonite – reče. – Šta vam je to?

Devojka uđe u trem i pogleda Anu.

– To je gospođicina haljina za sutrašnji bal. Trebalo je da gospođica dođe na poslednju probu, ali nije došla. Gospođa Grolen ipak misli da će i ovako biti sasvim u redu. – Ona stavi kutiju na jedno ormanče u tremu i izađe.

– Sasvim sam na to zaboravila – reče Ana. – Bila sam je poručila baš uoči gospođine smrti i svega jednom otišla na probu.

Hano klimnu glavom.

– Za maskenbal kod gospođe Le Voj, nema sumnje – reče. – Primetio sam pozivnicu na kaminu u sobi za rad. A u kakvom kostimu misli gospođica da ide?

Ana ih sve redom odmeri. Ponosno zabaci glavu, dok joj krv jurnu u lice a oči sevnušše.

– Svakako ne prurušena u gospođu de Brinvilje³, gospodine! – uzviknu.

Čak je i Hano bio ovim iznenađen.

– Na to nisam mislio – odgovori hladno. – Ali da vidimo šta je! – I dok mu se lice rumenelo od ljutine, njegovi prsti su brzo razvezivali čvorove kanapa kojim je paket bio zavezan.

Beti istupi.

– Dogovorile smo se o toj maloj haljini zajedno, gospodine, pre više od mesec dana. Zamišljeno je da pretstavlja vodeni ljljan.

– Šta može biti ljupkije! – reče Hano, ali mu prsti ni za trenutak ne zastadoše u radu.

³ Markiza Marija Madelena Brinvilje, (1630 (?) — 1676) poznata francuska trovačica o kojoj je mnogo pisano; osuđena na smrt i odrubljena joj glava. — Prim. prev.

»Da li sumnjičenje može da se pokaže na grublji način?« pitao se Džim Frobišer. Šta je Hano mogao očekivati da nađe u toj kutiji? Je li zamišljao da je i gospođa Grolen, krojačica, takođe Vaberskova saučesnica? Ova epizoda bila je smešna, ali sa nekom primesom groze, Hano podiže poklopac i razgrnu tanku hartiju, Ispod nje se ukaza kratka haljina od krepdešina nežne svetlo-zelene boje, sa zlatnim pojasom i velikom zlatnom rozetom sa strane. Suknja je bila uštirkana i oivičena nizom rozeta od belog satena sa zlatnim srcima. Uz haljinu je išao par belih svilenih čarapa ukrašenih finim zlatnim vezom i bele satenske cipelice sa jednim kaišićem preko članka i malim sjajnim resama tamo gde se kaiši zakopčavaju, a sa četiri zlatna kaišića natrag iznad pete.

Hano pogleda da li ima nečeg ispod haljine i sa strane, pa zatvori kutiju i opet se ispravi. Za sve vreme nijednom nije pogledao Anu Apkot, a sada se uputi pravo ka Beti Harlou.

– Beskrajno žalim, gospođice, što sam vam naneo toliko neprilika i oduzeo mnogo dragocenih časova – reče on sa vrlo mnogo iskrenosti u glasu. Tada joj se uljudno pokloni, uze šešir i štap sa stola na koji ih je ostavio, i pođe pravo prema izlaznim vratima. Njegov posao u kući Grenel bio je, naizgled sudeći, završen.

Ali Gospodin Beks nije bio zadovoljan. Svojom idejom kako da pomogne Hanou bavio se čitavih pola časa. Slično pesmi, i ona je sada htela na svetlost dana.

– Gospodine Hano! – pozva ga on. – Gospodine Hano! Imam da vam kažem nešto o kutiji šibica.

– Molim! – odazva se Hano, hitro se zaustavivši. – Kutija šibica! Poći ću s vama u pravcu vaše kancelarije, pa ćete mi to usput ispričati.

Gospodin Beks na brzinu uze šešir i štap. Ali je ipak stigao da ponosno pogleda svog britanskog kolegu. »Vaša ideja o riznici nije bila ni od kakve vrednosti, prijatelju. Pogledajte šta ja mogu da učinim!« Sijao je od ponosa, a širok razmah ruke govorio je namesto reči. Trenutak docnije gospodin Beks je bio kraj Hanoa i brbljivo čavrljao dok su kroz kapiju izlazili u ulicu Šarl-Rober.

Beti se obrati Džimu Frobišeru.

– Pošto mi je opet dozvoljeno da se služim svojim automobilom, izvešću vas sutra u šetnju i pokazaću vam malo našu okolinu, Ovo popodne – vi ćete me razumeti, ubeđena sam – pripadam Ani.

Ona uze Anu Apkot pod ruku i dve devojke izadoše u baštu. Džim ostade sam u tremu – a to je u ovom trenutku i želeo da bude. Sada je tu bilo vrlo tiho i mirno. Pesma ptica i zujanje pčela koje je dopiralo kroz otvorena vrata više je doprinosilo tišini no što joj je smetalo. Džim stade na ono isto mesto gde je Hano stajao u trenutku kada se tako čudno smejaio – na pola puta između podnožja

stepeništa, gde su on sam i gospodin Beks stajali, i nastrešnice pred ulazom. Ali Džim nije uspeo da otkrije išta što bi moglo dati povoda za smejanje ili bilo kakvo uzbuđenje. – »Tolike godine sam proživio, a nikad dosad to nisam primetio«, – uzviknuo je Hano onda. Ali šta je to primetio? Nije bilo ničeg upadljivog. Jedan sto, dve-tri stolice, barometar koji je visio na zidu s jedne strane i ogledalo na zidu prepokuta – ne, tu nije bilo ničeg. Naravno, razmišljao je Džim, Hano je uvek spreman za neku lakrdiju. Cela ta mala scena možda je zlonamerno bila izmišljena, samo da najedi i uznemiri gospođina Beksa i njega. Hano je bio u stanju da izvede neku takvu smicalicu! Zaista je bio sklon komendijašenju i imao dosta toga u krvi. Više od polovine njegove ličnosti bilo je lakrdijaš. Možda čak i dve trećine!

– Oh, prokleti čovek! Šta li je to samo uspeo da primeti? – uzviknu Džim. – Šta li je to primetio na vrhu kule? Šta je to primetio u tremu? Zašto on uvek mora nešto da primećuje? – I besno zgrabi šešir, natuče ga na glavu i izađe iz kuće.

XVII

Kod Žana Kladela

U devet sati te večeri Džim Frobišer plati ulaznicu i uđe u bioskopsku salu Velike kafane. Visoko nad njegovom glavom kinematografska aparatura je zujala i kloparala, a oštrica srebrnaste svetlosti presećala tamu. Na suprotnom kraju dvorane četvrtasto platno bilo je preplavljeno svetlošću i slike su se prelivale jedna u drugu.

Neko vreme sem platna Džim nije mogao ništa da razazna. Tada polako počeo da raspoznaje obrise dvorane. Video je glave gledalaca slične u tami glavicama kupusa, i širi središnji prolaz kojim su se šetale razvodnice u belim kećeljama. Džim pođe tim prolazom i skrenu nalevo između stolova. Kada je došao do zida, on opet skrenu napred, ka gornjem delu sale. Na levoj strani dvorana se širila u dva velika udubljenja gde su bili stolovi za bilijar. Tu je na zid bio naslonjen jedan mladić očiju uprtih u platno. Džimu se učini da je poznao Morisa Tevenea, te mu klimnu glavom u prolazu. Malo dalje sedeo je sam jedan krupan čovek sa mekim filcanim šeširom, a ispred njega stajala je krigla piva. Hano. Džim sede na stolicu pored njega.

– Vi? – uzviknu Hano iznenađeno.

– Zašto da ne? Rekli ste mi da ćete u ovo vreme biti ovde – odgovori Džim, a izvestan prizvuk razočaranosti u njegovom glasu privuče Hanoovu pažnju.

– Nisam verovao da će vas dve mlade dame pustiti da odete – reče.

– Naprotiv – odgovori Džim kratko se nasmejavši. – Nisu uopšte htele da me zadrže kraj sebe.

On zausti da kaže još nešto, ali se predomisli i pozva kelnericu.

– Molim vas dve krigle – poruči, a zatim ponudi Hanoa cigarom.

Kad su krigle bile donete, Hano mu reče:

– Dobro bi bilo da odmah platimo, kako bismo mogli da bez odlaganja krenemo čim se ukaže potreba.

– Imamo neka posla noćas? – zapita Džim.

– Da.

Detektiv ništa više ne reče dok Džim nije platio a kelnerica obrnula naopako dva tanjirića na kojima je donela krigle, kao znak da je plaćeno, i otišla. Tad se on naže ka Džimu i snizi glas.

– Milo mi je što ste došli. Nadam se da ćemo noćas otkriti istinu, a vi ćete biti prisutni kad je ščepamo.

Džim zapali svoju cigaru.

– Od koga se nadate da ćete je saznati?

– Od Žana Kladela – odgovori Hano šapatom. – Malo docnije, kad se ceo grad utiša, posetićemo ulicu Gambeta.

– Mislite li da će on govoriti?

Hano potvrdi.

– U ovoj aferi Kladel nije optužen. Rastvoriti onu otrovnu smesu samo po sebi nije zločin. A ima suviše stvari što ga terete, te će on želeti da bude na našoj strani ako može. Da, govoriće, u to nema sumnje.

Znači da će se ova stvar noćas završiti. Džim Frobišer se radovao, iako tu radost nije umeo da iskaže. Beti će biti slobodna da svojim životom upravlja onako kako joj se sviđa, i da živi gde bude htela, da svoju mladost proživi potpuno i radosno, da zaboravi strah i užas poslednjih nekoliko nedelja, kao što se zaboravljaju stare stvari zaturene na tavanu.

– Nadam se, ipak, – reče on ozbiljno Hanou – a smatram da ćete se i vi uveriti u to da, ako je bilo ubistva, Ana Apkot nema s tim nikakve veze. Da, verujem u to. – On ovo svoje uverenje izrazi isto toliko da bi ubedio samog sebe koliko i Hanoa.

Hano mu dotaknu ruku.

– Ne govorite tako glasno, prijatelju – reče. – Čini mi se da nas je neko kraj zida počastvovao svojom pažnjom.

Džim odrečno zavrte glavom.

– To je samo Moris Tevene – reče on.

– Oho? – odgovori Hano spokojnijim glasom. – To je sve? Za trenutak bio sam se zabrinuo. Izgledalo mi je da je neko postavljen da stražari nad nama. – On dodade šapatom: – I ja se nadam u dubini duše da neću biti u pravu. Ali zašto je onda drška one strele među njenim perima? A? Ne zaboravimo to! – A tad učuta i poče da razmišlja.

– Šta se dogodilo one noći u kući Grenel? – reče malo posle. – Zašto su pobočna vrata bila širom otvorena? Ko je to bio koga je ona plahovita žena ogolela do kože? Ko je prošaputao: »Ovoliko će biti dosta?« Da li Ana Apkot govori istinu, te se neka užasna scena dogodila pre no što je ona neočekivano ušla u riznicu – neka strašna scena koja se završila onim groznim šapatom? Ili je Ana Apkot lagala od početka do kraja? Ah, prijatelju, napisali ste nekoliko pitanja na završetku svog memoranduma danas posle podne. A to su pitanja na koja bih i ja želeo da imam odgovore, ali gde da ih nađem?

Džim nikada nije video Hanoa tako uzbuđenog. Stiskao je grčevito ruke, žile na čelu su mu bile nabrekle, i mada je šaputao, glas mu je drhtao.

– Žan Kladel može da pomogne – reče Džim.

– Da, da, on nam može nešto reći.

Presedeli su jedan deo filma; došao je odmor, svetlost se upalila i opet ugasila; tada Hano nestrpljivo pogleda u svoj časovnik i gurnu ga natrag u džep nezadovoljnim pokretom.

– Zar je suviše rano? – zapita Džim.

– Da. Kladel ne drži poslugu i hrani se u gradu. Još se nije vratio kući.

Malo pre deset časova jedan čovek prođe, sede za sto iza Hanoa i dva puta šibicom kresnu po kutiji, ali ne uspe da zapali. Hano, ne mičući se, reče mirno Frobišeru:

– Sada se vratio kući. Ja ću odmah da pođem. Pričekajte pet minuta, pa pođite za mnom.

Džim klimnu glavom.

– Gde ćemo se sastati?

– Idite pravo niz ulicu Liberte i ja ću vas sačekati – reče Hano.

On izvuče paklo cigareta iz džepa. stavi jednu u usta i zapali je. Tada ustade, ali ga na njegovu veliku žalost Moris Tevene poznade i priđe mu.

– Kad mi je gospodin Frobišer poželeo dobro večer a zatim vam prišao, pomislio sam da ste to vi, gospodine Hano. Ali nisam bio toliko samouveren da bih pomislio da ste me zapazili.

– Samouveren! Gospodine, mi smo obojica u istoj službi, samo vi imate preimućstvo mladosti – odgovori Hano ljubazno u prolazu.

– Ali vi idete, gospodine Hano? – zapita Tevene razočarano. – Očajan sam, Tako sam nespretno otpočeo razgovor.

– Ni najmanje – odvrati Hano. Frobišeru je Hanoovo strpljenje bilo isto toliko značajno koliko i Teveneova nestrpljivost. – Bili smo dokoni te smo posmatrali ovaj film, koji je, po mom mišljenju, prava limunada.

– Onda bih vas, ako niste suviše zauzeti, zamolio za malo pažnje. Nekoliko trenutaka, to je sve. Tako bih se radovao kad bih svojim prijateljima mogao da kažem; »Sedeo sam u bioskopu sa gospodinom Hanoom – da, stvarno, i zatražio od njega savet«.

Hano ponovo sede.

– A o čemu biste vi, o kome gospodin Žirardo ima tako visoko mišljenje, mogli da tražite savet? zapita Hano nasmejavši se.

Većita ambicija provincijalaca mučila je mladića. Da dopru do Pariza – to je vrhunac njihovih ideala! Bogatstvo, slava, šarolik život. Jedna reč gospodina Hanoa, i put bi bio otvoren. On bi radio i dan i noć da opravda tu preporuku.

– Gospodine, sve što mogu da vam obećam to je da ću vas se setiti kad za to bude došlo vreme. Ovo vam zaista iskreno obećavam – reče Hano toplo i poklonivši se ode.

Moris Tevene ga je posmatrao dok je odlazio.

– Kakav čovek! – počeo on da se oduševljava. – Ne bih voleo kad bih morao kakvu tajnu da krijem od njega. Zaista, ne bih! – Džim je ovakvu izjavu već jednom čuo sa drugih usana i sa mnogo više uživanja.

– Uopšte nisam mogao da shvatim šta je to hteo da postigne režirajući onu malu scenu sa Fransinom Rolar. Ali svakako je nešto hteo, gospodine. Oh, u to možete biti sigurni. I to nešto mudro. A ono traganje u riznici! Kako brzo, a ipak potpuno! Nesumnjivo je isto tako hitro i potpuno pretresao sobu za rad gospođice Apkot dok smo mi tražili u njenoj spavaćoj sobi. Ali ništa nije našao. Ništa.

On je čekao da Džim ovo potvrdi, ali Džim samo reče: »Oho!«

Međutim Tevene se nije lako predavao.

– Reći ću vam šta me je začudilo, gospodine. Nije nikoga sumnjičio i nepotrebno napadao, zar ne? Bio je nepristrasan. Prikupljao je i najsitnije pojedinosti, nadajući se da će se jednog dana one jedna u drugu uklopiti i najzad sastaviti potpunu sliku. Pravi umetnik! Bilo je, naprimer, jedno pismo koje mu je gospođica Harlou predala, jedno od onih bednih pisama što su nam nanela toliko neprilika – sećate li se tog pisma, gospodine?

– Aha! – reče Frobišer, sasvim u stilu Hanoovom. – Ali čini mi se da se ovaj film bliži sceni venčanja. Znači da je gotov, te vam zato želim laku noć.

Frobišer se pokloni i ostavi Morisa Tevena da sanja o uspehu u Parizu. Provuče se između grupa gledalaca do ulaza i izađe na ulicu. Išao je do Port Gijoma i tu skrenu u ulicu Liberte. Građani u unutrašnjosti rano ležu, i ulica tako užurbana preko dana ličila je na neki napušten grad. Stotinu metara dalje on se iznenadi kad Hano, koga nije bio spazio, iskrсну odnekud i pođe s njim uporedo.

– I tako vam se sekretar priključio kad sam otišao, mladi prijatelju? – reče detektiv.

– Moris Tevene – teče Džim – jeste možda, kao što komesar kaže, mladić zapanjujuće inteligencije, ali, da vam pravo kažem, izgleda mi prilično nametljivo stvorenje. Prvo je želeo da sazna da li smo štogod otkrili u sobi za rad Ane Apkot, a zatim šta je pisalo u anonimnom pismu upućenom Beti Harlou.

Hano zainteresovano pogleda Džima.

– Da, taj mladi čovek je pun želje za saznanjem. Žirardo je u pravu. On će daleko otići. A šta ste mu odgovorili?

– Rekao sam mu najpre »Oho!«, a zatim »Aha!«, baš kao što radi jedan moj nezgodni prijatelj kad mu postavim neko prosto pitanje na koje neće da odgovori.

Hano se nasmeja iz sveg srca.

– To ste vrlo dobro učinili – reče on. – Hajde da skrenemo u ovu malu uličicu desno. Ona će nas odvesti našem cilju.

– Čekajte! – prošaputa Džim usplahireno. – Ne prelazite preko ulice za trenutak. Slušajte!

Hano ga odmah poslušao; obojica su stajala u pustoj ulici i osluškivala.

– Ništa se ne čuje – reče Hano.

– Ne! To i jeste ono što mi se ne sviđa! – prošaputa Džim važno. – Trenutak ranije čuli su se koraci za nama, A sad, kad smo mi stali, stali su i oni. Produžimo ne osvrćući se nekoliko trenutaka.

- Svakako, prijatelju – reče Hano.
- Ali nemojmo govoriti – zatraži Džim.
- Ni reči – pristade Hano.

Nastaviše put, a za njima opet počеше pločnikom da odzvanjaju koraci.

– Šta sam vam rekao? – zapita Džim, uhvativši Hanoa za ruku.

– Da ćemo obojica ćutati – odgovori Hano. – Ali avaj! Vi ste progovorili!

– Ali zašto? Zašto sam progovorio? Budite ozbiljni, gospodine. – Džim mu nezadovoljno protrese ruku. – Nas neko prati.

Hano se ukoči u mestu i posmatraše sa ogromnim divljenjem svog mlađeg kolegu.

– Oh! – prošaputa. – Vi ste to otkrili? Da, istina je. Nas neko prati, a taj neko to je jedan od mojih ljudi koji ide za nama s jedinim ciljem da spreči da budemo praćeni.

Frobišer posramljeno pusti Hanoovu ruku i uvređeno se ukipi. Tada vide kako su se Hanou usta razvukla u osmeh i shvati da mu je ovaj očitao još jednu lekciju.

– Hajdemo dalje da nađemo Žana Kladela – reče on nasmejavši se i pređe preko ulice. Zađoše u lavirint malih, bednih uličica. Nigde ni žive duše. Kuće su bile skrivene u tami. Jedini zvuci koje su čuli bili su odjeci njihovih sopstvenih koraka po pločniku i slabiji zvuk koraka njihovog pratioca. Hano skrete ulevo, u jedan uzan prolaz, i zaustavi se pred kućicom u čijem je prizemlju bila radnja sa spuštenim kopcima.

– Stigli smo – reče tihim glasom i pritisnu zvono koje se nalazilo kraj kapije. Kroz zatvorena vrata ču se oštar, reski zvuk zvona.

– Moraćemo malo da, pričekamo ako je već legao, – reče Hano – pošto ne drži poslugu u kući.

Prođe minut-dva. Časovnici izbiše pola jedanaest. Hano prisloni uvo na vrata. U kući se ništa nije čulo. Tad on zazvoni ponovo, a posle nekoliko trenutaka na prvom spratu rastvoriše se kapci i otvori jedan prozor. Neki glas iznutra prošaputa:

– Ko zvoni?

– Policija – odgovori Hano, ali odgore sa prozora nije dolazio nikakav odgovor.

– Neće vam se ništa desiti – nastavi Hano, nestrpljivo pojačavši glas. – Želimo samo neke podatke od vas. To je sve.

– U redu. – Šapat je dolazio s istog mesta. Čovek koji je govorio stajao je u sobnoj tami i nije se pokrenuo. – Pričekajte! Ogrnuću se nečim i sići dole.

Prozor i kapak se ponovo zatvoriše. Tad kroz pukotine zasija tračak svetlosti. Hano zadovoljno zamumla:

– Ta životinja je najzad ustala. Mora biti da ima čudne mušterije među dobrim ljudima u Dižonu kad im tako brižljivo šapatom odgovara.

On se okrete i poče da se šetka gore-dole kao mornar na straži, Džim Frobišer ga za protekla dva dana nikad nije video tako nemirnog i nestrpljivog.

– Desiće se što se mora desiti – reče Hano tiho Džimu. – Mislim da ćemo za pet minuta doći do istine u vezi s ovom stvari. Saznaćemo ko mu je doneo strelu iz kuće Grenel.

– Ukoliko mu je uopšte neko doneo strelu – dodade Džim Frobišer.

Ali Hano nije bio raspoložen da razmatra sve pretpostavke i mogućnosti.

– Oh, nemojte! – reče on, slegnuvši ramenima. Tada se lupi po čelu. – Ja sam kao Vaberski. Ovde, u glavi, znam da je neko doneo strelu Žanu Kladelu.

Ponovo poče da šeta gore-dole kao požarni. Samo je sada to više ličilo na pocupkivanje nego na šetanje. Džim je bio pomalo uvređen što se tako olako prešlo preko njegove ideje. Bio je još uvek ubeđen da je Hano celokupnu istragu poveo sa pogrešne polazne tačke. Stoga reče ljutito:

– Pa, ako je neko ovde doneo strelu, to će biti ona ista osoba koja je raspravu o Sporantusu vratila na njeno mesto u polici.

Hano pride Frobišeru i stade. Onda tiho poče da se smejučka.

– Kladam se u sva blaga sveta i pride bisernu ogrlicu gospođe Harlou, da to nije tačno! Jer, na kraju krajeva, nisam ja odneo strelu Žanu Kladelu, ali sam nesumnjivo ja bio taj koji je vratio raspravu na njeno mesto u polici.

Džim stuknu jedan korak. Zijao je u Hanoa zapanjeno, otvorenih usta.

– Vi? – uzviknu.

– Ja – odgovori Hano, uspravivši se na vrhove prstiju. – Ja lično sam to učinio.

Tad ga njegov lakrdijaški način ponašanja napusti. On pogleda gore u zatvorene prozore iznenadno zabrinut.

– Ta životinja se zadržava duže no što je potrebno – progunda. – Najzad, nismo ga pozvali na dvorski bal burgundskih vojvoda.

On opet zazvoni i podrža malo duže prst na zvonu. Iz unutrašnjosti kuće zvono odjeknu kao da mu se ruga.

– Ne sviđa mi se ovo – reče Hano.

On uhvati bravu, prisloni rame uz vrata i pritisnu svom težinom. Ali vrata su bila jaka i nisu popuštala. Hano stavi prste u usta i lako zviznu. Iz pravca odakle su došli ču se topot koraka nekog čoveka koji je brzo trčao. Videše ga kako prolazi ispod snopa svetlosti ulične lampe na uglu i opet nestaje u pomrčini, a trenutak docnije bio je kraj njih. Džim poznade Nikolu Moroa, malog agenta koga je Hano tog istog jutra poslao da proveri da li Žan Kladel postoji.

– Nikola, pričekajte ovde – reče Hano. – Ako se vrata otvore, pozovite nas zviždukom i ne dajte da se opet zatvore.

– Razumem, gospodine.

Hano se tihim i uznemirenim glasom obrati Frobišeru: – Ima ovde nečeg što me plaši. – On zađe u malu uličicu pored radnje.

– Vaberski je nesumnjivo hteo da nas ubedi kako je u ovoj uličici bio skriven ujutro sedmog maja – prošaputa Džim, žureći se da ide ukorak sa svojim drugom.

– Nema sumnje.

Uličica ih je odvela do jedne druge, koja je išla uporedo sa ulicom Gambeta. Hano skrete u nju. Bili su zašli iza zgrade. Jedan zid oko metar i po visok, na kome su se gdegdje nalazili rasklimatani drveni kapidžici, ograđivao je dvorišta i bašte koji su se nalazili iza kuće. Pred prvim od tih kapidžika Hano zastade. Uspravi se na vrhove prstiju i pogleda preko zida, najpre u baštu a zatim u zadnji deo zgrade. Nikakva lampa nije bila upaljena na stazi, nikakva svetlost nije dopirala s prozora. Mada je noć bila vedra, u ovoj tesnoj uličici zbijenoj između kuća bila je mračno kao u podrumu. Džim Frobišer je znao da, iako su mu se oči privikle na pomrčinu, ne bi na deset koraka udaljenosti mogao da vidi čoveka, čak i kad bi se taj kretao. Pa ipak je Hano još uvek gledao u kuću držeći se rukom za vrh zida. Najzad povuče Džima za rukav.

– Čini mi se da je zadnji prozor na prvom spratu otvoren – prošaputa on, a glas mu je bio uznemireniji no ikad. – Ući ćemo i pogledati.

On gurnu drvena vratanca, koja se otvoriše sa škripom.

– Nije zaključano – reče Hano. – Idite tiho.

Ćutke prođoše kroz baštu. Prizemlje zgrade bilo je nisko, a kad je Džim pogledao nagore, mogao je da vidi kako prozor nad njihovim glavama zjapi širom otvoren.

– U pravu ste – prošaputa Hanou u uho, a ovaj mu pokretom ruke naredi da ćuti.

Soba čiji je prozor bio otvoren bila je potpuno mračna. Njih dvojica zastadoše ispod prozora i osluškivahu. Gore se ništa nije ćulo. Hano povuće Džima do zida, gde su jedna vrata vodila u unutrašnjost zgrade. Hano oproba vrata: najpre pritisnu kvaku, a zatim ih lako gurnu ramenom.

– Zaključano je, ali nije stavljena reza kao na vratima s ulice – prošaputa on.
– Ovde će već ići lakše.

Džim Frobišer začu sasvim tiho zveckanje ključeva dok ih je Hano izvlaćio iz džepa. a tada, dok se Hano naginjao nad bravom, zavladała je potpuna tišina. Pa ipak, posle pola minuta vrata se lako otvoriše. Vodila su u hodnik koji je bio isto toliko taman kao i soba na spratu. Hano nećujno zakoraći u hodnik, a Džim Frobišer za njim, dok mu je srce tuklo od uzbuđenja. Šta li se to dogodilo u onoj osvetljenoj sobi gore i u drugoj, mračnoj, iza nje? Zašto Žan Kladel nije sišao da otvori vrata koja vode na ulicu Gambeta? Zašto nisu ćuli tihi zvižduk Nikole Moroa ili zvuk njegovog glasa? Hano se vrati do Frobišera, zatvori vrata i opet ih zaključa.

– Svakako nemate pri sebi džepnu lampu? – prošaputa Hano.

– Ne – odgovori Džim.

– Ni ja. A ne bih želeo da kresnem šibicu. Ima gore nećeg što me plaši.

Ove reći su se jedva ćule. Bile su izgovorene tako tiho kao da bi i samo treperenje vazduha koje bi one izazvale moglo da na gornjem spratu oda njihovo prisustvo.

– Ići ćemo vrlo brižljivo. Držite se rukom za moj kaput. – I Hano pođe napred. Pošto je prošao nekoliko koraćaji, on zastade.

– S moje desne strane su stepenice. Odmah skreću. Pazite da ne udarite nogom u prvu stepenicu – prošaputa on osvrnuvši se; a trenutak docnije uhvati Džimovu desnu ruku i stavi mu je na ogradu. Džim podiže nogu, napipa polako prvi stepenik i poće da se penje za Hanoom. Zaustavili su se na malom odmorištu baš iznad vrata kroz koja su ušli u kuću.

Ispred njih pomrćina poće da se razređuje, da namesto crne, neprozirne kapuljaće navućene preko glave biva mutno prozirna. Džim oseti da se pred njima

nalaze otvorena vrata i da ta nejasna svetlost dolazi od onog otvorenog prozora s leve strane vrata.

Hano kroči preko praga i uđe u sobu. Džim pođe za njim, i već je stupio na prag kad Hano posrnu i kriknu. Nesumnjivo se uzdržao i tiho uzviknuo, ali je to došlo tako neočekivano posle njihovog dugog ćutanja da je trglo Frobišera kao prasak revolvera. Činilo mu se da ovaj zvuk mora da odzvanja kroz ceo Dižon kao zvona njegovih časovnika.

Ali ništa se ne desi. Niko se ne pomače, niko ne izusti ni reči. Tišina se opet spusti na kuću, neprobojna, slična tamnoj kapuljači navučenoj preko glave. Džim pade u iskušenje da glasno vikne bilo šta, ma koliko to detinjasto izgledalo, samo da bi čuo nečiji živi glas, pa ma i svoj sopstveni. Reči se najzad začuše, ali ih je izgovorio Hano u unutrašnjem delu sobe, s nekim Džimu nepoznatim naglaskom.

– Ne mičite se!... Ovde ima nečeg... Rekao sam vam da se plašim... Oh! – i njegov glas s uzdahom umuknu.

Džim ga je čuo kako se vrlo oprezno kreće. A tada skoro glasno viknu. Kapci na prozoru se opet polako zatvoriše, a soba još jednom utonu u potpuni mrak.

– Ko je to? – prošaputa Džim izbezumljeno, a Hano odgovori:

– To sam ja Hano. Ne želim da se spolja vidi svetlost iz ove sobe. Bog zna kakva se grozna stvar ovde odigrala, Uđite u sobu, zatvorite vrata za sobom i ostanite kraj do vratka.

Džim posluša, i pošto je stao gde mu je rečeno mogao je. da, na drugoj strani sobe, vidi liniju žućkaste svetlosti, pravu i finu kao da je olovkom nacrtana. Tamo su bila vrata, vrata koja su vodila u sobu s lica gde su iz ulice Gambeta videli svetlost koja se upalila.

Džim Frobišer je jedva uspeo da shvati šta je to kad se vrata naglo otvoriše. Na pragu, ocrtavajući se prema svetlosti koja je dolazila iz druge sobe, pojavi se krupna Hanoova figura.

– Ovde nema ničeg – reče on, stojeći sa rukama u džepovima i zatvarajući svojim telom prolaz. – Soba je potpuno prazna.

Ta soba, soba s lica – da! Ali između Hanoovih nogu prodirao je u tamnu sobu zrak svetlosti, i tu, na podu, Džim stresavši se ugleda osvetljenu uskim tračkom svetlosti jednu stisnutu šaku i ruku u košulji zavrnutih rukava.

– Okrenite se! – viknu on Hanou. – Pogledajte!

Hano se okrete.

– Da – reče mirno. – To je ono na šta sam se sapleo.

On nađe prekidač kraj vrata i obrte ga. Svetlost preplavi dotle mračnu sobu. Na podu, usred nereda, pored stola gurnutog ustranu, među prevrnutim stolicama, ležalo je telo jednog čoveka. Na sebi nije imao kaputa. Bio je u prsluku i košulji, od užasnih bolova agonije zgrčen u klupko, te su mu kolena skoro dodirivala bradu. Jedna ruka bila je privijena uz telo, a druga, ona koju je Džim najpre video, opružena, šake stisnute u grču neizdržljivog bola. Oko tela je bila tolika lokva krvi da Džim Frobišer nije mogao da veruje da je toliko ima u čoveku.

Džim ustuknu pokrivši rukama oči. Osećao je kako mu se gadi.

– Znači da je izvršio samoubistvo kad smo došli – uzviknu on.

– Ko? – zapita Hano čvrstim glasom.

– Žan Kladel. Čovek koji je šaputao iz sobe kroz otvoren prozor.

Tada ga Hano zapanji jednim pitanjem:

– A čime se ubio?

Džim. polako skide ruke s lica i primora sebe da pogleda. Nije bilo ni traga od kakvog noža ili revolvera, ničeg na tamnoj površini tepiha.

– Možda mislite da je to bio Japanac koji je izvršio harakiri – reče Hano. – Ali da je to učinio, nož bi se morao nalaziti kraj njega. A noža nema.

On se naže nad telo, opipa ga i pusti.

– Još je topao – reče, a tada promrmlja. – Pogledajte! – i pokaza. Čovek je ležao porebarke, zgrčenih mišića, izobličen od bola. A preko rukava njegove košulje pružao se široki crven trag.

– Ovde je nož obrisan od krvi – reče Hano.

Džim se saže.

– Gospode, istina je! – uzviknu, a malo docnije reče prestrašenim glasom: – Znači, izvršeno je ubistvo?

Hano potvrdi:

– Nema sumnje.

Džim Frobišer se uspravi. Drhtavim prstom pokaza na unakaženu sliku bola zgrčenu na podu. Smrt bez dostojanstva, dokaz da postoji nešto veoma pogrešno u stvaranju ljudske rase, kada se ovako nešto može da desi.

– Žan Kladel? – zapita on.

– Moramo proveriti – odgovori Hano. On siđe niz stepenice do prednjih ulaznih vrata i, skinuvši rezu, pozva Moroa da uđe. Sa vrha stepenica Džim je čuo gde ga pita:

– Da li ste lično poznavali Žana Kladela?

– Da – odgovori Moro.

– Onda pođite sa mnom.

Hano ga uvede u zadnju sobu. Za trenutak Moro je stajao na pragu zabezeknuta izraza.

– Da li je to taj čovek? – zapita Hano.

Moro priđe korak bliže.

– Jeste.

– Izvršeno je ubistvo – objasni Hano. – Molim vas pozovite policijskog komesara ovog kvarta i lekara. Mi ćemo ovde čekati.

Moro se okrete i siđe niz stepenice. Hano se sruši na stolicu i poče zlovoljno da gleda u mrtvacu.

– Žan Kladel – reče obeshrabrenim glasom. – Baš kad je mogao nešto malo da nam pomogne! Baš kad je mogao da nam pokaže put ka istini! Ovo je i moja greška, Nije trebalo da čekam sve do noćas. Trebalo je da predvidim da se ovo može desiti.

– Ko je to mogao da ga ubije? – zapita Džim.

Hano se trže iz svoje utučenosti.

– Čovek koji nam je šaputao s prozora – odgovori Hano.

Džim oseti kako mu se vrti u glavi.

– To je nemoguće! – uzviknu.

– Zašto? – zapita Hano. – To mora da je bio on. Razmislite samo malo bolje! – I redom, korak po korak, on ispriča događaj onako kako ga je shvatio, proveravajući naglas svoje misli.

– Pet minuta posle deset jedan moj čovek, još uvek zadihan od žurbe, došao je k nama u Veliku kafanu i rekao nam da je Žan Kladel baš prispeo kući. Znači da se vratio u pet minuta do deset.

– Tako je – složi se Džim.

– Nas je nekoliko minuta zadržao Moris Tevene.

– Da. – On ovlaži usne vrhom jezika i reče tiho: – Moramo znatno brižljivije da osmotrimo tog vrlo skromnog mladog džentlmena koji mnogo obećava. On nas je zadržao. Čuli smo kako časovnik izbija pola jedanaest dok smo čekali na ulici.

– Da.

– A tada je već sve bilo gotovo. Kuća je bila tiha kao... kao ono što i jeste – kao grob. Prošao je tek koji trenutak, jer je telo još toplo. Ako je ovo što ovde leži Žan Kladel, onda je neko drugi morao noćas da čeka na njegov povratak, prikriven u uličici iza kuće, pošto ga moj čovek nije video. I to neki poznanik Žana Kladela, neki njegov prijatelj, jer ga je poginuli pustio unutra a zatim navukao rezu.

Džim se umeša.

– A možda je taj već bio unutra i čekao ga isukanim nožem ovde u tamnoj sobi.

Hano se osvrnu. Soba je bila nameštena jevtino i pretrpano; pola je služila kao kancelarija, a pola kao soba za stanovanje. Jedan писаći sto stajao je kraj zida pored prozora. Zatvoren orman zauzimao je veći deo zida.

– Sumnjam – reče Hano. – Moguće je, nesumnjivo... Ali ako jeste, zašto bi se ubica tako dugo zadržao? Ništa nije pretraživano, nije preturano po fijokama. – On prodrma bravu na ormanu. – Još uvek je zaključan. Ne, ne verujem da je taj nepoznati ovde čekao. Mislim da je bio primljen kao prijatelj ili mušterija, jer zamišljam da je Žan Kladel imao poprilično clijenata koji su ga radije posećivali noću, dolazeći iz pobočne ulice. Mislim da je taj posetilac došao s namerom da ubije, čekao svoj trenutak i ubio, a ubistvo je izvršeno tek kad je zvono na vratima zazvonilo. – Hano duboko uzdahnu. – Pomislite samo, prijatelju! Stoji on tako tu nagnut nad čovekom koga je ubio, a tada se iznenada oštar, jasan zvuk zvona prolama kroz kuću – kao da bog kaže: »Video sam te!« Zamislite samo to! Ugasio je svetlost i stoji u mraku ne dišući. Zvono ponovo zazvoni. Mora da odgovori, ili će se dogoditi nešto još gore. On ulazi u sobu koja gleda na ulicu, otvara prozor i saznaje da policija stoji pred vratima. – Hano klimnu glavom diveći se, iako nerado. – Ali taj čovek ima čelične nerve! Ne gubi glavu. Zatvara kapke, pali svetlost, kako bi pomislili da je ustao i da se oblači, i vraća se natrag u ovu sobu. Neće da gubi vreme teturajući se niz stepenice i mučeći se da otključa bravu na zadnjem izlazu. Ne, on otvara ove kapke i skače na zemlju. Sve je gotovo za jedan sekund. Drugi sekund – i on je već u uličici; još jedan – i u sigurnosti je, posle završene grozne misije. Kladel neće progovoriti. Kladel nam ništa neće reći o stvarima koje bismo hteli da saznamo.

Hano priđe ormanu i otvori ga svojim kalauzom. Na policama su bile dve-tri staklene tegle, jedna retorta, osnovni laboratorijski pribor i nekoliko bočica, od kojih je jedna, veća od ostalih, bila dopola napunjena nekom bezbojnom tečnošću.

– Alkohol – reče Hano, pokazujući na etiketu.

Džim Frobišer pažljivo obiđe oko sobe, pazeći da ispreturani nameštaj ostane onako kako su ga zatekli. Tada poče da razgleda bočice. Ni u jednoj nije bilo ni kapi od onog rastvora blede limunove boje koji je profesor opisao u svojoj raspravi. Hano opet zatvori i zaključa orman, pa brižljivo priđe pisaćem stolu. Sto je bio otvoren, a nekoliko hartija ležalo je rasuto odgore. Hano sede za sto i otpoče brižljivo da ga pretresa. Džim sede na jednu stolicu. Nekako je izbilo na videlo da odjutros Hano zna za Žana Kladela. Stoga se Žan Kladel morao sprečiti da ma šta oda, i bio je sprečen. Frobišer nije mogao više da sumnja u to da je u noći dvadeset sedmog aprila izvršeno ubistvo u kući Grenel. Razvoj događaja je to suviše jasno pokazivao. Slučaj se sam od sebe dopunjavao – još jedan sprat bio je dodat građevini ovog zločina. Da, sigurno i nepobitno ovaj slučaj se dopunjavao i nekoga optuživao.

XVIII

Bela pilula

Trenutak docnije dokazni materijal je popunjen još jednim važnim nalazom. Hano uzviknu. On skoči na noge i upali zeleno zastrtu lampu, koja je stajala na stolu. Sada je pod svetlošću lampe držao jednu fijočicu, koju je izvadio iz stola. Vrlo oprezno izvadio je iz nje neku malu stvarčicu, nešto što je ličilo na značku koju ljudi nose u rupici od kaputa. Stavio je to na upijaću hartiju i u toj sobi smrti oporo se nasmejao.

On mahnu Džimu.

– Dođite i pogledajte!

Ono što je Džim video bio je tanak, mali, oštar gvozden šiljak, sa gvozdenom drščicom. Nije bilo potrebno da pita šta je to, jer je odmah zapazio sličnost s onim što je tog jutra video u knjizi profesora iz Edinburga. To je bio vršak otrovne strele Simona Harlou.

– Našli smo ga! – uzviknu Džim prodirnim glasom.

– Da.

Hano ga podrža u ruci i reče zamišljeno:

– Hiljadama milja daleko neki crnac sedi pred svojom kolibom u zemlji Kombe, tuca otrovno seme, meša ga sa crvenom ilovačom, maže gusto i ravnomerno preko vrška svoje fine nove strele i čeka neprijatelja. Ali neprijatelj

ne dolazi. I tako je on daje u zamenu ili poklanja svom belom prijatelju trgovcu na reci Šire. Trgovac je donosi kući i daje Simonu Harlou iz kuće Grenel. A Simon Harlou pozajmljuje profesoru u Edinburgu, koji o njoj piše knjigu i vraća je natrag. I na kraju krajeva, posle sveg tog putešestvija, strela stiže u jazbinu Žana Kladela na periferiji Dižona i tu biva pripremljena da na nov način izvrši svoju smrtonosnu delatnost.

Koliko bi još Hano ovako utučeno držao moralne pridike nad strelom niko živi ne bi mogao da kaže. Na sreću, Frobišer se spasao slušanja, jer su se dole jedna vrata zalupila i u hodniku začuo žamor glasova.

– Komesar! – reče Hano i brzo siđe niz stepenice.

Džim ga je čuo kako tihim glasom prilično dugo govori i nesumnjivo objašnjava stanje stvari, jer kad je doveo komesara i lekara gore u sobu, on im pretstavi Džima kao već poznatu osobu.

– To je taj gospodin Frobišer – reče on.

Komesar, mlađi i življi čovek no Žirardo, pokloni se otsečno Džimu i pogleda zgrčeno telo Žana Kladela.

Čak ni on nije mogao da se uzdrži od malog pokreta gađenja. Zatim coku jezikom.

– Nije lep, ovaj ovde! – reče. – Svakako nije lep.

Hano opet priđe pisaćem stolu i brižljivo obmota vršak strele hartijom.

– S vašom dozvolom, gospodine, – reče učtivo komesaru – poneću ovo sobom. Ja odgovaram za to. – On spusti zamotuljak u džep i pogleda lekara, koji je bio čučnuo kraj Žana Kladela. – Ne bih želeo da vam pričinjavam nepotreban posao, ali bi mi koristilo kada bih dobio kopiju medicinskog izveštaja. Mislim da bi mi to moglo pomoći stoga što mi se čini da će se utvrditi da je ovo ubistvo izvršeno na način svojstven jednom čoveku.

– Dobićete svakako jedan primerak izveštaja, gospodine Hano – odgovori mlađi komesar učtivim službenim glasom.

Hano stavi svoju šaku na Džimovu ruku.

– Mi samo smetamo, prijatelju. Oh, svakako, uprkos prijateljskim protestima gospodina komesara. To nije naša stvar. Hajdemo! – On povede Džima vratima, pa se okrete. – Ne bih želeo da se mešam, – ponovi – ali je moguće da je na prozorskim kopcima ostao trag ubičinih prstiju. Izgledi su mali, jer je ta životinja bila vrlo oprezna. Ali postoji izvesna mogućnost, pošto je otišao navrat-nanos.

Komesar se topio od blagodarnosti.

– Budite bez brige, mi ćemo pregledu kapaka i prozora posvetiti dužnu pažnju.

– I dostavite mi jednu kopiju otisaka prstiju, ukoliko budu nađeni? – zatraži Hano.

– Biće na raspoloženju gospodinu Hanou što je moguće pre – potvrdi komesar.

Džim oseti izvesno žaljenje što gospodin Beks nije prisutan ovoj malo razmeni ljubaznosti. Komesar i Hano su se brižljivo trudili da ne smetaju jedan drugome. Gospodin Beks bi morao da uživa u njihovom besprekornom ophođenju.

Hano i Frobišer siđoše niz stepenice i izađoše na ulicu. Susedstvo ništa nije znalo o događaju. Nekoliko policajaca stajalo je pred vratima. Ulica Gambeta spavala je mirno, ne vodeći računa o zločinu koji se odigrao u jednoj od njenih najneuglednijih kuća.

– Otići ću do prefekture – reče Hano. – Ustupili su mi tamo jednu malu kancelariju sa divanom. Želim da tamo ostavim vršak strele pre no što odem u hotel.

– Poći ću s vama – reče Džim. – Biće mi lakše ako se posle one sobe malo prošetam po čistom vazduhu.

Prefektura se nalazila na suprotnoj strani grada, udaljena skoro milju. Hano je išao krupnim koracima, a kad su stigli u zgradu, on uvede Džima u kancelariju koja je imala jednu uzidanu kasu.

– Izvolite sestiti za trenutak. I pušite, ako želite – reče mu.

Bio je u stanju duboke utučenosti; njegova uobičajena veselost beše iščezla; tek tada je Džim Frobišer jasno shvatio koliko je nade Hano polagao u razgovor sa Žanom Kladelom. Detektiv otključa kasu i izvadi na sto nekoliko koverata raznih veličina, raspravu o otrovnoj strelji i svoj zeleni dosije. Tek što je seo prekoputa Džima i počeo da otvara svoje koverte i sređuje njihov sadržaj, kad se vrata otvoriše i jedan policajac salutirajući stupi unutra. U ruci je držao neku hartiju.

– Telefonskim putem stigao je večeras u devet časova odgovor iz Pariza, gospodine Hano. Kažu da bi to moglo da bude ime firme koju tražite. Nalazila se u ulici Batinjol, ali je prestala da radi pre sedam godina.

– Da, i to je moglo da se dogodi – odgovori Hano natmureno dok je uzimao list hartije. On pročita šta je na njemu pisalo. – Da, da. Tako je. Nema sumnje.

On uze, jednu kovertu sa gomile koja je stajala na stolu, stavi hartiju unutra i zalepi je. Džim vide kako na prednjoj strani koverta napisa značajnu reč: »Adresa«.

Tad pogleda u Džima razgnevljenih očiju.

– Postoji neka zla kob u svemu ovom! – uzviknu. – Sve smo sigurniji da je ubistvo izvršeno i kako je izvršeno. Naziremo i moguće razloge. Ali ni za stopu nismo bliže dokazu, stvarnom, ubedljivom dokazu o tome ko ga je izvršio. Zla kob? Lud sam što tako govorim. Nečija oštromnost, smelost i hrabrost me zaustavljaju kad stignem pred cilj i prave od mene budalu!

On ljutito kresnu šibicom i zapali cigaretu. Frobišer pokuša da ga uteši.

– Da, ali za to se traži pamet, smelost i hrabrost više no jedne osobe.

Hano oštro pogleda u Džima.

– Objasnite to, prijatelju.

– Razmišljao sam o tome još otkako smo napustili ulicu Gambeta. Ne sumnjam više da je gospođa Harlou ubijena u kući Grenel. Nemoguće je u to sumnjati. Ali njeno ubistvo bilo je samo deo delatnosti jedne bande. Inače, kako bi se moglo dogoditi da je Žan Kladel takođe noćas ubijen?

Osmeh za trenutak rastera sumoran izraz Hanoovog lica.

– Da. Već ste punih petnaest minuta u areni – reče.

– Znači da se slažete sa mnom?

– Svakako! – Hano se opet oneraspoloži. – Ali mi ne možemo da ščepamo tu bandu za jaku kaputa. Gubimo vreme, a plašim se da vremena za gubljenje nema, – Hano se iznenada strese kao čovek kome je hladno. – Da, veoma sam uznemiren i veoma, veoma uplašen.

Njegova zastrašenost prelazila je i na Frobišera. On je nije razumevao, nije znao zbog čega se Hano plaši, ali dok je tako sedeo u dobro osvetljenoj kancelariji u toj tihoj zgradi, bio je svestan kako se neke grozne prikaze skupljaju oko njih, prikaze užasne i zlobne kakve bi neki stari dižonski majstor uklesao na zidove katedrale. I on zadrhta.

– Razgledajmo je sad! – reče Hano.

On izvuče deo drške iz koverta, a šiljak strele iz džepa i spoji ih. Vrh nije čvrsto stajao uglavljen, jer je rupa koja je bila namenjena da ga primi bila proširena kako bi pero bilo uvučeno. Ali videlo se da urez po dužini tačno odgovara, Hano spusti strelu na sto i otvori svoj zeleni dosije. Jedna mala, četvrtasta koverta, kakve upotrebljavaju hemičari, privuče Džimovu pažnju. Hano je uze. Izgledala je

prazna, ali kad je malo protrese, iz nje se na sto otkotrlja jedna četvrtasta pilula od neke tvrde, bele materije. Bila je uprljana prašinom i imala na sebi neki zeleni trag, a kad je Džim okrenu, primeti na drugoj strani neki zarez, kao da je nečim oštrim bila pritisnuta.

– Šta to, za ime sveta, ima zajedničkog sa ovom aferom? – zapita Džim.

Hano diže pogled sa svog dosijea. On brzo pruži ruku, uze pilulu od Džima i zadrža je u svojoj ruci.

– Možda mnogo. Možda ništa – reče ozbiljno. – Ali, u svakom slučaju, ta je pilula zanimljiva. Saznaću sutra više o njoj.

Džim ni po cenu života nije mogao da se priseti kad je ta pilula mogla da se pojavi. Svakako nije bila otkrivena u kući Žana Kladela, jer se već nalazila u policijskoj kasi kad su došli. Džim je primetio mali, četvrtast omot još dok ga je Hano vadio iz kase. Pilula kao da je bila nađena na putu slično onoj čuvenoj kutiji šibica gospodina Beksa. Ili je – da, na njoj je bio trag zelenila – nađena u travi. Džim se uspravi na stolici. Jutros su svi zajedno sedeli u bašti. Hano, on, Beti i Ana Apkot. Ali ovde se lanac Džimovih zaključaka kidao. Ni njegovo pamćenje ni logično razmišljanje nisu mogli da povežu ovu pilulu s onih pola časa što su njih četvoro proveli u hladu kestenova. Ali jedina stvar u koju je bio sasvim siguran jeste to da joj Hano pridaje veliku važnost. Za sve vreme dok je Džim držao i razgledao pilulu, Hanoove oči ga ni za tren nisu napuštale. Pratile su svaki i najnezatniji pokret njegovih prstiju i palca neobično pažljivo, a kad je Džim najzad vratio pilulu s dlana ruke u omot, detektiv očigledno odahnu s olakšanjem.

Džim Frobišer se dobroćudno nasmeja. Sve je bolje poznao svog čoveka. Nije ga više uzaludnim zapitkivanjem izazivao da odgovara »Aha« i »Oho«. Nagnuo se preko stola i uzeo svoj memorandum koji je Hano baš izvadio i ostavio pored dosijea. Privuče ga ispred sebe na sto i dodade onim ranije napisanim pitanjima dva nova:

(5) Koja je tačno poruka telefonom preneti iz Pariza u prefekturu i skrivena u koverti na kojoj je Hano napisao »Adresa«?

(6) Kada je, gde i zašto nađena ona bela pilula, i šta, za ime boga, sve to znači?

Nasmejavši se: Frobišer ponovo gurnu memorandum natrag Hanou. Ovaj ga, ipak, pročita polako i zamišljeno. – Nadao sam se da ću večeras dobiti odgovore na sva ova pitanja – reče obeshrabreno. – Ali šta ćete! Na svakom ćošku se saplićemo, a pitanja moraju da čekaju.

On je uredno vraćao memorandum na njegovo mesto u dosijeu kad se izraz krajnjeg iznenađenja javi na Frobišerovom licu. Pokazivao je prstom na dosije.

– Ovaj telegram!

Jedan telegram bio je prikopčan uz tri anonimna pisma koja je Hano imao u dosijeu – dva koja je pokazao Frobišeru još u Parizu, i treći, koji mu je Beti Harlou dala tog istog popodneva. Telegram je bio pocepan, pa prilepljen ujedno trakama hartije.

– To je naš telegram. Telegram koji je gospođica Harlou poslala mojoj firmi u ponedeljak, da, tako mi svega na svetu, ovog ponedeljka.

Džimovi dani su toliko bili ispunjeni strahom i olakšanjem, uzbuđenjem i sumnjom, otkrićima i razočaranjima, da se neobično iznenadio kad je video da je sad tek petak i da je u ovu sredu prvi put video Beti Harlou i razgovarao s njom. – Telegram kojim nam je javljeno u London da su vas odredili da preuzmete ovaj slučaj.

Hano potvrdno klimnu glavom.

– Da. Dali ste ga meni.

– A vi ste ga pocepali?

– Jesam. Ali sam ga kasnije izvadio iz korpe za hartiju i sastavio – objasni Hano, ni najmanje se ne zbunivši ovim Džimovim nastupom pronicljivosti. – Želeo sam ovde da zapaprim malo čorbu policiji što je odala tajnu. Vrlo sam zadovoljan što sam ga sačuvao. I vi sami morali ste da uvidite njegovu važnost već sledećeg jutra, pre no što sam ja i stigao u kuću Grenel, kad ste rekli gospođici da ste mi ga pokazali.

Džim pokuša da se tačno priseti. Patio je od preciznosti i tačnosti, što je sasvim odgovaralo pripadniku njegove struke.

– Tek kad ste vi došli ja sam saznao da je gospođica Harlou anonimnim pismom bila obaveštena o toj novosti – reče.

– Pa, to i nije tako važno – umeša se Hano nekako užurbano. – Ono što je za mene važno, to je da će, kad ovaj slučaj bude raspravljen i kad mi preostane malo vremena da ga posvetim ovim pismima, telegram dobro poslužiti.

– Da, shvatam – reče Džim. – Shvatam – ponovi i nelagodno se promeškolji na stolici, zausti da nešto kaže, ali očuta, i ostade tako dvoumeći se da li da ćuti ili da govori; dok je Hano čitao svoj dosije, posmatrao predmete koje je prikupio i uviđao da mu ne daju nikakve nade.

– Ničemu ovo ne vodi! – uzviknu besno, a Džim Frobišer se najzad odlučio.

– Gospodine Hano, vi svoje misli ne poveravate meni, – reče prilično zvanično – ali ja ću se prema vama bolje, pokazati; osim zločina u kući Grenel, vi imate da rešite tajnu onih anonimnih pisama. Tu mogu donekle da vam pomognem. Stiglo je još jedno od njih.

– Kada?

– Večeras, dok smo sedeli za večerom.

– Ko ga je primio?

– Ana Apkot.

– Šta!

Hano skoči sa stolice uzviknuvši i naže se ka Frobišeru, dok mu je lice bilo bledo kao krpa a oči užagreno sevale. Nijedna novost ne bi mogla delovati toliko neočekivano, toliko zapanjujuće.

– Sigurni ste? – zapita.

– Sasvim. Došlo je večernjom poštom, zajedno sa ostalima. Gaston ih je uneo u trepezariju. Bilo je jedno iz Londona od moje firme za mene, dva-tri za Beti i jedno za Anu Apkot. Otvorila ga je namrštivši se, jer očigledno nije znala odakle dolazi. Video sam ga dok ga je otvarala. Bilo je napisano na istom onakvom običnom papiru, otkucano na isti način, bez adrese u gornjem uglu. Uzdrhtala je kad ga je pogledala i dva puta pročitala. A tada ga je s osmehom savila i ostavila nastranu.

– S osmehom? – ponovi Hano uporno.

– Da. Bila je vrlo zadovoljna. Lice joj se opet zarumenelo. Njene utučenosti je nestalo.

– Nije vam ga pokazala, znači?

– Ne.

– Ni gospođici Harlou?

– Ni njoj.

– Ali bila je zadovoljna, a? – Hanou je to izgledalo najčudnije u celoj stvari.
– Da li je štogod rekla?

– Da – odgovori Džim. – Rekla je: »On je uvek bio u pravu, zar ne?«

– Ona je to rekla! »On je uvek bio u pravu, zar ne?« – Hano polako opet klonu na stolicu i ostade kao skamenjen. Malo kasnije podiže glavu.

– A šta se onda dogodilo? – zapita.

– Ništa, sve do kraja večere. Tada je uzela pismo i mahnula glavom gospođici Beti, koja mi je rekla »Sada ćemo vas ostaviti da sami pijete kafu«. Prešle su preko trema i otišle u Betinu sobu, znate onu nameštenu kao muzej. Bio sam pomalo uvređen. Otkako sam došao u Dižon, stalno me poneko šalje u čošak sa naređenjem da budem miran i da se ne mešam. I tako sam pošao da vas potražim u Velikoj kafani.

Drugi put bi ovo Džimovo ispoljavanje uvređene taštine navelo Hanoa na neki od njegovih neumesnih ispada, ali sad je prešao preko toga.

– One su se udaljile da bi razgovarale o tom pismu – reče Hano. – A ta mlada dama bila se razveselila, ona koja je danas popodne bila tako utučena. Znači, javio se neki zrak nade! – Hano je razgovarao o problemu sam sa sobom. oborenih očiju. – Da li je »Bič« jednom bio milostiv? Čudim se! To me zaprepašćuje! – On ustade i pređe nekoliko puta po sobi. – Da, ja, stari bik iz stotina korida, ja, Hano, sam zaprepašćen!

Sada nije glumio. Bio je iskreno i jednostavno začuđen što je tako bespomoćan. A tada, iznenada promenivši raspoloženje, on se vrati stolu.

– U međuvremenu, gospodine, dok sebi ne uspem da razjasnim ovaj čudan, novi događaj, molim vas da mi pomognete – zamoli on vrlo ozbiljno i čak vrlo smerno. U njegovom glasu i očima opet se ogledao strah. Izgledao je tako zbunjen da Džim nije mogao da shvati. – Nema ništa važnije od ovoga. Želeo bih da... ne znam kako da se izrazim da bih vas ubedio? Želeo bih da se što je moguće više zadržavate u kući Grenel... da... da... pomalo pripazite na onu lepuškastu Anu Apkot, da...

Ali nije uspeo da dovrši svoj predlog. Džim Frobišer ga prekide istinski razljućen.

– Ne, ne, to neću! – uzviknu. – Suviše ste zabrazdili, gospodine. Ne želim da budem vaš špijun. Nisam radi toga ovde došao. Ovde sam radi svoga klijenta. A što se tiče Ane Apkot, ona je moja zemljakinja. Ne želim da vam pomazem protiv nje. Tako mi boga, ne želim!

Hano pogleda preko stola u zarumenjeno i ljutito lice svog »mlađeg kolege«, koji je sada dezertirao sa svoje dužnosti, pa i ne pokušavši da pregovara, pomiri se sa svojim neuspehom.

– Ne osuđujem vas – odgovori mirno. – Stvarno nisam mogao ni da očekujem drugi odgovor. Moram da budem brz, to je sve. Moram da budem vrlo brz!

Frobišerova ljutnja iščeznu isto onako naglo kao što je i došla. Video je Hanoa kako sedi prekoputa, bleđa, očajno uznemirena lica, dok mu se u očima nesumnjivo zapažao strah.

– Recite mi! – uzviknu Džim očajnički. – Budite makar jednom iskreni prema meni! Da li je Ana Apkot kriva? Ona nije sama, naravno. Postoji banda. S tim smo se složili. Vaberski je jedan od njih, naravno? Da li je i Ana Apkot član? Zar verujete u to?

Hano polako pokupi svoj dokazni materijal. U njemu se odigravala unutrašnja borba. Pretrpljeni napor ove noći ih je zbližio i on je još jednom pao u iskušenje da se poverava, osećao je neodoljivo iskušenje. S druge strane, Džim Frobišer je video kako se u njemu bore tradicije njegove službe: čekati na činjenice, ne govoriti nasumce, biti pravičan. Tek kad je sve vratio natrag u kasu i zaključao, Hano popusti iskušenju. Pa čak i tada nije hteo da se neposredno izrazi.

– Želeli ste da saznate šta mislim o Ani Apkot? – reče oklevajući, kao da se reči bore da se probiju iz njega. – Otidite sutra do crkve Notr-Dam i pogledajte fasadu. Tamo ćete, ukoliko niste slepi kod očiju, pročitati moj odgovor.

Nije hteo ništa više da kaže; ovo je bilo jasno. Ne, stajao je natmureno pred Frobišerom, već skoro žaleći što se i toliko izrekao. Frobišer uze svoj šešir i štap.

– Hvala vam – reče. – Laku noć.

Hano ga otprati do vrata. Tada reče:

– Sutra ste slobodni. Neću dolaziti u kuću Grenel. Imate li kakav plan?

– Da. Beti će me povesti da me provoza automobilom po okolini.

– Vrlo dobro. To вреди videti – odgovori Hano tiho. – Ali ne zaboravite da mi se javite telefonom pre no što pođete. Ja ću biti ovde. Reći ću vam da li ima kakvih novosti. Laku noć.

Džim Frobišer pođe, a Hano ostade u sredini sobe. Pre no što je Džim za sobom zatvorio vrata, Hano je već zaboravio na njega. Ponavljao je sam za sebe, jedno za drugim, skoro nekim očajničkim naglaskom: – Moram da budem brz! Moram da budem veoma brz!

Frobišer brzo siđe do trga Ernest Renan i ulice Liberte. Bio se rešio da poslušā Hanoovo uputstvo i da sutra izjutra pogleda fasadu crkve Notr-Dam. Ali ova noć za njega još nije bila prošla.

Kad je došao do ugla male ulice Šarl-Rober, začu neki lak, brz korak iza sebe – korak koji mu se učini poznat. Kad zađe u ulicu, on se brzo okrete i pogleda unaokolo. Video je jednog visokog čoveka kako hitro prelazi preko ulice i iščezava između kuća na suprotnoj strani. Čovek zastade za trenutak pod svetlošću ulične lampe na uglu, a Džim se mogao zakleti da je to Hano. Ali u tom delu grada nije bilo hotela. Bila je to četvrt privatnih kuća. Šta je Hano tu tražio?

Razmišljajući o ovom novom pitanju, on zaboravi na fasadu Notr-Dama, a kad je stigao u kuću Grenel, desi se jedan mali događaj koji još više potisnu pomisao na ovo. Ušao je u kuću sam, otvorivši vrata ključem koji su mu bili dali, i upalio svetlost u tremu prekidačem koji se nalazio kraj vrata. Prešao je trem, došao do podnožja stepenica, i taman hteo da ugasi svetlost prekidačem koji je Ana Apkot jednom već spomenula, kad se vrata riznice otvoriše i na pragu se pojavi Beti.

– Još ste budni? – reče on tiho, upola zadovoljan što ju je zatekao na nogama, a upola žaleći što ona gubi dragocene časove sna.

– Da – i njeno lice se polako razvuče u nežan osmejāk. – Čekala sam svog stanara.

Držala je vrata otvorena, te on pođe za njom u sobu.

– Pustite me da vas pogledam – reče ona, pa pošto ga je pogledala, dodade: – Džime, nešto se noćas moralo dogoditi.

Džim potvrdi.

– A šta to? – zapita ona.

– Ostavimo bolje za sutra, Beti!

Beti se više nije smejala. Svetlost se ugasila u njenim tamnim, tajanstvenim očima. Umor i razočaranost su ih zasenčili.

– Nešto grozno, znači? – prošaputa.

– Da. – Ona ispruži ruku i uhvati se za naslon stolice da se pridrži.

– Molim vas recite mi sada, Džime! Neću moći da zaspim ako ne znam šta je, a tako sam umorna!

U njenom glasu bilo je toliko želje da sazna, njeno mlado telo izgledalo je tako iscrpeno da je Džim morao da popusti.

– Reći ću vam, Beti! – reče blago. – Hano i ja smo otišli večeras da posetimo Žana Kladela. Našli smo ga mrtvog. Svirepo je ubijen.

Beti jeknu i zaljulja se. Pala bi da je Džim nije prihvatio u naručje.

– Beti! – uzviknu on.

Beti mu spusti glavu na rame. Mogao je da oseti na svome srcu kako joj se grudi dižu i spuštaju.

– To je neverovatno! – zaječa ona. – Žan Kladel!... Niko za njega nije čuo sve do jutros... a sada umešan je u sav ovaj užas – kao i mi ostali! Oh, kako će se to sve svršiti?

Džim je posadi u naslonjaču i kleče kraj nje.

Sada je jecala, a on je pokušavao da joj podigne glavu.

– Draga moja! – prošaputa on.

Ali ona nije htela da ga pogleda.

– Ne, – reče prigušenim glasom – ne. – I dublje zagnjuri glavu u njegovo naručje, stiskajući ga čvrsto očajničkim rukama.

– Beti! – ponavljao je on – toliko mi je žao... Ali sve će biti dobro. Siguran sam u to. Oh, Beti! – I dok je to govorio, proklinjao je samog sebe zbog otrcanosti tih reči. Zašto nije uspevao da se seti nečeg zaista lepog čime bi je utešio? Nečeg bolje no što je »toliko mi je žao« i »sve će biti dobro«? Ali nije uspevao, a izgledalo je da za to nema ni potrebe. Njene ruke obisnuše se oko njegovog vrata i stegnuše ga čvrsto.

XIX

Osujećen plan

Put je kao serpentina od hartije zavijao padinom brda, a zatim se spuštao u plitku dolinu. Levo od puta, nešto niže, jedan potočić tekao je žustro kroz uzanu livadu pokrivenu svetlozelenom travom. Iza livade dizale su se strmo padine brda načičkane stenama, a sve zelenilo bilo je već požutelo od sunca. S desne strane puta, skoro od same ivice drumu, počinjalo je brdo koje je zatvaralo dolinu s te strane. Dolina je bila dugačka i blago krivudala; na pola puta ka mestu gde se ta dolina gubila jedan sporedan put, onakav kakav se u priručnicima za automobiliste označava tačkastom linijom, odvajao se nalevo, pa onda prelazio potok kamenim mostom i iščezavao u klisuri istočne padine. Iza te raskrsnice dolina je bila

pošumljena. Potok je nestajao u šumi kao da se uliva u neku pećinu; obe padine bile su skrivene drvećem – drvećem koje je bilo tako gusto da je u ovom delu dolina na sunčevoj svetlosti izgledala gola, ali i tako nisko kao da je odlučilo da bude u skladu sa celom okolinom. Stvarno, cela dolina je izgledala kao neka bašta za lutke – bila je toliko plitka, uzana i pretrpana. Trudila se da bude dolina, a uspevala da postane samo ulegnuće.

Kad je mali automobil sa dva sedišta zaobišao grbinu brega i spustio se dole, bela pantljika puta bila je prazna osim što se na suprotnom kraju videla jedna majušna mrlja, iza koje se struja dima kovitlala i širila kao dim iz odžaka lokomotive.

– Ta prašina će nas zasuti u prolazu – reče Džim.

– Nećemo mu ostati dužni – odgovori Beti, gledajući preko ramena i upravljajući volanom. – Ne, još gore ćemo ga udesiti! – Prašina iza automobila izgledala je kao prava zavesa. – Ali šta me briga, a vas, Džime? – zapita nasmejavši se, a u tom osmehu Džim prviput, zahvalna srca, primeti prisenuk veselosti. – Biti oslobođen toga grada makar samo za jedan sat! Oh! – I Beti širom otvori svoja pluća suncu i vazduhu. – To je moj prvi sat slobode tokom poslednje nedelje!

Frobišer se takođe radovao što će provesti dan na padinama Kot d’Ora. Dižon je tog jutra brujaio o smrti Žana Kladela; niste mogli da prođete ulicom a da ne čujete kako se to ime pominje i dobacuje poneka podrugljiva primedba na račun policije, Želeo je da zaboravi noćnu posetu ulici Gambeta i strašnu izobličenu priliku na podu u sobi.

– Ostavićete ga ubrzo zanavek, Beti – reče on značajno,

Beti mu se nasmeši i stavi svoju ruku na njegov rukav.

– Džime! – reče, dok joj je obraze prelivala rumen, a kola počela da vrludaju putem. – Ne smete tako da govorite devojci koja šofira, – reče nasmejavši se, dok je ispravljala kola – ili ću pregaziti onog motociklistu i mladu damu koja sedi u prikolicama.

– Izgleda da ono nije mlada dama, – ispravi je Džim – već neki kofer.

Motociklista je usporavao dok je prilazio pobočnom putu, kao turist koji ne poznaje okolinu, a kad je stigao do raskrsnice, on sasvim stade i siđe. Beti zaustavi kola blizu njega i pogleda na časovnik i brzinometar koji su se nalazili pred njom.

– Mogu li da vam pomognem? – zapita.

Čovek koji je sjahao sa motocikla bio je mlad, vitak, crnpuurst i uljudan. On skide svoj šlem i učtivo se pokloni.

– Gospođo, ja putujem za Dižon – reče pomalo oporim naglaskom koji Frobišeru nekako poznato zazvuča u ušima.

– Možete ga ugledati, gospodine, kroz onaj prosek doline – odgovori Beti. U samom središtu brdskog procepa video se oštar vrh katedrale koji je štrčao kao neko vitko koplje. – Ali upozoravam vas da taj put, iako kraći, nije dobar.

Kroz oblak prašine koji se postupno razređivao iza kola oni začuše brektanje još jednog motocikla.

– Put kojim smo mi došli bolji je – nastavi ona.

– A koliko je to daleko? – zapita mladić.

Beti još jednom pogleda na svoj brzinometar.

– Četrdeset kilometara, a mi smo ih prevalili za četrdeset minuta, tako da i vi to isto možete da postignete. Pošli smo tačno u jedanaest časova, a sad je dvadeset minuta do dvanaest.

– Čini mi se da smo pošli pre jedanaest? – umeša se Džim.

– Da, ali smo zastali u predgrađu minut-dva da učvrstimo kaiš na kutiji za alat. A odande smo krenuli tačno u jedanaest.

Motociklist pogleda na svoj ručni sat.

– Da, sada je dvadeset minuta do dvanaest – reče. Ali četrdeset kilometara! Sumnjam da ću imati toliko benzina. Mislim da ću morati da krenem kraćim putem.

Drugi motocikl ispliva iz prašine kao čamac iz magle, uspori dok ih je zaobilazio i stade kraj njih. Vozač skoči sa sedla, zaturi naočari na čelo i pridruži se razgovoru.

– Taj putić, gospodine, nije baš neki od najboljih puteva u zemlji, to se na prvi pogled vidi. Ali nije ni tako rđav. Od ovog kamenog mosta možete da stignete do gradske većnice u Dižonu za dvadeset i pet minuta.

– Hvala vam – reče mladić. – Vi ćete me izviniti. Zadržao sam se ovde sedam minuta, a očekuju me.

On stavi šlem na glavu, uzjaha motocikl i uz huku i brujanje motora odjuri preko mosta u dolinu.

Drugi motociklista namesti naočari.

– Ako hoćete, krenite prvi, gospođo? – predloži on. – Inače ćete gutati moju prašinu.

– Hvala! – reče Beti osmehnuvši se, zatim ubaci u brzinu i kola krenuše.

Posle male šumice i okuke tle poče da se penje a dolina širi. Put ih dovede do širokog drumu na kome su kliometarski stubovi išli na sever i jug.

– Drum za Pariz – reče Beti, dok je zaustavljala kola pred malom krčmom okruženom bašticom. Ona pogleda niz put u pravcu Pariza. – Ah, Pariz! – reče i čežnjivo uzdahnu, dok joj oči zasvetleše a beli snažni zubi škljocnuše kao da je zagrizla neki sladak plod.

– Uskoro, Beti – reče Džim. – Vrlo skoro!

Beti utera kola u malo dvorište pored rečice.

– Ovde ćemo ručati, u bašti, – reče – među ružama i zelenilom.

Kajgana, odlično spremljena šnicla pravo sa štednjaka, sa salatom i bocom vina Klo di Prens iz 1904 godine, približi im sjajan grad Pariz skoro na domak ruke. Sedeli su napolju u senci velike živice, potpuno sami u bašti; smejali su se i radovali zlatnom maju, dok su vizije divnih zadovoljstava treperile pred očima Džima Frobišera.

Beti ih, ipak, rasturi; kad je on zapalio cigaru a ona cigaretu i kad je kafa u šoljicama počela da se puši pred njima, ona reče:

– Budimo praktični, Džime. Imam s vama nešto da razgovaram.

Sjaj vedrine iščeze sa njenog lica.

– Izvolite! – reče on.

– Radi se o Ani – reče ona, osvrte se oko sebe a zatim prikova pogled na Džima. – Ona mora da ide odavde.

– Da beži! – uzviknu Džim trгнуvši se.

– Da, i to odmah, u najvećoj tajnosti.

Džim je razmišljao u sebi o ovome dok je Beti nestrpljivo čekala.

– To se ne može izvesti – progovori on.

– Može.

– Čak i kada bi moglo, da li bi ona pristala?

– Ona hoće.

– Ali time priznaje da je kriva – reče on mereći svaku reč.

– Oh, ne, Džime. Potrebno joj je da dobije vremena, to je sve. Vremena dok se ne uđe u trag mojoj ogrlici, vremena dok se ne otkrije ubica Žana Kladela.

Sećate li se šta sam vam rekla o Hanou? Njemu je potrebno da ima svoju žrtvu. Vi mi možda ne verujete, ali to je istina. On mora da se vrati u Pariz i da kaže: »Vidite li, pozvan sam u Dižon, otišao, pet minuta – i svršeno! Toliko mi je svega bilo potrebno! Pet kratkih minuta, i evo vašeg ubice čvrsto spetljanog u rukama pravde!« On je najpre pokušao da se mene dokopa.

– Ma nemojte.

– Istina je, Džime. A kad mu to nije pošlo za rukom, on se okomio na Anu. Ona mora da ode odavde. Pošto ne može da se dokopa mene, on će zgrabiti moju prijateljicu – da, a zatim će dokazni materijal izmisliti prema potrebi.

– Ali Beti! Hano to nikad ne bi učinio! – pobuni se Frobišer.

– Pa, Džime, on je to već učinio – reče ona.

– Kada?

– Kada je knjigu onog profesora iz Edinburga o otrovnim strelama vratio na policu u biblioteci.

Džim je bio sasvim zgranut.

– Otkud znate da je on to učinio?

– A zašto da ne znam? – odgovori ona. – Čim je uzeo knjigu u ruku, to mi je bilo jasno. Znao ju je od korica do korica, kao da je udžbenik, Mogao je bez oklevanja da prstom upre u slike, da nađe istoriju strele moga ujaka, dejstvo otrova, rastvor koji se od njega može napraviti. Tvrdio je da je to naučio za onih pola časa dok nas je čekao. To nije bilo moguće. On je našao tu knjigu posle podne, poneo je potajno sa sobom i celu noć presedeo nad njom. Eto to je on učinio.

Džim Frobišer se zbuni. On je najpre nagađao ko li to može biti, sumnjao na ovog pa na onog, i najzad je drugi morao da mu kaže istinu, dok je Beti blagodareći svojoj bistrini u trenutku sve saznala. Osetio je da se tek minut i po nalazi u areni za borbu s bikovima.

Beti dodade prezrivo:

– A tada, kada je sve napamet naučio, vraća je krišom na policu i optužuje nas.

– Ali on priznaje da ju je vratio na mesto – reče Džim polako.

Beti je izgledala iznenađena.

– Kad je to priznao?

– Sinoć. Meni – odgovori Džim, a Beti se gorko nasmeja. Nije htela ništa povoljno da prizna Hanou.

– Da, jer je sada pronašao nešto bolje, pa će se za to uhvatiti.

– Nešto bolje?

– Nestanak moje ogrlice. Oh, Džime, Ana mora da beži. Ako bi uspela da pređe u Englesku, ne bi je mogli dovući natrag, zar ne? Nemaju dovoljno dokaza. Postoje samo sumnje, sumnje i sumnje, a to nije dovoljno. Ali ovde u Francuskoj je drukčije, zar ne? Oni mogu da uhapsu ljude na koje sumnjaju, da ih drže zatvorene i ispituju u beskonačnost. Oh, juče popodne u tremu – sećate li se, Džime? – mislila sam da će je Hano onog trenutka bez predomišljanja uhapsiti.

Džim Frobišer potvrdi.

– I ja sam to isto očekivao.

On je bio pomalo neprijatno iznenađen Betinim predlogom, ali što je više o njemu razmišljao, sve mu se više dopadao. Postojao je jedan presudan razlog koji je išao u prilog ovakvom rešenju, a o kome ni on ni Beti Harlou nisu izustili ni reč. Drška strele bila je nađena u sobi Ane Apkot, a vršak u kući Žana Kladela. To su bile presudne činjenice. Sve u svemu, bilo je bolje da Ana ode, sada, dok je još vreme, ako Hano nesumnjivo smatra da je ona kriva.

– Ali jasno je da on to smatra! – uzviknu Beti.

Džim polako odgovori:

– I meni se čini da smatra, Ali, u svakom slučaju, možemo da se uverimo. Ja sam sumnjao prošle noći, pa sam ga otvoreno zapitao.

– I on vam je odgovorio? – zapita Beti neobično radoznalo.

– I jeste i nije. Dao mi je najčudniji mogući odgovor.

– Pa šta vam je rekao?

– Rekao mi je da odem do crkve Notr-Dam. Ako to učinim, videću na fasadi da li je Ana nevina ili ne.

Polako, svaki trag boje iščeze sa Betinog lica. Gledala ga je očima razrogačenim od užasa. Sedela je kao skamenjena, samo su joj oči sevale.

– To je strašno – reče tihim glasom i opet ponovi. – To je strašno! – Tada uzviknuvši ustade. – Uverićete se sami! Hodite! – I potrča ka automobilu.

I jednom i drugom preseo je sunčani dan. Beti je vozila u pravcu grada, nagnuta nad volanom, očiju uprtih ispred sebe, a Frobišer se pitao da li je išta videla na belom putu koji su kola gutala. Kad su se spustili sa visoravni i šuma u ravnici, ona reče:

– Postupićemo prema onome što budemo videli?

– Da.

– Ako Hano smatra da je nevinna, Ana će ostati. Ako smatra da je kriva, mora da ide.

– Tako je – složi se Frobišer.

Beti je vodila kola kroz gradske ulice dok nisu izbila na širok trg. Pred njima se pojavi velika crkva renesansnog stila – sa osmougaonim kupolama na dva tornja i jednom malom kupolom – iznad čijeg je glavnog ulaza bila lođa. Beti zaustavi kola i odvede Džima u predvorje. Iznad vrata nalazio se veliki bareljef koji je prikazivao Strašni sud. Bog je lebdeo među oblacima, anđeli su svirali u trube, a grešnici se dizali iz grobova da okaju svoje grehe. I Beti i Frobišer gledali su skulpturu ćutke neko vreme. Frobišeru je to izgledao svirep i grub prizor koji je dobro mogao da pokaže surovost s kojom Hano gleda na stvari.

– Da, poruku je lako protumačiti – reče on, a tada se ćuteći i neraspoloženi odvezoše u kuću Grenel. Šofer Žorž izađe iz garaže da preuzme kola. Beti utrča u kuću i pričekala da je Džim Frobišer sustigne.

– Tako mi je žao – reče ona slomljenim glasom. – U potaji sam se još nadala da se svi varamo... Mislim, u pogledu na opasnost u kojoj se Ana nalazi... Naravno, ni za trenutak nisam verovala u njenu krivicu. Ali ona mora da se ukloni odavde, to je jasno.

Ona se polako pope uz stepenice i Džim je više ne vide sve dok večera nije bila poslužena, mnogo docnije no obično. Anu Apkot nije video celog dana, pa ni tada. Beti mu se pridruži u biblioteci nekoliko minuta pre devet časova.

– Zakasnili smo, plašim se. Bićemo sami, Džime – reče osmehnuvši se, i povede ga u trpezariju.

Za vreme večere bila je zbunjena i brižna, potvrđujući rasejano sve što bi on rekao, dok su joj misli negde bludile, te bi mu odgovarala nasumice ili uopšte ne bi odgovorila. Frobišeru se činilo da ona osluškuje neki zvuk iz trema, neki znak koji nikako ne stiže. Oči su joj stalno pratile kazaljku časovnika, a uznemirenost i uzrujanost, koji tako čudno deluju kod tihih osoba, postajali su sve vidljiviji. Najzad, malo pre deset časova, oboje začuše automobilsku trubu u mirnoj ulici. Kola stadoše, kako se Džimu učinilo, pred samom kapijom, a onda dođe onaj zvuk koji je Beti tako žudno iščekivala – neko je zatvorio teška vrata, starajući se da to učini što brižljivije. Beti brzo pogleda Džima Frobišera i pocrvene kad on to primeti. Nekoliko trenutaka docnije kola nastaviše put, a Beti duboko odahnu. Džim Frobišer se nagnu k njoj. Mada su bili sami u sobi, govorio je tihim, iznenađenim glasom:

– Ana Apkot je, znači, otišla?

– Da.

– Tako brzo? Vi ste već sve bili pripremili?

– Sve je bilo uređeno još sinoć. Biće u Parizu sutra izjutra, u Engleskoj sutra uveče. Samo ako sve dobro prođe!

Iako je bila obuzeta nemirom, Beti je osetila lak prizvuk nezadovoljstva u pitanjima Džima Frobišera. Ove dve devojke ga nisu pitale za savet, njihove pripreme izvršene su bez njegovog učešća, jedino su mu to saopštile u poslednjem minutu, baš kao što čovek u nekog brbljivca ne može imati poverenja i kao što bi traženje saveta od nekog neznalice samo značilo gubitak vremena. Beti počne da se izvinjava.

– Bilo bi bolje, naravno, da smo vas zamolile za pomoć, Džime. Ali Ana to nije htela. Uporno je tvrdila da ste vi ovde došli radi mene i da ne smete biti umešani u takvu jednu stvar kao što je njeno bekstvo. Ona je to postavila kao uslov, i tako sam morala da popustim. Ali sada možete da mi neobično mnogo pomognete.

Džim se smiri. U svakom slučaju, Beti je htela da ga pozove i plašila se da bi njihov plan mogao pretrpeti neuspeh bez njegove pomoći.

– Kako mogu da pomognem?

– Možete da odete u onaj bioskop i zadržite gospodina Hanoa. Važno je da on ne sazna ništa o Aninom bekstvu sve do sutra.

Džim se nasmeja pri pomisli kako su bili providni Hanoovi trikovi sakrivanja, ceo grad je znao da on svoje večeri provodi u Velikoj kafani,

– Da, otići ću – odgovori. – Otići ću odmah.

Ali Hano nije bio te noći na svome uobičajenom mestu, te je Džim sedeo sam do posle pola jedanaest. Tada jedan čovek izađe iz bilijarske sobe i stojeći iza Džima, očiju uprtih u platno, prošaputa:

– Ne osvrćite se, gospodine! Ja sam Moro. Sada ću izaći. Molim vas pođite za mnom.

On izađe. Džim pričekava nekoliko trenutaka. Seti se Hanoovog saveta i plati svoju kriglu čim mu je pivo bilo doneto. Mali tanjirić bio je prevrnut naopako da pokaže da ništa ne duguje. Pošto su dva minuta prošla, on brzo izađe na ulicu i ne gledajući ni levo ni desno pođe polako niz Staničnu ulicu. Kada je došao do palate Darsi, Nikola Moro ga prestiže ne pokazujući da ga je poznao, i skrenu nadesno u ulicu Liberte. Frobišer pođe za njim, dok mu je srce silazilo u pete. Bila je, naravno, ludost zamisliti da je Hanoa moguće tako lako prevariti. Automobil je

nesumnjivo bio zaustavljen. Ana Apkot je nesumnjivo već pod katancem! Pa zar nisu poslednje reči koje je Hano izgovorio bile: »Moram da budem brz!«

Moro zađe u bulevar Sevinje i zaokrenuvši ka staničnom trgu uđe u jedan od malih hotela kojih ima mnogo u toj četvrti. Predvorje je bilo prazno; uzano i strmo stepenište vodilo je na gornje spratove. Moro se u pratnji Frobišerovoj pope i otvori jedna vrata. Frobišer ugleda malu, prljavu sobu. u zadnjem delu zgrade. Prozori su bili otvoreni, a kapci spuštene, Odaja je bila osvetljena lampom koja je visila u sredini, a za stolom, pod lampom, sedeo je Hano i zurio u jednu mapu.

Mapa je bila vrlo čudno išarana crvenim mastilom. Neka vrsta kruga, sličnog teniskom raketu bez drške, bila je opisana na mapi, a od dna pa do vrha bila je povučena nepravilna linija, čime je krug približno bio podeljen na dva dela, Moro i Džim Frobišer stadoše, a trenutak docnije Hano podiže glavu.

– Da li ste znali, prijatelju, – zapita on vrlo ozbiljno – da je Ana Apkot otišla večeras na bal pod maskama gospođe Le Voj?

Frobišer je bio potpuno iznenađen.

– Ne, vidim da niste – nastavi Hano. On uze pero i stavi jednu crvenu tačku na ivicu kruga blizu donjeg dela.

Džim se malo oporavi od prve iznenađenosti. Bal gospođe Le Voj bio je mesto odakle je trebalo krenuti. Plan, na kraju krajeva, nije bio tako rđavo zamišljen, ako bi Ana samo mogla da nezapaženo stigne na bal. Maskirana, u neobičnom kostimu, među gomilom sveta isto tako prurušenog, u kući sa baštom, nesumnjivo otvorenom u toj toploj noći i svakako diskretno osvetljenoj lampionima – imala je najviše prilike da pobegne. Ali ta prilika je već propala. Jer Hano ponovo spusti svoje pero i reče pretećim glasom.

– Vodeni ljiljan, a? Taj ljupki vodeni ljiljan, prijatelju, neće baš tako veselo igrati noćas.

XX

Mapa i ogrlica

Hano okrete svoju mapu i gurnu je preko stola Džimu Frobišeru.

– Šta mislite o ovome? – zapita, a Džim primače stolicu i sede da je razgleda. Najpre je video da je to mapa Dižona i okoline izrađena u velikim razmerama, a da sam grad leži na donjem delu crvenog kruga, na mestu gde dolazi drška teniskog raketa. Što se tiče crvenog kruga, izgledalo je da pretstavlja kružno

putovanje nekoga ko je pošao iz Dižona, obišao dobar deo okoline i opet se vratio u grad. Ali bilo je još nečega sem toga. Naprimer, postojala je talasasta linija koja je delila krug idući od vrha ka ručici, tj. ka Dižonu, a kad se nagao nad mapu Frobišer vide, na levoj strani kruga, jedan crven kvadratić odmah kraj Dižona, znak koji je Hano baš maločas ucrtao. Kraj tog kvadratića bilo je označeno vreme.

– Jedanaest časova pre podne – pročitao on.

Pratio je crvenu krivinu očima, i baš tamo gde je linija koja je predvajala krug stizala do gornjeg njegovog vrha, bio je upisan još jedan sat. Tamo Frobišer pročitao:

– Jedanaest časova i četrdeset minuta.

Frobišer pogleda začuđeno Hanoa.

– Blagi bože!– uzviknu i opet se naže nad mapu. Tačka gde se linija koja je delila krug odvajala nalazila se u sredini doline, što je video prema crtežu na mapi da – a sad je utvrdio i njeno ime – Dolina Terzon. Nekoliko minuta pre jedanaest časova, čim su izašli iz Dižona, Beti je zaustavila kola preko puta jednog parka u čijoj se dubini videla velika kuća i zamolila ga da pričvrsti kutiju za alat. Odatle su pošli tačno u jedanaest časova. Beti je zapazila tačno vreme; zaustavili su se na mesto gde se sporedni put grana i vraća za Dižon, na vrhu kruga, tamo gde se krug i poprečna linija sastaju, tačno u jedanaest i četrdeset.

– Pa to je karta izleta koji smo danas napravili – uzviknu Džim. – Nas su, dakle, pratili?

On se iznenada seti onog drugog motociklista koji je došao iza njih, iskrsnuvši kroz zavesu prašine što su oni podigli, i zaustavio se pored njihovih kola kako bi se pridružio razgovoru s onim turistom.

– Motociklist? – zapita, ali opet ne dobi odgovora.

Međutim, motociklist ih nije pratio sve vreme puta. Kad su se vraćali kući, zaustavili su se da ručaju u bašti. Onog čoveka nigde nije bilo. Džim ponovo pogleda na mapu. Pratio je crvenu liniju počev od mesta gde se dva puta ukrštaju pa dalje. Išla je krivinom doline do raskrsnice gde se njihov put ukrštao sa glavnim drumom za Pariz i gde su ručali. Posle ručka nastavili su glavnim putem do Dižona, dok se crvena linija odvojila i vratila u grad nekim zaobilaznijim i očigledno manje korišćenim putem.

– Ne mogu da shvatim zašto ste nas jutros pratili, gospodine Hano – uzviknu on prilično se zajapurivši. – Ali mogu vam ovo reći. Gonjenje baš nije bilo uspešno vođeno. Mi se uopšte nismo tim putem vratili kući.

– Nemam pojma kako ste se vratili kući – odgovori Hano nimalo zbunjen. – Linija na ovoj strani kruga nema nikakve veze s vama, kao što se i sami možete uveriti ako pogledate vreme zapisano na mestu gde linija počinje.

Crveni krug na dnu nije bio zatvoren; postojao je prostor na mestu gde se nalazio grad Dižon, a na jednoj tački na desnoj strani, gde je linija počinjala, Frobišer pročita sitno ali razgovetno:

– Deset časova i dvadeset pet minutu pre podne.

Džim je bio zapanjeniji no ikad.

– Ne shvatam ništa od svega ovoga! – uzviknu.

Hano se naže i dodirnu tačku vrhom svoga pera.

– Odavde je motociklist krenuo, motociklist sa kojim ste se sreli kod pobočnog puta u jedanaest i četrdeset.

– Turist? – zapita Džim. Trenutak ranije činilo mu se nemogućnim da zbrka u njegovoj glavi bude veća no što je. A sad je postala.

– Nazovimo ga čovekom sa koferom u prikolicama – ispravi ga Hano. – Vidite li da je on svoju polaznu tačku u Dižonu napustio trideset i pet minuta pre no što ste vi vašu. Izgleda da je ceo manevar bio izvanredno dobro planiran, jer ste se sastali tačno na predviđenom mestu u jedanaest časova i četrdeset minuta. Ni kola ni motocikl nisu morali ni trenutka da čekaju.

– Manevar! Predviđeno mesto! – uzvikivao je Frobišer, osvrćući se očajnički oko sebe. – Da li smo svi ovde poludeli? Zašto je, pobogu, potrebno da jedan čovek krene sa koferom u svojim prikolicama iz Dižona u deset i dvadeset i pet, da putuje trideset ili četrdeset milja zaobilaznim putem kroz okolinu, a zatim da se vrati rđavim poprečnim putem! U tome nema nikakvog smisla!

– Nesumnjivo, to može da zbuni čoveka – složi se Hano. On dade znak Morou, koji kroz pobočna vrata izađe u sobu u prednjem delu kuće. – Ali ja vam mogu pomoći – nastavi Hano. – Na mestu odakle ste vi krenuli pošto ste pritegli kaiš na kutiji za alat, u predgrađu varoši, stoji izdvojena jedna velika kuća okružena parkom?

– Da – potvrdi Džim.

– To je kuća gospođe Le Voj, gde se noćas održava bal pod maskama.

– Dvorac gospođe Le Voj! – ponovi Frobišer. – Gde se... – On zausti da nešto upita, ali se prekide u pola reči. Hano ga dopuni.

– Da, tamo gde se sada nalazi Ana Apkot. Vi ste odande krenuli tačno u jedanaest časova pre podne. On pogleda u svoj časovnik. – A sada još nema jedanaest časova uveče. Prema tome, ona je još uvek tamo.

Frobišer se zaveli na stolici. Hanoove reči su bile kao snop srebrne svetlosti koja je sekla tamu bioskopske dvorane i bacala jarku svetlost na platno. Značenje crvenog dijagrama na Hanoovoj mapi, razlog Betinog jutrošnjeg izleta koji on nije ni naslućivao, sada su mu bili jasni.

– Znači, to je bila proba! – uzviknu on.

Hano potvrdno klimnu glavom.

– Vremenska proba.

– Da, to je ono što se dešava u pozorištu, ali bez učestvovanja glavnih članova trupe – pomisli Frobišer. Ali trenutak docnije već nije bio zadovoljan tim objašnjenjem.

– Stanite malo! – reče. – Tu se nešto ne slaže, kako se meni čini.

Motociklist sa prikolicama je učutkao njegove argumente. Njegova vremena bila su ubeležena na mapi, znači da su ona bila važna. Kakve je on imao veze sa bekstvom Ane Apkot? Ali sada se veza između motocikliste sa prikolicama i afere potpuno obelodanila. Veliki kofer poslužio je Frobišeru kao ključ za otkrivanje tajne. Ana Apkot će napustiti kuću gospođe Le Voj u svojoj balskoj haljini, baš kao da se vraća u kuću Grenel – i to bez ikakvih stvari. Ona tako ne može izjutra da stigne u Pariz, jer bi izazvala podozrenje, možda čak i sumnju. Motociklist će se sastati s njom u Dolini Terzon, brzo će preneti njen prtljag u automobil, a zatim se vratiti u Dižon kraćim, poprečnim putem, dok će Ana produžiti do kraja doline i zatim zaokrenuti prema Parizu. Setio se sada da je sedam minuta bilo prošlo od trenutka kad su se automobil i motocikl sreli pa do njihovog rastanka. Znači da je sedam minuta bilo predviđeno za pretovar prtljaga. Još jedna pomisao prostruja mu kroz glavu. Beti mu ništa nije poverila od ovog plana. Pretstavili su mu ga kao najobičniji izlet jednog lepog letnjeg dana, kao prve sate slobode koje je ona, prirodno, želela da iskoristi. Njeno ćutanje bilo je sastavni deo zajedničkog plana koji su skovali Beti i Ana Apkot i po kome nije trebalo da on bude upućen u zaveru. Svaka pojedinost se savršeno uklapala u predviđeni okvir, kao kad deca slažu kocke. Da, to je bila vremenska proba. A Hano je sve to znao.

Kad se Frobišer oporavio od prvog iznenađenja koji mu je ovaj plan pričinio, počela je da ga tišti činjenica što je plan otkriven. Hano je znao! A Beti se toliko založila za Anino bekstvo.

– Pustite je da ide! – zamoli on žarko. – Pustite Anu Apkot neka ode u Pariz i Englesku. – Hano se zaveli na stolici, lako se trгнуvši. Najčudniji osmeh igrao mu je na licu.

– Shvatam – reče.

Oh, znam! – uzviknu Džim toplo i poletno. – Vi ste Pariska policija, a ja pravnik, zvaničnik Visokog suda svoje zemlje, i nemam prava da vam uputim takvu jednu molbu. Ali ipak to činim bez imalo griže savesti. Vi ne možete da prikupite dokazni materijal protiv Ane Apkot. Nemate nikakvih izgleda da ćete u tome uspeti. Ali ipak možete da je obmotate takvom mrežom podozrenja da se nikad iz nje ne izvuče. Možete da je upropastite – da – ali to je sve što možete da učinite.

– Zalažete se svojski, prijatelju – umeša se Hano.

Džim nije mogao da objasni da je Betina želja da spase prijateljicu bila povod njegovoj molbi. On poče da govori o skandalu koje bi jedno takvo suđenje prouzrokovalo.

– Stvar je dosta uskomešala javnost već i zbog Borisa Vaberskog – nastavi on. – Gospođica Harlou je svakako dosad preživela već isuviše neprilika. Zašto mora da istupa kao svedok i svedoči protiv svoje prijateljice ako to suđenje ne može dati nikakvih rezultata? To je ono što želim da shvatite, gospodine Hano. Imam izvesnog iskustva sa suđenjima u vezi sa krivičnim delima.. – O Hezlitova senko! Zašto taj pedantni čovek nije ovde stigao kao munja da jednim dostojanstvenim potezom izbriše mrlju sa firme Frobišer i Hezlit? – A uveravam vas da nijedna porota neće moći da je osudi na osnovu takvog dokaznog materijala. Čak ni biserna ogrlica nije pronađena, niti će ikada biti. Za to vam mogu jemčiti, gospodine Hano! Nikada! Nikada!

Hano izvuče fijoku iz stola i iz nje izvadi jednu kutiju od kedrovog drveta u kojoj bolji proizvođači duvana u Engleskoj pakuju po sto cigareta. Preko stola je doturi Džimu. Nešto čvršće no cigarete zazveča unutra. Džim zaprepašćeno zgrabi kutiju. Nije sumnjao da bi Beti radije pristala da joj ogrlica propadne no da radi nje Ana Apkot, njena prijateljica, bude uništena. On podiže poklopac. Kutija je bila napunjena pamukom. Iz pamuka on izvuče niz bisera savršeno ujednačene veličine, nežnog, blistavog, ružičastog sjaja koji je čak i na njegove neuke oči delovao beskrajno ljupko.

– Bilo bi zgodnije da sam ih našao u kutiji šibica – reče Hano. – Ali uspeću da ubedim gospodina Beksa da su najzad šibice i cigarete srodne stvari.

Džim je još uvek zabezegnuto piljio u ogrlicu kad Moro zakuca na vrata. Hano proverio još jednom vreme na svom časovniku.

– Da, sad je jedanaest časova. Treba poći, jer je automobil krenuo od kuće gospođe Le Voj.

On ustade sa stolice, vrati ogrlicu u pamuk i ponovo je zaključa u fijoku. Džim Frobišer zaboravi gde se nalazi. Gledao je sada veliku, sjajno osvetljenu kuću i devojku koja se iskrala kroz prozor, i prebacivši taman ogrtač preko blistave haljine, u balskim cipelicama strčala tamnom alejom do kola koja su je čekala u senci drveća.

– Možda motor nije upalio – reče Džim, iznenadno se ponadavši. – Možda se desio neki kvar u kolima. Možda je šofer zakasnio. Oh, stotinu stvari mogu da iskrсну!

– Sa tako brižljivo pripremljenim planom, tako temeljno proverenim? Ne, prijatelju.

Hano izvuče automatski revolver iz ormana kraj zida i stavi ga u džep.

– Zar ćete tako ostaviti ogrlicu u fijoci? – zapita Džim. – Trebalo bi da je najpre odnesemo u prefekturu.

– Soba je pod stražom – odgovori Hano. – Biće bezbedna.

Džim se ponada i pokuša još jedan izgovor.

– Sad smo već zakasnili da presretnemo Anu Apkot na pobočnom putu – dokazivao je on. – Jedanaest časova je prošlo, kao što ste rekli, i to prilično poodmaklo. A trideset i pet minuta motociklom po danu znači pedeset minuta automobilom noću, naročito kad je put loš.

– Nemam nameru da presrećem Anu Apkot na pobočnom putu – odvrati Hano. On sklopi mapu i položi je na kamin.

– Preuzimam na sebe neobično veliki rizik, znate li – reče on blago. – Pa ipak, moram ga prihvatiti! Ali ne! Ne mogu pogrešiti! – Međutim, kad se okrenuo od kamina, lice mu je bilo vrlo uznemireno i brižno. Tada, dok je gledao Džima, nešto novo pade mu na pamet.

– Uzgred budi rečeno, – zapita – a fasada crkve Notr-Dam?

Džim klimnu glavom.

– Bareljef Strašnog suda. Otišli smo da ga vidimo. Činilo nam se da ste izabrali prilično grub način da ilustrujete svoju misao.

Hano je ćutao nekoliko trenutaka i gledao u pod. Onda mirno reče:

– Žalim. – I postavi novo pitanje: – Govorili ste u množini?

– Bili smo gospođica Harlou i ja – objasni Džim.

– Oh, da, prirodno. Trebalo je da na to pomislim. – I još jednom zbunjeno uzviknu: – Tako mora biti! Ne, ja ne mogu da pogrešim... U svakom slučaju, sada je suviše dockan za promenu plana.

Još jednom Moro kucnu na vrata. Hano hitro skoči.

– Vreme je – reče. – Uzmite svoj šešir i štap, gospodine Frobišere! Tako! Spremni? – I soba utonu u tamu.

Hano otvori pobočna vrata, te pređoše u sobu koja je gledala na ulicu – spavaću sobu sa izgledom na veliki stanični trg. I ta soba nije bila osvetljena. Ali kapci nisu bili zatvoreni, te je odblesak svetlosti od uličnih svetiljki i Velike kafane na uglu titrao po zidovima. Trojica ljudi mogli su se uzajamno videti, a Džimu su u ovom polumraku lica njegovih drugova izgledala avetinski bleđa.

– Kada sam prvi put zakucao, Donej je zauzeo mesto koje mu je određeno – reče Moro. – Sada mu se Patino pridružio.

On pokaza preko trga na staničnu zgradu. Nekoliko kola čekala je na pariski voz, a pored njih su razgovarala dvojica ljudi obučeni kao zanatlije. Jedan je palio svoju cigaretu na opušak cigarete koju mu je drug pridržavao. Posmatrači u sobi primetiše kako se kraj cigarete zažario.

– Put je slobodan, gospodine – reče Moro. – Možemo da krenemo. – On se okrete i izađe na stepenište. Džim pođe za njim. Nije imao pojma kuda idu, čak nije mogao ni da nagađa, ali se ozbiljno uznemirio. Sve njegove i Betine nade u brzi i potpuni prekid Vaberskove afere sada su očigledno propale. A i poslednji tračak nade iščeze kad mu Hano spusti ruku na rame i zadrža ga.

– Shvatićete, gospodine Frobišere, – reče Hano mirno ali zapovednički, dok su mu se oči caklile u mraku, a lice belelo kao kreč – da sada francuski zakon preuzima odgovornost. Ni prst se ne sme maknuti, niti reći reč koja bi omela službenika u vršenju njegove dužnosti. S druge strane, obećavam vam za uzvrat da ću vam ispuniti želju. Nikoga nećemo uhapsiti na osnovu sumnje. Uverićete se svojim rođenim očima.

Dvojica ljudi siđoše za Moroom niz stepenice i izađoše na ulicu.

XXI

Tajna kuća

Bila je tamna, vedra noć, vazduh neobično tih i topao, a na nebu su svetlucale bezbrojne zvezde. Mala družina uđe u grad sporednim, tesnim ulicama. Donej je

išao napred, Patino nekih trideset koraka iza, a Moro na suprotnoj strani ulice. Pošto su ostavili za sobom svjetiljke staničnog trga, koračali su između zatvorenih vrata i tamnih pročelja neosvetljenih kuća. Frobišeru je srce snažno tuklo u grudima. Naprezao je oči i uši da dozna da li im se špijuni kriju za petama. Ali nikoga nije bilo u kapijama, a ni najtiši šum praćenja nije dopirao do njegovih ušiju.

– U noći kao što je ova – reče on glasom koji je, ma koliko se on trudio da bude čvrst, još uvek malo podrhtavao – mogu da se čuju koraci po pločniku na četvrt milje daljine, a do nas ništa ne dopire. Pa ipak, ako postoji banda, mora biti da motre na nas.

Hano se nije složio s njim. – To je noć za alibije, – odvrati on, utišavši glas – dobre, zdrave, nesporne alibije. Svi će, osim onih koji su neposredno umešani u ovu stvar, biti negde na javnim mestima sa svojim prijateljima, a oni koji noćas imaju posla i ne znaju koliko smo blizu njihovim tajnama.

Oni zađoše u jednu usku uličicu i pođoše njenom levom stranom.

– Zna li gde smo? – zapita Hano. – Ne? Pa ipak nismo daleko od kuće Grenel. Levo od nas, s druge strane ovih kuća, naporedo ide ulica Šarl-Rober.

Džim Frobišer zastade kao ukopan,

– Znači da ste ovamo došli prošle noći kad sam vas ostavio u prefekturi! – uzviknu on.

– Ah, poznali ste me, dakle! – odgovori Hano nimalo zbunjen. – Pitao sam se da li ste me videli dok ste zaokretali ka kapiji vaše kuće.

Na suprotnoj strani ulice, gde su kuće prestajale, pružao se visok zid sa dve velike drvene kapije. Iza zida, u dnu jednog dvorišta, video se gornji sprat i krov jedne dosta velike kuće koja se ocrtavala naspram zvezda.

Hano pokaza na nju.

– Pogledajte onu kuću, gospodine! Tamo se gospođa Ravijar nastanila čekajući svoju slobodu. Zgrada sada pripada kući Grenel. Kada se gospođa Ravijar dala za Simona Harlou, njih dvoje – taj čudan, romantičan par – nisu hteli da iznajme kuću, već su taj oltar svoje strasti zadržali onakvim kakav je bio. Ali bilo je u njoj još romantike, svakako. Ta kuća je odonda pa sve do danas ostala nenastanjena.

Džim Frobišer oseti jezu oko srca. Da li je ta kuća bila cilj kome ih je Hano tako pouzdano vodio? On pogleda kapije i zgradu. Iako je bila noć, videlo se da je kuća već dugo godina zapuštena i da je oronula; boja se ljuštila s vrata, a nijedan prozor nije bio osvetljen.

Ipak je neko u ulici bio budan, jer se baš iznad njihovih glava sa najvećom obazrivošću otvori prozor, i jedan glas prošaputa:

– Još se niko nije pojavio.

Hano nije pokazao da je čuo ovaj šapat. Nije zastao u hodu, ali je rekao Frobišeru:

– I tako, kao što ste čuli, još uvek je nenastanjena.

Na kraju ulice Donej skrete ustranu. Hano i Frobišer predoše preko ulice i sa Moroom, koji je išao nešto malo napred, skretoše nadesno u jedan uzan prolaz između kuća.

Iza ovog prolaza oni opet zaviše nadesno jednim uzanim puteljkom između visokih zidova; a kad su prešli oko tridesetak metara, Frobišer ugleda grane lisnatog drveća kako s desne strane natkriljuju zid, Bilo je tako mračno pod senkom lišća da Frobišer nije mogao da vidi čak ni svoje drugove, te je tako tek kada se sudario sa Moroom shvatio da su stigli na cilj svog putovanja. Nalazili su se iza bašte one kuće gde je gospođa Ravijar živela i volela.

Hano rukom čvrsto stegnu Džima Frobišera za mišicu, primoravajući ga da stoji kao ukopan. Patino je bio iščezao isto onako potpuno i bešumno kao i Donej. Trojica preostalih stajali su u pomrčini i osluškivali. Džim se seti rečenice koju je Ana Apkot izgovorila u bašti kuće Grenel kad je opisivala užas koji je osetila kad je dodirnula nečije lice nagnuto nad njom u tami. Tada mu se njen iskaz činio lažnim. Ali sada je i sam zamišljao da bi kucanje njegovog srca bilo dovoljno da probudi ceo Dižon.

Stajali su nepomično u mestu možda jedan minut; a tada, pošto ga je Hano dodirnuo, Nikola Moro se saže. Frobišer ču kako dlan policajčeve ruke klizi preko drveta, a odmah zatim najtiši mogući zvuk ključa koji se uvlači u bravu i okreće. Vrata u zidu se nečujno otvoriše i propustiše malo svetlosti na puteljak. Trojica ljudi udoše u baštu prepunu korova, izdžikljale travuljine i ogromnog žbunja. Moro zatvori vrata i zaključa ih za njima. Dok je zaključavao vrata, časovnici u gradu otkucaše pola.

Hano prošaputa Frobišeru u uho:

– Još nisu stigli do Doline Terzon. Hodite!

Oni pridoše preko trave i korova zadnjem delu kuće. Kratak niz kamenih stepenica pokrivenih plesni vodio je do jedne terase; u dnu terase videli su se prozori sa zatvorenim kopcima. Na uglu kuće, u istoj visini sa baštom, bila su jedna vrata. Još jednom se Moro prignu i još jednom se vrata bešumno otvoriše. Ali dok su baštenska vrata propustila nešto svetlosti, iza ovih vrata bila je pomrčina kao u

jami. Džim Frobišer ustuknu, ne od fizičkog straha, već od užasne pomisli šta bi tamo sve moglo da ga snađe. Srce mu zasta, a tada ga Hano blago gurnu u hodnik. Vrata se za njima zatvoriše, i skoro nečujan šum im pokaza da su vrata sada zaključana.

– Slušajte! – oštro prošaputa Hano. Njegovo izvežbano uho otkrilo je neki zvuk u kući iznad njih. Trenutak docnije i Frobišer ga ču; bio je to zvuk pravilan, trajan i vrlo tih, ali u toj nenastanjenoj kući prepunoj najtamnije pomrčine delovao je užasavajuće. Postupno, Džim shvati šta je to.

– Neki časovnik kuca – reče tiho.

– Da! Časovnik kuca u pustoju kući! – odvrati Hano. I mada se njegov odgovor više sastojao od daha no od šapata, u zvuku se osećala neka čudna uzbuđenost koja Džima nije mogla da prevari. To je lovac naišao na trag. Još malo, i plen će se pokazati.

Izenada zrak svetlosti blesnu kroz hodnik, osvetli kratak niz stepenica i vrata s desne strane, pa se opet ugasi. Hano gurnu svoju električnu lampu u džep i, prestigavši Moroa, preuze voćstvo. Vrata na vrhu stepenica se otvoriše neprijatno zaškripavši šarkama. Frobišer kroči unutra sa srcem u podgrlcu, mada ni samom sebi nije mogao da objasni čega se plaši. Zrak svetlosti se opet prosu, ovoga puta istražujući nešto duže. Sva trojica se nađoše u tremu popločanom kamenom.

Hano pređe preko trema, ugasi lampu i otvori vrata. Jedno slomljeno prozorsko krilo koje se klatilo na šarkama propuštalo je malo svetlosti i omogućilo im da nejasno ugledaju galeriju koja se pružala u polutama. Slaba svetlost, dopirući kroz prozor, pokazala im je jedna visoka dvokrilna vrata koja su vodila u neku sobu u unutrašnjosti zgrade. Hano se otšunja kroz drvenu galeriju i prisloni uvo. Bio je zadovoljan; rukom pritisnu bravu, a jedno krilo vrata bešumno se otvori. Opet blesnu električna baterija. Njen zrak zaigra po visokoj tavanici, velikim prozorima zastrtim teškim zavesama od crvenog svilenog brokata i, na Frobišerovo zaprepašćenje, pokaza sobu koja kao da je svakodnevno upotrebljavana. Sve je bila uredno i čisto, nameštaj politiran i u dobrom stanju; u vazama se nalazilo sveže cveće čiji je miris punio vazduh, a na mramornom kaminu te sobe kucao je časovnik.

Soba je bila nameštena lakim i ukusnim nameštajem, osim masivnog skupocenog ormana, čija su dvostruka vrata bila izrađena u duborezu i koji se nalazio u jednom udubljenju pored kamina. Svećnjaci sa ogledalima i pozlaćenim okvirima, u kojima su sada bilo nameštene sijalice, visili su po zidovima, a isto tako i nekoliko slika u vodenim bojama. U sredini sobe blistao je veliki luster, pisaći sto u ampir-stilu stajao je pored prozora, a kraj zida, nasuprot kaminu,

pružao se dubok, udoban divan. Toliko je Frobišer uspeo da zapazi pre no što se svetlost opet ugasila. Hano zatvori vrata.

– Sakrićemo se u udubljenje jednog od ovih prozora – prošaputa detektiv kad su se vratili u dugačku galeriju. – Odvaljeni kapak koji visi na šarkama poslužice nam kao zaklon, da ostanemo u tami, u to možemo biti sigurni. U međuvremenu ćemo čekati i biti vrlo tihi.

Zauzeše svoja mesta u dubokoj senci pored jednog prozora, zaklonjeni kapkom. Mogli su nejasno da nazru dvorište i veliku kolsku kapiju na jednom njegovom kraju; čekali su. Džim Frobišer je osećao toliki strah i nestrpljivost da mu se svaki trenutak činio kao sat; divio se nepomičnosti svojih drugova. Jedini šum disanja koji je čuo dopirao je iz njegovih grudi.

Malo docnije Hano mu položi ruku na rukav i stezaše ga sve čvršće i čvršće. Iako je stajao nepokretan kao skamenjen, Hano je takođe bio vrlo uzbuđen. Jedno od krila velike kapije u dvorištu nečujno se otvaralo. Bilo se samo malo otkrinulo, pa opet bešumno zatvorilo. Ali neko se već ušunjao unutra – bilo je to tako nejasna, brza i tiha pojava da bi Džim poverovao da ga je mašta prevarila da u sredini velike kapije nije primetio tamnu mrlju. Sada je tamo stajao neko koga pre jednog minuta nije bilo, isto tako nem i tih kao i oni što su motrili sa galerije, čak još tiši. Hano se naglo na vrhovima prstiju povuče u najdublju tamu i tamo, kleknuvši, izvuče časovnik iz džepa. Obvio je kaput pažljivo oko sebe i za delić sekunde njegova džepna lampa obasja brojčanik. Bilo je pet minuta prošlo dvanaest.

– Vreme je – prošaputa, dok se šunjao natrag na svoje mesto. – Sada slušajte!

Prođe minut, pa još jedan. Frobišer poče da se nervozno meškolji, kao što se čovek obično meškolji kod fotografa kad mu ovaj kaže da bude miran, Činilo mu se da će se srušiti. Tada do njegovog uha dopre udaljen šum, a njegovi nervi odmah ojačaše. Osećao je kako se Hano ukipio pored njega. Znači, Hano je bio u pravu! Jedna misao ga je sve više zaokupljala. Dok je njemu sve bilo tamno i zbrkano, Hano je otpočetak jasno video. Ali šta je video? Frobišer još nije bio u stanju da odgovori na to pitanje, i dok je premišljao o raznim pretpostavkama, naglo oseti veliko olakšanje. Buka motora bila je sasvim prestala. Motocikl je protutnjao nekom od pobočnih ulica, a zatim produžio svojim putem van grada. Čak ni najtiši šum motora nije se više mogao čuti. Taj kasni putnik je napustio Dižon.

S osećanjem olakšanja Frobišer ga zamisli kako pred sobom proždire put, kako njegovi farovi blistaju jače no zvezde, kako milje odmiču za njim; ali iznenada ova prijatna slika iščeze ispred njega, a srce mu još jednom dođe u podgrlac. Jedno krilo velike kapije ponovo se otvorilo i zatvorilo, a motocikl sa svojim prikolicama našao u dvorištu. Vozač je bio isključio gas i ugasio motor sto metara dalje u drugoj ulici. Sam zalet mašine bio je dovoljan, i više nego dovoljan,

da obiđe oko ugla i dođe do dvorišta. Čovek koji je zatvorio vrata priđe vozaču; ovaj siđe sa mašine. Oni zajedno podigoše nešto iz prikolica i položiše na tle. Tada čovek na straži opet otvori vrata, vozač izgura mašinu, vrata se zatvoriše i ključ obrnu u bravi. Nisu progovorili nijednu reč, niti načinili ijedan izlišan pokret. Sve se to odigralo za nekoliko trenutaka. Čovek je stajao kraj kapije, a malo posle iz neke udaljene ulice začu se ponovo šum motocikla. Njegov zadatak bio je ispunjen.

Džim Frobišer se čudio zašto ga je Hano pustio. Ali je Hano svu pažnju posvetio čoveku u bašti i velikom paketu koji je ležao na zemlji pored tamnog zida. Čovek mu priđe, saže se, podiže ga s očiglednim naprezanjem, a zatim se uspravi držeći ga u naručju. Bilo je to nešto bezoblično, dugačko i teško. Toliko su posmatrači iz kuće mogli da zapaze, ne više.

Čovek nečujno priđe vratima, a Hano brzo gurnu svoje drugove ustranu. Ma koliko da su bili brzi, jedva su uspeali da se sklone od svetlosti spolja koja bi mogla da ih oda. Pridošlica je sa svojim teretom već stajao u galeriji. Spoljna vrata bila su otključana, to je bilo jasno. Bilo je dovoljno gurnuti ih pa da se otvore. Čovek nečujno priđe dvostrukim vratima, kroz koja je Hano ranije bio provirio. On zastade pred vratima, gurnu ih nogom te se oba krila otvoriše, a zatim iščeze u sobi. Ali slaba magličasta svetlost beše ga obasjala za trenutak, te, mada niko nije mogao da dokuči ko je on, sva trojica videše da je ono što je nosio neki težak džak.

Sada će svakako Hano da istupi, pomisli Frobišer. Ali se Hano ne pomače. Svi su sada čuli čoveka, iako ne njegove korake. Do njih je doprlo šuštanje njegovog odela o nameštaj; a tada čuše mek, skoro nečujan šum, kao da je svoj teret položio na neki divan sa dubokim jastucima; tada se sam čovek opet pojavi na pragu, praznih ruku, šešira duboko natučenog na čelo, dok mu se lice nejasno belasalo u tami. Ali ma koliko da je bilo mračno, oni primetiše sjaj njegovih očiju.

– Sad će... – reče Frobišer samom sebi, očekujući da Hano izleti iz pomrčine i obori čoveka na pod.

Ali Hano pusti i ovoga da ode. Nepoznati je zatvorio oba krila i iskrao se iz galerije. Niko nije čuo kad su se spoljna vrata zatvorila, ali neki metalni predmet snažno odjeknuvši, pade na kameni pod u kući. Čak je i Džim Frobišer shvatio da je neko zaključao spoljna vrata i ključ ubacio kroz otvor za pisma. Trojica ljudi se prišunjaše prozoru. Videli su čoveka kako je prešao preko dvorišta, otvorio jedno krilo kapije, najpre provirio napolje, a zatim izašao. Još jednom ključ zveknu o kamen. Ključ od velike kapije bio je bačen ili gurnut u dvorište. Tada časovnici iznenada otkucaše četvrt. Na Frobišerovo iznenađenje, bilo je tek dvanaest i četvrt. Od trenutka kad je motociklist uterao svoju mašinu u kapiju prošlo je samo pet minuta. I opet, izuzev trojicu ljudi, kuća osta prazna.

Ali, da li je bila prazna?

Hano se prišunjao kroz hodnik vratima sobe i otvorio ih; tihi šum dopre iz te zamračene sobe, kao da se nešto živo nelagodno meškolji. Tada pored samog Džima Frobišera Hano s olakšanjem uzdahnu. Nešto se, izgleda, desilo čemu je on jedva smeo da se nada; kao da ih je mimoišla neka velika opasnost koju je on predosećao. Odmah posle tog uzdaha nešto oštro i glasno zveknu, kao da se neka opruga opustila ili neka reza povukla. Hano brzo zatvori vrata, i njih trojica otstupiše. Neko je uspeo da prodre u sobu, neko se tiho kretao po njoj. Iz ugla gde su se bili sklonili oni videše kako se vrata polako obrću u šarkama. Neko se pojavio na pragu i stajao nepomično, oslušujući a posle nekoliko trenutaka prošao galerijom i prišao prozoru. Bila je to devojka – toliko se moglo utvrditi po obliku glave i nežnom vratu. Na iznenađenje one trojice, njoj se pridruži još jedna senka. Obe su gledale kroz prozor u dvorište. Nije bilo ničeg što bi im moglo reći da li su ponoćni posetioci došli i otišli ili uopšte nisu dolazili. Jedna senka prošaputa:

– Ključ!

Druga, manja. otšunja se u trem, zatim se vrati noseći u ruci ključ koji je bio ubačen kroz otvor za pisma. Viša se nasmeja čistim, veselim smehom, sličnim cvrkutu ptica. Smeh je bio tako karakterističan da Džim ni za trenutak nije posumnjao ko se to smeje. Devojka koja je stajala kraj prozora ove mračne i tajanstvene kuće, sa ključem u ruci koji joj je pokazivao da li je sve što je bilo planirano i izvršeno, bila je Beti Harlou. Džim Frobišer nikada nije mogao da zamisli kobniji, zloslutniji zvuk no što je bio ovaj čist, veseo smeh koji se orio tihim hodnikom. Potpuno ga je prenerazio i uzdrmao celokupnu njegovu veru u svet.

»Za ovo mora da postoji neko dobro objašnjenje«, pokušao je da je opravda, ali mu je srce od straha sišlo u pete. Kakvom strašnom događaju je ovaj smeh imao da posluži kao predigra?

One dve prilike kraj prozora ponovo prodoše kroz galeriju. Izgledalo je da nemaju više razloga da paze na opreznost.

– Zatvori vrata, Fransina – reče Beti običnim glasom. A kad je to bilo učinjeno, u sobi se upali svetlost. Od vremena i neupotrebe vrata su bila rastočena. Nisu se dobro zatvarala, tako da je zlatni trak svetlosti pokazivao gde je procep.

– Da vidimo sada! – uzviknu Beti. – Da vidimo sada. – I opet se nasmeja, a trojica ljudi se privukoše napred i pogledaše unutra: Moro je klekao, Frobišer je bio nagnut nad njim, a Hano, potpuno uspravan, gledao iznad glava njih dvojice.

Mašina Korona

Detektivova ruka blago se spusti Frobišeru na rame, opominjući ga na ćutanje, a ovo upozorenje je zaista bilo potrebno, Svetlosti velikog kristalnog lusteru blistale su kao mnogobrojni dragulji; ogledala na svećnjacima su umnogostručavala tu svetlost sijalica; mala siva soba bila je sva preplavljena svetlošću, a usred tog sjaja Beti je stajala i smejala se. Njena bela ramena isticala su se iz pripijene večerje haljine od crnog somota; počev od brižljivo začesljane bakarne kose do crnih satenskih cipela bila je tako vitka kao da je ovog trenutka izašla iz kutije, a smejala se iz sveg glasa zatvorenom džaku na divanu, džaku koji se grčio i poskakivao neobičnim trzajima kao riba na suvu. Neko se nalazi unutra. Džim nije sumnjao ko bi to mogao biti u džaku, a izgledalo mu je da se nikad nije čulo ništa bezdušnije i svirepije na svetu no što je ovaj Betin smeh. Bila je zabacila glavu: Džim je mogao videti kako se nežno belo grlo trza, kako ramena podrhtavaju. Tapšala je rukama u nastupu zlokobne veselosti. Kad je to Frobišer čuo, nešto je umrlo u njegovim grudima. Da li je to nešto uginulo u njegovom srcu, pitao se? Međutim, to je bio poslednji put što se Beti Harlou nasmejala.

– Možeš da je izvadiš, Fransina – reče, i dok je Fransina makazama sekla jedan kraj džaka, ona je okrenuta leđima sela za pisaći sto i otključala jednu fijuku. Džak je bio rasečen i bačen na pod, i sada je na divanu ležala Ana Apkot u svojoj sjajnoj balskoj haljini. Ruke su joj bile svezane iza leđa, a članci na nogama krvnički pritegnuti kanapom. Kosa joj je bila raščupana, lice zažareno, a izgledala je skoro van sebe. Disala je duboko, a grudi su joj se snažno nadimale. Za trenutak nije bila svesna onoga što joj se sprema ni mesta gde se nalazi, te je gledala čas u Fransinu, čas u Beti, koja joj je bila okrenuta leđima, ne mogavši da ih pozna. Pokušavala je neko vreme da oslobodi ruke, ali je čak i taj pokret bio čisto nagonski; tada je sklopila oči i ležala mirno, tako mirno da bi oni koji su posmatrali kroz vrata pomislili da nije živa, da se nije videlo kako diše.

Beti je u međuvremenu izvadila iz fijeke koju je otvorila prvo malu bočicu napunjenu dopola bledom, žućkastom tečnošću, a zatim kutijicu od maroko kože. Iz kutije je izvadila špic za davanje injekcija, iglu i pripremila ih.

– Da li je spremna? – zapita Beti dok je vadila zapušač iz flaše.

– Sve je u redu, gospođice – odgovori Fransina. Počela je da se cereka, ali je pogledala u zarobljenicu dok je govorila i naglo umuknula. Ana je gledala u nju čudnim, zbunjujućim pogledom. Bilo je nemoguće reći da li nije poznala Fransinu, ili je poznala pa neće to da pokaže. Nije spuštala oka s nje, a taj pogled je delovao

stvarno zastrašujuće svojom nepomičnošću, te Fransina oštrim, histeričnim glasom iznenada viknu:

– Ne gledajte me više, čujete li! – I dodade uzdrhtavši: – Grozno je to, gospođice! Izgleda mi kao da vas mrtvac posmatra dok idete po sobi.

Beti se radoznalo okrete divanu, a Anin pogled pređe na nju. Izgledalo je da joj je bila potrebna samo ta promena pa da se probudi. Jer kad je Beti produžila da puni špric za injekcije tečnošću iz bočice, na licu Ane Apkot pokaza se nedoumica. Pokušala je da sedne, pa kad je videla da ne može, počela je da vuče konopce koji su joj bili omotani oko članaka.

Nogama je udarala po divanu. Bolni jecaj ote joj se s usana, a istovremeno se i osvesti.

– Beti! – prošaputa, a Beti se okrete prema njoj sa spremnom iglom u ruci. Čutala je, ali je lice govorilo umesto nje. Gornji zubi bili su joj ogoleli jer se usna malo povukla, a pogled njenih krupnih očiju bio je takav da se i Džim Frobišer s druge strane vrata prepao. Jednom je već video taj pogled – kad je Beti ležala na postelji gospođe Harlou za vreme Hanoovog eksperimenta, a on se bio zadržao u riznici s Anom Apkot. Tada nije mogao da dokuči šta znači taj pogled, ali sad mu je bilo jasno kao dan. Značio je ubistvo. Tako je isto razumela i Ana Apkot. Ma koliko bespomoćna, ona ustuknu na divanu, i očiju unezvereno uprtih u Beti progovori drhtavim usnama:

– Beti! Uхватила si me i dovukla ovamo! Poslala si me namerno gospođi Le Voj. Oh! Znači... pismo! Anonimno pismo! – Videlo se kako je Ana tek sada shvatila mnoge stvari. a shvativši to, obuze je strah. – Ti si ga napisala! Ti, Beti! Ti si – Bič!

Ona pade nauznak i još jednom bespomoćno poče da trza svoje veze. Beti ustade sa stolice i priđe, dok joj se igla sjajila u ruci. Njen bespomoćni zarobljenik to spazi.

– Šta je to? – glasno vrisnu. Izbezumljena od straha, dobila je natprirodnu snagu. Na neki način uspela je da se izvije i dohvati nogama pod. S mukom se uspravila i stajala teturajući se.

– Ti ćeš me... – otpoče, ali je glas izdade. – Oh, ne! Nećeš moći! Nećeš moći!

Beti ispruži ruku, spusti je Ani na rame i podrža tako trenutak, uživajući u svome zverstvu.

– Čije se lice bilo nadnelo tako blizu tvome u tami? – zapita ona tihim ali pretećim glasom. – Čije lice, Ana? Pogodi! – Ona blago prodrma svog zarobljenika koji se teturao, a ta blagost je isto tako zloslutno delovala kao i njen

spokojan glas. – Suviše si brbljiva. Jezik ti je opasan. Suviše si radoznala, Ana! Šta si radila sinoć u riznici sa svojim časovnikom u ruci? A? Da li možeš da odgovoriš, budalasta ćurko? – Tad se Betin glas promeni. Ostao je i dalje tih i spokojan, ali ga prože duboka, iskonska mržnja.

– Suviše si gurala nos u moje stvari, zar ne, Ana? Oh, mi smo se tako dobro razumevale! – Hanoova ruka se zgrči na Frobišerovom ramenu. Eto stvarnog razloga i objašnjenja Betine mržnje. Ana Apkot je znala suviše mnogo, saznavala je sve više, i mogla svakog trenutka da dozna celu istinu. Da! Nestanak Ane Apkot bi izgledao kao bekstvo izvršeno u paničnom strahu, delovao bi nesumnjivo isto kao i otvoreno priznanje! Ali jače od svega toga, presudno za Beti Harlou bila je odluka da jednovremeno kazni svoju suparnicu i oslobodi se nje.

– Cele nedelje si mi preprečivala put – reče Beti. – A sada ću ti se naplatiti, Ana. Da. Naredila sam da ti svežu ruke i noge i da te dovuku ovamo. Vodeni ljljan! – Gledala je svoju žrtvu, koja je tu stajala u nežnoj svetloj haljini, belim svilenim čarapama i satenskim cipelicama, drhteći od užasa. – Petnaest minuta, Ana! Ona budala detektiv bio je u pravu! Petnaest minuta! Toliko je dovoljno da strelin otrov deluje!

Ana razrogači oči. Krv joj navre u blede lice i povuče se, ostavljajući ga bleđim no pre.

– Otrovi iz strele! – viknu. – Beti! To si, dakle, ti bila! Oh! – I ona bi pala napred da je Beti Harlou ne gurnu blago, te se sruči natrag na divan. Da je Beti imala na svojoj savesti taj grozni zločin – ubistvo svoje dobrotvorke, Ana Apkot sve dotada ni za trenutak nije posumnjala. Sada joj je bilo jasno da za nju nema ni trunčice nade, te iznenada briznu u plač.

Beti Harlou sede na divan pored nje i posmatraše je izbliza, radoznalo, demonski uživajući. Zvuk devojičinog jecanja bio je muzika za njene uši. Nije htela da to prestane.

– Ležaćeš ovde u mraku cele noći, Ana, i to sama – reče tihim glasom, naginjući se nad nju. – Sutra će te Espinoza sahraniti pod jednu od kamenih ploča u kuhinji. Ali noćas ćeš ostati gde si. Hajde!

Ona se naže nad Anu Apkot, nabra jednom rukom meso na njenoj mišici i približi se sa iglom u drugoj. U tom trenutku Fransina Rolar prodirno kriknu.

– Pazite! – uzviknu i pokaza na vrata. Bila su širom otvorena, a Hano je stajao na pragu.

Beti se trže na taj krik, i poslednja kap krvi iščeze joj sa lica. Sedela je kao voštani kip, zurila u otvorena vrata, a trenutak docnije pokretom brzim kao munja zari iglu sebi u mišicu i isprazni je.

Frobišer prestrašeno vrisnu i pojuri napred da je spreči, ali ga Hano grubo zadrža.

– Upozorio sam vas, gospodine, da se ne uplicete – reče tako gnevno kao što ga Džim nikad dotad nije čuo, a Beti Harlou ispusti iglu na divan, odakle se otkotrlja na pod.

Ona skoči, uspravi se u punoj visini, sastavi pete i raširi ruke.

– Petnaest minuta, gospodine Hano! – uzviknu prkosno. – A onda vaša vlast nada mnom prestaje.

Hano se nasmeja i šaljivo pripreti prstom kao da kori dete.

– Obojena voda, gospođice, ne ubija.

Beti klecnuše kolena, ali se održa.

– Pokušavate da me prevarite, gospodine Hano! – reče.

– Videćemo.

Uverenost njegovog glasa ju je ubedila. Jurnula je preko sobe ka pisaćem stolu. Ma kako brza ona bila, Hano je sustiže.

– Ah, ne! – uzviknu. – To je sasvim druga stvar!

– On je zgrabi za šake. – Moro! – pozva, pokazujući na Fransinu. – A vi, gospodine Frobišere, molim vas oslobodite ovu mladu damu!

Moro odvuče Fransinu Rolar iz sobe i zaključa je u drugu odaju. Džim zgrabi velike makaze, preseče veze oko Aninih ruku i nogu i oslobodi je. Video je da je Hano odgurnuo stolicu od pisaćeg stola u sredinu sobe, da se Beti najpre borila a zatim smirila, i da ju je Hano primorao da sedne i zgrabio jedan od konopaca koji je Frobišer bacio na pod. Kad je Džim bio gotov s oslobođenjem Ane, video je da Beti sedi sa liscama na rukama, a noge su joj vezane za nogu od stolice, dok Hano maramicom previja sebi ranu na ruci koja je krvarila. Beti ga je ugrizla kao divlja životinja uhvaćena u klopku.

– Da, upozorili ste me, gospođice, još prvo jutro kad sam vas video, – Hano reče sa svirepom ironijom – da ne nosite ručni sat, jer mrzite stvari koje vam stežu zglobove. Izvinjavam se! Zaboravio sam na to!

On se vrati pisaćem stolu i zavuče ruku u fijoku. Odande izvuče kutijicu od kartona i otvori je.

– Pet! – reče. – Da! Pet!

On priđe Frobišeru, koji je stajao uza zid bleđ kao smrt, i pokaza mu kutijicu.

– Pogledajte!

Unutra se nalazilo pet belih pilula.

– Znamo gde je šesta, Ili, bolje reći, znamo gde je bila. Danas je izvršena analiza. Cijanovodonička kiselina, prijatelju! Pregrizi jednu zubima i... petnaest minuta? Pričam ti priču! Delić sekunde, i svršeno!

Frobišer se naže i prošaputa Hanou na uvo: – Ostavite joj ih na domaku ruke!

Njegova prva instinktivna pomisao bila je da spreči Beti u izvršenju samoubistva. A sad je molio da joj se to dozvoli, i to sa tako očajničkom žudnjom da se duboko sažaljenje pokaza u Hanovim očima.

– Ne smem, gospodine – reče blago. A zatim se obrati Morou: – Kola čekaju na uglu kuće Grenel. – Moro ode da ih potraži. – Hano priđe Ani Apkot, koja je sada sedela na divanu, pognute glave, dok joj se telo treslo. S vremena na vreme bi hvatala svoje nažuljene zglavkove i trljala ih.

– Gospođice – reče detektiv, stojeći pred njom.

– Dugujem vam istovremeno i objašnjenje i izvinjenje. Od samog početka ni trenutka nisam verovao da ste vi krivi za smrt gospođe Harlou. Bio sam siguran da nikada niste dotakli ogrlicu od ružičastih bisera, oh, odmah sam u to bio siguran, još davno pre no što sam je našao. Verovao sam u svaku reč vašeg kazivanja koje ste nam izneli dok smo sedeli u vrtu. Ali ništa od toga nisam smeo da pokažem. Jer samo na taj način što sam se pravio da sam ubeđen u vašu krivicu uspevao sam da vas zaštitim tokom poslednje nedelje u kući Grenel.

– Hvala vam, gospodine – odgovori ona, uzaludno pokušavajući da se osmehne.

– Ali za ovo veče dugujem vam izvinjenje – nastavi on. – Izvinjavam se i stidim što sam tako postupio. Nisam sumnjao u to da će vas dovesti ovamo i da ćete biti prepušteni na milost i nemilost gospođice Beti. Našao sam se ovde da bih bio siguran da ćete biti pošteđeni. Ali nikad u svom veku nisam imao teži slučaj da rešavam, jer ma koliko čvrsto bio ubeđen u to ko je krivac, isto toliko malo dokaza imao sam da podnesem sudu. Morao sam da prikupim onaj dokazni materijal za koji sam bio siguran da ću ga večeras naći u ovoj sobi. Ali molim vas da mi poverujete da bih žrtvovao i ovaj dokaz da sam i za trenutak mogao pretpostaviti kako će se svirepo prema vama ovde postupati. Molim vas stoga da mi oprostite.

Ana Apkot pruži ruku.

– Gospodine Hano, – odgovori ona jednostavno – da nije bilo vas, ja više ne bih bila među živima. Ležala bih ovde u tami, sama, kao što su mi obećali, i čekala

Espinozu i njegov ašov. – Glas je izdade i ona tako jako uzdrhta da se divan na kome je sedela zatrese.

– Morate da zaboravite sve pretrpljeno – reče on blago. – Mladi ste, kao što sam vam već rekao. Malo vremena i...

Povratak Nikole Moroa ga prekide; a sa Moroom dođoše nekoliko policajaca i komesar Žirardo.

– Vodite li Fransinu Rolar? – zapita Hano.

– Možete da je čujete – odgovori Moro suvo.

Iz hodnika je dopirala buka, bacakanje, truckanje nogama o pod, a ženski glas je kleo iz sveg grla. Zatim se galama utišala.

– Ova gospođica ovde neće vam pričinjavati toliko muka – reče Hano.

Beti je sedela sklupčana na stolici, lica izobličienog i natmurenog, i mrmljala neke nerazgovetne reči. Nije nijednom pogledala u Džima Frobišera otkako je ušao u sobu, pa ni sada.

Moro se saže i odveza joj noge, a jedan krupan policajac je uspravi. Ali kolena joj otkazaše poslušnost; nije mogla da stoji; i snaga i prisebnost su je napustile. Policajac je podiže kao neko dete, i dok ju je nosio ka vratima, Džim Frobišer se ispreči pred njim.

– Stojte! – uzviknu, a glas mu snažno odjeknu. – Gospodine Hano, sami ste maločas rekli da ste verovali svakoj reči koju je rekla gospođica Ana.

– Tačno.

– Onda, znači, verujete da je ubistvo gospođe Harlou izvršeno u pola jedanaest noću, dvadeset sedmog aprila, a u pola jedanaest gospođica Harlou se nalazila na balu gospodina de Pujaka! Prema tome, moraćete da je oslobodite.

Hano uopšte nije hteo da se u ovo upušta.

– A šta je s ovim što smo večeras iskusili? – zapita. – Oslobodite prolaz, molim vas.

Džim je nepomično stajao trenutak-dva, a zatim se skloni ustranu. Stajao je zatvorenih očiju i, dok su Beti iznosili, imao je tako žalostan izraz lica da je Hano pokušao da ga uteši sa nekoliko reči.

– Bilo je to za vas gorko iskušenje, gospodine Frobišere – otpoče on.

– Bolje bi bilo da ste od početka imali poverenja u mene! – uzviknu Džim buneći se.

– Da li biste mi verovali da sam vam se poverio? – zapita Hano, a Džim oćuta. – Ovako sam, gospodine Frobišere, rizikovao više no što sam smeo i rekao vam više no što mislite.

On se sada obrati Morou.

– Kad policajci odu, zaključajte kapiju i vrata na kući a ključeve donesite meni.

Žirardo je već bio spakovao rastvor otrova, špric za injekcije, cijanovodonične pilule i komade užeta.

– Ima ovde nešto što je važno – primeti Hano, pa sa pisaćeg stola podiže četvrtastu, glatku, crnu kutiju. – Pogodićete šta je to – dobaci Džimu dok je kutiju predavao Žirardu. Bila je to kutija pisaće mašine marke Korona, a prema težini sudeći bilo je očigledno da se i mašina nalazila unutra.

– I tako, – objasni Hano kad su se vrata zatvorila za komesarom – ova lepa soba bila je radionica gde su pripremana sva ova grozna pisma. Ovde su skupljani podaci koji će kasnije biti upotrebljavani; ovde su pisma kucana; ovde je njihovo izvorište.

– Ucenjivačka pisma! – uzviknu Džim. – Pisma kojima se traži novac!

– U ponekim od njih svakako – odgovori Hano.

– Ali Beti Harlou je bila bogata. Imala je sve što joj je potrebno, pa i više – ako bi zatražila.

– Sve što joj je bilo potrebno? Ne – odgovori Hano zavrtevši odrečno glavom. – Ucenjivač nikad nema dovoljno novaca. Jer nikoga tako ne ucenjuju kao njega.

Frobišer iznenada i bezrazložno pobesne. I on i Hano su se složili da je neka banda umešana u sve ove zločine. Neka je Beti i bila član bande, čak i njen vođa, ali zar je zato sve ostale trebalo ostaviti na slobodi?

– Postoje i drugi! – uzviknu. – Čovek koji je terao motocikl...

– Mladi Espinoza – odgovori Hano. – Da li ste zapazili njegov naglasak kad ste se sreli ha onoj raskrsnici u Dolini Terzon? Taj više nije uspeo da se popne na svoj motocikl. Ne!

– A čovek koji je uneo džak?

– Moris Tevene – reče Hano. – Mladi novajlija koji mnogo obećava. Već je zaglavio buvaru i nikada neće od mene dobiti preporuku koja bi mu otvorila put u Pariz.

– A sam Espinoza... koji je trebalo da sutradan dođe ovamo... – on se naglo zaustavi gledajući u Anu.

– I koji je ubio Žana Kladela – dopuni ga Hano. – Baš je lud taj tip! Koristiti katalonski nož na katalonski način! – Hano pogleda u svoj časovnik. – A sada je i to gotovo. Besumnje je i Espinoza već strpan u ćorku i nalazi se pod sigurnim ključem. A ima i drugih, gospodine, za koje nikad niste čuli. Noćas je naša mreža bila široko razapeta. Za to se ne bojte!

Moro se vratiti sa ključevima i predade ih Hanou. Ovaj ih stavi u džep i priđe Ani Apkot.

– Gospođice, noćas vas neću uznemiravati nikakvim pitanjima. Sutra ćete mi reći kako ste otišli na bal gospođe Le Voj. Oni su stvar prikazali kao da ste želeli da pobegnute. To, naravno, ne odgovara istini. Vi ćete mi sutra reći pravi razlog i ispričati sve što vam se tamo dogodilo.

Ana zadrhta pri pomisli na tu noć, ali mirno odgovori:

– Da, sve ću vam ispričati.

– U redu. Onda možemo da krenemo – reče Hano vedro.

– Da krenemo? – zapita Ana Apkot začuđeno. – Ali sami ste rekli da nas zaključaju.

Hano se nasmeja. Bio je devojci pripremio neko malo iznenađenje, a voleo je iznenađenja sve donde dok ih je sam priređivao.

– Gospodin Frobišer je, čini mi se, morao da pogodi istinu. Ova kuća, gospođice, dom Brebizar, nalazi se vrlo blizu, u vazdušnoj liniji, kući Grenel. Između njih postoji samo jedan red kuća u ulici Šarl Rober. Dom Brebizar je sagradio Etjen Bušar de Grenel, pretsednik Parlamenta za vreme vladavine Luja Petnaestog, vrlo dostojanstvena i ugledna ličnost; a on ju je sagradio, gospođice – i stoga vam sve ovo i pričam – istovremeno kad i kuću Grenel. Pošto je sazidao zgradu, on je u nju uselio jednu veselu damu iz unutrašnjosti po kojoj je kuća i dobila svoje ime – gospođu Brebizar. Nije bilo skandala. Pretsednik nikada nije posećivao gospođu Brebizar. A imao je i opravdanog razloga zašto to ne čini. Ali zato je između kuće gde se sada nalazimo i kuće Grenel sagradio tajni prolaz, čestu pojavu u to vreme.

Frobišer je bio zapanjen. Hano se pokazao daleko oštroumnijim od njega. Džima su događaji te večeri, koji su se tako brzo sustizali, bili zaokupili i ostavili mu malo vremena za razmišljanje.

– Pa kako ste, pobogu, otkrili sve to? – zapita.

– O tome ćete čuti u svoje vreme. Za trenutak zadovoljimo se činjenicama – nastavi Hano. – Posle smrti Etjena de Grenela, pre ili posle, zaboravilo se na ovaj tajni prolaz. Verovatno da je tokom vremena bio oštećen i zatrpan. U svakom slučaju, krajem osamnaestog veka dom Brebizar i kuća Grenel nisu više bili u rukama istog vlasnika. Simon Harlou je nekako otkrio ovu tajnu. Otkupio je dom Brebizar, obnovio prolaz i koristio ga u istu svrhu kao i stari Etjen de Grenel. Tu je nekoliko godina živela gospođa Ravijar, sve dok joj smrt njenog muža nije dozvolila da se preuda za Simona. Eto! Moje malo izlaganje je završeno. A sada pođimo!

On se pokloni Ani kao predavač svojim slušaocima i otključa dvostruka vrata velikog ormana koji je stajao u jednom udubljenju u zidu. Ana, još uvek nesigurna na nogama, uzviknu od iznenađenja. Orman je bio sasvim prazan. Nije bilo nijedne police, dno ormana bilo je gurnuto u jedan kraj, a niz stepenica vodio je naniže kroz zid.

– Hajdete – reče Hano, izvadiвши svoju električnu lampu. – Uzmite ovo, gospodine Frobišere, i pođite napred sa gospođicom. Ja ću ugasiti svetlost i poći za vama.

Ali se Ana malo namrštena čela naglo otrže i ustuknu. Uхватила je Hanoa za rukav i ostala kraj njega. – Ići ću s vama – reče. – Nemam mnogo poverenja u svoje noge.

Ona se nasmeja ovakvom svom postupku, ali su je obojica razumeli. Džim Frobišer je smatrao da je ona kriva – kriva za krađu i ubistvo. Ustuknula je od njega i privila se uz čoveka koji ni za trenutak nije posumnjao u njenu nevinost. Ali to još nije bilo sve. Baš to što je ovo nepoverenje došlo od Džima zabolelo ju je više no da je došlo ma od koga drugog. Frobišer pognu glavu pokazujući da priznaje krivicu i upalivši džepnu lampu siđe niz pet-šest uskih stepenica. Moro pođe za njim.

– Jeste li spremni, gospođice? Tako! – reče Hano.

On je obgrli jednom rukom kako bi je pridržao i okrete električni prekidač koji se nalazio kraj otvorenih vrata ormana. Soba utonu u tamu. Vođeni svetlosnim zrakom, oni pođoše za Frobišerom niz stepenice. Hano zaključa vrata ormana i učvrsti ih rezom.

– Napred, – uzviknu – a vi, gospođice, pazite na svoje korake po ovim klizavim kamenim stepenicama.

Kad mu je glava došla ispod visine prvog stepenika, on pozva Frobišera da stane i da mlaz svetlosti upavi nagore. Tada gurnu dno ormana na njegovo pravo

mesto. Ispod dna nalazila su se vrata, slična poklopcu na trapu, koja su visila naniže. Hano ih podiže i kukom pričvrsti vodoravno.

– Sad možemo da produžimo.

Još deset stepenica dovede ili do malenog zasvođenog trema. Odatle je ciglama popločan hodnik vodio kroz tamu. Frobišer je išao prvi kroz hodnik, sve dok ne stigoše do drugog niza stepenica.

– Gde vode ove stepenice, prijatelju? – zapita Hano Frobišera, dok mu je glas u tom tunelu zvučao nekako čudno šuplje. – Odgovorite mi.

Džim, setivši se one noći kad su on, Ana i Beti sedeli u pomrčini mirisave bašte i kad su Anine oči nešto tražile u tamnoj senci lišća kestenova, odgovori spremno:

– U baštu kuće Grenel.

Hano se nasmeja.

– A vi, gospođice, šta vi kažete?

Anino lice se naoblači.

– Sad znam – reče ozbiljno. Tada uzdrhta i čvršće prikupi kaput oko sebe. – Popnimo se i pogledajmo!

Hano preuze voćstvo. Spustio je poklopac na vrhu stepenica, povukao jednu polugu i gurnuo neku dasku.

– Čekajte – reče, iskoči i upali svetlost.

Ana Apkot, Džim Frobišer i Moro izađoše iz nosiljke Simona Harlou u riznicu.

XXIII

Istina o časovniku na ormanu u duborezu

Na zaprepašćenje svih, Moro otpoče da se smeje. Sve dotada to je bio spretnan, sposoban i povučen službenik. Ozbiljnost je bila jedna od njegovih najvažnijih osobina. A sada se smejao iz svega glasa, hvatajući se za bokove, tapšući rukama, kao da je sve to toliko smešno da ne može izdržati. Jednom ili dvaput pokušao je da govori, ali bi smeh ugušio njegove reči.

– Ma šta je to s vama, Nikola? – zapita ga Hano.

– Molim vas da mi oprostite – promuća Moro, a veselost opet prevlada njime. Najzad je uspeo da izgovori dve razumne reči. »Mi, Žirardo«, uzviknuo je, praveći se kao da stavlja naočari na nos i ponovo prsnu u smeh. Iskidanim rečenicama objasnio je razlog svog kikotanja.

– Mi, Žirardo! ... Pričvršćujemo ove pečate na vrata... A za sve to vreme pod našim nosom postoji put kojim se može ulaziti i izlaziti do mile volje! Niko ne sme da takne ove sobe... Ne! Veliki gospodin Hano dolazi iz Pariza da ih pregleda. I stoga ih zatvaramo neraskidljivim pečatima, mi, Žirardo! Bože ala mi, Žirardo, baš glupo izgledamo! Tako brižljivi i svečani sa našim lanenim pantljikama! Mi, Žirardo, doživjećemo da nam se ceo sud smeje! Da, da, da! Mislim da ćemo mi, Žirardo, podneti ostavku još pre no što se suđenje završi.

Možda su Moroovi vicevi bili suviše policiski i nedovoljno pristupačni njegovim slušaocima. Ili su možda događaji preživljeni te noći otupeli njihovu pažnju; u svakom slučaju, niko se nije smejaio zajedno sa Moroom. Džim Frobišer je prišao malom časovniku u stilu Luja Petnaestog koji je stajao na ormanu u duborezu. Ni za trenutak nije mogao da ga zaboravi, jer je život Beti Harlou zavisio od njega. Ma kako bezumne bile reči koje je noćas izgovorila, postojalo je neosporno svedočanstvo časovnika koje je dokazivalo da nije mogla učestvovati u ubistvu gospođe Harlou. On izvadi svoj časovnik iz džepa i uporedi ga sa velikim časovnikom.

– Tačan je u mintu – izjavi sa prizvukom nečeg pobedničkog u glasu. – Sada je dvadeset tri minuta prošlo jedan... – Hano se iznenada nađe kraj njega s nekim čudnim izrazom lica.

– Je li tako? – zapita, pa se i sam, po svom časovniku, uveri da je Frobišerova izjava tačna. – Da. Dvadeset i tri minuta prošlo jedan. Kakav srećan slučaj!

On pozva Anu Apkot i Moroa da mu se pridruže, te su sada svi stajali u grupi oko ormana.

– Ključ za razjašnjenje tajne ovog časovnika, – primeti on – našao sam u rečima koje je gospođica Ana izgovorila kada su pečati bili uklonjeni sa vrata i kada je ponovo videla časovnik, ovoga puta pri dnevnoj svetlosti. Bila je zbunjena. Zar ne, gospođice?

– Da – odgovori Ana. – Izgledalo mi je... a i sada mi izgleda... da je časovnik nekako bio postavljen više no što je stvarno...

– Baš tako! Ali izvršimo jedan mali opit!

On pogleda časovnik i vide da kazaljke sada pokazuju dvadeset šest minuta prošlo jedan.

– Zamoliću vas da svi izađete iz ove sobe i u mraku pričekate u tremu. Jer gospođica je po mraku, ako se sećate, sišla niz stepenice. Ja ću ovde ugaziti svetlost i pozvati vas unutra. Kada to učinim, gospođica će brzo upaliti i ugaziti svetlost, baš kao što je učinila one noći dvadeset sedmog aprila. Mislim da će tada sve biti jasno.

On priđe vratima koja su vodila u trem i vide da su zaključana, ali je ključ bio sa njihove strane.

– Naravno, – reče – kad se taj prolaz koristi za odlazak u kuću Brebizar, ova vrata ostaju zaključana.

On obrte ključ i otvori vrata. Trem je zjapio mračan i nem. Hano stade ustranu.

– Ako je po volji!

Moro i Frobišer izadoše; Ana Apkot je oklevala i molećivo gledala u Hanoa. Sada će njenoj nedoumici doći kraj. Nije sumnjala u to. Ovaj čovek ju je spasao smrti kada je izgledalo da je ništa ne može spasti. Njena vera u njega bila je bezgranična. Ali on nije vodio računa o njenim osećanjima. Sada je trebalo Beti Harlou zadati udarac koji će je dotući. Ana Apkot nije mogla onako strasno da mrzi kao Beti. Ustuknula je pri pomisli da će joj baš njena ruka zadati taj udarac.

– Hrabro, gospođice!

Hano je izgura prijateljski se osmehujući, i Ana se pridruži ostalima u mračnom tremu. Hano zatvori vrata za njima i vrati se časovniku. Bilo je dvadeset i osam minuta prošlo jedan.

– Imam dva minuta na raspoloženju – reče samo sebi. – To će biti dovoljno samo ako budem brz.

Napolju su tri svedoka čekala u tami. Jedan od njih troje toliko jako zadrhta da mu zubi zacvokotaše.

– Ana – prošaputa Džim Frobišer i uhvati je za ruku. Ana Apkot bila je sasvim iscrpena. Grčevito mu je stegla ruku.

– Džime! – prošaputa tiho, – bili ste toliko svirepi prema meni!

Hanoov glas ih pozva iz sobe.

– Uđite!

Ana pođe, nasumce ispruženih ruku i napipa kvaku. Otvorila je vrata nervozno i naglo. Riznica je bila u potpunom mraku, isto kao i trem. Ana pređe preko praga i prstima napipa prekidač.

– Pazite – upozori ona ostale drhtavim glasom.

Svetlost iznenada preplavi riznicu, a zatim soba naglo utonu u tamu, i kroz mrak se začu žamor glasova.

– Pola jedanaest! Video sam tačno vreme! – viknu Džim.

– I opet je časovnik stajao više! – uzviknu Ana.

– To je istina – potvrdi Moro.

Hanoov glas, iz drugog kraja sobe, dopre do njih.

– Da li ste baš ovo videli, gospođice, u noći dvadeset i sedmog,

– Tačno to, gospodine.

– Onda opet upalite svetlost i saznaćete istinu!

Naredba je bila izgovorena tako ozbiljnim glasom da je zvučala skoro kao predznak nesreće. Trenutak-dva Anini prsti odbiše da poslušaju. Još jednom je strepela od onoga što je pretstojalo. Neka neumitna nesreća čekala je na znak njene ruke.

– Hrabro, gospođice!

Svetlost se opet upali i ovoga puta ostade da gori. Sve troje prodoše kroz sobu, i kad su opet pogledali izbliza i pažljivije, sve troje uzviknuše od iznenađenja,

Na ormanu u duborezu uopšte nije bilo časovnika.

Ali visoko iznad ormana u dugačkom ogledalu ispred koga je časovnik inače stajao, video se odraz časovnika, njegov beo brojčanik tako čist i jasan da je čak i sada bilo teško poverovati da to nije sam časovnik. Položaj kazaljki pokazivao je tačno pola jedanaest.

– A sada se okrenite i pogledajte! – reče Hano.

Sam časovnik stajao je prekoputa, na gornjoj ploči kamina; kad ga pogledaše, videše da pokazuje tačno vreme. Bilo je tačno pola dva; dugačka minutna kazaljka stajala je na šest, a kraća satna kazaljka bila između jedan i dva. Tada se jednovremeno svi okrenuše ka ogledalu i cela misterija bi objašnjena. Satna kazaljka sada se nalazila obrnuto, tačno gde bi se stvarno nalazila da je pola jedanaest i da je časovnik stajao tamo gde se sada ogledao. Cifre na brojčaniku su u ogledalu izgledale obrnute i teške za čitanje.

– Vidite li, – objasni Hano – jedan od zakona prirode je da nam ona što više štedi napor, čak i kod najmanjih stvari. Mi živimo među časovnicima. Oni su nam isto toliko obična pojava kao i svakodnevni hleb. A kako nagonski želimo da

uštedimo napor, to čitamo vreme na časovniku prema položaju kazaljki. Cifre na brojčaniku pritom podrazumevamo. Gospođica je došla iz tame. U kratkom trenutku kad je svetlost blesnula ona je videla kazaljke na brojčaniku časovnika. Pola jedanaest! I ona sama, setičete se, gospodine Frobišere, iznenadila se što je još toliko rano. Bilo joj je hladno, kao da je odavno ležala u naslonjači. Imala je utisak da je dugo spavala. I gospođica je bila u pravu. Bilo je tada pola dva, a Beti Harlou nalazila se već dvadeset minuta kod kuće pošto se vratila sa bala gospodina de Pujafea.

Hano završi izlaganje sa prizvukom pobeđničke radosti, što ogorči Frobišera.

– Da niste pomalo brzopleti? – zapita. – Kad su pečati bili uklonjeni i mi prvi put ušli u ovu sobu, časovnik se nije nalazio na kaminu, već na ormanu u duborezu.

Hano potvrdno klimnu glavom.

– Gospođica Apkot nam je ispričala svoju priču pre ručka. Mi smo ušli u sobu posle ručka. U međuvremenu položaj časovnika bio je promenjen. – On pokaza na nosiljku. – Sada vam je poznato kako se to lako moglo sprovesti u delo.

– »Moglo, moglo«! – ponovi Džim Frobišer nestrpljivo. – Ali ako je »moglo«, to još ne znači da je i moralo.

– Tu ste u pravu – odgovori Hano. – I stoga ću vam odgovoriti na jedno od pitanja vašeg memoranduma. Šta sam ja to ugledao sa vrha Gradske kule? Video sam dim koji se iz dimnjaka dizao u vazduh. Da, gospodine, obratio sam pažnju na ovu kuću, na njene prozore, vrata i odžake. A tamo u podne, jednog toplog majskog dana, dim se dizao iz dimnjaka zapečaćene sobe. Znači da je postojao neki ulaz za koji niko od nas nije znao! A neko ga je baš u tom trenutku koristio. Ko? Zapitajte samog sebe! Ko je izjurio iz kuće Grenel istog trenutka kad i ja, i to sam? Trebalo je promeniti položaj časovnika. A očigledno takođe iskoristiti priliku i spaliti neka pisma.

Džim nije ni obratio pažnju na poslednju rečenicu. Časovnik je još uvek obuzimao sve njegove misli. Njegov veliki dokaz bio je raskrinkan; njegov san o utvrđivanju Betine nevinosti uprkos svim pretpostavkama i činjenicama koje bi mogle biti iznete protiv nje bio je raspršen. On klonu na stolicu.

– Sve ste to tako brzo shvatili – reče ogorčeno.

– Oh, ne tako brzo! – odgovori Hano. – Ne pripisujte mi nikakvu natprirodnu obdarenost, gospodine. Ja sam izvežban – to je sve. Proveo sam svojih dvadeset minuta u areni. Slušajte kako sam to saznao! – On pogleda Frobišera i veselo mu namignu. – Kakva šteta što naš mladi prijatelj Moris Tevene nije ovde da iskoristi

ovu lekciju. Pođimo redom, dakle! Znao sam da gospođica Beti radi nešto što je od velike važnosti. Možda je u ognjištu spaljivala samo ta pisma. Ali možda i nešto značajnije. Morao sam da čekam i da vidim šta je, U redu! Tu, stojeći pred ogledalom, gospođica Ana je uzgred primetila da joj se učinilo da je časovnik onda više stajao. Da li sam još tada nešto razumeo? Ne, nisam, ali je to počelo da me kopka. Tada sam primetio nešto čudno: jedan divan primerak umetnosti Benvenuta Čelinija bio je postavljen visoko na kaminu, i to još namešten položeno tako da niko ne može da ga vidi. Stoga sam ga uzeo, odneo do prozora, divio mu se vrlo mnogo i vratio ga natrag na kamin, a pritom sam primetio da na drvetu postoje četiri mala ulegnuća inače sakrivena kutijom za nakit, a ta četiri mala ulegnuća su baš otisak koji bi ostavio onaj lepi časovnik Luja Petnaestog kada bi tamo redovno stajao – na mestu koje mu i odgovara. A vrh onog niskog ormana u duborezu, mnogo nižeg no što je kamin, bio bi baš pogodno mesto za nakit koji je izradio Čelini. Tamo bi svako mogao da ga vidi. I tako rekoh samom sebi: »Dragi moj Hano, ova mlada dama je izvršila razmeštaj ukrasa«. Ali da li sam pogodio razlog? Ne, prijatelju. Rekao sam vam već jednom, a i sad vam vrlo ponizno ponavljam, da smo mi robovi boginje sreće. Sreća je blagonaklona gospodarica ako njeni robovi ne idu zatvorenih očiju, te se tako prema meni dobro ponela to poslepodne. Pazite samo! Stajao sam u tremu, vrlo brižan zbog ovog slučaja. Nikako nisam napredovao. U tremu je na jednom zidu visio starinski, glomazni barometar veliki kao tiganj, a na zidu prekoputa bilo je obešeno ogledalo. Podigao sam pogled s poda i video u ogledalu barometar koji se nalazio iza mojih leđa. Srećom obratih na to pažnju. I tada sam primetio da igla barometra pokazuje buru – što je bilo besmisleno. Okrenuo sam se i pogledao. Igla je pokazivala lepo vreme. U magnovenju sam sve razumeo. Ja sam gledao položaj igle, a ne brojke. Ako bih pogledao pravo u barometar, igla bi mi pokazivala lepo vreme. Kad bih se okrenuo i istu stvar gledao u ogledalu, igla bi pokazivala buru. Stvar je bila rešena! Odjurio sam u riznicu. Zaključao sam vrata, jer nisam želeo da me uhvate na delu. Nisam pomicao časovnik s ormana. Ne, ne, ni za živu glavu ne bih ga pomerio, ali sam izvadio svoj džepni časovnik. Stao sam pred ogledalo, otvorio svoj časovnik i pomerao kazaljke sve dok u ogledalu nisam spazio da pokazuju pola jedanaest. Tada sam pogledao u sam časovnik. Bilo je pola dva. I tako sam znao! Da li je bilo potrebno daljih dokaza? Gospodine, dobio sam ih. Kad sam otključao vrata i ponovo ih otvorio, našao sam se lice u lice sa gospođicom Beti! Ta mlada devojka! Iako sam već sumnjao na nju, ipak sam se zapanjio, moram priznati. A bog mi je svedok da sam dosta okoreo na svakojaka iznenađenja. Za trenutak je maska spala s njenog lica. Osetio sam kako mi ledena struja silazi niz kičmu. Iz njenih lepih, krupnih očiju gledao je ubica.

On zastade, kao obuzet sećanjem na taj divlji pogled. – Uh! – progunda i strese se kao neki veliki pas kad izađe iz vode.

– Ali vi mnogo brbljate, gospodine Frobišere, – uzviknu on sasvim promenjenim glasom – i sprečavate gospođicu da ode u postelju, gde bi već odavno trebalo da se nalazi. Hajdemo!

On povuče svoje sagovornike u trem, upali tamo svetlost, zaključa vrata riznice i strpa ključ u džep.

– Gospođice, ostavićemo svetlost ovde da gori, – reče on blago Ani – a Moro će čuvati stražu u kući. Nemate ničeg da se plašite. Biće u blizini vaše sobe. Laku noć.

Ana mu pruži ruku umorno se osmehnuvši.

Zahvaliću vam se sutra – reče i pope se polako uz stepenice, vukući noge i klataći se od iscrpenosti.

Hano ju je posmatrao kako odlazi. Tad se obrati Frobišeru lukavo se osmehujući.

– Kakva šteta! – reče. – Vi i ona! Ne? Najzad, možda... – ali se tu naglo preseče u pola reči. Frobišer je pocrveneo i izgledao propisno »udešen«, iako je Hano najmanje želeo da mu se baš zbog toga ruga.

– Izvinjavam se – reče. – Suviše sam nametljiv i brbljiv. Ako grešim, to je stoga što vam želim dobro. Shvatate li to? U redu! Evo još jednog dokaza. Sutra će nam gospođica Ana ispričati šta joj se noćas dogodilo, kako je došlo do toga da ide u kuću gospođe Le Voj i sve ostalo. Želeo bih da i vi prisustvujete. Sve ćete saznati. Pokazaću vam korak po korak kako sam došao do svojih zaključaka. Odgovoriću na sva vaša pitanja. Ukazaću vam svaku pomoć, pružiću vam sve mogućnosti. Postaraću se da vas čak ne pozivaju da budete svedok za ono što se noćas dogodilo. A kada sve to prođe, gospodine, vi ćete uvideti, kao i ja, da ma na kakve prepreke i patnje usput nailazio, zakon mora da ide svojim putem.

Bio je to novi Hano koga je Frobišer sada gledao. Trikovi, hvalisanja, lakrdijašenje – svega je nestalo. Nije se čak ni ponosio pobedom. Dostojanstvenost je zračila iz tog čoveka kao jaka svetlost, a pritom je bio blag i uviđavan.

– Laku noć, gospodine! – reče i pokloni se, a Džim mu spontano pruži ruku.

– Laku noć! – odgovori.

Hano mu srdačno stisnu ruku i ode.

Džim Frobišer zaključa glavna vrata i, osećajući se usamljenim, vrati se u trem. Čuo je kako se teška gvozdена kapija zalupila. Bila je ostavljena otključana, naravno, zapazi on, kao i obično kad bi se neki član domaćinstva zadržao duže van kuće. Da, sve je bilo isto tako brižljivo pripremljeno kao što komandant priprema

bitku. Ovde u kući posluga je bila u svojim posteljama. Da nije bilo Hanoa, Beti Harlou bi se baš u ovom istom trenutku nečujno pela ovim stepenicama idući u svoju sobu, posle završenog groznog dela. Posluga bi se sutradan probudila i saznala da je Ana radije pobjegla no dozvolila da je izvedu pred sud. A zatim, uveče, Espinoza bi došao u posetu, primili bi ga u riznici, a u velikoj zasvođenoj kujni doma Brebizar čekao bi ga ašov. Da, sve prepreke bile su predviđene – sve izuzev Hanoa. Pa čak je i on u izvesnom smislu bio predviđen! Jedan paničan telegram bio je upućen firmi Frobišer i Hezlit još pre no što se Hano dao na posao.

– Biću na stepenicama, gospodine, ispred gospođičinih vrata, ukoliko bih vam bio potreban – reče Moro.

Džim Frobišer se trže iz svojih misli.

– Hvala – odgovori i uspe se stepenicama u svoju sobu. Baš joj je taj telegram mnogo koristio, mislio je ogorčeno! – Gde li se noćas nalazi? – zapita se, ali nije hteo da misli o tome.

Tek je imao da sazna da je baš taj panični telegram i ništa drugo doveo dotle da se planovi Beti Harlou obiju njoj o glavu.

XXIV

Priča Ane Apkot

Sutradan rano izjutra Hano je telefonirao u kuću Grenel i zakazao svoju posetu za to popodne. Prema dogovoru, Džim je proveo prepodne sa gospodinom Beksom, koji je bio preneražen pričom koju je čuo.

– Danas pritvorenici u istražnom zatvoru nisu bespravni – reče. – Mogu da traže da njihov pravni savetnik prisustvuje dok ih islednik saslušava. Odmah ću otići do prefektore. – I ponosite glave, ispršivši se kao petlić, on odjuri da se bori za svog klijenta. Ali nije bilo potrebe ni za kakvom borbom. Svakako će nesrećni klijent gospodina Beksa još morati da pričeka u samoći. Biće izvedena pred islednika tek za koji dan. Sada je došao red na Fransinu Rolar. Pružiće joj se sve mogućnosti za odbranu, a gospodinu Beksu će svakako biti dozvoljeno da razgovara sa Beti Harlou, ukoliko ona to bude želela, pre no što Fransinu privedu isledniku.

Kada se gospodin Beks vratio na trg Etjena Doleta, zatekao je Džima kako nervozno šetka pred njegovom kancelarijom Džim ga pogleda pun nade, ali gospodin Beks ne nađe ni reči utehe.

– To mi se ne sviđa! – uzviknu. – Nimalo mi se ne sviđa. Vrlo sam nezadovoljan. Svi su neobično ljubazni, to je istina. Ali najpre će ispitivati sobaricu. A to je rđavo, kažem vam. – I on lupnu rukom o sto.

– Takav je Hano. Dobro se razume u svoj posao. Posluga. Oni će lakše progovoriti, a ta Fransina Rolar... – On zavrte glavom. – Uzeće najboljeg advokata u Francuskoj.

Džim ga ostavi da radi i vrati se u kuću Grenel. Bilo je očigledno da još ništa od novih i strašnih događaja »afere Vaberski« nije prodrlo u javnost. Nije bilo šaputanja po ulicama, niti dokoličara da se vrzmaju pred kapijom kuće Grenel. »Afera Vaberski« je, po opštem mišljenju, postala već zastarela stvar. Džim je poručio Ani Apkot da je naredio da se njegov prtljag prenese u hotel na trgu Darsi, izveštavajući je da napušta kuću, ali nju moli da ostane. Ana se lako osmehnu dok je čitala zbunjenu poruku.

– Poneo se vrlo korektno, kako bi rekao gospodin Beks, – razmišljala je – tako korektno da bi gospodin Hano od zadovoljstva uzdrhtao od glave do pete.

Džim se vratio posle podne, i dok je sunčeva svetlost plavila livadu a pčele zujale među ružama, Ana Apkot je još jednom u senci kestenova pričala novu povest užasa i strave, mada pred manjim brojem slušalica. Hano je tu i tamo ponešto dopunio.

– Nisam ni u snu mislila da idem na bal gospođe Le Voj, – otpoče ona – da nije bilo anonimnog pisma. – Hano se radoznalo nagnu.

Anonimno pismo bilo je stiglo dok su ona, Beti i Džim Frobišer sedeli za večerom. Bilo je, prema tome, predato na poštu oko podne, ubrzo pošto je Ana ispričala svoju prvu priču u bašti. Ana je otvorila kovertu očekujući neki račun i bila iznenađena i pomalo preplašena kad je pročitala potpis, »Bič«. Kad je upoznala sadržinu, osećala se neprijatnije no ikad, ali se njena preplašenost smanjila. »Bič« je tražio od nje da dođe na bal. Davao joj je izričita uputstva da napusti balsku dvoranu u pola jedanaest, da prođe kroz određeni hodnik koji je vodio u jedno krilo zgrade udaljeno od prostorije za primanje, i da se sakrije iza zavese jedne male biblioteke. Ako bude bila vrlo tiha, ubrzo će moći prislušivanjem da sazna istinu o smrti gospođe Harlou. Bila je upozorena da nikome ne oda ovaj plan.

– Nikome se nisam poverila – izjavi Ana. – Smatrala sam da je pismo obična zlobna šala sasvim u skladu sa prirodom »Biča«. Vratila sam pismo u koverat. Ali nisam mogla da ga zaboravim. Pretpostavimo da u svemu tome ima nešto istine, a ja ne odem! Zašto bi mi »Bič« podvaljivao kad ja nisam bila imućna i nisam bila ni od kakve važnosti? I tako je malo-pomalo u meni ponikla nada koju nikakvo razumno razmišljanje ne može da uguši. Ta nada je jačala i jačala!

Posle večere Ana je ponela pismo u svoju sobu, te bi čas poverovala u pismo, čas samu sebe prekorevala zbog toga, pa opet poverovala. To popodne je skoro bila osetila lisice na rukama. Nije smela da propusti priliku koja joj se pružala da sebe opravda od sumnje, pa makar za to postojao samo zračak nade.

Ana se najzad rešila da pripita Beti za savet i strčala u riznicu, koja je bila osvetljena ali prazna. Bilo je pola deset. Bila se rešila da čeka na Betin povratak i još jednom ju je zbunio niski položaj časovnika na ormanu u duborezu. Stala je ispred njega i posmatrala ga. Držala je svoj časovnik u ruci, u nejasnoj nadi da će joj to nešto pomoći. I zaista, bilo je dosta mogućnosti da se to i desi. Da je samo obrnula bročkanik svoga sata prema ogledalu, dokučila bi istinu. Ali za to nije imala vremena. Neki tihi pokret u sobi iza njenih leđa privuče joj pažnju.

Ona se naglo okrete. Soba je bila prazna. Pa ipak, nije bilo sumnje da je taj laki šum dobro iz unutrašnjosti sobe. A postojalo je samo jedno mesto odakle je taj šum mogao da potekne. Neko je bio sakriven u divnoj, blistavoj, sivoj nosiljci, sa umetničkom, nežnom pozlatom. Ana se osećala više neprijatno no uplašeno. Njena prva pomisao bila je da pritisne zvono koje se nalazilo pored kamina – mogla je to učiniti a da iz nosiljke ne bude viđena – i da sačeka dok ne dođe Gaston. Bilo je dovoljno dragocenih stvari u sobi da namiri stotinu lopova. A tada, i ne razmišljajući, ona se reši na smeliji postupak. Tiho priđe nosiljci od nazad, a tada se naglim skokom nađe pred staklenim vratima.

Otskočila je unazad iznenađeno kriknuvši. Ograda ispred vrata bila je spuštena, vrata otvorena, a uvaljena u meke jastuke počivala je Beti Harlou. Sedela je sasvim mirno, kao kip, čak i pošto se Ana pojavila i uskliknula od iznenađenja, ali nije spavala. Njene krupne oči čudno su sevale u tami nosiljke, od čega Ani bi neprijatno.

– Posmatrala sam te – reče Beti vrlo polako; i ako je ikada ranije bilo mogućnosti da ustukne od svoga plana, sada je to zauvek nestalo. Bila je izašla iz tajnog prolaza i zatekla Anu kako pokušava da sa svojim časovnikom pred ogledalom nađe objašnjenje za sumnju koja ju je mučila, a bila je tako blizu, tako blizu rešenja! Ana je čula svoju smrtnu presudu izrečenu tim rečima: »Posmatrala sam te«. Pa iako nije razumela pretnju koja je zvučala u njima, bilo je ipak nečeg u toj sporoj, pouzdanoj izjavi što ju je uznemirilo.

– Beti, – uzviknu – došla sam da te pitam za savet.

Beti izađe iz nosiljke i uze anonimno pismo iz njene ruke.

– Da li da idem? – zapita Ana.

– To je tvoja stvar – odgovori Beti. – Da sam na tvome mestu, ja bih išla. Ne bih oklevala. Niko zasada uopšte i ne sluti da u tebe sumnjaju.

Ana iznese svoje protivrazloge. Otići na bal iz kuće koja je u žalosti izgledalo bi nepristojno.

– Ti nisi srodnik – objašnjavala je Beti. – Možeš da odeš tajno, nešto malo pre označenog vremena. Ne sumnjam da sve to možemo lako urediti. Ali, naravno, ti treba da odlučiš.

– Ali zašto bi Bič želeo da mi pomogne?

– Ne smatram da on ovim želi tebi da pomogne, izuzev što to čini posrednim putem – objašnjavala je Beti. – Ja mislim da on stvarno time napada druge, a tebe koristi kao oruđe. – Ona još jednom pročita pismo. – On je uvek bio u pravu, zar ne? I da sam na tvom mestu, to bi bilo dovoljno da me ubedi. Ali ne želim da se mešam.

Ana se okrete.

– Vrlo dobro. Ići ću.

– Onda mogu da uništim ovo pismo. – I Beti već htede da ga pocepa.

– Ne! – viknu Ana i ispruži ruku. – Ne poznajem tako dobro kuću gospođe Le Voj. Mogla bih lako da pogrešim put bez uputstava. Moram stoga da ga ponese sa sobom.

Beti pristade i vrati joj pismo.

– Potrebno je da odeš što tiše – reče, te se i sama svesrdno upusti u potrebne pripreme.

Ona će pustiti Fransinu Rolar da te večeri izađe i sama će pomoći Ani da obuče svoju fantastičnu, sjajnu haljinu. Napisala je pismo Mišelu Le Voj, mlađem sinu gospođe Le Voj i jednom od svojih najneumornijih udvarača. Srećom, Mišel Le Voj je sačuvao to pismo i ono ga je spaslo optužbe za saučesništvo u zločinu. U tom pismu Beti se poslužila istim trikom kojim je ubedila Džima Frobišera. Otvoreno mu je napisala da se sve više sumnja u Anu Apkot i da je nužno da se ona tajno ukloni odavde.

– Sve je pripremljeno, Mišel – pisala je. – Ana će doćkan doći. Tamo će se u maloj biblioteci sastati sa prijateljima koji će joj pomoći, a o tim prijateljima najbolje je da što manje znate. Ukoliko se pobrinete da hodnik za neko vreme ostane slobodan, moći će da izađe kroz vrata od biblioteke u park i da sutradan ujutro bude u Parizu.

Zapečatila je ovo pismo ne pokazavši ga Ani, i rekla: – Poslaću ga sutra po sluzi sa naređenjem da ga preda lično Mišelu u ruke. A sada, kako ćeš ići?

Njih dve su se o ovome prilično dugo dogovarale. Ako bi Ana krenula velikom limuzinom, možda bi je Hano primetio. Ništa lakše no da mu padne na pamet da se Ana sprema da pobjegne, a Beti joj pomaže! Taj plan svakako ne bi uspeo.

– Znam šta ćemo! – uzviknu Beti. – Žana Leklerk će doći po tebe. Ti ćeš biti sasvim spremna. Zaustaviće svoja kola za trenutak ispred kapije. Biće već sasvim mračno. Izletećeš kao munja.,

– Žana Leklerk! – uzviknu Ana, ustuknuvši.

Anu je uvek zbunjivalo što Beti, tako otmena i ugladana po izgledu i ponašanju, traži prijatelje među izveštačenim i priprostim svetom. Ali Beti je uvek više volela da vlada među nižima od sebe no da zauzme mesto među sebi ravnima. Ispod njenog uzdržanog ponašanja krila se nezajažljiva žudnja za uvažavanjem. Želja da bude dvorena, smatrana za vođu, buktala je u njoj kao plamen. Žana Leklerk bila je jedna od njenih satelita – krupna, crvenokosa žena bučnog ponašanja, ne bez izvesne lepote i svakako primana u društva u gradu. Ana Apkot ne samo što je nije volela već nije imala ni poverenja u nju. Osećala je da u srži te žene ima nečeg rđavog, iako nije mogla da zaključi šta je to.

– Ona će sve učiniti za mene, Ana – reče Beti. – Stoga sam nju i spomenula. Znam da će ići na igranku kod gospođe Le Voj.

Ana Apkot popusti, te je drugo pismo bilo napisano Žani Leklerk. Tim drugim pismom Žana Leklerk je pozvana da rano izjutra poseti kuću Grenel. Žana Leklerk je došla i zadržala se nasamo sa Beti čitav sat, između devet i deset. Tako je sve bilo pripremljeno.

U tom trenutku Frobišer je prekinuo Hanoovo objašnjenje.

– To nije sve – reče. – Još ostaje da se objasne postupci Espinoze i njegovog mlađeg brata.

– Gospođica nam je maločas rekla da je čula neki šum u riznici i zatekla Beti Harlou gde sedi u nosiljci – odvrati Hano. – Beti Harlou se baš bila vratila iz doma Brebizar, kuda je Espinoza otišao one noći pošto se smrklo i otprilike u vreme kada se u kuću Grenel večera bila završila... Iz doma Brebizar Espinoza je otišao u ulicu Gambeta i čekao Žana Kladela. Moji prijatelji su imali pune ruke posla te noći. Stari vuk, Zakon, njuškao je kraj njihovih vrata. Mogli su lako čuti njegov dah. Nije bilo vremena za gubljenje!

Došla je sledeća noć. Večerali su kasno, Džim se verovatno seća. To je bilo stoga što je Beti pomagala Ani da se obuče, pošto je Fransina dobila izlaz te večeri. Džim i Beti su večerali sami, i dok su sedeli za stolom Ana Apkot se prikrala niz stepenice, skrivajući lepu haljinu kaputom od belog hermelina. Držala je vrata

otškrinuta, i u trenutku kad su se kola Žane Leklerk zaustavila pred kapijom, projurila je kao munja preko dvorišta. Žana je već bila otvorila vrata automobila. On se za časak zaustavio i odmah nastavio put. Džim se, kao što je već ispričao, živo sećao koliko je Beti bila zabrinuta za vreme večere i koliko je osetila olakšanje kad su se spoljna vrata trema polako zatvorila i kola izašla iz ulice Šarl-Rober. Ana Apkot je za večita vremena napustila kuću Grenel. Neće više trpiti nos u Betine poslove.

Žana Leklerk i Ana Apkot su stigli u kuću gospođe Le Voj nekoliko minuta posle deset. Mišel Le Voj im je izašao u susret.

– Toliko se radujem što ste došli, gospođice, – reče on Ani – samo ste zakasnili. Moja majka je napustila svoje mesto kraj ulaza u balsku dvoranu, ali ćemo je docnije naći.

Odveo ih je u garderobu, a kad su odande izašli, pridružio im se Espinoza.

– Hoćete li sada da igrate? – zapita Mišel Le Voj.

– Ne, još ne! Onda će vas senjor Espinoza odvesti do bifea, dok ja potražim ostale goste.

On odjuri u pravcu balske dvorane, gde se žamor glasova mešao sa zvucima muzike. Espinoza odvede dve dame do bifea. Nije bilo skoro nikoga u sobi.

– Suviše smo poranili – reče Žana Leklerk tiho.

– Popićemo kafu.

Ali Ana nije htela. Oči su joj bile uprte u vrata, noge su joj klecale, ruke ni za trenutak nisu htele da se smire. Da li je pismo bilo obična podvala? Da li će ona stvarno kroz nekoliko trenutaka saznati istinu? Srce bi joj čas sišlo u pete, čas zakucalo od nade.

– Gospođice, kafa će vam se ohladiti – opomenu je Espinoza, – A neobično je dobra.

– Nesumnjivo – odgovori Ana. Zatim se obrati Žani Leklerk. – Odvešćete me posle kući, molim vas. Neću više da ostanem – posle onoga.

– Svakako – pristade Žana Leklerk. – Sve je uređeno. Šoferu su data uputstva. Ali popijte kafu, draga.

Ana još uvek nije htela.

– Nije mi ni do čega, – reče. – Vreme je da idem. – Ona opazi kako su Žana Leklerk i Espinoza brzo i čudno izmenjali poglede, ali nije bila u stanju da o tome razmišlja. Svakako da je u kafi koja se pred njom nalazila bila neka droga koju je Espinoza usuo dok ju je iz bifea donosio do stola za kojim je sedela, droga koja bi

je upola omamila i olakšala im da je se dokopaju. Ali ona nije htela da popusti i ustade.

– Poneću svoj kaput – reče, uze ga i napusti svoja dva sagovornika. Više se nije vraćala u bife.

Na suprotnoj strani velikog središnjeg trema pružao se dugačak hodnik. Na ulazu u hodnik stajao je Mišel Le Voj i čuvao -ga. Dade joj znak, a kad mu je prišla, prišapnu joj:

–Skrenite nadesno u krilo zgrade. Naići ćete pravo na malu biblioteku.

Ana žurno šmugnu kraj njega. Zašla je u deo zgrade koji je bio sasvim pust i tih. Na kraju hodnika naiđe na zatvorena vrata. Otvorila ih je polako. Soba je bila mračna. Ali iz hodnika dopre dovoljno svetlosti da joj pokaže visoke ormane za knjige poređane duž zidova, raspored nameštaja i teške, tamne zavese u dnu sobe. Znači, ona je prva stigla na sastanak. Zatvorila je vrata za sobom i išla polako i oprezno ruku ispruženih napred, dok nije osetila zavese. Stala je iza njih u udubljenje jednog velikog prozora koji je gledao u park, a neki šum, neki čudan šum, kao da nešto škripi, učini da joj srce htede da iskoči od straha.

Znači da se neko već nalazio u sobi. Neko ju je nemo posmatrao dok je ulazila iz osvetljenog hodnika. Šum se pojača. Ana je zurila kroz zavese, rastavivši ih malo drhtavim rukama, a kroz tu pukotinu dopirala je iza nje slaba svetlost i razlivala se po sobi. U suprotnom uglu blizu vrata, visoko gore na jednom ormanu za knjige nešto je stajalo – nešto se spuštalo naniže. Ma ko to bio, sakrio se iza izrezbarenog dela teških ormana od mahagogoija; sada je silazio koristeći police kao prečage od lestvica.

Anu obuze panika. Jecaj joj zastade u grlu. Potrčala je vratima, ali prekasno. Crna prilika skoči s ormana na zemlju i, dok je Ana pružala ruke ka vratima, obavi joj preko usta šal, ugušivši njen krik. Bila je odgurnuta natrag u sobu, ali je uspela da prstima dodirne prekidač za osvetljenje, i dok se saplitala i padala, sobu preplavi svetlost. Napadač se sruči na nju, isteravši joj vazduh iz grudi i čvrsto joj veza šal oko glave. Ana je pokušavala da se uspravi i videla sa zaprepašćenjem da je napadač koji ju je prikovao na tle težinom svoga tela i pritiskom svojih kolena bila Fransina Rolar. Namesto straha obuze je gnev i užasno poniženje. Borila se svom snagom svoga gipkog tela. Ali je šal gušio i slabio je, te sa sve većom ogorčenošću uvide da ne može da izađe na kraj sa tom snažnom seljankom. Ana je bila rastom viša, ali joj to nije ništa pomagalo, izgledala je kao dete koje se bori sa divljom, mačkom. Fransina je imala čelične ruke. Uхватила je Anu, zabacila joj ruke iza leđa i svezala šake, dok je Ana ležala potrbuške, teško dišući, a srce joj tako snažno udaralo da joj se činilo da će pući. Tada je obrte, pošto je Ana napustila uzaludnu borbu, i svezala joj članke na nogama.

Fransina sada munjevito skoči na noge. Pritrčala je vratima, otkrinula ih i dala znak. Tad je odvukla svoju zarobljenicu do divana, a Žana Leklerk i Espinoza se ušunjaše u sobu.

– Gotovo? – zapita Espinoza.

Fransina se zacereka.

– Ala se borila, mala curica! Trebalo je da joj date kafu. Tada bi pošla s nama, a ovako ćemo morati da je nosimo. Strašno je prepredena, jemčim vam.

Žana Leklerk prebaci čipkanu maramu preko devojčinog lica kako bi sakrila da su joj usta vezana i, dok ju je Fransina pridržavala, prebaci joj beli kaput preko ramena i pričvrsti ga. Espinoza tada ugasi svetlost i navuče zavese.

Soba se nalazila u zadnjem delu kuće. Ispod prozora prostirao se park. Ali to je bio park francuskog dvorca, gde je stoka pasla skoro pod samim prozorima, dok je samo jedan deo zemljišta ispred terase u pročelju kuće bio određen za vrt i bio negovan. Espinoza pogleda na livadu gusto zasađenu drvećem i krave koje su se nejasno nazirale u letnjoj noći kao duhovi. On otvori prozor i do njihovih ušiju dopre slabi odjek muzike iz balske dvorane.

– Moramo da požurimo – reče Espinoza.

On podiže bespomoćnu devojku u naručje i iskorači u park. Ostavili su prozor otvoren i nosili su između sebe preko trave zarobljenu devojku, držeći se gde su mogli zaklona drveća i idući ka drumu, gde je automobil čekao na pola puta između kuće i kapije. Ka levoj strani videli su svetlosti sa terase i ukrašenih staza ispred nje; ali oko njih je sve bilo u tami. Jednom ili dvaput su se zaustavili, postavili Anu na noge i tako je držali, dok su se odmarali.

– Još nekoliko metara – prošaputa Espinoza i, prigušivši psovku, opet zastade. Behu stigli do ivice puta i baš ispred sebe Espinoza primeti belasanje večernje haljine i pored nje žar cigarete. On brzo spusti Anu na zemlju i uspravi je uz jedno drvo. Žana Leklerk stade ispred nje i dok su se oni koji su napustili dvoranu za igru približavali, poče da govori Ani, klimajući njenog glavom kao što čini neko zanet u slušanje priče. Espinozi srce zastade kad je čuo čoveka gde kaže:

– Gle, evo još nekog! Čudno. Hoćemo li da pogledamo?

On već pođe prema njima, ali ga devojka u beloj haljini uhvati za rukav.

– To baš ne bi bilo učtivo – reče nasmejavši se. – Zamisli kako bi nama bilo kad bi nam neko prišao. Stoga je bolje da ih ne diramo. – I par produži dalje.

Espinoza pričekava dok nisu iščezli. – Brzo! Hajdemo! – prošaputa uzdrhtalim glasom.

Nekoliko metara dalje našli su Espinozin zatvoren automobil sakriven na jednoj uzanoj pobočnoj stazi. Smestiše Anu u kola. Žana Leklerk sede pored nje, a Espinoza za volan. Kad su kretali putem za Dolinu Terzon, jedan udaljeni časovnik izbi jedanaest. U kolima Žana Leklerk skide šal sa Aninih usta, navuče džak preko nje i uveza joj ga ispod nogu. Kod raskrsnice čekao je mladi Espinoza sa motociklom i prikolicama.

– Mogu da dodam nekoliko reči vašoj priči, gospođice – reče Hano kad je ona završila. – Prvo, Mišel Le Voj je docnije došao u biblioteku i zatvorio prozor, u uverenju da ste već odavno na putu za Pariz. Drugo, Espinoza i Žana Leklerk bili su uhapšeni dok su se vraćali na bal gospođe Le Voj.

XXV

Šta se dogodilo u noći dvadeset sedmog aprila

– Još nismo stigli do kraja naše istorije – reče Hano, pošto je Ana Apkot ušla u kuću, a on ostao da još malo posedi u bašti sa Frobišerom. – Ali smo blizu. Treba još odgovoriti na moje pitanje: »Zašto su vrata koja vode iz spavaće sobe gospođe Harlou u riznicu ostala otvorena one noći kada je Ana Apkot u mraku sišla niz stepenice?« Kad to saznamo, znaćemo zašto su Fransina Rolar i Beti Harlou ubile gospođu Harlou.

– Znači, vi verujete da je Fransina Rolar saučesnik u tome zločinu? – zapita Džim.

– Ne sumnjam u to – odvrati Hano. – Sećate li se onog eksperimenta koji sam načinio, male scene rekonstrukcije zločina? Beti Harlou se bila ispružila na krevetu pretstavljajući gospođu Harlou, a Fransina je prošaputala: »Ovoliko će biti dosta«?

– Sećam se.

Hano zapali cigaretu i nasmeši se.

– Fransina Rolar nije htela da stane sa strane kreveta. Nikako! Želela je da stoji u dnu kreveta i da odande prošapuće te jednostavne ali strašne reci. Ali nigde na drugom mestu. To je bilo značajno, prijatelju. Nije htela da stoji na onom mestu gde je stajala kada je ubistvo bilo izvršeno. – On blago dodade: – Polazem velike nade u Fransinu Rolar. Nekoliko dana u samici, i ta neukročena divlja mačka će progovoriti.

– A kakav je udeo Vaberskog u svemu ovom? – uzviknu Džim.

Hano se nasmeja i ustade sa stolice.

– Vaberski? On nema nikakve veze s tim. On je podneo optužbu u koju ni sam nije verovao, a optužba se pokazala istinitom. To je sve. – On pođe korak-dva pa se vrati. – Ali ipak grešim. To nije sve, Vaberski je ipak donekle umešan u sve ovo. Jer kad smo ga priterali da opravda svoju optužbu i izmisli neko izvinjenje zašto je to uradio, on se, na svu sreću, setio jutra kad je sreo Beti Harlou u ulici Gambeta u blizini radnje Žana Kladela. A to nas je dovelo do istine. Da, mi ponešto dugujemo toj bitangi Borisu Vaberskom. Nisam li vam rekao, gospodine, da smo svi mi robovi sreće?

Hano je otišao iz bašte i Džim Frobišer ga nije video tri dana. Ali događaji su se razvijali onako kako se gospodin Beks plašio a Hano nadao, te trećeg dana Hano pozva Frobišera u svoju kancelariju u prefekturi.

Držao je Džimov memorandum u ruci.

– Sećate li se šta ste zapisali? – zapita. – Pogledajte! – On gurnu memorandum pred Džima i pokaza jedan odeljak.

»Ali s obzirom na odsustvo bilo kakvog otrova u lešu, nije jasno kako će zločinac moći da bude osuđen, izuzev ako:

a) prizna;

b) bude dokazano da je izvršio još jedan zločin slične prirode.

Hanoova teorija – jednom trovač ostaje uvek trovač«. Frobišer pročita ovaj odeljak.

– Tačno zapažanje – reče Hano. – Nikad nisam imao posla sa težim slučajem. Na svakom koraku nailazim na zapreke. Ubeđen sam da sam ščepao Žana Kladela. Ali sam zakasnio pet minuta. Ubeđen sam da ću dobiti korisne podatke od jedne pariske firme. Ali firma ne postoji već deset godina. Sve vreme udaram u prazno. I tako moram da rizikujem, da, vrlo ozbiljno da rizikujem. Da vam kažem u čemu se sastojao taj rizik? Morao sam pretpostaviti da će gospođicu Anu doneti živu u dom Brebizar one noći kad je bio bal gospođe Le Voj. Da će je tamo doneti, u to nisam sumnjao, Jedan razlog bio je taj što neće biti sigurnijeg mesta da je zakopaju no što su kamene ploče u tamošnjoj kujni. Drugi razlog bio je onaj kofer u prikolicama. Taj kofer nije bio lak. Neki moji prijatelji su

posmatrali dok su ga utovarivali u prikolicu kad je mladi Espinoza kretao na zbornu mesto. Težio je besumnije isto onoliko kilograma kao i gospođica Ana.

– Nikad nisam shvatio zbog čega su vukli taj kofer – umeša se Frobišer.

– Radi tačne procene potrebnog vremena. Bilo je dvadeset i pet kilometara rđavog puta, sa mnogim oštrim okukama između Doline Terzon i doma Brebizar, a motociklu sa praznim prikolicama bilo bi potrebno znatno duže vremena da pređe to rastojanje, no motociklu sa opterećenim prikolicama, koji može punom brzinom da seče krivine. Želeli su da proračunaju tačno vreme potrebno za prevaljivanje puta s Anom Apkot u prikolicama, kako ne bi bilo nepotrebnog čekanja i uznemiravanja oko njenog dolaska. Ipak su bili preterano oprezni. Naš prijatelj Boris rekao je jednu mudru stvar, zar ne? Neki zločini su otkriveni stoga što je alibi udešen neprirodno savršeno. Oh, nema sumnje da su bili odlučili da vrata gospođicu Anu! Ali pretpostavimo da su je doneli mrtvu! Za to nije bilo mnogo izgleda – ne! Bilo je mnogo lakše dokrajčiti je jednom dozom otrova iz strele. Bez borbe, bez krvi, bez ikakvih teškoća. Računao sam da će je opiti na balu gospođe Le Voj i doneti je upola svesnu, kao što su stvarno i hteli da učine. Ali drhtao sam cele večeri zbog rizika koji sam preuzeo, a kad je onaj motocikl ugasio svoj motor a mi čekali u mraku na galeriji, bio sam očajan.

On se nelagodno strese kao da opasnost još nije prošla.

– Bilo kako bilo, preuzeo sam na sebe rizik, – zaključio detektiv – i tako smo ispunili ono pod b). Izvršenje, ili u ovom slučaju, pokušaj izvršenja drugog zločina iste vrste.

Frobišer klimnu glavom.

– Ali sada, – reče Hano nagnuvši se – sad imamo ispunjen i vaš uslov pod a) – priznanje; jasno, potpuno priznanje Fransine Rolar i toliko mnogo iskaza od obojice Espinoza, Žane Leklerk i Morisa Tevenea da se oni skoro graniče sa priznanjem. Sve smo to lepo složili ujedno, te sada nastupa novi deo postupka, kojim ćete se pozabaviti gospodin Beks i vi – optužba ne za pokušaj ubistva, već za izvršeno ubistvo – ubistvo gospođe Harlou.

Džim Frobišer je taman hteo da ga prekine, ali se predomisli.

– Nastavite! – zadovolji se da kaže.

– Zašto je Beti Harlou počela da piše anonimna pisma, gospodine, ko će da kaže? Kakav je pravi uzrok? Dosadan život u provinciskom gradu za mladu, lepu i strasnu devojkicu, kao što je ukazao gospodin Boris? Želja za uzbuđenjem? Nešto rđavo, pokvareno i neprirodno u njoj, što je rođenjem donela na svet, što je deo nje, i što je, ukoliko su godine prolazile, sve više želelo da izbije napolje? Ogorčenost što je neprekidno morala da dvori gospođu? Verovatno su je svi ovi

razlozi zajedno naveli da to pokuša. I iznenada to postaje tako lako. Otkrila je jedan račun u nekoj kutiji u spavaćoj sobi gospođe Harlou, račun star deset godina, od firme Šaperon, građevinara, iz ulice Batinjol u Parizu. Vi ste, baš, sećate li se, videli jedan neizgoreli delić računa u pepelu ognjišta u riznici. Taj račun joj je pokazao da postoji tajan prolaz između riznice i doma Brebizar, To je bio račun građevinarske firme koja ga je popravila za račun Simona Harlou. Jedna stara pisaaća mašina koja je pripadala Simonu Harlou i potpuna povučenost doma Brebizar omogućili su joj da igra bude laka i bezopasna. Zajedno sa mogućnostima rasle su i želje. Beti Harlo je okušala šta znači moć. Uzela je nekoliko ljudi i poverila im se – svoju služavku Fransinu, Morisa Tevenea, Žanu Leklerk i Žana Kladela, neobično korisnu ličnost; a kad se jednom krenulo, krug se širio; ucenjivanje je došlo na red. Ali Beti Harlou je bila ta koju su ucenjivali! Ona, mala kraljica, postala je veliki rob. Morala je da izdržava Teveneove prijateljice, da kupi Espinozi kola i kuću, da omogući Žani Leklerk raskošan život. I tako su se anonimna pisma pretvorila u ucenjivačka. Moris Tevene iz policiskih akata zna za sumnjive stvari koje se dešavaju u Dižonu i okolini. Žana Leklerk ima jednog – nazovimo ga prijateljem? – direktora osiguravajućeg zavoda, a, verujte mi, za ucenjivača ništa nije važnije no da poznaje tačno finansisko stanje svojih – da kažemo, klijenata. I tako je igra veselo tekla dok nije došao dan kad je novac bio potreban, a nisu imali odakle da ga dobave. Beti Harlou se osvrtala po Dižonu. Trenutno nije bilo nikog od koga bi se moglo ispumpati. Ali ipak, bila je jedna osoba! Odajmo priznanje Beti Harlou i poverujmo joj da je predlog došao od mladog novajlije koji mnogo obećava. Morisa Tevenea! A ko je bila ta osoba, gospodine Frobišere?

Džim Frobišer još nije bio u stanju da se doseti o kome je reč, mada mu je Hano već skoro sve otkrio.

– Pa, sama gospođa Harlou – objasni Hano, i dok ga je Džim razrogačeno gledao u neverici, on nastavi: – Da, tako je to! Gospođa Harlou je primila jedno pismo za vreme večere, baš kao i Ana Apkot, one noći kad je bio bal kod gospodina de Pujaka. Sećate li se da je te noći večerala u krevetu? To pismo je pokazala Žani Boden, bolničarki, koja ga se dobro seća. Njime se tražila velika suma novaca, a bilo je nešto nagovešteno o izvesnim strasnim ljubavnim pismima za koje gospođa Harlou ne bi volela do prodru u javnost – ne mnogo, razumećete, tek toliko da se pokaže da veza gospođe Ravijar i Simona Harlou za Bič nije bila tajna. Reći ću vam još nešto, gospodine Frobišere, što će vas začuditi. To pismo bilo je pokazano ne samo Žani Boden već i samoj Beti Harlou kad je došla da poželi laku noć i pokaže se u novoj srebrnastoj haljini i srebrnim cipelicama. Nije čudo što Beti Harlou zamalo nije izgubila glavu kada sam joj ja postavio onu malu klopku u biblioteci i pravio se da ne želim da pročitam šta je gospođa rekla Žani

Boden pošto je Beti Harlou otišla na bal. Nisam ni pojma imao koliko je ova mala zamka morala neprijatno delovati!

– Ali čekajte malo! – upade u reč Frobišer. – Ako je gospođa Hasrlou pokazala to pismo najpre Žani Boden, a zatim Beti Harlou u prisustvu Žane Boden, zašto to Žana Boden nije odmah rekla isledniku kad je Vaberski podneo svoju prijavu? Ona je to prećutala! Da, ona je to prećutala!

– A zašto i ne bi? – odvrati Hano. – Žana Boden je dobroćudna i pristojna devojka. Po njenom mišljenju, gospođa Harlou je umrla prirodnom smrću u snu, baš onom smrću kakva se mora očekivati kod nje. Žana Boden nije poverovala ni reč od Vaberskove optužbe. Zašto bi onda morala da diže prašinu oko starih skandala? Ona je sama predložila Beti Harlou da ništa ne govore o anonimnom pismu.

Džim Frobišer promisli o ovom objašnjenju i prihvati ga. – Da, uviđam njeno gledište – reče, a Hano nastavi svoju priču.

– I tako Beti Harlou odlazi na bal na bulevar Tjer. Ana Apkot je u svojoj dnevnoj sobi. Žana Boden je završila svoje poslove za to veče. Gospođa Harlou je ostala sama. Šta radi? Pije? Te noći svakako ne! Sedi i razmišlja. Da li još uvek postoje pisma koje su ona i Simon Harlou izmenjali pre no što je ona postala njegova žena? Verovala je da ih je uništila. Ali – ženska slabost – možda je neka od njih sačuvala! A ako je neko preostalo, gde se može nalaziti? Možda u kući koja se nalazi na drugoj strani tajnog prolaza. Takve misli morale su joj proći kroz glavu. Ustala je iz kreveta, navukla domaću haljinu i papuče, otključala vrata koja su spajala njenu sobu sa riznicom i tajnim prolazom otišla u prazan dom Brebizar. A šta je tamo zatekla, gospodine? Sobu koja je u svakodnevnoj upotrebi, svežanj njenih pisama već spreman u najgornjoj fijoci pisaćeg stola, a na pisaćem stolu Simonovu Korona pisaću mašinu i hartiju i kovertu za anonimna pisma. Gospodine, bila je samo jedna osoba koja je mogla imati pristupa u tu sobu, devojka koju je ona prigrllila kao prijatelja i koju je na svoj način nesumnjivo volela. I u jedanaest sati te noći Fransina Rolar je bila iznenađena kad je gospođa Harlou ušla u njenu spavaću sobu. Za trenutak Fransina pomisli da je gospođa pijana. Ubrzo se uverila u protivno. Gospođa Harlou je rekla sobarici da ustane, da čeka na povratak Beti Harlou i uvede je u njenu spavaću sobu čim se vrati. I tako Fransina Rolar u jedan sat čeka u tamnom tremu. Čim se Beti vratila sa igranke, Fransina joj prenosi poruku. Nijedna od njih dveju ne zna koliko je njihove podlosti već izašlo na videlo. Ali u svakom slučaju, nešto je već otkriveno. Beti Harlou reče Fransini da priču i odjuri ćutke uz stepenice u svoju spavaću sobu. Ona se već bila pripremila za slučaj da se nešto otkrije. Igrala se vatrom, ali nije želela da se opeče. Imala je otrov od strele već pripremljen – da, pripremljen

za samu sebe. Napunila je iglu za injekcije i, sakrivši je u rukavicu, sišla u sobu svoje dobrotvorke.

– Možete da zamislite scenu kada uvređena žena, čiji su ljubavni roman i tragedija trebalo da posluže za trgovinu, izliva svoj gnev u prisustvu Fransine Rolar. Sada nije Vaberskom pretilo da bude opljačkan do kože – ne, već devojci u divnoj srebrnastoj haljini i srebrnim balskim cipelicama. Možete sada zamisliti tu devojkicu, koja pod bujicom uvreda menja svoju prvobitnu nameru. Zašto bi se ona poslužila otrovom iz strele da samu sebe uništi kad bi mogla sve da spase – bogatstvo, slobodu, položaj – ako bi izvršila ubistvo? Samo, bilo je potrebno hitno delati. Gospođin glas je postajao sve jači u naletu besa. Čak i u toj kući sa starim, debelim zidovima mogla bi Žana Boden ili neko drugi da se probudi od galame. I u tom trenutku svirepo delo je učinjeno. Gospođu Harlou obaraju na postelju. Fransina Rolar joj pokriva i drži usta. Igla čini svoje. »Ovoliko će biti dosta«, prošaputala je Beti Harlou. A kraj vrata riznice u pomrčini stoji Ana Apkot, nesposobna da pozna čiji je glas to prošaputao, baš kao što smo vi i ja, gospodine, bili nesposobni da poznamo ko nam je ono prošaputao sa prozora kuće Žana Kladela. Ali su joj te reči ipak ostale duboko urezane u sećanju. Nijedna od ubica za to nije znala.

– Tad one mirno počinju da traže pisma. Ne mogu da ih nađu, jer ih je gospođa Harlou zgurala u kofer pun starih računa i hartija. Poravnavaju postelju, nameštaju svoju žrtvu da izgleda kao da spava, prilaze u riznicu i zaboravljaju da za sobom zaključaju vrata. Vrlo verovatno odlaze i do doma Brebizar. Beti Harlou mora ostatak otrova i iglu da stavi na neko sigurno mesto, a gde bi joj bilo sigurnije no tamo? Najzad, pošto su izvršene sve mere predostrožnosti, tako da ni trunka dokaza ne oda sutradan da je izvršeno ubistvo, Beti se šunja uz stepenice da bi proverila da li Ana Apkot spava; Ana Apkot se budi, pruža ruke i dodiruje njeno lice.

– To je, gospodine, – Hano ustade – optužnica koju će javni tužilac podneti. Protiv toga imate da se borite ako vi i gospodin Beks istupite kao branioci Beti Harlou.

Džim Frobišer se najzad odlučio da kaže one reči koje je već bio zaustio na početku ovog razgovora.

– Preneću gospodinu Beksu tačno ono što ste vi meni rekli. Ukazaću mu svaku pomoć koju ja lično ili moja firma možemo da mu pružimo. Ali inače nemam više nikakve formalne veze s odbranom.

Hano pogleda zbunjeno u Frobišera.

– Ne razumem, gospodine. Ovo nije trenutak kad se treba odricati klijenta koji je u nevolji.

– Ja to i ne činim –. odgovori Frobišer. – Stvar je sasvim obrnuta. Gospodin Beks mi je to stavio do znanja na vrlo – kako da se izrazim?

Hano ga dopuni nasmejavši se.

– Vrlo fini način.

– Rekao mi je da gospođica Harlou ne želi više da me vidi.

Hano priđe prozoru. Po Frobišerovom glasu i licu videlo se da je ponižen, a to ga je dirnulo. On reče vrlo blago: – Ja to mogu da shvatim. a vi? Cele prošle nedelje ona se borila i sve je bila stavila na kocku – svoju slobodu, svoje bogatstvo, svoje dobro ime – i vas. Oh, da – nastavi on, dok se Džim vrpeljio za stolom. – Budimo iskreni! I vi ste bili u pitanju, gospodine! Bili ste drukčiji od njenih prijatelja. Od prvog trenutka ona se zagrejala za vas. Sećate li se prvog jutra kada sam došao u kuću Grenel? Obećali ste Ani Apkot da ćete se tamo preseliti, iako ste isti takav poziv trenutak ranije odbili Beti Harlou. U njenim očima je sebao takav ljubomorni bes da sam morao ispustiti štap koji je odjeknuo na kamenim pločama u tremu, inače bi ona primetila da sam otkrio njenu tajnu. A sada, pošto je sve stavila na kocku i izgubila, ona više ne želi da vas vidi. Videli ste je u liscama i vezanih nogu kao ovcu. Ja je vrlo dobro razumem.

Džim Frobišer se seti da je od trenutka kad je Hano provalio u sobu u domu Brebizar Beti odvrtila glavu i nijedanput ga više nije pogledala. On ustade sa stolice i uze štap i šešir.

– Čim budem gotov sa gospodinom Beksom, – reče – moram natrag u London da svome ortaku sve ovo ispričam. Ali želeo bih da mi sve bude jasno. Kad ste prvi put posumnjali u Beti Harlou?

Hano klimnu glavom.

– I to ću vam reći. Oh, nemojte mi zahvaljivati! Možda ne bi trebalo da sve ove stvari tako spremno odajem, ali sam siguran kako će glasiti sudska presuda. Povezaću vam sve još labave konce ove afere, ali to nećemo učiniti ovde.

On pogleda na svoj časovnik.

– Gle, podne je prošlo! Još jednom ćemo biti sami na terasi kule Filipa Dobrog. Možda ćemo preko prostranstva Francuske opet ugledati Mon Blan. Dođite! Ponesimo vaš memorandum i popnimo se tamo.

Fasada Nort Dam

Opet su imali sreće. Dan je bio bez magle i oblaka, te se srebrni planinski greben gordo i mađiski jasno ocrtavao na plavom nebu. Hano zapali jednu od svojih mrkih cigareta i nerado odvrti pogled od pejzaža.

– Učinjene su dve velike greške – reče. – Jednu je u samom početku napravila Beti Harlou. Jednu sam na samom završetku načinio ja, a za moju ima manje opravdanja. Ali počnimo od početka. Gospođa Harlou je umrla prirodnom smrću. Sahranjena je, a Beti Harlou nasleđuje celokupnu imovinu. Boris Vaberski traži od nje novaca, a ona mu pokazuje šipak. A zašto da ne? Ali avaj, nedelju dana docnije morala je gorko da zažali što je tako postupila! On neočekivano baca svoju bombu. Gospođu Harlou je otrovala njena nećaka Beti. Zamislite kako se Beti Harlou osećala kada je to čula! Optužba je učinjena nasumce. Nema sumnje! Ali ona je istovremeno i tačna. Trenutak ranije bila je sigurna. Ništa joj ne preti. A sada, kao iz vedra neba, glava joj postaje nesigurna na ramenu. Uplašila se. Islednik je ispituje u kancelariji. On nema nikakvih dokaza koji bi je teretili. Sve će biti dobro ukoliko ne načini kakvu grešku. Ali ona može lako da pogreši, jer je zaista izvršila ubistvo. Opasnost ne leži u dokazima koje bi mogao Vaberski da podnese, već u njoj samoj. Dva dana kasnije prepala se još više kad je čula da je Hano pozvan iz Pariza. I tada je učinila jednu pogrešku. Telegrafirala vama u London.

– Ali zašto bi to bila pogreška? – zapita Frobišer brzo.

– Zbog toga što sam ja odmah počeo da se pitam: »Odakle Beti Harlou zna da je Hano pozvan?« Oh, naravno, ja sam digao veliku galamu u svojoj kancelariji kako je tajna odana brbljivošću mojih kolega u Dižonu. Ali nisam poverovao ni reč od toga. Ne! Međutim, od početka sam počeo da se interesujem za Beti Harlou. To je sve. I tako, evo me zainteresovanog. Dolazimo u Dižon i vi joj govorite da ste mi pokazali njen telegram.

– Da – priznade Džim. – Kazao sam joj i sećam se – dodade polako – da je naslonila ruku na prozorski ram, da, kao da želi da se pridrži.

– Ali se brzo pribrala – odvrti Hano klimnuvši glavom u znak priznanja. – Morala je da objasni kako je došlo do tog telegrama. Nije mogla da mi prizna da ju je Moris Tevene na brzinu izvestio. Ne! I tako, kada sam je zapitao da li je primila neko od onih anonimnih pisama – koja su, ako se sećate, bila pravi razlog mog dolaska u Dižon – rekla je odmah: »Jesam, primila sam jedno u nedelju izjutra; u njemu je stajalo da gospodin Hano dolazi iz Pariza da me likvidira«. To

je bilo vrlo lepo smišljeno, zar ne? Jeste, ali ja sam odmah znao da je to laž, jer se pitanje moga dolaska ovamo postavilo tek u nedelju uveče. Gospođica Beti je, kao što vidite, zapala u ćorsokak. Tražim da mi pokaže pismo. Ona ne kaže da ga je uništila, inače bih ja odmah uvideo da uopšte nikakvo pismo nije ni primila. Naprotiv, kaže da se ono nalazi u riznici koja je zapečaćena, znajući da će imati vremena da napiše to pismo pre no što pečati budu uklonjeni i da ga ostavi tamo koristeći prolaz u dom Brebizar. Ali da bi se to pismo nalazilo u riznici, morala je da ga primi u nedelju izjutra, pošto su pečati tada bili stavljeni. Ona ne zna kada je pao predlog da ja ovamo dođem. Puca na sreću, a ja znam da laže, i tako postajem radoznaliji no ikad da što više saznam o Beti Harlou.

On zastade. Džim Frobišer je zurio u njega s izrazom užasa u očima.

– Znači, ja sam vas naveo na njen trag? Ja koji sam pohrlio u njenu odbranu!
– uzviknu on. – Jer ja sam vam pokazao taj telegram.

– Gospodine Frobišere, on ne bi bio ni od kakve važnosti da je Beti Harlou bila, kao što ste vi verovali, nevina – odgovori Hano ozbiljno, a Frobišer učuta.

– I tako, posle svog prvog razgovora sa Beti Harlou pošao sam kroz kuću dok ste vi i Beti razgovarali i biblioteci!

– Da – potvrdi Džim.

– I u dnevnoj sobi gospođice Ane našao sam nešto što me je na prvi pogled zainteresovalo. Čik pogodite šta je to bilo? – I on upitno pogleda Džima sa nadom da će ga ova zagonetka odvratiti od samoprekorevanja. U tome je u izvesnoj meri i uspeo.

– To mogu da pogodim – odgovori Frobišer, blede se osmehnuvši. – Našli ste raspravu o Sporantusu.

– Da! O otrovu za strele! Otrovu koji ne ostavlja nikakvog traga! Gospodine, taj otrov me odavno proganja. Pitao sam se koji će se trovač prvi dosetiti da ga upotrebi? Kako ću se boriti protiv takvog trovača i dokazati da taj otrov ne pruža više sigurnosti za ubicu no arsenik ili cijanovodonična kiselina? To su bila pitanja koja su mi uterivala strah u kosti. I iznenada, neočekivano, u kući gde je smrt navodno nastupila od srčanog napada, nalazim jednu suvoparnu raspravu o otrovu zgranu među gomilu ilustrovanih časopisa u sobi mlade dame. Rekao sam vam da sam se zapanjio: Zašto se ona tamo nalazi? Kako je tamo dospela? Zapazio sam zabelešku na koricama koja je ukazivala na jednu stranu. Otvorio sam tu stranu i zgranu se kad sam primetio opis savršenog primerka otrovne strele u posedu Simona Harlou. Anonimna pisma? Odmah sam ih zaboravio. Možda je ona životinja Vaberski, i ne znajući, bio u pravu, i Gospođa Harlou zaista bila ubijena u kući Grenel? Moram da dokučim istinu. Čušnuo sam raspravu sebi iza leđa ispod

prsluka i sišao dole, postavljajući samom sebi neka pitanja, Da li se gospođica Ana zanima za takve stvari kao što je Sporantus Hispidus? Ima li ona čemu da se nada od smrti gospe Harlou? Ili možda uopšte ne zna da se ta rasprava nalazi među časopisima naslaganim na stočiću? Nisam znao šta da mislim, u glavi mi se vrtelo. A tada sam uhvatio onaj obestan pogled koji je Beta Harlou uputila svojoj prijateljici – značajan pogled, gospodine, koji mi je mnogo kazivao. Video sam da ovde nemam posla sa jednostavnom, mladom, lepo vaspitanom i čednom devojkom. Ne. I tako odlazim iz kuće Grenel još radoznaliji da saznam sve o Beti Harlou.

Džim Frobišer hitro priđe i sede pored Hanoa.

– Jeste li sigurni u to? – zapita nepoverljivo.

– Svakako – odgovori začuđeno Hano.

– Znači, zaboravili ste da ste onog istog dana, odmah pošto ste napustili kuću Grenel, povukli gradskog stražara sa kapije?

– Ne, nisam zaboravio – odgovori Hano nimalo nepokoleban. – Gradski stražar u belim pantalonama značio bi besmislicu, još gore, pretstavljao bi stvarnu smetnju. Nije od velike koristi motriti na ljude koji znaju da se na njih motri. Tako uklanjam stražara, a tada stvarno počinjem da motrim na mlade dame u kući Grenel. I to posle podne, dok gospodin Frobišer seli svoje stvari iz hotela, Beti Harlou, koju diskretno prati Nikola Moro, izlazi u šetnju. On ne sme da joj se suviše približi. Beti nestaje u spletu malih uličica oko doma Brebizar. Nesumnjivo je šmugnula kroz neki od malih kapidžika koje smo i mi sami dan docnije upotreбили. Trebalo je napisati anonimno pismo, kako bi bilo spremno da me sačeka kad se slome pečati na riznici. Ali ja to tada još ne znam. Ne! Sve što znam jeste da je Beti Harlou izašla da se prošeta, pa se izgubila, a posle jednog sata opet pojavila u nekoj drugoj ulici. U međuvremenu sam proveo poslepodne ispitujući što sam bolje mogao kako te mlade gospođice provode svoje vreme i ko su im prijatelji. Ovo ispitivanje nije dalo nekih naročitih rezultata, ali nije ni sasvim promašilo svrhu. Zapazio sam nekoliko čudnih prijatelja u krugu poznanstava Beti Harlou. A sada, pazite ovo, gospodine! Kod onih mladih devojaka koje imaju napredne društvene, političke, literarne i ma kakve druge ideje – kod njih čudni prijatelji ne znače ništa! Tamo ih treba i očekivati. Ali kod jedne mlade devojke koja po svim spoljnim znacima vodi normalan život koji odgovara njenom društvenom položaju, slučaj je drukčiji. Kod nje čudni prijatelji deluju zaista čudno. Dvojica Espinoza, Moris Tevene, Žana Leklerk – površan, vetropirast tip ljudi – kako da objasnim zašto su ovakvi ljudi prijatelji te fine figure od kineskog porcelana, Beti Harlou?

Džim Frobišer klimnu glavom. I on je bio pomalo iznenađen prisnošću koja je vladala između Espinoze i Beti Harlou.

– To večer, koje ste vi tako prijatno proveli u baštenskoj hladovini sa mladim damama, – nastavi Hano – ja sam proveo sa profesorom iz Edinburga. I tu sam pripremio malu klopku. Da, i idućeg jutra došao rano u kuću Grenel i postavio svoju klopku. Vratio sam knjigu o strelama na policu, gde joj je i mesto.

Hano zastade u svojim objašnjenjima da zapali još jednu mrku cigaretu iz svog neiscrpnog plavog paketića i jednu ponudi Džimu.

– Tada dolazi naš razgovor s onom životinjom Vaberskim; on nam je ispričao onu čudnu priču o Beti Harlou u ulici Gambeta blizu radnje Žana Kladela. Možda je lagao. Možda je govorio istinu, a ono što je video možda je bila puka slučajnost. Da! Ali to se takođe slaže s onom teorijom o ubistvu gospođe Harlou, koja me sada sve više zaokuplja. Jer ako je otrov bio iskorišćen, onda je neko ko se razume u spravljanje droga morao da načini rastvor od smese sa strele. Radoznaliji sam no ikad u pogledu Beti Harlou! Čim je ona životinja otišla, pokušavam da postavim svoju klopku i uspevam iznad svakog očekivanja. Pokazujem raspravu koju je napisao profesor iz Edinburga. Juče nije bila na svome mestu. A danas je tu. Ko ju je vratio? Kada sam to zapitao, video sam da gospođica Ana nema pojma. Ona nije ništa znala o knjizi. To se videlo tako jasno kao što se sada na nebu ocrta Mon Blan. S druge strane, Beti Harlou odmah zna ko je vratio knjigu na mesto i u jednom trenutku luckastog sarkazma dopušta da vidim da ona to zna. Ona zna da sam je ja juče našao, da sam je u međuvremenu proučio i kasnije vratio na mesto. Ali to je uopšte ne iznenađuje, zato što zna gde sam je našao. Odmah postajem kao Vaberski. U srcu osećam da je knjigu gurnula ispod onih časopisa u sobi Ane Apkot, iako to u glavi ne znam. Beti Harlou je to pripremila kako bi sumnju sa sebe prebacila na Anu Apkot, ukoliko bi do sumnjičenja uopšte došlo. Ali ljudi koji su nevini ne postupaju tako.

– Tada odlazimo u baštu i gospođica Ana nam priča svoj doživljaj. Gospodine Frobišere, ja sam vam odmah zatim rekao da su sve žene velike zločinke bile istovremeno i odlične glumice. Ali nikad u svome veku nisam video neku koja je toliko izvanredno glumila kao Beti Harlou dok je slušala tu priču. Zamislite samo! Svirepo ubistvo bilo je potajno izvršeno, a ubica iznenađa mora da sluša tačan opis toga ubistva u prisustvu detektiva koji se tu nalazi da pronade krivca! Za sve vreme zločina neko je bio prisutan, neko koje bio skoro očevidac – a možda i stvarno bio očevidac. Beti ne može da zna da li je u sigurnosti sve dok ne sasluša i poslednju reč ovog kazivanja. Pretstavite sebi osećanja Beti Harlou za vreme tog sata provedenog u prijatnom vrtu – ako možete! Pitanja koja su se, mora biti, kovitlala njenim mozgom! Da li se Ana Apkot najzad prišunjala i provirila kroz osvetljena vrata? Da li je ona znala istinu – i čekala trenutak kad Hano i

Frobišer budu prisutni kako bi mogli da je u bezbednosti iznese na videlo? Da li će njene sledeće reči biti: »A ovde kraj mene sedi ubica«? Beti Harlou je zaista morala da preživljava grozne trenutke.

– Pa ipak, nije pokazala nikakav znak da je u opasnosti – dodade Frobišer.

– Ali je preduzela mere predostrožnosti – primeti Hano. – Iznenada i vrlo brzo otrčala je u kuću.

– Da. A meni se učinilo da ste hteli da je zadržite.

– I hteo sam – nastavi Hano. – Ali sam je pustio da ode i ona se vratila...

– Sa fotografijama gospođe Harlou – umeša se Frobišer.

– Ne samo sa fotografijama! – uzviknu Hano.

– Bila je obrnula svoju stolicu prema gospođici Ani. Sedela je sa maramicom u ruci, lica zagnjurenog u maramicu, slušajući, kao nežna, saosećajna prijateljica. Ali kad nam je gospođica Ana rekla da se ubistvo dogodilo u pola jedanaest, iznenada je obuze neka slabost, – a drukčije nije ni moglo da bude. U tom trenutku slabosti ispustila je maramicu. Oh, odmah ju je dohvatila. Da, ali na mestu gde je maramica bila pala sada se nalazila njena noga, a kad se priča završila i mi ustali sa stolica, ona se prilično naglo obrnula na peti, tako da je tamo na dobro odnegovanoj i navodnjenoj livadi ostala rupa. Želeo sam da doznam šta je to donela iz kuće u maramici i šta je to ispustila zajedno sa maramicom, a zatim celom težinom svog tela ugazila u zemlju kako niko ne bi mogao da vidi šta je. I tako sam ustvari namerno zaboravio svoje rukavice da bih mogao da se vratim i pronađen šta je to. Ali ona je bila suviše brza za mene. Sama mi je donela rukavice, na moju veliku sramotu. Da Hano mora da dvori jedna tako divna mlada dama! Pa ipak, pronašao sam šta je to moglo biti docnije, dok ste me vi, Žirardo i ostali čekali u biblioteci. Bila je to ona pilula cijanovodonične kiseline koju sam vam pokazao u prefekturi. Ona nije znala šta će sve Ana Apkot odati. Otrov sa strele bio je sakriven u domu Brebizar. Ali je ona imala nešto drugo pri ruci, nešto brže, što deluje kao grom. I tako je otrčala u kuću po to. Kažem vam, gospodine, potrebno je imati čelične nerve pa sedeti tako sa smrtonosnom pilulom kraj usta. Neobično je pobledela. Nije ni čudo. Prosto sam se divio kako nije pala pred svima nama onesvešćena sa stolice. Ali ne! Sedela je spremna da proguta svoju pilulu odmah ako ustreba, pre no što bi moja ruka stigla da je spreči. Kažem vam još jednom da ljudi koji su nevini ne postupaju tako.

Džim Frobišer nije mogao ovo ničim da pobije.

– Tako je – bio je prinuđen da prizna, – Nesumnjivo je te pilule mogla da nabavi preko Žana Kladela.

– A sad dalje – nastavi Hano. – Rastali smo se za ručak, a za poslepodne bilo je predviđeno skidanje pečata. Pre no što se to dogodilo, bilo je potrebno dovesti u red izvesne stvari. Časovnik mora da se premesti sa kamina na orman u duborezu. Treba spaliti neka pisma.

– Da. Ali zašto? – zapita Frobišer radoznalo.

Hano sleže ramenima.

– Pisma su bila spaljena. Teško je reći zašto. Po mom mišljenju, u tim starim pismima Simona Harlou i gospođe Ravijar suviše se često spominje tajni prolaz. Ali ovde samo nagađam. Ono što sam pouzdano saznao za vreme tog ručka bilo je da postoji neki tajni prolaz i da on vodi od riznice do doma Brebizar. Ovoga puta Nikola Moro ne greši. Prati je do doma Brebizar, a ja sa ove kule gledam dim kako se vije iz onog dimnjaka. Pogledajte, gospodine, eno ga tamo! Ali danas dim ne izlazi iz njega.

On ustade i okrete leđa Mon Blanu. Drveće u bašti, strmi krov išaran žuto i dimnjaci kuće Grenel isticali su se iznad manjih građevina kojima je ona bila okružena. Samo se iz jednog dimnjaka vila perjanica dima, i to iz jednog na uglu zgrade, gde su se nalazile kuhinje.

– Zatim se to popodne vraćamo. Pečati su uklonjeni. Nalazimo se u spavaćoj sobi gospođe Harlou i sada se događa nešto što ja ne mogu da objasnim.

– Nestanak ogrlice! – uzviknu Frobišer samouvereno, a Hano se zadovoljno nasmeja.

– Eto, i vama sam postavio klopku i odmah ste u nju upali! – povika. – Ogrlica? Oh, ne, ne! Bio sam spreman na to. Time se krivica prebacila na gospođicu Apkot. Dobro! Nije bilo dovoljno samo sakriti knjigu u njenoj sobi. Ne, potrebno je bilo natovariti joj i pobudu za izvršenje zločina. Gospođica Ana je siromašna, ona ništa ne nasleđuje. Prema tome, ogrlica koja vredi sto hiljada funti je iščezla, a vi iz tog izvodite kakve god hoćete zaključke! Ne, ona sitnica koju ja ne mogu da objasnim sasvim je druge prirode. Beti Harlou i naš dobri Žirardo odlaze u spavaću sobu Žane Boden da provere da li se dozivanje iz spavaće sobe gospođe Harlou tamo može čuti.

– Tako je.

– Naš dobri Žirardo se vraća.

– Svakako.

– Ali se vraća sam. Tu malu pojedinost ne mogu da objasnim. Gde je Beti Harlou? Raspitujem se gde je pre no što sam ušao u riznicu, i gle! vrlo skromno i

vrlo tiho ona se opet ušunjala među nas. To počinje da me vrlo mnogo interesuje, verujte mi, prijatelju, i budno motrim da ovo objasnim.

– Sećam se – reče Frobišer. – Zaustavili ste se sa rukom na bravi i tražili gospođicu Harlou. Čudio sam se što ste stali. Nisam pridavao važnosti njenom odsustvovanju.

Hano se šepurio kao paun. Uživao je. Bio je umetnički raspoložen. Posao je bio završen, gotovo je bilo sa mukama i naporima. A sada, neka mu se publika majo divi!

– Šta smo sve imali da vidimo u riznici, to znate, gospodine Frobišere. Ali odgovoriću na pitanje iz vašeg memoranduma. U trenutku kad sam se našao u sobi, tražio sam ulaz u onaj tajni prolaz koji vodi za dom Brebizar. I odmah sam ga spazio. Jedno mesto je samo moguće. Otmena nosiljka tako zgodno postavljena u jednom udubljenju zida. I stoga sam vrlo oprezan te ne tražim otrovnu strelu među njenim jastucima; isto kao što sam bio oprezan te nisam potražio kovertu sa prilepljenom poštanskom markom u kojoj je došlo anonimno pismo. Ako je Beti Harlou poverovala da je nadmudrila starog lisca Hanoa, onda u redu! Neka i dalje u to veruje. I tako se penjemo uz stepenice i ja tamo nalazim objašnjenje onog kratkog nestanka Beti Harlou koji me je toliko uznemirio.

Džim Frobišer je zurio u njega.

– Ne – reče. – To još nisam shvatio. Otišli smo u dnevnu sobu Ane Apkot. Napisao sam svoj memorandum sa drškom otrovne strele i vi ste to приметili. Ali pitanje odsustvovanja Beti Harlou, to mi još nije jasno.

– Pa sami govorite o tome – uzviknu Hano. – To pero! Nije ga bilo dan ranije kad sam našao knjigu. Bilo je samo jedno pero, ona šašava stvar kojim pišu mlade devojke, veliko guščije pero obojeno crvenom bojom – i ništa više. Drška strele ubačena je tamo kasnije. Ali kada? Pa baš onda. To je bar jasno. Gde se ranije drška strele nalazila? Na jednom od dva mesta. Ili u riznici ili u domu Brebizar. Beti Harlou ju je uzela u onom času kad je bila slobodna, nosila je sa sobom u haljini; ugrabila trenutak kad smo svi u spavaćoj sobi gospođe Harlou i – evo strele u obliku držalje za pera u sobi gospođice Ane, kako bi izgledala još sumnjivija! Gospodine, odlazim sa gospodinom Beksom, koji ima divan plan da pretražimo kanalizaciju kako bismo našli kutiju od šibica punu bisera. Prihvatam, naravno. Ništa mi drugo ne preostaje. Bila je to ideja gospodina Beksa. S druge strane, saznajem izvesne korisne podatke o kući Grenel i domu Brebizar. Te podatke podnosim jednom vrlo učenom gospodinu zaposlenom u oblasnoj arhivi i idućeg jutra saznajem sve o strogom Etjenu Grenelu i veseloj gospođi Brebizar. – I tako, dok vi i Beti Harlou izvodite glavnu probu u Dolini Terzon, Nikola Moro i ja

imamo pune ruke posla u domu Brebizar. A jednu stvar vam još nisam rekao. Bisernu ogrlicu sam tamo našao u fijoci pisaćeg stola.

Džim Frobišer obiđe jednom terasu na kuli. Da, sad mu je sve bilo jasno – čitava istorija tamnih strasti, sujete i žeđi za vlašću, a svireposti kao sredstva da je se domogne. Zar nije bilo ni zračka nade ni radosti u celoj ovoj pustoši? On se naglo okrete Hanou! Želeo je da sazna i poslednju skrivenu pojedinost,

– Rekli ste mi da ste načinili jednu neoprostivu pogrešku. A koju?

– Zamolio sam vas da moju ocenu Ane Apkot pročitate na fasadi crkve Notr Dam.

– To sam i učinio! – uzviknu Džim Frobišer. Još uvek je gledao u pravcu kuće Grenel, a ruka mu pokaza levo od kuće. Prste je uperio na jednu renesansnu crkvu sa kupolama i lođom, gde ga je Beti Harlou odvezla onog dana.

– Eno je tamo, a u njoj je onaj grozni reljef Strašnog suda.

– Da – potvrdi mirno Hano. – Ali to je crkva svetog Mihajla, gospodine.

On pokaza Frobišeru na suprotnu stranu. Između njega i Mon Blana, skoro ispod njih, dizao se vitak zvonik jedne gotske crkve, koja je po svojoj građi bila tanana kao dragulj.

– Ono je crkva Notr Dam. Siđimo i pogledajmo fasadu.

Hano odvede Frobišera do divne crkve i pokaza mu friz. Tu je Frobišer video đavolska obličja, polu-životinje, polu-ljude, iscerene nakaze u obliku vepra, izmrcvarene spodobe sa tako izvrnutim glavama da su gledale sebi iza leđa, one starinske, fantastične grozote koje mašta jedva može da zamisli; među svima njima izdvajala se devojka ljupkog ali izmučenog lica koja se moli čvrsto stisnutih ruku – slika preplašenosti i vere, zarobljenica među svim tim čudovištima koja preklinje prolaznike da se sažale i spasu je.

– To sam želeo, gospodine Frobišere, da pogledate – reče Hano ozbiljno. – Ali vi to niste videli.

Njegovo lice se izmenilo dok je govorio. Sjalo je od dobrote. Podigao je šešir.

Džim Frobišer, sa očima uprtim u čudovišta na frizu, začu glas Ane Apkot iza sebe.

– A kako vi tumačite ovo čudno delo, gospodine Hano? – Ona stade pored dvojice ljudi.

– To ću, gospođice, prepustiti gospodinu Frobišeru da vam objasni.

I Ana Apkot i Džim Frobišer se žurno okrenuše prema Hanou. Ali on je već bio iščezao.

KRAJ

Sken: magz

Obrada:

